

Chaṭṭhasaṅgītipiṭakam

Suttantapiṭake Dīghanikāye

MAHĀVAGGAPĀLI

Buddhavasse 2552

Marammavasse 1370

AD. 2008

Romanized from Myanmar version printed in 2002

© Buddhasāsana Society

Pāḷi Series 07

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a အာ ā ဣ i ဤ ī ဥ u ဦ ū ဧ e ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka ခ kha ဂ ga ဃ gha င ṅa
 ဇ ca ခ cha ဇ ja ဈ jha ဠ ña
 ဋ ta ဣ tha ဍ ḍa ဖ ḍha ဏ ṇa
 တ ta တ tha ဒ da ဓ dha န na
 ပ pa ပ pha ဗ ba ဖ bha မ ma
 ယ ya ရ ra လ la ဝ va သ sa ဟ ha ဠ ḷa ိ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

ာ ၊ = ā ိ = i ိ = ī ဣ ၊ = u ဣ ၊ = ū ဧ = e ဩ ိ = o
 က ka ကာ kā ကိ ki ကိ kī ကု ku ကု kū ကေ ke ကေ ko
 ခ kha ခါ khā ခိ khi ခိ khī ခု khu ခု khū ခေ khe ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

က kka	ယ ṅgha	က ṇṭha	ရ dhya	လ pla	လ lla
က kka	ဇ cca	က ṇḍa	ဇ dhva	ဗ pba	လျ lya
ကျ kya	ခ ccha	က ṇṇa	န nta	ခ bbha	လှ lha
ကြ kri	ဇ jja	က ṇha	န ntva	ဗ bya	ဝှ vha
က kla	ဇ jjha	က tta	န ntha	ဗ bra	ဆ sta
က kva	ည ṇṇa	က ttha	န nda	ဗ mpa	ဆ strā
ရ khya	ပ ṇha	က tva	န ndra	ဗ mpha	သွ sna
ခ khva	ပ ṇca	ကျ tya	န ndha	ဗ mba	သျ sya
ဂ gga	ဆ ṇcha	ကြ tra	န nna	ခ mbha	သ ssa
လ ggha	ပ ṇja	ဒ dda	ရ nya	ဗ mma	သွ sma
ရ gya	ည ṇjha	ဒ ddha	န nha	ဗ mya	သွ sva
ဂ gra	ဇ ṭta	ရ dya	ဗ ppa	မှ mha	တ hma
က ṅka	ဇ ṭtha	ဒ dra	ဗ ppha	ယ yya	တ hva
န ṅkha	သ ḍḍa	ဒ dva	ရ pya	ယ yha	ဠ ḷha
ဂ ṅga					

၁ ၂ ၃ ၄ ၅ ၆ ၇ ၈ ၉ ၁၀
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Mahāvaggapāḷi

Mātikā

Piṭṭhaṅka

1. Mahāpadānasutta

Pubbenivāsapaṭisaṃyuttakathā	...	...	1
Bodhisattadhammatā	...	...	10
Dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇā	...	...	13
Vipassīsamaññā	...	...	17
Jiṇṇapurisa	...	...	18
Byādhitapurisa	...	...	20
Kālaṅkatapurisa	...	...	21
Pabbajita	...	...	23
Bodhisattapabbajjā	...	...	25
Mahājanakāya-anupabbajjā	...	...	25
Bodhisatta-abhinivesa	...	...	26
Brahmayācanakathā	...	...	30
Aggasāvakayuga	...	...	34
Mahājanakāyapabbajjā	...	...	36
Purimapabbajitānaṃ dhammābhisamaya	...	...	37
Cārikā-anujānana	...	...	39
Devatārocana	...	...	42

2. Mahānidānasutta

Paṭiccasamuppāda	...	...	47
Attapaññatti	...	...	54
Na-attapaññatti	...	...	55
Attasamanupassanā	...	...	56
Sattaviññāṇaṭṭhiti	...	...	58
Aṭṭhavimokkhā	...	...	60

Mātikā

Piṭṭhaṅka

3. Mahāparinibbānasutta

Vassakārabrahmaṇa	...	...	61
Rāja-aparihāniyadhamma	...	...	62
Bhikkhu-aparihāniyadhamma	...	...	64
Sāriputtasīhanāda	...	...	69
Dussīla-ādīnava	...	...	71
Sīlavanta-ānisaṃsa	...	...	73
Pāṭaliputtanagaramāpana	...	...	74
Ariyasaccakathā	...	...	76
Anāvattidhammasambodhiparāyaṇa	...	...	77
Dhammādāsadhammapariyāya	...	...	79
Ambapālīgaṇikā	...	...	81
Veḷuvagāmaṃvassūpagamana	...	...	84
Nimittobhāsakathā	...	...	86
Mārayācanakathā	...	...	87
Āyusaṅkhāra-ossajjana	...	...	89
Mahābhūmicālahetu	...	...	90
Aṭṭhāparisā	...	...	91
Aṭṭha-abhibhāyatana	...	...	92
Aṭṭhavimokkha	...	...	94
Ānandayācanakathā	...	...	96
Nāgāpalokita	...	...	101
Catumahāpadesakathā	...	...	102
Kammāraputtacundavatthu	...	...	105
Pāṇiyāharaṇa	...	...	106
Pukkusamallaputtavatthu	...	...	108
Yamakasālā	...	...	113
Upavāṇatthera	...	...	114

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
Catusaṁvejanīyaṭhāna	...	...	116
Ānandapucchākathā	...	...	116
Thūpārahapuggala	...	...	117
Ānanda-acchariyadhamma	...	...	118
Mahāsudassanasuttadesanā	...	...	121
Mallānaṁ vandanā	...	...	122
Subhaddaparibbājakavatthu	...	...	123
Tathāgatapacchimavācā	...	...	126
Parinibbutakathā	...	...	128
Buddhasarīrapūjā	...	...	131
Mahākassapattheravatthu	...	...	133
Sarīradhātuvibhajana	...	...	135
Dhātuthūpapūjā	...	...	137

4. Mahāsudassanasutta

Kusāvatī rājadhānī	...	...	139
Cakkaratana	...	...	141
Hatthiratana	...	...	142
Assaratana	...	...	143
Maṇiratana	...	...	143
Itthiratana	...	...	143
Gahapatiratana	...	...	144
Pariṇāyakaratana	...	...	144
Catu-iddhisamannāgata	...	...	145
Dhammapāsādapokkharaṇī	...	...	146
Jhānasampatti	...	...	152
Caturāsītinagarasahassādi	...	...	153
Subhaddādevi-upasaṅkamana	...	...	154
Brahmalokūpagama	...	...	159

Mātikā

Piṭṭhaṅka

5. Janavasabhasutta

Nāṭikiyādibyākaraṇa	...	...	162
Ānandaparikathā	...	...	163
Janavasabhayakkha	...	...	166
Devasabhā	...	...	168
Sanaṅkumārakathā	...	...	169
Bhāvita-iddhipāda	...	...	172
Tividha-okāsādhigama	...	...	173
Catusatipaṭṭhāna	...	...	174
Sattasamādhiparikkhāra	...	...	175

6. Mahāgovindasutta

Devasabhā	...	...	178
Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa	...	...	179
Sanaṅkumārakathā	...	...	182
Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa	...	...	184
Govindabrāhmaṇavatthu	...	...	186
Mahāgovindavatthu	...	...	186
Rajjasamvibhajana	...	...	187
Kittisadda-abbhuggamana	...	...	190
Brahmunāsākacchā	...	...	193
Reṇurāja-āmantanā	...	...	195
Chakhattiya-āmantanā	...	...	196
Brāhmaṇamahāsālādīnamāmantanā	...	...	199
Bhariyānamāmantanā	...	...	199
Mahāgovindapabbajjā	...	...	200

7. Mahāsamayasutta

Devatāsannipāta	...	...	204
-----------------	-----	-----	-----

Mātikā

Piṭṭhaṅka

8. Sakkapañhasutta

Pañcasikhagītagāthā	...	...	212
Sakkūpasāṅkama	...	...	214
Gopakavatthu	...	...	216
Vedanākammaṭṭhāna	...	...	221
Pātimokkhasaṁvara	...	...	223
Indriyasaṁvara	...	...	224
Somanassapaṭilābhakathā	...	...	227

9. Mahāsatipaṭṭhānasutta

Uddesa	...	...	231
Kāyānupassanā ānāpānāpabba	...	...	231
Kāyānupassanā iriyāpathapabba	...	...	232
Kāyānupassanā sampajānapabba	...	...	233
Kāyānupassanā paṭikūlamānasikārapabba	...	...	233
Kāyānupassanā dhātumānasikārapabba	...	...	234
Kāyānupassanā navasivathikapabba	...	...	235
Vedanānupassanā	...	...	236
Cittānupassanā	...	...	237
Dhammānupassanā nīvaraṇapabba	...	...	238
Dhammānupassanā khandhapabba	...	...	239
Dhammānupassanā āyatanapabba	...	...	240
Dhammānupassanā bojjhaṅgapabba	...	...	241
Dhammānupassanā saccapabba	...	...	243
Dukkhasaccaniddesa	...	...	243
Samudayasaccaniddesa	...	...	246
Nirodhasaccaniddesa	...	...	247
Maggasaccaniddesa	...	...	249

Mātikā

Piṭṭhaṅka

10. Pāyāsisutta

Pāyāsirājaññavatthu	...	...	253
Natthikavāda	...	...	255
Candimasūriya-upamā	...	...	255
Cora-upamā	...	...	256
Gūthakūpapurisa-upamā	...	...	259
Tāvatiṃsadeva-upamā	...	...	261
Jaccandha-upamā	...	...	262
Gabbhinī-upamā	...	...	263
Supinaka-upamā	...	...	265
Santatta-ayoguḷa-upamā	...	...	266
Saṅkhadhama-upamā	...	...	268
Aggikajaṭila-upamā	...	...	270
Dvesatthavāha-upamā	...	...	272
Gūthabhārika-upamā	...	...	275
Akkhadhuttaka-upamā	...	...	276
Sāṇabhārika-upamā	...	...	277
Saraṇagamana	...	...	279
Yaññakathā	...	...	279
Uttaramāṇavavatthu	...	...	280
Pāyāsīdevaputta	...	...	281
Uddānagāthā	...	...	283

Mahāvaggapāḷimātikā niṭṭhitā.

Dīghanikāya

Mahāvaggapāḷi

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Mahāpadānasutta

Pubbenivāsapaṭisaṃyuttakathā

1. Evaṃ me sutam—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Sāvattiyaṃ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme Karerikuṭṭikāyaṃ. Atha kho sambahulānaṃ bhikkhūnaṃ pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkantānaṃ Karerimaṇḍalamāle sannisinnānaṃ sannipatitānaṃ pubbenivāsapaṭisaṃyuttā dhammī kathā udapādi “itipi pubbenivāso itipi pubbenivāso”ti.

2. Assosi kho Bhagavā dibbāya sotadhātuyā visuddhāya atikkantamānusikāya tesaṃ bhikkhūnaṃ imaṃ kathāsallāpaṃ. Atha kho Bhagavā uṭṭhāyāsanaṃ yena Karerimaṇḍalamālo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “kāyanuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā, kā ca pana vo antarākathā vippakatā”ti?

Evaṃ vutte te bhikkhū Bhagavantaṃ etadavocum “idha bhante amhākaṃ pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkantānaṃ Karerimaṇḍalamāle sannisinnānaṃ sannipatitānaṃ pubbenivāsapaṭisaṃyuttā dhammī kathā udapādi ‘itipi pubbenivāso itipi pubbenivāso’ti. Ayaṃ kho no bhante antarākathā vippakatā. Atha Bhagavā anupatto”ti.

3. Iccheyyātha no tumhe bhikkhave pubbenivāsapaṭisaṃyuttaṃ dhammiṃ kathaṃ sotunti? Etassa Bhagavā kālo, etassa Sugata kālo, yaṃ Bhagavā pubbenivāsapaṭisaṃyuttaṃ dhammiṃ kathaṃ kareyya, Bhagavato sutvā¹ bhikkhū dhāressantīti. Tena hi bhikkhave suṇātha sādhukaṃ manasi karotha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

4. Ito so bhikkhave ekanavutikappe² yaṃ Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loka upapādi. Ito so bhikkhave ekatimsa kappe³ yaṃ Sikhī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loka upapādi. Tasmiññeva kho bhikkhave ekatimsa kappe Vessabhū Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loka upapādi. Imasmiññeva⁴ kho bhikkhave bhaddakappe Kakusandho Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loka upapādi. Imasmiññeva kho bhikkhave bhaddakappe Koṇāgamano Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loka upapādi. Imasmiññeva kho bhikkhave bhaddakappe Kassapo Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loka upapādi. Imasmiññeva kho bhikkhave bhaddakappe ahaṃ etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho loka uppanno.

5. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣi, khattiyakule upapādi. Sikhī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣi, khattiyakule upapādi. Vessabhū bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣi, khattiyakule upapādi. Kakusandho bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho brāhmaṇo jātiyā ahoṣi, brāhmaṇakule upapādi. Koṇāgamano bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho brāhmaṇo jātiyā ahoṣi, brāhmaṇakule upapādi. Kassapo bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho brāhmaṇo jātiyā ahoṣi, brāhmaṇakule upapādi. Ahaṃ bhikkhave etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣi, khattiyakule uppanno.

1. Bhagavato vacanaṃ sutvā (Syā)

2. Ekanavutikappo (Sī), ekanavuto kappo (Syā, Kaṃ, I)

3. Ekatimsakappo (Sī), ekatimsa kappo (Syā, Kaṃ, I)

4. Imasmiṃ (katthaci)

6. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahoṣi. Sikhī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahoṣi. Vessabhū bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahoṣi. Kakusandho bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Kassapo gottena ahoṣi. Koṇāgamano bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Kassapo gottena ahoṣi. Kassapo bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Kassapo gottena ahoṣi. Ahaṃ bhikkhave etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho Gotamo gottena ahoṣim.

7. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa sattativassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa saṭṭhivassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cattālīsavassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tiṃsavassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa vīsativassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣi. Mayhaṃ bhikkhave etarahi appakaṃ āyupamāṇaṃ parittaṃ lahukaṃ, yo ciraṃ jīvati, so vassasataṃ appaṃ vā bhiyyo.

8. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Sikhī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho puṇḍarīkassa mūle abhisambuddho. Vessabhū bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho sālassa mūle abhisambuddho. Kakusandho bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho sirīsassa mūle abhisambuddho. Koṇāgamano bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho udumbarassa mūle abhisambuddho. Kassapo bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho nigrodhassa mūle abhisambuddho. Ahaṃ bhikkhave etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho assatthassa mūle abhisambuddho.

9. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissam nāma sāvakayugam ahosi aggam bhaddayugam. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Abhibhūsambhavam nāma sāvakayugam ahosi aggam bhaddayugam. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Soṇuttaram nāma sāvakayugam ahosi aggam bhaddayugam. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Vidhurasañjīvam nāma sāvakayugam ahosi aggam bhaddayugam. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bhiyyosuttaram nāma sāvakayugam ahosi aggam bhaddayugam. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Tissabhāradvājam nāma sāvakayugam ahosi aggam bhaddayugam. Mayham bhikkhave etarahi Sāriputtamoggallānam nāma sāvakayugam ahosi aggam bhaddayugam.

10. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānam sannipātā ahesum. Eko sāvakānam sannipāto ahosi atṭhasatṭhibhikkhusatasahassam, eko sāvakānam sannipāto ahosi bhikkhusatasahassam, eko sāvakānam sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānam sannipātā ahesum sabbesaṃyeva khīṇāsavānam.

Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānam sannipātā ahesum. Eko sāvakānam sannipāto ahosi bhikkhusatasahassam, eko sāvakānam sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni, eko sāvakānam sannipāto ahosi sattatibhikkhusahassāni. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānam sannipātā ahesum sabbesaṃyeva khīṇāsavānam.

Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānam sannipātā ahesum. Eko sāvakānam sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni, eko sāvakānam sannipāto ahosi sattatibhikkhusahassāni, eko sāvakānam sannipāto

ahosi saṭṭhibhikkhusahassāni. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesuṃ sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi cattālīsabhikkhusahassāni. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi tiṃsabhikkhusahassāni. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi vīsatiabhikkhusahassāni. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

Mayhaṃ bhikkhave etarahi eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi aḍḍhateḷasāni bhikkhusatāni. Mayhaṃ bhikkhave ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ.

11. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khemaṅkaro nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Upasanto nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Buddhijo nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Sotthijo nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Sabbamitto

nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Mayhaṃ bhikkhave etarahi
 Ānando nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko.

12. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Bandhumā nāma rājā pitā ahosi. Bandhumatī nāma devī mātā ahosi janettī¹.
 Bandhumassa rañño Bandhumatī nāma nagaraṃ rājadhānī ahosi.

Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Aruṇo
 nāma rājā pitā ahosi. Pabhāvatī nāma devī mātā ahosi janettī. Aruṇassa
 rañño Aruṇavatī nāma nagaraṃ rājadhānī ahosi.

Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Suppatito nāma² rājā pitā ahosi. Vassavatī nāma³ devī mātā ahosi janettī.
 Suppatitassa rañño Anomaṃ nāma nagaraṃ rājadhānī ahosi.

Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā ahosi. Visākhā nāma brāhmaṇī mātā ahosi
 janettī. Tena kho pana bhikkhave samayena Khemo nāma rājā ahosi.
 Khemassa rañño Khemavatī nāma nagaraṃ rājadhānī ahosi.

Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Yaññadatto nāma brāhmaṇo pitā ahosi. Uttarā nāma brāhmaṇī mātā ahosi
 janettī. Tena kho pana bhikkhave samayena Sobho nāma rājā ahosi.
 Sobhassa rañño Sobhavatī nāma nagaraṃ rājadhānī ahosi.

Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Brahmadatto nāma brāhmaṇo pitā ahosi. Dhanavatī nāma brāhmaṇī mātā
 ahosi janettī. Tena kho pana bhikkhave samayena

1. Janettī (Syā)

2. Suppatito nāma (Syā)

3. Yasavatī nāma (Syā, I)

Kikī nāma¹ rājā ahosi. Kikissa rañño Bārāṇasī nāma nagaram rājadhānī ahosi.

Mayham bhikkhave etarahi Suddhodano nāma rājā pitā ahosi. Māyā nāma devī mātā ahosi janetti. Kapilavatthu nāma nagaram rājadhānī ahosīti. Idamavoca Bhagavā, idam vatvāna Sugato uṭṭhāyāsana vihāram pāvisi.

13. Atha kho tesam bhikkhūnam acirapakkantassa Bhagavato ayamantarākathā udapādi “acchariyam āvuso abbhutam āvuso Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvātā. Yatra hi nāma Tathāgato atīte Buddhhe parinibbute chinnapapañce chinnavatume pariyādinnavatṭe sabbadukkhavītivatte jātītopi anussarissati, nāmatopi anussarissati, gottatopi anussarissati, āyupamāṇatopi anussarissati, sāvakayugatopi anussarissati, sāvakasannipātatopi anussarissati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesum itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesum itipī’ti.

Kim nu kho āvuso Tathāgatasseva nu kho esā dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhhe parinibbute chinnapapañce chinnavatume pariyādinnavatṭe sabbadukkhavītivatte jātītopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati. Āyupamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesum itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesum itipī’ti, udāhu devatā Tathāgatassa etamattham ārocesum, yena Tathāgato atīte Buddhhe parinibbute chinnapapañce chinnavatume pariyādinnavatṭe sabbadukkhavītivatte jātītopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyupamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesum itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī

1. Kimkī nāma (Syā)

evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī”ti. Ayañca hidaṃ tesam bhikkhūnaṃ antarākathā vippakatā hoti.

14. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṃ paṭisallānā vuṭṭhito yena Karerimaṇḍalamāḷo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “kāyanuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā. Kā ca pana vo antarākathā vippakatā”ti.

Evam vutte te bhikkhū Bhagavantaṃ etadavocuṃ “idha bhante amhākaṃ acirapakkantassa Bhagavato ayaṃ antarākathā udapādi ‘acchariyaṃ āvuso abbhutaṃ āvuso Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvatā, yatra hi nāma Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnaṇapañce chinnaṇaṭṭhaṃ pariyādinnaṇaṭṭhe sabbadukkhavītivatte jātītopi anussarissati, nāmatopi anussarissati, gottatopi anussarissati, āyuppaṃmāṇatopi anussarissati, sāvakayugatopi anussarissati, sāvakasannipātatopi anussarissati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī”ti. Kim nu kho āvuso Tathāgatasseva nu kho esā dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnaṇapañce chinnaṇaṭṭhaṃ pariyādinnaṇaṭṭhe sabbadukkhavītivatte jātītopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppaṃmāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī”ti, udāhu devatā Tathāgatassa etamatthaṃ ārocesuṃ, yena Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnaṇapañce chinnaṇaṭṭhaṃ pariyādinnaṇaṭṭhe sabbadukkhavītivatte jātītopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppaṃmāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati ‘evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī

evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī’ti. Ayaṃ kho no bhante antarākathā vippakatā, atha Bhagavā anuppatto”ti.

15. Tathāgatassevesā bhikkhave dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhhe parinibbute chinnapapañce chinnavatume pariyādinnavatṭe sabbadukkhavītivatte jātītopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppmāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati “evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī”ti. Devatāpi Tathāgatassa etamattamaṃ ārocesuṃ, yena Tathāgato atīte Buddhhe parinibbute chinnapapañce chinnavatume pariyādinnavatṭe sabbadukkhavītivatte jātītopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppmāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati “evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃnāmā evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaññā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī”ti.

Icehyyātha no tumhe bhikkhave bhiyyoso mattāya pubbenivāsapaṭisaṃyuttaṃ dhammaṃ kathaṃ sotunti? Etassa Bhagavā kālo, etassa Sugata kālo, yaṃ Bhagavā bhiyyoso mattāya pubbenivāsapaṭisaṃyuttaṃ dhammaṃ kathaṃ kareyya, Bhagavato sutvā bhikkhū dhāressantīti. Tena hi bhikkhave suṇātha sādhuṃ manasi karoṭha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṃ. Bhagavā etadavoca—

16. Ito so bhikkhave ekanavutikappe yaṃ Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahosi, khattiyakule udapādi. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahosi. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyuppmāṇaṃ ahosi. Vipassī bhikkhave Bhagavā

Araham Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissam nāma sāvakayugam ahosi aggam bhaddayugam. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānam sannipātā ahesum. Eko sāvakānam sannipāto ahosi aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassam, eko sāvakānam sannipāto ahosi bhikkhusatasahassam, eko sāvakānam sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānam sannipātā ahesum sabbesaṃyeva khīṇāsavānam. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bandhumā nāma rājā pitā ahosi. Bandhumatī nāma devī mātā ahosi janetti. Bandhumassa rañño Bandhumatī nāma nagaram rājadhānī ahosi.

Bodhisattadhammatā

17. Atha kho bhikkhave Vipassī bodhisatto Tusitā kāyā cavitvā sato sampajāno mātukucchim okkami. Ayamettha dhammatā. (1)

18. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto Tusitā kāyā cavitvā mātukucchim okkamati. Atha sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānam devānubhāvaṃ. Yāpi tā lokantarikā aghā asaṃvutā andhakārā andhakāratimisā, yatthapime candimasūriyā evaṃmahiddhikā evaṃmahānubhāvā ābhāya nānubhonti, tatthapi appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānam devānubhāvaṃ. Yepi tattha sattā upapannā, tepi tenobhāsena aññamaññaṃ sañjānanti “aññepi kira bho santi sattā idhūpapannā”ti. Ayañca dasasahassī lokadhātu saṅkampati sampakampati sampavedhati. Appamāṇo ca uḷāro obhāso loke pātu bhavati atikkammeva devānam devānubhāvaṃ. Ayamettha dhammatā. (2)

19. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchiṃ okkanto hoti. Cattāro naṃ devaputtā catuddisaṃ¹ rakkhāya upagacchanti “mā naṃ bodhisattaṃ vā bodhisattamātaraṃ vā manusso vā amanusso vā koci vā viheṭhesī”ti. Ayamettha dhammatā. (3)

20. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchiṃ okkanto hoti. Pakatiyā sīlavatī bodhisattamātā hoti, viratā paṇātipātā, viratā adinnādānā, viratā kāmesumicchācārā, viratā musāvādā, viratā surāmerayamajjappamādaṭṭhānā. Ayamettha dhammatā. (4)

21. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchiṃ okkanto hoti. Na bodhisattamātu purisesu mānaṣaṃ uppajjati kāmaguṇūpasamhitā, anatikkamanīyā ca bodhisattamātā hoti kenaci purisena rattacittena. Ayamettha dhammatā. (5)

22. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchiṃ okkanto hoti. Lābhini bodhisattamātā hoti pañcannaṃ kāmaguṇānaṃ, sā pañcahi kāmaguṇehi samappitā samaṅgībhūtā paricāreti. Ayamettha dhammatā. (6)

23. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchiṃ okkanto hoti. Na bodhisattamātu kocideva ābādho uppajjati, sukhini bodhisattamātā hoti akilantakāyā, bodhisattañca bodhisattamātā tirokucchigataṃ passati sabbaṅgapaccaṅgiṃ ahīnindriyaṃ. Seyyathāpi bhikkhave maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṃso suparikammakato accho vippasanno anāvalo sabbākārasampanno. Tatrāssa² suttāṃ āvutaṃ nīlaṃ vā pītaṃ vā lohitaṃ vā odātaṃ vā paṇḍusuttaṃ vā, tamenāṃ cakkhumā puriso hatthe karitvā paccavekkheyya “ayaṃ kho maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṃso suparikammakato accho vippasanno anāvalo sabbākārasampanno. Tatridaṃ suttāṃ āvutaṃ nīlaṃ vā pītaṃ vā lohitaṃ vā odātaṃ vā paṇḍusuttaṃ vā”ti. Evameva kho bhikkhave yadā

1. Cātuddisaṃ (Syā)

2. Tatrassa (Syā)

bodhisatto mātukucchim̃ okkanto hoti. Na bodhisattamātu kocideva ābādho uppajjati, sukhinī bodhisattamātā hoti akilantakāyā, bodhisattañca bodhisattamātā tirokucchigataṃ passati sabbaṅgapaccaṅgiṃ ahīnindriyaṃ. Ayamettha dhammatā. (7)

24. Dhammatā esā bhikkhave, sattāhajāte bodhisatte bodhisattamātā kalam̃ karoti tusitaṃ kāyaṃ upapajjati. Ayamettha dhammatā. (8)

25. Dhammatā esā bhikkhave, yathā aññā itthikā nava vā dasa vā māse gabbhaṃ kucchinā pariharitvā vijāyanti, na hevaṃ bodhisattaṃ bodhisattamātā vijāyati, daseva māsāni bodhisattaṃ bodhisattamātā kucchinā pariharitvā vijāyati. Ayamettha dhammatā. (9)

26. Dhammatā esā bhikkhave, yathā aññā itthikā nisinnā vā nipannā vā vijāyanti, na hevaṃ bodhisattaṃ bodhisattamātā vijāyati, ʈhitāva bodhisattaṃ bodhisattamātā vijāyati. Ayamettha dhammatā. (10)

27. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Devā paṭhamāṃ paṭiggaṇhanti, pacchā manussā. Ayamettha dhammatā. (11)

28. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati, appattova bodhisatto pathaviṃ hoti, cattāro naṃ devaputtā paṭiggahetvā mātu purato ʈhapenti “attamanā devi hohi, mahesakkho te putto uppanno”ti. Ayamettha dhammatā. (12)

29. Dhammatā esā bhikkhave yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Visadova nikkhamati amakkhito udena¹ amakkhito semhena amakkhito ruhirena amakkhito kenaci asucinā suddho² visado. Seyyathāpi bhikkhave maṇiratanāṃ Kāsike vatthe nikkhattaṃ neva maṇiratanāṃ Kāsikaṃ vatthaṃ makkheti, nāpi Kāsikaṃ vatthaṃ maṇiratanāṃ makkheti. Taṃ Kissa hetu, ubhinnaṃ suddhattā. Evameva kho bhikkhave yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati, visadova nikkhamati amakkhito udena

1. Uddena (Syā), udarena (katthaci)

2. Visuddho (Syā)

amakkhito semhena amakkhito ruhirena amakkhito kenaci asucinā suddho visado. Ayamettha dhammatā. (13)

30. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Dve udakassa dhārā antalikkhā pātu bhavanti ekā sītassa ekā uṇhassa, yena bodhisattassa udakakiccaṃ karonti mātu ca. Ayamettha dhammatā. (14)

31. Dhammatā esā bhikkhave, sampatijāto bodhisatto samehi pādehi patiṭṭhahitvā uttarābhimukho¹ sattapadavītiḥārena gacchati setamhi chatte anudhāriyamāne, sabbā ca disā anuviloketi, āsabhiṃ vācaṃ bhāsati “aggohamasmi lokassa, jeṭṭhohamasmi lokassa, seṭṭhohamasmi lokassa, ayamantimā jāti, natthidāni punabbhavo”ti. Ayamettha dhammatā. (15)

32. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Atha sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānaṃ devānubhāvaṃ. Yāpi tā lokantarikā aghā asaṃvutā andhakārā andhakāratimisā, yatthapime candimasūriyā evaṃmahiddhikā evaṃmahānubhāvā ābhāya nānubhonti, tatthapi appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānaṃ devānubhāvaṃ. Yepi tattha sattā upapannā, tepi tenobhāsenā aññamaññaṃ sañjānanti “aññepi kira bho santi sattā idhūpapannā”ti. Ayañca dasasahassī lokadhātu saṅkampati sampakampati sampavedhati. Appamāṇo ca uḷāro obhāso loke pātu bhavati atikkammeva devānaṃ devānubhāvaṃ. Ayamettha dhammatā. (16)

Dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇā

33. Jāte kho pana bhikkhave Vipassimhi kumāre Bandhumato rañño paṭivedesuṃ “putto te deva² jāto, taṃ devo passatū”ti. Addasā kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassim kumāraṃ, disvā nemitte

1. Uttarenābhimukho (Syā) uttarenamukho (Ka)

2. Deva te (Ka)

brāhmaṇe āmantāpetvā etadavoca “passantu bhonto nemittā brāhmaṇā kumāraṇ”ti. Addasaṃsu kho bhikkhave nemittā brāhmaṇā Vipassim kumāraṇ, disvā Bandhumantaṇ rājānaṇ etadavocum “attamano deva hohi, mahesakkho te putto uppanno, lābhā te mahārāja, suladdhaṇ te mahārāja, yassa te kule evarūpo putto uppanno, ayaṇ hi deva kumāro dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇehi samannāgato, yehi samannāgatassa mahāpurisassa dveva gatiyo bhavanti anaññā. Sace agāraṇ ajjhāvasati, rājā hoti cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturato vijitāvī janapadatthāvariyaṇ sattaratanasamannāgato. Tassimāni sattaratanāni bhavanti. Seyyathidaṇ, cakkaratanāṇ hatthiratanāṇ assaratanāṇ maṇiratanāṇ itthiratanāṇ gahapatiratanāṇ pariṇāyakaratanameva sattamaṇ. Parosahassaṇ kho panassa puttā bhavanti sūrā viraṅgarūpā parasenappamaddanā, so imaṇ pathaviṇ sāgarapariyaṇtaṇ adaṇḍena asatthena dhammena abhivijjiya ajjhāvasati. Sace kho pana agārasmā anagāriyaṇ pabbajati, Arahaṇ hoti Sammāsambuddho loka vivaṭacchado.

34. Katamehi cāyaṇ deva kumāro dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇehi samannāgato, yehi samannāgatassa mahāpurisassa dveva gatiyo bhavanti anaññā. Sace agāraṇ ajjhāvasati, rājā hoti cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturato vijitāvī janapadatthāvariyaṇ sattaratanasamannāgato. Tassimāni sattaratanāni bhavanti. Seyyathidaṇ, cakkaratanāṇ hatthiratanāṇ assaratanāṇ maṇiratanāṇ itthiratanāṇ gahapatiratanāṇ pariṇāyakaratanameva sattamaṇ. Parosahassaṇ kho panassa puttā bhavanti sūrā viraṅgarūpā parasenappamaddanā, so imaṇ pathaviṇ sāgarapariyaṇtaṇ adaṇḍena asatthena dhammena abhivijjiya ajjhāvasati. Sace kho pana agārasmā anagāriyaṇ pabbajati, Arahaṇ hoti Sammāsambuddho loka vivaṭacchado.

35. Ayañhi deva kumāro suppatiṭṭhitapādo, yaṇpāyaṇ deva kumāro suppatiṭṭhitapādo, idampimassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṇ bhavati. (1)

Imassa deva¹ kumārassa heṭṭhā pādatalesu cakkāni jātāni sahasārāni sanemikāni sanābhikāni sabbākāraparipūrāni, yampi

1. Imassa hi deva (?)

imassa deva kumārassa heṭṭhā pādatalesu cakkāni jātāni saḥassārāni
sanemikāni sanābhikāni sabbākāraparipūrāni, idampimassa mahāpurisassa
mahāpurisalakkhaṇaṃ bhavati. (2)

Ayañhi deva kumāro āyatapaṇhī -pa-. (3)

Ayañhi deva kumāro dīghaṅgulī -pa-. (4)

Ayañhi deva kumāro mudutalunahatthapādo -pa-. (5)

Ayañhi deva kumāro jālahatthapādo -pa-. (6)

Ayañhi deva kumāro ussaṅkhapādo -pa-. (7)

Ayañhi deva kumāro eṇijaṅgho -pa-. (8)

Ayañhi deva kumāro ṭhitakova anonamanto ubhohi pāṇitalehi jaṇṇukāni
parimasati¹ parimajjati -pa-. (9)

Ayañhi deva kumāro kosohitavatthaguyho -pa-. (10)

Ayañhi deva kumāro suvaṇṇavaṇṇo kañcanasannibhattaco -pa-. (11)

Ayañhi deva kumāro sukhumacchavī, sukhumattā chaviyā rajojallaṇ
kāye na upalimpati² -pa-. (12)

Ayañhi deva kumāro ekekalomo, ekekāni lomāni lomakūpesu jātāni
-pa-. (13)

Ayañhi deva kumāro uddhaggalomo, uddhaggāni lomāni jātāni nīlāni
añjanavaṇṇāni kuṇḍalāvaṭṭāni dakkhiṇāvaṭṭakajātāni -pa-. (14)

Ayañhi deva kumāro brahmujugatto -pa-. (15)

Ayañhi deva kumāro sattussado -pa-. (16)

Ayañhi deva kumāro sīhapubbaddhakāyo -pa-. (17)

Ayañhi deva kumāro citantaraṃso³ -pa-. (18)

Ayañhi deva kumāro nigrodhaparimaṇḍalo yāvatakvassa kāyo,
tāvatakvassa byāmo, yāvatakvassa byāmo, tāvatakvassa kāyo -pa-. (19)

1. Parāmasati (Ka)

2. Upalippati (Syā)

3. Pitantaraṃso (Syā)

Ayañhi deva kumāro samavaṭṭakkhandho -pa-. (20)

Ayañhi deva kumāro rasaggasaggī -pa-. (21)

Ayañhi deva kumāro sīhahanu -pa-. (22)

Ayañhi deva kumāro cattālīsadanto -pa-. (23)

Ayañhi deva kumāro samadanto -pa-. (24)

Ayañhi deva kumāro aviraḷadanto -pa-. (25)

Ayañhi deva kumāro susukkadāṭho -pa-. (26)

Ayañhi deva kumāro pahūtajivho -pa-. (27)

Ayañhi deva kumāro brahmassarō karavīkabhāṇī -pa-. (28)

Ayañhi deva kumāro abhinīlanetto -pa-. (29)

Ayañhi deva kumāro gopakhumo -pa-. (30)

Imassa deva kumārassa uṇṇā bhamukantare jātā odātā
mudutūlasannibhā, yampi imassa deva kumārassa uṇṇā bhamukantare jātā
odātā mudutūlasannibhā, idampimassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṃ
bhavati. (31)

Ayañhi deva kumāro uṇḥīsasīso, yampāyaṃ deva kumāro uṇḥīsasīso,
idampimassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṃ bhavati. (32)

36. Imehi kho ayaṃ deva kumāro dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇehi
samannāgato, yehi samannāgatassa mahāpurisassa dveva gatiyo bhavanti
anaññā. Sace agāraṃ ajjhāvasati, rājā hoti cakkavattī dhammiko
dhammarājā cāturato vijitāvī janapadatthāvariyaṃ appatto
sattaratanasamannāgato. Tassimāni sattaratanāni bhavanti. Seyyathidaṃ,
cakkaratanāṃ hatthiratanāṃ assaratanāṃ maṇiratanāṃ itthiratanāṃ
gahapatiratanāṃ pariṇāyakaratanameva sattamaṃ. Parosahassaṃ kho
panassa puttā bhavanti sūrā vīraṅgarūpā parasenappamaddanā, so imaṃ
pathaviṃ sāgarapariyantam adañḍena asatthena dhammena¹ abhivijjiya
ajjhāvasati. Sace kho

1. Dhammena samena (Syā)

pana agārasmā anagāriyaṃ pabbajati, Arahaṃ hoti Sammāsambuddho loke vivaṭacchadoti.

Vipassīsamañña

37. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā nemitte brāhmaṇe ahatehi vatthehi acchādāpetvā¹ sabbakāmehi santappesi. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa dhātiyo upatṭhāppesi. Añña khīraṃ pāyenti, añña nhāpenti, añña dhārenti, añña añkena pariharanti. Jātassa kho pana bhikkhave Vipassissa kumārassa setacchattaṃ dhārayittha divā ceva rattim ca “mā naṃ sītaṃ vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā ussāvo vā bādhayitthā”ti. Jāto kho pana bhikkhave Vipassī kumāro bahuno janassa piyo ahosi manāpo. Seyyathāpi bhikkhave uppalaṃ vā padumaṃ vā puṇḍarīkaṃ vā bahuno janassa piyaṃ manāpaṃ, evameva kho bhikkhave Vipassī kumāro bahuno janassa piyo ahosi manāpo. Svāssudaṃ añkeneva añkaṃ parihariyati.

38. Jāto kho pana bhikkhave Vipassī kumāro mañjussaro ca² ahosi vaggussaro ca madhurassaro ca pemaṇiyassaro ca. Seyyathāpi bhikkhave Himavante pabbate karavīkā nāma sakuṇajāti mañjussarā ca vaggussarā ca madhurassarā ca pemaṇiyassarā ca, evameva kho bhikkhave Vipassī kumāro mañjussaro ca ahosi vaggussaro ca madhurassaro ca pemaṇiyassaro ca.

39. Jātassa kho pana bhikkhave Vipassissa kumārassa kammavipākajaṃ dibbacakkhu pāturahosi. Yena sudaṃ³ samantā yojanaṃ passati divā ceva rattim ca.

40. Jāto kho pana bhikkhave Vipassī kumāro animisanto pekkhati seyyathāpi devā Tāvatisā. Animisanto kumāro pekkhatīti kho bhikkhave⁴ Vipassissa kumārassa “Vipassī Vipassī” tveva samañña udapādi.

1. Acchādetvā (Syā)

2. Kumāro brahmassaro mañjussaro ca (Sī, Ka)

3. Yena dūraṃ (Syā)

4. Animisanto pekkhati, jātassa kho pana bhikkhave (Ka)

41. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā atthakaraṇe¹ nisinno Vipassim kumāraṃ aṅke nisidāpetvā atthe anusāsati. Tatra sudam bhikkhave Vipassī kumāro pitu-aṅke nisinno viceyya viceyya atthe panāyati nāyena². Viceyya viceyya kumāro atthe panāyati nāyenāti kho bhikkhave Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya “Vipassī Vipassī” tveva samaññā udapādi.

42. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa tayo pāsāde kārāpesi, ekaṃ vassikaṃ ekaṃ hemantikaṃ ekaṃ gimhikaṃ, pañca kāmagaṇāni upatthāpesi. Tatra sudam bhikkhave Vipassī kumāro vassike pāsāde cattāro māse³ nippurisehi tūriyehi paricārayamāno na heṭṭhāpāsādaṃ orohatīti.

Paṭhamabhāṇavāro.

Jiṇṇapurisa

43. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṃ vassānaṃ bahūnaṃ vassasatānaṃ bahūnaṃ vassasahassānaṃ accayena sārathim āmantesi “yojehi samma sārathi bhaddāni bhaddāni yānāni uyyānabhūmim gacchāma subhūmidassanāyā”ti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā bhaddāni bhaddāni yānāni yojetvā Vipassissa kumārassa paṭivedesi “yuttāni kho te deva bhaddāni bhaddāni yānāni, yassadāni kālaṃ maññasi”ti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ⁴ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi uyyānabhūmim niyyāsi.

44. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmim niyyanto purisaṃ jiṇṇaṃ gopānasivaṅkaṃ bhoggam⁵ daṇḍaparāyanaṃ pavedhamānaṃ gacchantam

1. Atṭa karaṇe (Syā)

2. Atte panāyati nāyena (Syā)

3. Vassike pāsāde vassike cattāro māse (Sī, I)

4. Bhaddaṃ yānaṃ (Syā), bhaddaṃ yānaṃ (I)

5. Bhaggam (Syā)

āturaṃ gatayobbanāṃ, disvā sārathim āmantesi “ayaṃ pana samma sārathi puriso kimkato, kesāpissa na yathā aññesaṃ, kāyopissa na yathā aññesaṃ”ti. Eso kho deva jiṇṇo nāmāti. Kim paneso samma sārathi jiṇṇo nāmāti? Eso kho deva jiṇṇo nāma na dāni tena ciraṃ jīvitaḍḍhaṃ bhavissatīti. Kim pana samma sārathi ahaṃpi jarādhammo jaraṃ anatītoti? Tvaṅca deva mayaṅcamha sabbe jarādhammā jaraṃ anatītāti. Tena hi samma sārathi alaṃ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsi. Tatra sudam bhikkhave Vipassī kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatī”ti.

45. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā sārathim āmantāpetvā etadavoca “kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahoṣī”ti. Na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahoṣīti. Kim pana samma sārathi addasa kumāro uyyānabhūmim niyyantoti? Addasā kho deva kumāro uyyānabhūmim niyyanto purisaṃ jiṇṇaṃ gopānasivaṅkaṃ bhoggaṃ daṇḍaparāyaṇaṃ pavedhamānaṃ gacchantāṃ āturaṃ gatayobbanāṃ, disvā maṃ etadavoca “ayaṃ pana samma sārathi puriso kimkato, kesāpissa na yathā aññesaṃ, kāyopissa na yathā aññesaṃ”ti. Eso kho deva jiṇṇo nāmāti. Kim paneso samma sārathi jiṇṇo nāmāti? Eso kho deva jiṇṇo nāma na dāni tena ciraṃ jīvitaḍḍhaṃ bhavissatīti. Kim pana samma sārathi ahaṃpi jarādhammo jaraṃ anatītoti? Tvaṅca deva mayaṅcamha sabbe jarādhammā jaraṃ anatītāti. Tena hi samma sārathi alaṃ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho ahaṃ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsiṃ. So kho deva kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatī”ti.

Byādhitaṭṭhapaṭṭha

46. Atha kho bhikkhave Bandhumassa rañño etadahosi “māheva kho Vipassī kumāro na rajjaṃ kāresi, māheva Vipassī kumāro agārasmā anagāriyaṃ pabbajī, māheva nemittānaṃ brāhmaṇānaṃ saccaṃ assa vacanan”ti. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya pañca kāmagaṇāni upaṭṭhāpesi, yathā Vipassī kumāro rajjaṃ kareyya, yathā Vipassī kumāro na agārasmā anagāriyaṃ pabbajeyya, yathā nemittānaṃ brāhmaṇānaṃ micchā assa vacananti.

Tatra sudaṃ bhikkhave Vipassī kumāro pañcahi kāmagaṇehi samappito samaṅgibhūto paricāreti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṃ vassānaṃ -pa-.

47. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto purisaṃ ābādhikaṃ dukkhitāṃ bālāhagilānaṃ sake muttakarīse palipannaṃ semānaṃ¹ aññehi vuṭṭhāpiyamānaṃ aññehi saṃvesiyamānaṃ, disvā sārathim āmantesi “ayaṃ pana samma sārathi puriso kimkato, akkhīnipissa na yathā aññesaṃ, saropissa² na yathā aññesaṃ”ti. Eso kho deva byādhito nāmāti. Kim paneso samma sārathi byādhito nāmāti? Eso kho deva byādhito nāma appeva nāma tamhā ābādhā vuṭṭhaheyyāti. Kim pana samma sārathi ahaṃpi byādhidhammo byādhiṃ anatītoti? Tvaṇca deva mayaṇcamha sabbe byādhidhammā byādhiṃ anatītāti. Tenahi samma sārathi alaṃ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsi. Tatra sudaṃ bhikkhave Vipassī kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissati”ti.

48. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā sārathim āmantāpetvā etadavoca “kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā abhiraṃmittha, kacci

1. Sayamānaṃ (Syā, Ka)

2. Siropissa (Syā)

samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahoṣī”ti. Na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahoṣīti. Kiṃ pana samma sārathi addasa kumāro uyyānabhūmiṃ niyyantoti? Addasā kho deva kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto purisaṃ ābādhikaṃ dukkhiṃ bālāhagilānaṃ sake muttakarīse palipannaṃ semānaṃ aññehi vuṭṭhāpiyamānaṃ aññehi saṃvesiyamānaṃ, disvā maṃ etadavoca “ayaṃ pana samma sārathi puriso kiṃkato, akkhīnipissa na yathā aññesaṃ, saropissa na yathā aññesaṃ”ti. Eso kho deva byādhito nāmāti. Kiṃ paneso samma sārathi byādhito nāmāti? Eso kho deva byādhito nāma appeva nāma tamhā ābādhā vuṭṭhaheyyāti. Kiṃ pana samma sārathi ahaṃpi byādhidhammo byādhim anatīti? Tvaṇca deva mayaṇcamha sabbe byādhidhammā byādhim anatīti. Tena hi samma sārathi alaṃ dānāja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho ahaṃ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsiṃ. So kho deva kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissati”ti.

Kālaṅkatapurisa

49. Atha kho bhikkhave Bandhumassa rañño etadahosi “māheva kho Vipassī kumāro na rajjaṃ kāresi, māheva Vipassī kumāro agāasmā anagāriyaṃ pabbajī, māheva nemittānaṃ brāhmaṇānaṃ saccaṃ assa vacanan”ti. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya pañca kāmaguṇāni upaṭṭhāpesi, yathā Vipassī kumāro rajjaṃ kareyya, yathā Vipassī kumāro na agāasmā anagāriyaṃ pabbajeyya, yathā nemittānaṃ brāhmaṇānaṃ micchā assa vacananti.

Tatra sudaṃ bhikkhave Vipassī kumāro pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgibhūto paricāreti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṃ vassānaṃ -pa-.

50. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto mahājanakāyaṃ sannipatitaṃ nānārattānaṃ ca dussānaṃ vilātaṃ kayiramānaṃ, disvā sārathim āmantesi “kiṃ nu kho so samma sārathi mahājanakāyo sannipatito nānārattānaṃ ca dussānaṃ vilātaṃ kayirati”ti. Eso kho deva kālaṅkato nāmāti. Tena hi samma sārathi yena so kālaṅkato tena rathaṃ peschīti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā yena so kālaṅkato tena rathaṃ pesesi. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro petaṃ kālaṅkataṃ, disvā sārathim āmantesi “kiṃ panāyaṃ samma sārathi kālaṅkato nāmā”ti. Eso kho deva kālaṅkato nāma na dāni taṃ dakkhanti mātā vā pitā vā aññe vā ñātisālohitā, sopi na dakkhissati mātaraṃ vā pitaraṃ vā aññe vā ñātisālohiteti. “Kiṃ pana samma sārathi ahaṃpi maraṇadhammo maraṇaṃ anatīto, maṃpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, ahaṃpi na dakkhissāmi devaṃ vā devim vā aññe vā ñātisālohite”ti. Tvaṅca deva mayaṅcamha sabbe maraṇadhammā maraṇaṃ anatītā, taṃpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, tvaṃpi na dakkhissasi devaṃ vā devim vā aññe vā ñātisālohiteti. Tena hi samma sārathi alaṃ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsi. Tatra sudam bhikkhave Vipassī kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissati, maraṇaṃ paññāyissati”ti.

51. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā sārathim āmantāpetvā etadavoca “kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā attamano aho”ti. Na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā attamano aho”ti. Kiṃ pana samma sārathi addasa kumāro uyyānabhūmiṃ niyyantoti. Addasā kho deva kumāro uyyānabhūmiṃ niyyanto mahājanakāyaṃ sannipatitaṃ nānārattānaṃ ca dussānaṃ vilātaṃ kayiramānaṃ, disvā maṃ etadavoca “kiṃ nu kho

so samma sārathi mahājanakāyo sannipatito nānārattānaṃ ca dussānaṃ vilātaṃ kayiratī”ti. Eso kho deva kālaṅkato nāmāti. Tena hi samma sārathi yena so kālaṅkato tena rathaṃ peschīti. “Evaṃ devā”ti kho ahaṃ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā yena so kālaṅkato tena rathaṃ pesesiṃ. Addasā kho deva kumāro petarṃ kālaṅkataṃ, disvā maṃ etadavoca “kiṃ paṇāyaṃ samma sārathi kālaṅkato nāmā”ti. Eso kho deva kālaṅkato nāma na dāni taṃ dakkhanti mātā vā pitā vā aññe vā ñātisālohitā, sopi na dakkhissati mātaraṃ vā pitaraṃ vā aññe vā ñātisālohiteti. Kiṃ pana samma sārathi ahaṃpi maraṇadhammo maraṇaṃ anatīto, maṃpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, ahaṃpi na dakkhissāmi devaṃ vā devinṃ vā aññe vā ñātisālohiteti. Tvaṅca deva mayaṅcamha sabbe maraṇadhammā maraṇaṃ anatītā, taṃpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, tvaṃpi na dakkhissasi devaṃ vā devinṃ vā aññe vā ñātisālohiteti. Tena hi samma sārathi alaṃ dānaṃ uyyānabhūmiyā, itova antepuraṃ paccaniyyāhīti. “Evaṃ devā”ti kho ahaṃ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṃ paccaniyyāsiṃ. So kho deva kumāro antepuraṃ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissati, maraṇaṃ paññāyissati”ti.

Pabbajita

52. Atha kho bhikkhave Bandhumassa rañño etadahosi “māheva kho Vipassī kumāro na rajjaṃ kāresi, māheva Vipassī kumāro agārasmā anagāriyaṃ pabbaji, māheva nemittānaṃ brāhmaṇānaṃ saccaṃ assa vacanan”ti. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya pañca kāmaguṇāni upaṭṭhāpesi, yathā Vipassī kumāro rajjaṃ kareyya, yathā Vipassī kumāro na agārasmā anagāriyaṃ pabbajeyya, yathā nemittānaṃ brāhmaṇānaṃ micchā assa vacananti.

Tatra sudaṃ bhikkhave Vipassī kumāro pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgibhūto paricāreti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṃ

vassānaṃ bahūnaṃ vassasatānaṃ bahūnaṃ vassasahassānaṃ accayena sārathim āmantesi “yojehi samma sārathi bhaddāni bhaddāni yānāni, uyyānabhūmim gacchāma subhūmidassanāyā”ti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā bhaddāni bhaddāni yānāni yojetvā Vipassissa kumārassa paṭivedesi “yuttāni kho te deva bhaddāni bhaddāni yānāni, yassadāni kālaṃ maññasi”ti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānchi uyyānabhūmim niyyāsi.

53. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmim niyyanto purisaṃ bhaṇḍum pabbajitaṃ kāsāyavasaṇaṃ, disvā sārathim āmantesi “ayaṃ pana samma sārathi puriso kiṃkato, sīsāmpissa na yathā aññesaṃ, vatthānipissa na yathā aññesan”ti. Eso kho deva pabbajito nāmāti. Kiṃ paneso samma sārathi pabbajito nāmāti. Eso kho deva pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā¹ sādhu kusalakiriyā² sādhu puññakiriyā sādhu avihimsā sādhu bhūtānukampāti. Sādhu kho so samma sārathi pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā sādhu kusalakiriyā sādhu puññakiriyā sādhu avihimsā sādhu bhūtānukampā, tena hi samma sārathi yena so pabbajito tena rathaṃ peschīti. “Evaṃ devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā yena so pabbajito tena rathaṃ pesesi. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro taṃ pabbajitaṃ etadavoca “tvaṃ pana samma kiṃkato, sīsāmpi te na yathā aññesaṃ, vatthānipi te na yathā aññesan”ti. Ahaṃ kho deva pabbajito nāmāti. Kiṃ pana tvaṃ samma pabbajito nāmāti. Ahaṃ kho deva pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā sādhu kusalakiriyā sādhu puññakiriyā sādhu avihimsā sādhu bhūtānukampāti. Sādhu kho tvaṃ samma pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā sādhu kusalakiriyā sādhu puññakiriyā sādhu avihimsā sādhu bhūtānukampāti.

1. Sammacariyā (Ka)

2. Kusalacariyā (Syā)

Bodhisattapabbajjā

54. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro sārathim āmantesi “tena hi samma sārathi ratham ādāya itova antepuram paccaniyyāhi. Aham pana idheva kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajissāmī”ti. “Evam devā”ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā ratham ādāya tatova antepuram paccaniyyāsi. Vipassī pana kumāro tattheva kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbaji.

Mahājanakāya-anupabbajjā

55. Assosi kho bhikkhave Bandhumatiyā rājadhāniyā mahājanakāyo caturāsīti pāṇasahassāni “Vipassī kira kumāro kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajito”ti, sutvāna tesam etadahosi “na hi nūna so orako dhammavinayo, na sā orakā¹ pabbajjā, yattha Vipassī kumāro kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajito, Vipassīpi nāma kumāro kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajissati, kimaṅgam² pana mayan”ti.

Atha kho so bhikkhave mahājanakāyo³ caturāsīti pāṇasahassāni kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā Vipassim bodhisattam agārasmā anagāriyam pabbajitam anupabbajimsu. Tāya sudam bhikkhave parisāya parivuto Vipassī bodhisatto gāmanigamajanapadarājadhānīsu cārikam carati.

56. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa rahogatassa paṭisallīnassa evam cetaso parivitakko udapādi “na kho metam⁴ patirūpaṃ yoham ākiṇṇo viharāmi, yaṃnūnāham eko gaṇamhā vūpakaṭṭho vihareyyan”ti. Atha kho bhikkhave Vipassī bodhisatto aparena samayena

1. Orikā (Sī, Syā)

3. Mahājanakāyā (Syā)

2. Kimaṅga (Sī)

4. Na kho panetaṃ (Syā)

eko gaṇamhā vūpakaṭṭho vihāsi, aññeneva tāni caturāsīti pabbajitasahassāni agamaṁsu, aññena maggena Vipassī bodhisatto.

Bodhisatta-abhinivesa

57. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa vāsūpagatassa rahogatassa paṭisallīnassa evaṁ cetaso parivitakko udapādi “kicchaṁ vatāyaṁ loko āpanno jāyati ca jīyati ca miyyati ca¹ cavati ca upapajjati ca, atha ca paṇimassa dukkhassa nissaraṇaṁ nappajānāti jarāmaraṇassa, kudāssu nāma imassa dukkhassa nissaraṇaṁ paññāyissati jarāmaraṇassā”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho sati jarāmaraṇaṁ hoti kiṁ paccayā jarāmaraṇaṁ”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “jātiyā kho sati jarāmaraṇaṁ hoti, jātipaccayā jarāmaraṇaṁ”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho sati jāti hoti kiṁ paccayā jāti”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “bhava kho sati jāti hoti, bhavapaccayā jāti”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho sati bhavo hoti kiṁ paccayā bhavo”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “upādāne kho sati bhavo hoti, upādānapaccayā bhavo”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho sati upādānaṁ hoti kiṁ paccayā upādānaṁ”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “taṇhāya kho sati upādānaṁ hoti, taṇhāpaccayā upādānaṁ”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho sati taṇhā hoti kiṁ paccayā taṇhā”ti. Atha kho bhikkhave

1. Jīyati ca miyyati ca (Ka)

Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo
“vedanāya kho sati taṇhā hoti, vedanāpaccayā taṇhā”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho
sati vedanā hoti kiṃ paccayā vedanā”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa
bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “phasse kho sati
vedanā hoti, phassapaccayā vedanā”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho
sati phasso hoti kiṃ paccayā phasso”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa
bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “saḷāyatane kho
sati phasso hoti, saḷāyatanapaccayā phasso”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho
sati saḷāyatanaṃ hoti kiṃ paccayā saḷāyatanaṃ”ti. Atha kho bhikkhave
Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo
“nāmarūpe kho sati saḷāyatanaṃ hoti, nāmarūpaccayā saḷāyatanaṃ”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho
sati nāmarūpaṃ hoti kiṃ paccayā nāmarūpan”ti. Atha kho bhikkhave
Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo
“viññāṇe kho sati nāmarūpaṃ hoti, viññāṇapaccayā nāmarūpan”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho
sati viññāṇaṃ hoti kiṃ paccayā viññāṇaṃ”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa
bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “nāmarūpe kho
sati viññāṇaṃ hoti, nāmarūpaccayā viññāṇaṃ”ti.

58. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi,
“paccudāvattati kho idaṃ viññāṇaṃ nāmarūpamhā, nāparaṃ gacchati.
Ettāvata

jāyetha vā jīyyetha vā miyyetha vā cavetha vā upapajjetha vā, yadidaṃ nāmarūpapaccayā viññāṇaṃ, viññāṇapaccayā nāmarūpaṃ, nāmarūpapaccayā saḷāyatanam, saḷāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṃ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇaṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti. Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti”.

59. “Samudayo samudayo”ti kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṃ udapādi, ñāṇaṃ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

60. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati jarāmaraṇaṃ na hoti kissa nirodhā jarāmaraṇanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “jātiyā kho asati jarāmaraṇaṃ na hoti, jātinirodhā jarāmaraṇanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati jāti na hoti kissa nirodhā jātinirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “bhavo kho asati jāti na hoti, bhavanirodhā jātinirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati bhavo na hoti kissa nirodhā bhavanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “upādāne kho asati bhavo na hoti, upādānanirodhā bhavanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati upādānaṃ na hoti kissa nirodhā upādānanirodho”ti, atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā

ahu paññāya abhisamayo “taṇhāya kho asati upādānaṃ na hoti, taṇhānirodhā upādānanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati taṇhā na hoti kissa nirodhā taṇhānirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “vedanāya kho asati taṇhā na hoti vedanānirodhā taṇhānirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati vedanā na hoti kissa nirodhā vedanānirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “phasse kho asati vedanā na hoti phassanirodhā vedanānirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati phasso na hoti kissa nirodhā phassanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “saḷāyatane kho asati phasso na hoti saḷāyatanirodhā phassanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati saḷāyatanaṃ na hoti kissa nirodhā saḷāyatanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “nāmarūpe kho asati saḷāyatanaṃ na hoti nāmarūpanirodhā saḷāyatanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati nāmarūpaṃ na hoti kissa nirodhā nāmarūpanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo “viññāṇe kho asati nāmarūpaṃ na hoti viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho”ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi “kimhi nu kho asati viññāṇaṃ na hoti kissa nirodhā viññāṇanirodho”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā

ahu paññāya abhisamayo “nāmarūpe kho asati viññāṇaṃ na hoti nāmarūpanirodhā viññāṇanirodho”ti.

61. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi, “adhigato kho myāyaṃ maggo sambodhāya, yadidaṃ nāmarūpanirodhā viññāṇanirodho, viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho, nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho, saḷāyatananirodhā phassanirodho, phassanirodhā vedanānirodho, vedanānirodhā taṇhānirodho, taṇhānirodhā upādānanirodho, upādānanirodhā bhavanirodho, bhavanirodhā jāṭinirodho, jāṭinirodhā jarāmaṇaṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti. Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti”.

62. “Nirodho nirodho”ti kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṃ udapādi, ñāṇaṃ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

63. Atha kho bhikkhave Vipassī bodhisatto aparena samayena pañcasu upādānakkhandhesu udayabbayānupassī vihāsi “iti rūpaṃ iti rūpassa samudayo iti rūpassa atthaṅgamo, iti vedanā iti vedanāya samudayo iti vedanāya atthaṅgamo, iti saññā iti saññāya samudayo iti saññāya atthaṅgamo, iti saṅkhārā iti saṅkhārānaṃ samudayo iti saṅkhārānaṃ atthaṅgamo, iti viññāṇaṃ iti viññāṇassa samudayo iti viññāṇassa atthaṅgamo”ti, tassa pañcasu upādānakkhandhesu udayabbayānupassino viharato na cirasseva anupādāya āsavehi cittaṃ vimuccīti.

Dutiyabhāṇavāro.

Brahmayācanakathā

64. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ dhammaṃ deseyyan”ti. Atha kho bhikkhave

Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa etadahosi “adhigato kho myāyaṃ dhammo gambhīro duddaso duranubodho santo paṇīto atakkāvacaro nipuṇo paṇḍitavedanīyo, ālayarāmā kho panāyaṃ pajā ālayaratā ālayasammuditā, ālayarāmāya kho pana pajāya ālayaratāya ālayasammuditāya duddasaṃ idaṃ ṭhānaṃ yadidaṃ idappaccayatāpaṭiccasamuppādo, idampi kho ṭhānaṃ duddasaṃ yadidaṃ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhākkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ. Ahañceva kho pana dhammaṃ deseyyaṃ, pare ca me na ājāneyyūṃ, so mamassa kilamatho, sā mamassa vihesā”ti.

65. Apissu bhikkhave Vipassim Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ imā anacchariyā gāthāyo paṭibhaṃsu pubbe assutapubbā—

“Kicchena me adhigataṃ, halaṃ dāni pakāsituṃ.

Rāgadosaparetehi, nāyaṃ dhammo susambudho.

Paṭisotagāmiṃ nipuṇaṃ, gambhīraṃ duddasaṃ aṇuṃ.

Rāgarattā na dakkhanti, tamokhandhena āvuṭṭā”ti.

Itiha bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa paṭisañcikkhato appossukkatāya cittaṃ nami, no dhammadesanāya.

66. Atha kho bhikkhave aññatarassa mahābrahmuno Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cetasā cetoparivitakkamaññāya etadahosi “nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko, yatra hi nāma Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa appossukkatāya cittaṃ namati¹, no dhammadesanāya”ti. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa purato pāturahosi. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā dakkhiṇaṃ jāṇumaṇḍalaṃ

1. Nami (Syā, Ka), namissati (?)

pathaviyaṃ nihantvā¹ yena Vipassī Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho tenañjalim paṇāmetvā Vipassim Bhagavantam Arahantam Sammāsambuddham etadavoca “desetu bhante Bhagavā dhammam, desetu Sugato dhammam, santi² sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro”ti.

67. Evaṃ vutte³ bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho taṃ mahābrahmānam etadavoca “mayhampi kho brahme etadahosi ‘yamnūnāham dhammam deseyyan’ti. Tassa mayham brahme etadahosi ‘adhigato kho myāyam dhammo gambhīro duddaso duranubodho santo paṇīto atakkāvacaro nipuṇo paṇḍitavedanīyo, ālayarāmā kho panāyaṃ pajā ālayaratā ālayasammuditā, ālayarāmāya kho pana pajāya ālayaratāya ālayasammuditāya duddasam idam ṭhānam yadidam idappaccayatāpaṭiccasamuppādo, idampi kho ṭhānam duddasam yadidam sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānam. Ahañceva kho pana dhammam deseyyam, pare ca me na ājāneyyūṃ, so mamassa kilamatho, sā mamassa vihesā’ti. Apissu maṃ brahme imā anacchariyā gāthāyo paṭibhaṃsu pubbe assutapubbā—

‘Kicchena me adhigatam, halam dāni pakāsituṃ.

Rāgadosaparetehi, nāyam dhammo susambudho.

Paṭisotagāmiṃ nipuṇam, gambhīram duddasam aṇuṃ.

Rāgarattā na dakkhanti, tamokhandhena āvuṭṭā’ti.

Itiha me brahme paṭisañcikkhato appossukkatāya cittam nami, no dhammadesanāyā”ti.

68. Dutiyampi kho bhikkhave so mahābrahmā -pa-. Tatiyampi kho bhikkhave so mahābrahmā Vipassim Bhagavantam Arahantam Sammāsambuddham etadavoca “desetu bhante Bhagavā dhammam, desetu Sugato dhammam, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro”ti.

1. Nidahanto (Syā)

2. Santīdha (Syā)

3. Atha kho (Ka)

69. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho brahmuno ca ajjhesanaṃ viditvā sattesu ca kāruṇṇataṃ paṭicca Buddhacakkhunā lokaṃ volokesi, addasā kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Buddhacakkhunā lokaṃ volokento satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye¹ appekacce paralokavajjabhayadassāvine² viharante appekacce na paralokavajjabhayadassāvine² viharante. Seyyathāpi nāma uppaliniyaṃ vā paduminiyaṃ vā puṇḍarīkiniyaṃ vā appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udaye jātāni udaye saṃvaḍḍhāni udakānuggatāni anto nimuggaposīni. Appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udaye jātāni udaye saṃvaḍḍhāni samodakaṃ tṭhāni. Appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udaye jātāni udaye saṃvaḍḍhāni udakā accuggamma tṭhāni anupalittāni udakena. Evameva kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Buddhacakkhunā lokaṃ volokento addasa satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye appekacce paralokavajjabhayadassāvine viharante appekacce na paralokavajjabhayadassāvine viharante.

70. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Vipassim Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ gāthāhi ajjhabhāsi—

“Sele yathā pabbatamuddhaniṭṭhito, yathāpi passe janataṃ samantato.
Tathūpamaṃ dhammamayaṃ sumedha, pāsādamāruyha samantacakkhu.

Sokāvatiṇṇaṃ³ janatamapetasoko,
Avekkhassu jātijarābhībhūtaṃ.
Uṭṭhehi vīra vijitasaṅgāma,
Satthavāha aṇaṇa vicara loke.
Desassu⁴ Bhagavā dhammaṃ,
Aññātāro bhavissantī”ti.

1. Duviññāpaye bhabbe abhabbe (Syā)

3. Sokāvakiṇṇaṃ (Syā)

2. Dassāvino (Sī, Syā, Kaṃ, Ka)

4. Desetu (Syā, I)

71. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho taṃ mahābrahmānaṃ gāthāya ajjhabhāsi—

“Apārutā tesaṃ amatassa dvārā,
Ye sotavanto pamuñcantu saddhaṃ.
Vihimsasaññī paṇaṇaṃ na bhāsiṃ,
Dhammaṃ paṇītaṃ manujesu brahme”ti.

Atha kho so bhikkhave mahābrahmā “katāvakaṃso khomhi Vipassinā Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena dhammadesanāyā”ti Vipassiṃ Bhagavantam Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā tattheva antaradhāyi.

Aggasāvakayuga

72. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa etadahosi “kassa nu kho ahaṃ paṭhamam dhammaṃ deseyyam, ko imam dhammaṃ khippameva ājānissatī”ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa etadahosi “ayam kho Khaṇḍo ca rājaputto tisso ca purohitaputto Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasanti paṇḍitā viyattā medhāvino dīgharattam apparajakkhajātikā. Yamnūnāhaṃ Khaṇḍassa ca rājaputtassa Tissassa ca purohitaputtassa paṭhamam dhammaṃ deseyyam, te imam dhammaṃ khippameva ājānissantī”ti.

73. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho seyyathāpi nāma balavā puriso samīñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samīñjeyya, evameva bodhirukkhamūle antarahito Bandhumatiyā rājadhāniyā Kheme Migadāye pāturahosi. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho dāyapālaṃ¹ āmantesi “ehi tvaṃ samma dāyapāla Bandhumatiṃ rājadhāniṃ pavisitvā Khaṇḍaṇca rājaputtaṃ Tissaṇca purohitaputtaṃ evam vadehi ‘Vipassī bhante Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Bandhumatiṃ rājadhāniṃ anuppatto Kheme Migadāye viharati,

1. Migadāyapālaṃ (Syā)

so tumhākaṃ dassanakāmo'ti". "Evaṃ bhante"ti kho bhikkhave dāyapālo Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa paṭissutvā Bandhumatiṃ rājadhāniṃ pavisitvā Khaṇḍaṇca rājaputtaṃ Tissaṇca purohitaputtaṃ etadavoca "Vipassī bhante Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho Bandhumatiṃ rājadhāniṃ anuppatto Kheme Migadāye viharati, so tumhākaṃ dassanakāmo'ti.

74. Atha kho bhikkhave Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto bhaddāni bhaddāni yānāni yojāpetvā bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Bandhumatiyā rājadhāniyā niyyiṃsu. Yena khemo Migadāyo tena pāyiṃsu, yāvatikā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikāva¹ yena Vipassī Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho tenupasaṅkamiṃsu, upasaṅkamitvā Vipassiṃ Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdiṃsu.

75. Tesāṃ Vipassī Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho anupubbim kathā² kathesi, seyyathidaṃ, dānakathaṃ sīlakathaṃ saggakathaṃ kāmānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṅkilesaṃ nekkhamme ānisaṃsaṃ pakāsesi. Yadā te Bhagavā aññāsi kallacitte muducitte vinīvaraṇacitte udaggacitte pasannacitte, atha yā Buddhānaṃ sāmukkaṃsika dhammadesanā, taṃ pakāsesi dukkhaṃ samudayaṃ nirodhaṃ maggaṃ. Seyyathāpi nāma suddhaṃ vatthaṃ apagatakāḷakaṃ sammadeva rajanaṃ paṭiggaṇheyya, evameva Khaṇḍassa ca rājaputtassa Tissassa ca purohitaputtassa tasmiṃyeva āsane virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhuṃ udapādi "yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ"ti.

76. Te diṭṭhadhammā pattadhammā vidadadhammā pariyogāḷhadhammā tiṇṇavicikicchā vigatakathaṃkathā vesārajappattā aparappaccayā Satthusāsane Vipassiṃ Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ etadavocuṃ "abhikkantaṃ bhante, abhikkantaṃ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya 'cakkhumanto rūpāni dakkhanti'ti. Evamevaṃ Bhagavatā anekapariyāyena

1. Padikāva (Syā)

2. Ānupubbikathaṃ (Sī, I)

dhammo pakāsito. Ete mayam bhante Bhagavantam saraṇam gacchāma dhammañca, labheyyāma mayam bhante Bhagavato santike pabbajjam labheyyāma upasampadan”ti.

77. Alatto kho bhikkhave Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa santike pabbajjam alatto upasampadam. Te Vipassī Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho dhammiyā kathāya sandassesī samādapesi samuttejesī sampahaṃsesī, saṅkhārānaṃ ādīnavam okāram saṅkilesam nibbāne¹ ānisaṃsaṃ pakāsesī. Tesam Vipassinā Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassiyamānānaṃ samādapiyamānānaṃ samuttejijamānānaṃ sampahaṃsiyamānānaṃ nacirasseva anupādāya āsavehi cittāni vimuccimsu.

Mahājanakāyapabbajjā

78. Assosi kho bhikkhave Bandhumatiyā rājadhāniyā mahājanakāyo caturāsītīpāṇasahassāni “Vipassī kira Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho Bandhumatiṃ rājadhāniṃ anupatto Kheme Migadāye viharati, Khaṇḍo ca kira rājaputto Tisso ca purohitaputto Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa santike kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agāraṃ anagāriyam pabbajitā”ti. Sutvāna nesaṃ etadahosi “na hi nūna so orako dhammavinayo, na sā orakā pabbajjā, yattha Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agāraṃ anagāriyam pabbajitā, Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agāraṃ anagāriyam pabbajissanti, kimaṅgaṃ pana mayan”ti. Atha kho so bhikkhave mahājanakāyo caturāsītīpāṇasahassāni Bandhumatiyā rājadhāniyā nikkhamitvā yena Khemo Migadāyo, yena Vipassī Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā Vipassim Bhagavantam Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimsu.

1. Nekkhamme (Syā)

79. Tesāṃ Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho anupubbim kathāṃ kathesi. Seyyathidaṃ, dānakathaṃ sīlakathaṃ saggakathaṃ kāmānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṃkilesaṃ nekkhamme ānisaṃsaṃ pakāsesi. Yadā te Bhagavā aññāsi kallacitte muducitte vinīvaraṇacitte udaggacitte pasannacitte, atha yā Buddhānaṃ sāmukkaṃsika dhammadesanā, taṃ pakāsesi dukkhaṃ samudayaṃ nirodhaṃ maggaṃ. Seyyathāpi nāma suddhaṃ vatthaṃ apagatakāḷakaṃ sammadeva rajanaṃ paṭiggaṇheyya, evameva tesāṃ caturāsītipāṇasahassānaṃ tasmimyeva āsane virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhuṃ udapādi “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti.

80. Te diṭṭhadhammā pattadhammā veditadhammā pariyogāḷhadhammā tiṇṇavicikicchā vigatakaṭṭhā vesārajappattā aparappaccayā Satthusāsane Vipassim Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ etadavocuṃ “abhikkantaṃ bhante, abhikkantaṃ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya “cakkhumanto rūpāni dakkhantī”ti. Evamevaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Ete mayaṃ bhante Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāma dhammañca (bhikkhusaṃghaṇṇa)¹, labheyyāma mayaṃ bhante Bhagavato santike pabbajjaṃ labheyyāma upasampadan”ti.

81. Alattoṃ kho bhikkhave tāni caturāsītipāṇasahassāni Vipassissa Bhagavato Arahaṃ Sammāsambuddhassa santike pabbajjaṃ alattoṃ upasampadaṃ. Te Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho dhammiyā kathāya sandassesī samādapesī samuttejesī sampahaṃsesī, saṅkhārānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṃkilesaṃ nibbāne ānisaṃsaṃ pakāsesī. Tesāṃ Vipassinā Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassiyamānānaṃ samādapiyamānānaṃ samuttejijyamānānaṃ sampahaṃsiyamānānaṃ nacirasseva anupādāya āsavehi cittāni vimuccimsu.

Purimapabbajitānaṃ dhammābhisamaya

82. Assosūṃ kho bhikkhave tāni purimāni caturāsītipabbajitasahassāni “Vipassī kira Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Bandhumatim

1. () Natthi Aṭṭhakathāyaṃ, Pāḷiyaṃ pana sabbatthapi dissati.

rājadhānīm anuppatto Kheme Migadāye viharati, dhammañca kira desetī”ti. Atha kho bhikkhave tāni caturāsītipabbajitasahassāni yena Bandhumatī rājadhānī, yena Khemo Migadāyo, yena Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā Vipassīm Bhagavantam Arahantam Sammāsambuddham abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimsu.

83. Tesam Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho anupubbim katham kathesi. Seyyathidaṃ, dānakatham sīlakatham saggakatham kāmānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṅkilesaṃ nekkhamme ānisaṃsaṃ pakāsesi. Yadā te Bhagavā aññāsi kallacitte muducitte vinīvaraṇacitte udaggacitte pasannacitte, atha yā Buddhānaṃ sāmukkaṃsika dhammadesanā, taṃ pakāsesi dukkhaṃ samudayaṃ nirodhaṃ maggaṃ. Seyyathāpi nāma suddhaṃ vatthaṃ apagatakāḷakaṃ sammadeva rajanaṃ paṭiggaṇheyya, evameva tesam caturāsītipabbajitasahassānaṃ tasminñeva āsane virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhuṃ udapādi “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti.

84. Te diṭṭhadhammā pattadhammā viditadhammā pariyogāḷhadhammā tiṇṇavicikicchā vigatakathaṃkathā vesārajjappattā aparappaccayā Satthusāsane Vipassīm Bhagavantam Arahantam Sammāsambuddham etadavocuṃ “abhikkantaṃ bhante, abhikkantaṃ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūḷhasa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya “cakkhumanto rūpāni dakkhanti”ti. Evamevaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Ete mayaṃ bhante Bhagavantam saraṇaṃ gacchāma dhammañca bhikkhusaṃghaṃ, labheyyāma mayaṃ bhante Bhagavato santike pabbajjaṃ labheyyāma upasampadan”ti.

85. Alatthum kho bhikkhave tāni caturāsītipabbajitasahassāni Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa santike pabbajjaṃ alatthum upasampadaṃ. Te Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho dhammiyā kathāya sandassesī samādapesī samuttejesī sampahaṃsesī, saṅkhārānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṅkilesaṃ nibbāne ānisaṃsaṃ pakāsesī. Tesam Vipassinā Bhagavatā Arahataṃ Sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassiyamānānaṃ

samādapiyamānānaṃ samuttejjiyamānānaṃ sampahaṃsiyamānānaṃ
nacirasseva anupādāya āsavehi cittāni vimuccimsu.

Cārikā-anujānana

86. Tena kho pana bhikkhave samayena Bandhumatiyā rājadhāniyā
mahābhikkhusaṃgho paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ. Atha kho
bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa rahogatassa
paṭisallīnassa evaṃ cetaso parivitakko udapādi “mahā kho etarahi
bhikkhusaṃgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati
aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ, yaṃnūnāhaṃ bhikkhū anujāneyyaṃ
‘caratha bhikkhave cārikāṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya
lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, mā ekena dve
agamittha, desetha bhikkhave dhammaṃ ādikalyāṇaṃ majjhekalyāṇaṃ
pariyosānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ
brahmacariyaṃ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā
dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro. Api ca channaṃ
channaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā
pātimokkhuḍdesāy’ti”.

87. Atha kho bhikkhave aññātaro mahābrahmā Vipassissa Bhagavato
Arahato Sammāsambuddhassa cetasā cetoparivitakkamaññāya seyyathāpi
nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ
samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito Vipassissa Bhagavato Arahato
Sammāsambuddhassa purato pāturahosi. Atha kho so bhikkhave
mahābrahmā ekamsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā yena Vipassī Bhagavā Arahaṃ
Sammāsambuddho, tenañjaliṃ paṇāmetvā Vipassiṃ Bhagavantam
Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ etadavoca “evametaṃ Bhagavā, evametaṃ
Sugata. Mahā kho bhante etarahi bhikkhusaṃgho Bandhumatiyā rājadhāniyā
paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ, anujānātu bhante Bhagavā
bhikkhū ‘caratha bhikkhave cārikāṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya
lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, mā ekena dve
agamittha, desetha bhikkhave dhammaṃ

ādikalyāṇaṃ majjhekalyāṇaṃ pariyosānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro¹. Api ca bhante mayaṃ tathā karissāma, yathā bhikkhū channaṃ channaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatiṃ rājadhāniṃ upasaṅkamissanti pātimokkhuḍdesāyā². Idamavoca bhikkhave so mahābrahmā, idaṃ vatvā Vipassī Bhagavantaṃ Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā tattheva antaradhāyi.

88. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho sāyanhasamayaṃ paṭisallānā vuṭṭhito bhikkhū āmantesi—idha mayhaṃ bhikkhave rahogatassa paṭisallīnassa evaṃ cetaso parivitakko udapādi “mahā kho etarahi bhikkhusaṃgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ. Yaṃnūnāhaṃ bhikkhū anujāneyyaṃ ‘caratha bhikkhave cārikaṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṃ ādikalyāṇaṃ majjhekalyāṇaṃ pariyosānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro. Api ca channaṃ channaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuḍdesāyā³’”.

Atha kho bhikkhave aññātaro mahābrahmā mama cetasā cetoparivitakkamaññāya seyyathāpi nāma balavā puriso samīñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samīñjeyya, evameva brahmaloke antarahito mama purato pāturahosi. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā yenāhaṃ tenañjaliṃ paṇāmetvā maṃ etadavoca “evametaṃ Bhagavā, evametaṃ Sugata. Mahā kho bhante etarahi bhikkhusaṃgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ, anujānātu bhante Bhagavā bhikkhū ‘caratha bhikkhave cārikaṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya

1. Aññātāro (sabbattha)

hitāya sukhāya devamanussānaṃ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṃ -pa- santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro'ti. Api ca bhante mayam tathā karissāma, yathā bhikkhū channaṃ channaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatim rājadhāniṃ upasaṅkamissanti pātimokkhuddesāyā'ti. Idamavoca bhikkhave so mahābrahmā, idaṃ vatvā maṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā tattheva antaradhāyi.

Anujānāmi bhikkhave, caratha cārikaṃ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṃ ādikalyāṇaṃ majjhekalyāṇaṃ pariyosānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro. Api ca bhikkhave channaṃ channaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyāti. Atha kho bhikkhave bhikkhū yebhuyyena ekāheneva janapadacārikaṃ pakkamiṃsu.

89. Tena kho pana samayena Jambudīpe caturāsīti āvāsasahassāni honti. Ekamhi hi vasse nikkhante devatā saddamanussāvesuṃ “nikkhantaṃ kho mārisā ekaṃ vassaṃ, pañca dāni vassāni sesāni, pañcannaṃ vassānaṃ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyā'ti. Dvīsu vassesu nikkhantesu. Tīsu vassesu nikkhantesu. Catūsu vassesu nikkhantesu. Pañcasu vassesu nikkhantesu devatā saddamanussāvesuṃ “nikkhantāni kho mārisā pañcavassāni, ekaṃ dāni vassaṃ sesaṃ, ekassa vassassa accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyā'ti. Chasu vassesu nikkhantesu devatā saddamanussāvesuṃ “nikkhantāni kho mārisā chabbassāni, samayo dāni Bandhumatim rājadhāniṃ upasaṅkamituṃ pātimokkhuddesāyā'ti. Atha kho te bhikkhave bhikkhū appekacce sakena iddhānubhāvena appekacce devatānaṃ iddhānubhāvena ekāheneva Bandhumatim rājadhāniṃ upasaṅkamimṃsu pātimokkhuddesāyāti¹.

1. Pātimokkhuddesāya (?)

90. Tatra sudaṃ bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṃ
Sammāsambuddho bhikkhusaṃghe evaṃ pātimokkhaṃ uddisati.

“Khantī paramaṃ tapo titikkhā,
Nibbānaṃ paramaṃ vadanti Buddhā.
Na hi pabbajito parūpaghātī,
Na samaṇo¹ hoti paraṃ viheṭṭhayanto.

Sabbapāpassa akaraṇaṃ, kusalassa upasampadā.
Sacittapariyodapanaṃ, etaṃ Buddhānasāsaṇaṃ.

Anūpavādo anūpaghāto², pātimokkhe ca saṃvaro.
Mattaññutā ca bhattasmiṃ, pantaṇca sayanāsanaṃ.
Adhicitte ca āyogo, etaṃ Buddhānasāsaṇaṃ”ti.

Devatārocana

91. Ekamidāhaṃ bhikkhave samayaṃ Ukkatṭhāyaṃ viharāmi
Subhagavane sālārājamūle, tassa mayhaṃ bhikkhave rahogatassa
paṭisallīnassa evaṃ cetaso parivitaṃ udapādi “na kho so sattāvāso
sulabharūpo, yo mayā anāvutthapubbo³ iminā dīghena addhunā aññatra
Suddhāvāsehi devehi. Yaṃnūnāhaṃ yena Suddhāvāsā devā
tenupasaṅkameyyaṃ”ti. Atha khvāhaṃ bhikkhave seyyathāpi nāma balavā
puriso samīñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samīñjeyya,
evameva Ukkatṭhāyaṃ Subhagavane sālārājamūle antarahito Aviheṣu
devesu pāturahosiṃ. Tasmīṃ bhikkhave devanikāye anekāni
devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni⁴ yenaṃ tenupasaṅkamimsu,
upasaṅkamitvā maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu. Ekamantaṃ ṭhitā
kho bhikkhave tā devatā maṃ etadavocuṃ “ito so mārisā ekanavutikappe
yaṃ Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Vipassī
mārisā Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahoṣi,
khattiyakule udapādi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho
Koṇḍañño gottena

1. Samaṇo (Sī, Syā, I)

2. Anupavādo anupaghāto (I, Ka)

3. Anajjhāvuṭṭhapubbo (Ka-Sī, Ka)

4. Anekāni devatāsātāni anekāni devatāsahassāni (Syā)

ahosi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 asītivassasahassāni āyuppanānam ahosi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahāṃ
 Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Vipassissa mārisā
 Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissā nāma sāvakayugam
 ahosi aggam bhaddayugam. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato
 Sammāsambuddhassa tayo sāvakānam sannipātā ahesum. Eko sāvakānam
 sannipāto ahosi attṭhasattṭhibhikkhusatasahassam. Eko sāvakānam sannipāto
 ahosi bhikkhusatasahassam. Eko sāvakānam sannipāto ahosi
 asītibhikkhusahassāni. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato
 Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānam sannipātā ahesum sabbesaṃyeva
 khīṇāsavānam. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
 Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vipassissa mārisā
 Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bandhumā nāma rājā pitā ahosi.
 Bandhumatī nāma devī mātā ahosi janetti. Bandhumassa rañño Bandhumatī
 nāma nagaram rājadhānī ahosi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato
 Sammāsambuddhassa evaṃ abhinikkhamanam ahosi evaṃ pabbajjā evaṃ
 padhānam evaṃ abhisambodhi evaṃ dhammacakkappavattanam. Te mayam
 mārisā Vipassimhi Bhagavati brahmacariyam caritvā kāmesu
 kāmaccchandam virājetvā idhūpapannā”ti -pa-.

Tasmimyeva kho bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni
 anekāni devatāsatasahassāni¹ yenāham tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā
 maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhamasu. Ekamantaṃ ṭhitā kho bhikkhave tā
 devatā maṃ etadavocum “imasimyeva kho mārisā bhaddakappe Bhagavā
 etarahi Arahāṃ Sammāsambuddho loke uppanno. Bhagavā mārisā khattiyo
 jātiyā khattiyakule uppanno. Bhagavā mārisā Gotamo gottena. Bhagavato
 mārisā appakam āyuppanānam parittam lahukam yo ciram jīvati, so
 vassasatam appam vā bhiyyo. Bhagavā mārisā assatthassa mūle
 abhisambuddho. Bhagavato mārisā Sāriputtamoggallānam nāma
 sāvakayugam ahosi aggam

1. Anekāni devatāsātāni anekāni devatāsahassāni (Syā, evamuparipi)

bhaddayugam. Bhagavato mārīsā eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi aḍḍhateḷasāni bhikkhusatāni. Bhagavato mārīsā ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ. Bhagavato mārīsā Ānando nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Bhagavato mārīsā Suddhodano nāma rājā pitā ahosi. Māyā nāma devī mātā ahosi janetti. Kapilavatthu nāma nagaraṃ rājadhānī ahosi. Bhagavato mārīsā evaṃ abhinikkhamanaṃ ahosi evaṃ pabbajjā evaṃ padhānaṃ evaṃ abhisambodhi evaṃ dhammacakkappavattanaṃ. Te mayaṃ mārīsā Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā kāmesu kāmacchandaṃ virājetvā idhūpappaṇṇā”ti.

92. Atha khvāhaṃ bhikkhave Avihehi devehi saddhiṃ yena Atappā devā tenupasaṅkamaṃ -pa-. Atha khvāhaṃ bhikkhave Avihehi ca devehi Atappehi ca devehi saddhiṃ yena sudassā devā tenupasaṅkamaṃ. Atha khvāhaṃ bhikkhave Avihehi ca devehi Atappehi ca devehi Sudassehi ca devehi saddhiṃ yena Sudassī devā tenupasaṅkamaṃ. Atha khvāhaṃ bhikkhave Avihehi ca devehi Atappehi ca devehi Sudassehi ca devehi Sudassīhi ca devehi saddhiṃ yena Akaniṭṭhā devā tenupasaṅkamaṃ. Tasmiṃ bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni yenāhaṃ tenupasaṅkamaṃsu, upasaṅkamtvā maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu.

Ekamantaṃ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṃ etadavocuṃ “ito so mārīsā ekanavutikappe yaṃ Vipassī Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho loke udapādi. Vipassī mārīsā Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahosi, khattiyakule udapādi. Vipassī mārīsā Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahosi. Vipassissa mārīsā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyuppamāṇaṃ ahosi. Vipassī mārīsā Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Vipassissa mārīsā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissaṃ nāma sāvakayugam ahosi aggaṃ bhaddayugam. Vipassissa mārīsā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesuṃ. Eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ. Eko sāvakānaṃ sannipāto

ahosi bhikkhusatasahassāṃ. Eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṃ sannipātā ahesuṃ sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bandhumā nāma rājā pitā ahosi. Bandhumatī nāma devī mātā ahosi janetti. Bandhumassa raṇṇo Bandhumatī nāma nagaraṃ rājadhānī ahosi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa evaṃ abhinikkhamanaṃ ahosi evaṃ pabbajjā evaṃ padhānaṃ evaṃ abhisambodhi evaṃ dhammacakkappavattanaṃ. Te mayaṃ mārisā Vipassimhi Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā kāmesu kāmacchandaṃ virājetvā idhūpapannā”ti. Tasmiṃyeva kho bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni yenāhaṃ tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu. Ekamantaṃ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṃ etadavocuṃ “ito so mārisā ekatimse kappe yaṃ Sikhī Bhagavā -pa-. Te mayaṃ mārisā Sikhimhi Bhagavati. Tasmiṃyeva kho mārisā ekatimse kappe yaṃ Vessabhū Bhagavā -pa-. Te mayaṃ mārisā Vessabhumhi Bhagavati -pa-. Imasmiṃyeva kho mārisā bhaddakappe Kakusandho Koṇāgamaṇo Kassapo Bhagavā -pa-. Te mayaṃ mārisā Kakusandhamhi Koṇāgamanamhi Kassapamhi Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā kāmesu kāmacchandaṃ virājetvā idhūpapannā”ti.

93. Tasmiṃyeva kho bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni yenāhaṃ tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu. Ekamantaṃ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṃ etadavocuṃ “imasmiṃyeva kho mārisā bhaddakappe Bhagavā etarahi Arahaṃ Sammāsambuddho loke uppanno. Bhagavā mārisā khattiyo jātiyā, khattiyakule uppanno. Bhagavā mārisā Gotamo gottena. Bhagavato mārisā appakaṃ āyuppanānaṃ parittaṃ lahukaṃ yo ciraṃ jīvati, so vassasataṃ appaṃ vā bhiyyo. Bhagavā mārisā assatthassa mūle abhisambuddho. Bhagavato mārisā Sāriputtamoggallānaṃ nāma sāvakayugaṃ ahosi aggaṃ bhaddayugaṃ.

Bhagavato mārisā eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi aḍḍhateḷasāni bhikkhusatāni. Bhagavato mārisā ayaṃ eko sāvakānaṃ sannipāto ahosi sabbesaṃyeva khīṇāsavānaṃ. Bhagavato mārisā Ānando nāma bhikkhu upaṭṭhāko aggupaṭṭhāko ahosi. Bhagavato mārisā Suddhodano nāma rājā pitā ahosi. Māyā nāma devī mātā ahosi janetti. Kapilavatthu nāma nagaraṃ rājadhānī ahosi. Bhagavato mārisā evaṃ abhinikkhamanaṃ ahosi evaṃ pabbajjā evaṃ padhānaṃ evaṃ abhisambodhi evaṃ dhammacakkappavattanaṃ. Te mayaṃ mārisā Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā kāmesu kāmacchandaṃ virājetvā idhūpapannā”ti.

94. Iti kho bhikkhave Tathāgatassevesā dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnaṇapaṇṇe chinnaṇaṭṭe pariyādinnaṇaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātītopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppaṇṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati “evaṃjaccā te Bhagavanto ahesuṃ” itipi. “Evaṃnāma evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaṇṇā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ” itipīti.

Devatāpi Tathāgatassa etamatthaṃ ārocesuṃ, yena Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnaṇapaṇṇe chinnaṇaṭṭe pariyādinnaṇaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātītopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppaṇṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati “evaṃ jaccā te Bhagavanto ahesuṃ” itipi. “Evaṃnāma evaṃgottā evaṃsīlā evaṃdhammā evaṃpaṇṇā evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ” itipīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamaṇā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṃ abhinanduntī.

Mahāpadānasuttaṃ niṭṭhitaṃ paṭhamaṃ.

2. Mahānidānasutta

Paṭiccasamuppāda

95. Evaṃ me sutāṃ—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Kurūsu viharati Kammāsadhammaṃ nāma¹ Kurūnaṃ nigamo. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “acchariyaṃ bhante, abbhutaṃ bhante, yāva gambhīro cāyaṃ bhante paṭiccasamuppādo gambhīrāvabhāso ca, atha ca pana me uttānakuttānako viya khāyati”ti. Mā hevaṃ Ānanda avaca, mā hevaṃ Ānanda avaca. Gambhīro cāyaṃ Ānanda paṭiccasamuppādo gambhīrāvabhāso ca, etassa Ānanda dhammassa ananubodhā appaṭivedhā evamayaṃ pajā tantākulakajātā kulagaṇṭhikajātā² muñjapabbajabhūtā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ saṃsāraṃ nātivattati.

96. Atthi idappaccayā jarāmaraṇanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā jarāmaraṇanti iti ce vadeyya, jātipaccayā jarāmaraṇanti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā jātīti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā jātīti iti ce vadeyya, bhavapaccayā jātīti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā bhavoti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā bhavoti iti ce vadeyya, upādānapaccayā bhavoti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā upādānanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā upādānanti iti ce vadeyya, taṇhāpaccayā upādānanti iccassa vacanīyaṃ.

1. Kammāsadammaṃ nāma (Syā)

2. Gulāguṇṭhikajātā (Sī, I), guṇagaṇṭhikajātā (Syā)

Atthi idappaccayā taṇhāti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā taṇhāti iti ce vadeyya, vedanāpaccayā taṇhāti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā vedanāti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā vedanāti iti ce vadeyya, phassapaccayā vedanāti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā phassoti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā phassoti iti ce vadeyya, nāmarūpapaccayā phassoti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā nāmarūpanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā nāmarūpanti iti ce vadeyya, viññāṇapaccayā nāmarūpanti iccassa vacanīyaṃ.

Atthi idappaccayā viññāṇanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṃ. Kiṃ paccayā viññāṇanti iti ce vadeyya, nāmarūpapaccayā viññāṇanti iccassa vacanīyaṃ.

97. Iti kho Ānanda nāmarūpapaccayā viññāṇaṃ, viññāṇapaccayā nāmarūpaṃ, nāmarūpapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṃ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaṇaṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

98. Jātipaccayā jarāmaṇanti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetarṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā jātipaccayā jarāmaṇaṃ. Jāti ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, devānaṃ vā devattāya, gandhabbānaṃ vā gandhabbattāya, yakkhānaṃ vā yakkhattāya, bhūtānaṃ vā bhūtattāya, manussānaṃ vā manussattāya, catuppadānaṃ vā catuppadattāya, pakkhīnaṃ vā pakkhittāya, sarisapānaṃ vā sarisapattāya¹, tesāṃ tesāṃ ca hi Ānanda sattānaṃ

1. Sirim sapānaṃ sirim sapattāya (Sī, Syā)

tadattāya jāti nābhavissa, sabbaso jātiyā asati jātinirodhā api nu kho jarāmarañam paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda ese va hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo jarāmarañassa, yadidam jāti.

99. Bhavapaccayā jātīti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyaēna veditabbaṃ, yathā bhavapaccayā jāti. Bhavo ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, kāmabhavo vā rūpabhavo vā arūpabhavo vā. Sabbaso bhavo asati bhavanirodhā api nu kho jāti paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda ese va hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo jātiyā, yadidam bhavo.

100. Upādānapaccayā bhavoti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyaēna veditabbaṃ, yathā upādānapaccayā bhavo. Upādānam ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, kāmupādānam vā diṭṭhupādānam vā sīlabbatupādānam vā attavādupādānam vā. Sabbaso upādāne asati upādānanirodhā api nu kho bhavo paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda ese va hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo bhavassa, yadidam upādānam.

101. Taṇhāpaccayā upādānanti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyaēna veditabbaṃ, yathā taṇhāpaccayā upādānam. Taṇhā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, rūpataṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbatataṇhā dhammataṇhā. Sabbaso taṇhāya asati taṇhānirodhā api nu kho upādānam paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda ese va hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo upādānassa, yadidam taṇhā.

102. Vedanāpaccayā taṇhāti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyaēna veditabbaṃ, yathā vedanāpaccayā taṇhā.

Vedanā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, cakkhusamphassajā vedanā sotasamphassajā vedanā ghānasamphassajā vedanā jivhāsamphassajā vedanā kāyasamphassajā vedanā manosamphassajā vedanā. Sabbaso vedanāya asati vedanānirodhā api nu kho taṇhā paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātiḥānanda ese va hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo taṇhāya, yadidaṃ vedanā.

103. Iti kho panetaṃ Ānanda vedanaṃ paṭicca taṇhā, taṇhaṃ paṭicca pariyesaṇā, pariyesaṇaṃ paṭicca lābho, lābhaṃ paṭicca vinicchayo, vinicchayaṃ paṭicca chandarāgo, chandarāgaṃ paṭicca ajjhosānaṃ, ajjhosānaṃ paṭicca pariggaho, pariggahaṃ paṭicca macchariyaṃ, macchariyaṃ paṭicca ārakkho. Ārakkhādhikaraṇaṃ daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṃtuvatvaṃ pesuṇṇamusāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavanti.

104. Ārakkhādhikaraṇaṃ¹ daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivādatuvaṃtuvatvaṃ pesuṇṇa musāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavanti itti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyāyena veditabbaṃ, yathā ārakkhādhikaraṇaṃ daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṃtuvatvaṃ pesuṇṇa musāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavanti. Ārakkho ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, sabbaso ārakkhe asati ārakkhanirodhā api nu kho daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṃ tuvaṃ pesuṇṇa musāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhaveyyunti. No hetam bhante. Tasmātiḥānanda ese va hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṃtuvatvaṃ pesuṇṇa musāvādānaṃ anekesaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ sambhavāya, yadidaṃ ārakkho.

105. Macchariyaṃ paṭicca ārakkhoti itti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetam pariyāyena veditabbaṃ, yathā macchariyaṃ paṭicca ārakkho. Macchariyaṃ ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci

1. Ārakkhaṃ paṭicca ārakkhādhikaraṇaṃ (Syā)

kimhici, sabbaso macchariye asati macchariyanirodhā api nu kho ārakkho paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo ārakkhassa, yadidaṃ macchariyaṃ.

106. Pariggaham paṭicca macchariyanti iti kho panetaṃ vuttam, tadānanda imināpetam pariyaṇena veditabbaṃ, yathā pariggaham paṭicca macchariyaṃ. Pariggaho ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, sabbaso pariggahe asati pariggahanirodhā api nu kho macchariyaṃ paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo macchariyassa, yadidaṃ pariggaho.

107. Ajjhosānam paṭicca pariggahoti iti kho panetaṃ vuttam, tadānanda imināpetam pariyaṇena veditabbaṃ, yathā ajjhosānam paṭicca pariggaho. Ajjhosānam ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, sabbaso ajjhosāne asati ajjhosānanirodhā api nu kho pariggaho paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo pariggahassa, yadidaṃ ajjhosānam.

108. Chandarāgam paṭicca ajjhosānanti iti kho panetaṃ vuttam, tadānanda imināpetam pariyaṇena veditabbaṃ, yathā chandarāgam paṭicca ajjhosānam. Chandarāgo ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, sabbaso chandarāge asati chandarāganirodhā api nu kho ajjhosānam paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo ajjhosānassa, yadidaṃ chandarāgo.

109. Vinicchayaṃ paṭicca chandarāgoti iti kho panetaṃ vuttam, tadānanda imināpetam pariyaṇena veditabbaṃ, yathā vinicchayaṃ paṭicca chandarāgo. Vinicchayo ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, sabbaso vinicchaye asati vinicchayanirodhā api nu kho chandarāgo paññāyethāti. No hetam bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etam nidānam esa samudayo esa paccayo chandarāgassa, yadidaṃ vinicchayo.

110. Lābhaṃ paṭicca vinicchayoti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetarṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā lābhaṃ paṭicca vinicchayo. Lābho ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, sabbaso lābhe asati lābhanirodhā api nu kho vinicchayo paññāyethāti. No hetarṃ bhante. Tasmātihānanda eseṃa hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo vinicchayassa, yadidaṃ lābho.

111. Pariyesanaṃ paṭicca lābhoti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetarṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā pariyesanaṃ paṭicca lābho. Pariyesanā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, sabbaso pariyesanāya asati pariyesanānirodhā api nu kho lābho paññāyethāti. No hetarṃ bhante. Tasmātihānanda eseṃa hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo lābhassa, yadidaṃ pariyesanā.

112. Taṇhaṃ paṭicca pariyesanāti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetarṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā taṇhaṃ paṭicca pariyesanā. Taṇhā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā. Sabbaso taṇhāya asati taṇhānirodhā api nu kho pariyesanā paññāyethāti. No hetarṃ bhante. Tasmātihānanda eseṃa hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo pariyesanāya, yadidaṃ taṇhā. Iti kho Ānanda ime dve dhammā¹ dvayena vedanāya ekasamosaraṇā bhavanti.

113. Phassapaccayā vedanāti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetarṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā phassapaccayā vedanā. Phasso ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ kassaci kimhici, seyyathidaṃ, cakkhusamphasso sotasaṃphasso ghāṇasaṃphasso jivhāsaṃphasso kāyasaṃphasso manosamphasso. Sabbaso phasse asati phassanirodhā api nu kho vedanā paññāyethāti. No hetarṃ bhante.

1. Ime dhammā (Ka)

Tasmātihānanda eseṇa hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo vedanāya, yadidaṃ phasso.

114. Nāmarūpapaccayā phassoti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetāṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā nāmarūpapaccayā phasso. Yehi Ānanda ākārehi yehi liṅgehi yehi nimittehi yehi uddesehi nāmakāyassa paññatti hoti, tesu ākāresu tesu liṅgesu tesu nimittesu tesu uddesesu asati api nu kho rūpakāye adhivacanasamphasso paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Yehi Ānanda ākārehi yehi liṅgehi yehi nimittehi yehi uddesehi rūpakāyassa paññatti hoti, tesu ākāresu -pa- tesu uddesesu asati api nu kho nāmakāye paṭighasamphasso paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Yehi Ānanda ākārehi -pa- yehi uddesehi nāmakāyassa ca rūpakāyassa ca paññatti hoti, tesu ākāresu -pa- tesu uddesesu asati api nu kho adhivacanasamphasso vā paṭighasamphasso vā paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Yehi Ānanda ākārehi -pa- yehi uddesehi nāmarūpassa paññatti hoti, tesu ākāresu -pa- tesu uddesesu asati api nu kho phasso paññāyethāti. No hetāṃ bhante. Tasmātihānanda eseṇa hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo phassassa, yadidaṃ nāmarūpaṃ.

115. Viññāṇapaccayā nāmarūpanti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetāṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā viññāṇapaccayā nāmarūpaṃ. Viññāṇaṇca hi Ānanda mātukucchismiṃ na okkamissatha, api nu kho nāmarūpaṃ mātukucchismiṃ samuccissathāti. No hetāṃ bhante. Viññāṇaṇca hi Ānanda mātukucchismiṃ okkamitvā vakkamissatha, api nu kho nāmarūpaṃ itthattāya abhinibbattissathāti. No hetāṃ bhante. Viññāṇaṇca hi Ānanda daharasseva sato vocchijjissatha kumārakassa vā kumārīkāya vā, api nu kho nāmarūpaṃ vuddhiṃ virūḷhiṃ vepullaṃ āpajjissathāti. No hetāṃ bhante. Tasmātihānanda eseṇa hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo nāmarūpassa, yadidaṃ viññāṇaṃ.

116. Nāmarūpapaccayā viññāṇanti iti kho panetaṃ vuttaṃ, tadānanda imināpetarṃ pariyāyena veditabbaṃ, yathā nāmarūpapaccayā viññāṇaṃ. Viññāṇaṃ hi Ānanda nāmarūpe patiṭṭhaṃ na labhissatha, api nu kho āyatiṃ jātijarāmarāṇaṃ dukkhasamudayasambhavo¹ paññāyethāti. No hetuṃ bhante. Tasmātiḥānanda eveda hetu etaṃ nidānaṃ esa samudayo esa paccayo viññāṇassa yadidaṃ nāmarūpaṃ, ettāvatā kho Ānanda jāyetha vā jīyetha² vā miyyetha³ vā cavetha vā upapajjetha vā. Ettāvatā adhivacanapatho, ettāvatā niruttipatho, ettāvatā paññattipatho, ettāvatā paññāvacaraṃ, ettāvatā vaṭṭaṃ vattati itthattaṃ paññāpanāya yadidaṃ nāmarūpaṃ saha viññāṇena aññamaññapaccayatā pavattati.

Attapaññatti

117. Kittāvatā ca Ānanda attānaṃ paññapento paññapeti. Rūpiṃ vā hi Ānanda parittaṃ attānaṃ paññapento paññapeti “rūpī me paritto attā”ti. Rūpiṃ vā hi Ānanda anantaṃ attānaṃ paññapento paññapeti “rūpī me ananto attā”ti. Arūpiṃ vā hi Ānanda parittaṃ attānaṃ paññapento paññapeti “arūpī me paritto attā”ti. Arūpiṃ vā hi Ānanda anantaṃ attānaṃ paññapento paññapeti “arūpī me ananto attā”ti.

118. Tatrānanda yo so rūpiṃ parittaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, etarahi vā so rūpiṃ parittaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, tattha bhāviṃ vā so rūpiṃ parittaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, “atathaṃ vā pana santaṃ tathattāya upakappessāmi”ti iti vā panassa hoti. Evaṃ santaṃ kho Ānanda rūpiṃ⁴ parittattānudiṭṭhi anusetīti iccālaṃ vacanāya.

Tatrānanda yo so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, etarahi vā so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, tattha bhāviṃ vā so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ paññapento paññapeti, “atathaṃ vā

1. Jātijarāmarāṇadukkhasamudayasambhavo (Sī, Syā, I)

2. Jīyetha (Ka)

3. Miyyetha (Ka)

4. Rūpī (Ka)

pana santam tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa hoti. Evaṃ santam kho Ānanda rūpim¹ anantattānudiṭṭhi anusetīti iccālam vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpim parittam attānam paññapento paññapeti, etarahi vā so arūpim parittam attānam paññapento paññapeti, tattha bhāvim vā so arūpim parittam attānam paññapento paññapeti, “atatham vā pana santam tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa hoti. Evaṃ santam kho Ānanda arūpim² parittattānudiṭṭhi anusetīti iccālam vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpim anantam attānam paññapento paññapeti, etarahi vā so arūpim anantam attānam paññapento paññapeti, tattha bhāvim vā so arūpim anantam attānam paññapento paññapeti, “atatham vā pana santam tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa hoti. Evaṃ santam kho Ānanda arūpim² anantattānudiṭṭhi anusetīti iccālam vacanāya. Ettāvatā kho Ānanda attānam paññapento paññapeti.

Na attapaññatti

119. Kittāvatā ca Ānanda attānam napaññapento na paññapeti. Rūpim vā hi Ānanda parittam attānam napaññapento na paññapeti “rūpī me paritto attā”ti. Rūpim vā hi Ānanda anantam attānam napaññapento na paññapeti “rūpī me ananto attā”ti. Arūpim vā hi Ānanda parittam attānam napaññapento na paññapeti “arūpī me paritto attā”ti. Arūpim vā hi Ānanda anantam attānam napaññapento na paññapeti “arūpī me ananto attā”ti.

120. Tatrānanda yo so rūpim parittam attānam napaññapento na paññapeti, etarahi vā so rūpim parittam attānam napaññapento na paññapeti, tattha bhāvim vā so rūpim parittam attānam napaññapento na paññapeti, “atatham vā pana santam tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa na hoti. Evaṃ santam kho Ānanda rūpim parittattānudiṭṭhi nānusetī”ti iccālam vacanāya.

1. Rūpī (Ka)

2. Arūpī (Ka)

Tatrānanda yo so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, etarahi vā so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, tattha bhāviṃ vā so rūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, “atathaṃ vā pana santaṃ tathattāya upakappessāmi”ti iti vā panassa na hoti. Evaṃ santaṃ kho Ānanda rūpiṃ anantattānudiṭṭhi nānuseti”ti iccālaṃ vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpiṃ parittaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti. Etarahi vā so arūpiṃ parittaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, tattha bhāviṃ vā so arūpiṃ parittaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, “atathaṃ vā pana santaṃ tathattāya upakappessāmi”ti iti vā panassa na hoti. Evaṃ santaṃ kho Ānanda arūpiṃ parittattānudiṭṭhi nānuseti”ti iccālaṃ vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, etarahi vā so arūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, tattha bhāviṃ vā so arūpiṃ anantaṃ attānaṃ napaññapento na paññapeti, “atathaṃ vā pana santaṃ tathattāya upakappessāmi”ti iti vā panassa na hoti. Evaṃ santaṃ kho Ānanda arūpiṃ anantattānudiṭṭhi nānuseti”ti iccālaṃ vacanāya. Ettāvātā kho Ānanda attānaṃ napaññapento na paññapeti.

Attasamanupassanā

121. Kittāvātā ca Ānanda attānaṃ samanupassamāno samanupassati. Vedanaṃ vā hi Ānanda attānaṃ samanupassamāno samanupassati “vedanā me attā”ti. “Naheva kho me vedanā attā appaṭisaṃvedano me attā”ti, iti vā hi Ānanda attānaṃ samanupassamāno samanupassati. “Na heva kho me vedanā attā, nopi appaṭisaṃvedano me attā, attā me vediyati, vedanādhammo hi me attā”ti, iti vā hi Ānanda attānaṃ samanupassamāno samanupassati.

122. Tatrānanda yo so evamāha “vedanā me attā”ti. So evamassa vacanīyo “tisso kho imā āvuso vedanā sukhā vedanā dukkhā vedanā adukkhamasukhā vedanā. Imāsaṃ kho tvaṃ

tissannaṃ vedanānaṃ katamaṃ attato samanupassasī”ti. Yasmiṃ Ānanda samaye sukhaṃ vedanaṃ vedeti, neva tasmim̐ samaye dukkhaṃ vedanaṃ vedeti, na adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedeti, sukhaṃyeva tasmim̐ samaye vedanaṃ vedeti. Yasmiṃ Ānanda samaye dukkhaṃ vedanaṃ vedeti, neva tasmim̐ samaye sukhaṃ vedanaṃ vedeti, na adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedeti, dukkhaṃyeva tasmim̐ samaye vedanaṃ vedeti. Yasmiṃ Ānanda samaye adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedeti, neva tasmim̐ samaye sukhaṃ vedanaṃ vedeti, na dukkhaṃ vedanaṃ vedeti, adukkhamasukhaṃyeva tasmim̐ samaye vedanaṃ vedeti.

123. Sukhāpi kho Ānanda vedanā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā. Dukkhāpi kho Ānanda vedanā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā. Adukkhamasukhāpi kho Ānanda vedanā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā. Tassa sukhaṃ vedanaṃ vediyamānassa “eso me attā”ti hoti. Tassāyeva sukhāya vedanāya nirodhā “byagā¹ me attā”ti hoti. Dukkhaṃ vedanaṃ vediyamānassa “eso me attā”ti hoti. Tassāyeva dukkhāya vedanāya nirodhā “byagā me attā”ti hoti. Adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vediyamānassa “eso me attā”ti hoti. Tassāyeva adukkhamasukhāya vedanāya nirodhā “byagā me attā”ti hoti. Iti so diṭṭhevadhamme aniccasukhadukkhavokiṇṇaṃ uppādavayadhammaṃ attānaṃ samanupassamāno samanupassati, yo so evamāha “vedanā me attā”ti. Tasmātiḥānanda etenapetaṃ nakkhamati “vedanā me attā”ti samanupassitum̐.

124. Tatrānanda yo so evamāha “na heva kho me vedanā attā, appaṭisaṃvedano me attā”ti. So evamassa vacanīyo “yattha panāvuso sabbaso vedayitaṃ natthi, api nu kho tattha ‘ayamahasmaṃ’ti siyā”ti. No hetar̐ bhante. Tasmātiḥānanda etenapetaṃ nakkhamati “na heva kho me vedanā attā, appaṭisaṃvedano me attā”ti samanupassitum̐.

1. Byaggā (Sī, Ka)

125. Tatrānanda yo so evamāha “na heva kho me vedanā attā, nopi appaṭisaṃvedano me attā, attā me vediyati, vedanādhhammo hi me attā”ti. So evamassa vacanīyo “vedanā ca hi āvuso sabbenasabbaṃ sabbathāsabbaṃ aparisesā nirujjheyyuṃ. Sabbaso vedanāya asati vedanānirodhā api nu kho tattha ‘ayamahamasmī’ti siyā”ti. No hetarū bhante. Tasmātiḥānanda etenapetarū nakkhamati “na heva kho me vedanā attā, nopi appaṭisaṃvedano me attā, attā me vediyati, vedanādhhammo hi me attā”ti samanupassituṃ.

126. Yato kho Ānanda bhikkhu neva vedanaṃ attānaṃ samanupassati, nopi appaṭisaṃvedanaṃ attānaṃ samanupassati, nopi “attā me vediyati, vedanādhhammo hi me attā”ti samanupassati. So evaṃ nasamanupassanto na ca kiñci loke upādiyati, anupādiyaṃ na paritassati, aparitassaṃ¹ paccattaññeva parinibbāyati, “khīṇā jāti, vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇīyaṃ, nāparaṃ itthattāyā”ti pajānāti. Evaṃ vimuttacittaṃ kho Ānanda bhikkhuṃ yo evaṃ vadeyya “hoti Tathāgato paraṃ maraṇā itissa² diṭṭhī”ti, tadakallaṃ. “Na hoti Tathāgato paraṃ maraṇā itissa diṭṭhī”ti, tadakallaṃ. “Hoti ca na ca hoti Tathāgato paraṃ maraṇā itissa diṭṭhī”ti, tadakallaṃ. “Neva hoti na na hoti Tathāgato paraṃ maraṇā itissa diṭṭhī”ti, tadakallaṃ. Taṃ kissa hetu. Yāvatā Ānanda adhivacanaṃ yāvatā adhivacanapatho, yāvatā nirutti yāvatā niruttipatho, yāvatā paññatti yāvatā paññattipatho, yāvatā paññā yāvatā paññāvacaraṃ, yāvatā vaṭṭaṃ³ yāvatā vaṭṭati³, tadabhiññāvimutto bhikkhu, tadabhiññāvimuttaṃ bhikkhuṃ “na jānāti na passati itissa diṭṭhī”ti, tadakallaṃ.

Sattaviññāṇaṭṭhiti

127. Satta kho Ānanda⁴ viññāṇaṭṭhitiyo. Dve āyatanāni. Katamā satta. Santānanda sattā nānattakāyā nānattasaññino, seyyathāpi

1. Aparitassanaṃ (Ka)

2. Iti sā (Aṭṭhakathāyaṃ pāṭhantaraṃ)

3-3. Yāvatā vaṭṭaṃ vaṭṭati (Ka-Sī)

4. Satta kho imā Ānanda (Ka-Sī, Syā)

manussā ekacce ca devā ekacce ca vinipātikā, ayaṃ paṭhamā viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā nānattakāyā ekattasaññino, seyyathāpi devā brahmakāyikā paṭhamābhiniḍḍattā, ayaṃ dutiyā viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā ekattakāyā nānattasaññino, seyyathāpi devā Ābhassarā, ayaṃ tatiyā viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā ekattakāyā ekattasaññino, seyyathāpi devā Subhakiṇhā, ayaṃ catutthī viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā sabbaso rūpasaññānaṃ samatikkamā paṭighasaññānaṃ atthaṅgamā nānattasaññānaṃ amanasikārā “ananto ākāso”ti Ākāsañācāyatanūpagā, ayaṃ pañcamī viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā sabbaso ākāsañācāyatanāṃ samatikkamma “anantaṃ viññāṇaṃ”ti Viññāṇañcāyatanūpagā, ayaṃ chaṭṭhī viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā sabbaso viññāṇañcāyatanāṃ samatikkamma “natthi kiñcī”ti Ākiñcaññāyatanūpagā, ayaṃ sattamī viññāṇaṭṭhiti. Asaññasattāyatanāṃ nevasaññānāsaññāyatanameva dutiyaṃ.

128. Tatrānanda yāyaṃ paṭhamā viññāṇaṭṭhiti nānattakāyā nānattasaññino, seyyathāpi manussā ekacce ca devā ekacce ca vinipātikā. Yo nu kho Ānanda tañca pajānāti, tassā ca samudayaṃ pajānāti, tassā ca atthaṅgamaṃ pajānāti, tassā ca assādaṃ pajānāti, tassā ca ādīnavaṃ pajānāti, tassā ca nissaraṇaṃ pajānāti, kallaṃ nu tena tadabhinanditunti. No hetarā bhante -pa-. Tatrānanda yamidaṃ asaññasattāyatanāṃ. Yo nu kho Ānanda tañca pajānāti, tassa ca samudayaṃ pajānāti, tassa ca atthaṅgamaṃ pajānāti, tassa ca assādaṃ pajānāti, tassa ca ādīnavaṃ pajānāti, tassa ca nissaraṇaṃ pajānāti, kallaṃ nu tena tadabhinanditunti. No hetarā bhante. Tatrānanda yamidaṃ nevasaññānāsaññāyatanāṃ. Yo nu kho Ānanda tañca pajānāti, tassa ca samudayaṃ pajānāti, tassa ca atthaṅgamaṃ pajānāti, tassa ca assādaṃ pajānāti, tassa ca ādīnavaṃ pajānāti, tassa ca nissaraṇaṃ pajānāti, kallaṃ nu tena tadabhinanditunti. No hetarā bhante. Yato kho Ānanda bhikkhu imāsañca sattannaṃ viññāṇaṭṭhitūnaṃ imesañca dvinnāṃ āyatanānaṃ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇañca yathābhūtaṃ veditvā anupādā vimutto hoti. Ayaṃ vuccatānanda bhikkhu paññāvimutto.

Aṭṭhavimokkhā

129. Aṭṭha kho ime Ānanda vimokkhā. Katame aṭṭha. Rūpī rūpāni passati, ayaṃ paṭhamo vimokkho. Ajjhataṃ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passati, ayaṃ dutiyo vimokkho. Subhanteva adhimutto hoti, ayaṃ tatiyo vimokkho. Sabbaso rūpasaññānaṃ samatikkamā paṭighasaññānaṃ atthaṅgamā nānattasaññānaṃ amanasikārā “ananto ākāso”ti Ākāsaññācāyatanam upasampajja viharati, ayaṃ catuttho vimokkho. Sabbaso Ākāsaññācāyatanam samatikkamma “anantaṃ viññāṇaṃ”ti Viññāṇaññācāyatanam upasampajja viharati, ayaṃ pañcama vimokkho. Sabbaso Viññāṇaññācāyatanam samatikkamma “natthi kiñcī”ti ākiñcaññāyatanam upasampajja viharati, ayaṃ chaṭṭho vimokkho. Sabbaso ākiñcaññāyatanam samatikkamma Nevasaññānāsaññāyatanam upasampajja viharati, ayaṃ sattamo vimokkho. Sabbaso Nevasaññānāsaññāyatanam samatikkamma saññāvedayitanirodham upasampajja viharati, ayaṃ aṭṭhamo vimokkho. Ime kho Ānanda aṭṭha vimokkhā.

130. Yato kho Ānanda bhikkhu ime aṭṭha vimokkhe anulomaṃpi samāpajjati, paṭilomaṃpi samāpajjati, anulomapaṭilomaṃpi samāpajjati, yatthicchakaṃ yadicchakaṃ yāvaticchakaṃ samāpajjatipi vuṭṭhātīpi, āsavānañca khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭhevadhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati. Ayaṃ vuccatānanda bhikkhu ubhatobhāgavimutto. Imāya ca Ānanda ubhatobhāgavimuttiyā aññā ubhatobhāgavimutti uttaritarā vā paṇītatarā vā natthīti. Idamavoca Bhagavā. Attamano āyasmā Ānando Bhagavato bhāsitaṃ abhinandīti.

Mahānidānasuttaṃ niṭṭhitaṃ dutiyam.

3. Mahāparinibbānasutta

131. Evaṃ me sutam—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Rājagahe viharati Gijjhakūṭe pabbate. Tena kho pana samayena rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vajjī abhiyātukāmo hoti. So evamāha “ahaṃ hime Vajjī evaṃmahiddhike evaṃmahānubhāve ucchecchāmi¹ Vajjī vināsessāmi Vajjī anayabyasanaṃ āpādessāmi”ti².

132. Atha kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vassakāraṃ brāhmaṇaṃ Magadhamahāmattaṃ āmantesi “ehi tvaṃ brāhmaṇa yena Bhagavā tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā mama vacanena Bhagavato pāde sirasā vandāhi, appābādhaṃ appātaṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ puccha, ‘rājā bhante Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Bhagavato pāde sirasā vandati, appābādhaṃ appātaṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ pucchati’ti. Evañca vadehi ‘rājā bhante Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vajjī abhiyātukāmo, so evamāha ahaṃ hime Vajjī evaṃmahiddhike evaṃmahānubhāve ucchecchāmi Vajjī vināsessāmi Vajjī anayabyasanaṃ āpādessāmi’ti. Yathā te Bhagavā byākaroti, taṃ sādhukaṃ uggahetvā mama āroceyyāsi. Na hi Tathāgatā vitathaṃ bhaṇanti”ti.

Vassakārabrāhmaṇa

133. “Evaṃ bho”ti kho Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto rañño Māgadhasa Ajātasattussa Vedehiputtassa paṭissutvā bhaddāni bhaddāni yānāni yojetvā bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Rājagahamhā niyyāsi, yena Gijjhakūṭo pabbato tena pāyāsi. Yāvatikā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikova yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṃ sammodi, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā

1. Uccejjāmi (Syā, I), ucchijjāmi (Ka)

2. Āpādessāmi vajjīti (sabbattha) Am 2. 409 passitabbaṃ.

ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho Vassakāro brāhmaṇo
Magadhamahāmatto Bhagavantaṃ etadavoca “rājā bho Gotama Māgadho
Ajātasattu Vedehiputto bho Gotamassa pāde sirasā vandati, appābādham
appātaṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ pucchati, rājā¹ bho Gotama
Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vajjī abhiyātukāmo, so evamāha ahaṃ
hime Vajjī evaṃmahiddhike evaṃmahānubhāve uccheccāmi Vajjī
vināsessāmi Vajjī anayabyasanaṃ āpādessāmi”ti.

Rāja aparihāniyadhamma

134. Tena kho pana samayena āyasmā Ānando Bhagavato piṭṭhito ṭhito
hoti Bhagavantaṃ bījayamāno². Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ
āmantesi “kinti te Ānanda sutāṃ, Vajjī abhiṇhaṃ sannipātā
sannipātabahulā”ti. Sutāṃ metaṃ bhante “Vajjī abhiṇhaṃ sannipātā
sannipātabahulā”ti. Yāvakīvaṇca Ānanda Vajjī abhiṇhaṃ sannipātā
sannipātabahulā bhavissanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā, no
parihāni. (1)

Kinti te Ānanda sutāṃ, Vajjī samaggā sannipatanti, samaggā
vuṭṭhahanti, samaggā Vajjikaraṇīyāni karontīti. Sutāṃ metaṃ bhante “Vajjī
samaggā sannipatanti, samaggā vuṭṭhahanti, samaggā Vajjikaraṇīyāni
karontī”ti. Yāvakīvaṇca Ānanda Vajjī samaggā sannipatissanti, samaggā
vuṭṭhahissanti, samaggā Vajjikaraṇīyāni karissanti, vuddhiyeva Ānanda
Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (2)

Kinti te Ānanda sutāṃ, Vajjī apaññattaṃ na paññapenti, paññattaṃ na
samucchindanti, yathāpaññatte porāṇe Vajjidhamme samādāya vattantīti.
Sutāṃ metaṃ bhante “Vajjī apaññattaṃ na paññapenti, paññattaṃ na
samucchindanti, yathāpaññatte porāṇe Vajjidhamme samādāya vattantī”ti.
Yāvakīvaṇca Ānanda Vajjī apaññattaṃ na paññapessanti, paññattaṃ na
samucchindissanti, yathāpaññatte porāṇe Vajjidhamme samādāya vattissanti,
vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (3)

1. Evaṇca vadeti rājā (Ka)

2. Vījayamāno (Sī), vījīyamāno (Syā)

Kinti te Ānanda sutam, Vajjī ye te Vajjīnam Vajjimahallakā, te sakkaronti garum karonti¹ mānenti pūjenti, tesañca sotabbam maññantīti. Sutam metam bhante “Vajjī ye te Vajjīnam Vajjimahallakā, te sakkaronti garum karonti mānenti pūjenti, tesañca sotabbam maññantī”ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī ye te Vajjīnam Vajjimahallakā, te sakkarissanti garum karissanti mānessanti pūjessanti, tesañca sotabbam maññissanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnam pāṭikañkhā, no parihāni. (4)

Kinti te Ānanda sutam, Vajjī yā tā kulitthiyo kulakumāriyo, tā na okkassa pasayha vāsentīti. Sutam metam bhante “Vajjī yā tā kulitthiyo kulakumāriyo, tā na okkassa pasayha vāsentī”ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī yā tā kulitthiyo kulakumāriyo, tā na okkassa pasayha vāsessanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnam pāṭikañkhā, no parihāni. (5)

Kinti te Ānanda sutam, Vajjī yāni tāni Vajjīnam Vajjicetiyaṇi abbhantarāni ceva bāhirāni ca, tāni sakkaronti garum karonti mānenti pūjenti, tesañca dinnapubbam katapubbam dhammikaṃ balim no parihāpentīti. Sutam metam bhante “Vajjī yāni tāni Vajjīnam Vajjicetiyaṇi abbhantarāni ceva bāhirāni ca, tāni sakkaronti garum karonti mānenti pūjenti, tesañca dinnapubbam katapubbam dhammikaṃ balim no parihāpentī”ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī yāni tāni Vajjīnam Vajjicetiyaṇi abbhantarāni ceva bāhirāni ca, tāni sakkarissanti garum karissanti mānessanti pūjessanti, tesañca dinnapubbam katapubbam dhammikaṃ balim no parihāpessanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnam pāṭikañkhā, no parihāni. (6)

Kinti te Ānanda sutam, Vajjīnam arahantesu dhammikā rakkhāvaraṇagutti susamvihitā “kinti anāgatā ca arahanto Vijitam āgaccheyyum, āgatā ca arahanto Vijite phāsu vihareyyun”ti. Sutam metam bhante “Vajjīnam arahantesu dhammikā rakkhāvaraṇagutti susamvihitā ‘kinti anāgatā ca arahanto Vijitam āgaccheyyum, āgatā ca arahanto Vijite phāsu vihareyyun’ti”. Yāvakīvañca Ānanda Vajjīnam arahantesu dhammikā rakkhāvaraṇagutti susamvihitā bhavissati. Kinti anāgatā ca arahanto

1. Garukaronti (Sī, Syā, I)

vijitaṃ āgaccheyyūṃ, āgatā ca arahanto vijite phāsu vihareyyunti,
vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihānīti. (7)

135. Atha kho Bhagavā Vassakāraṃ brāhmaṇaṃ Magadhamahāmattaṃ
āmantesi “ekamidāhaṃ brāhmaṇa samayaṃ Vesāliyaṃ viharāmi Sāranda¹
cetiye. Tatrāhaṃ Vajjīnaṃ ime satta aparihāniye dhamme desesiṃ.
Yāvakiṇṇa brāhmaṇa ime satta aparihāniyā dhammā Vajjīsu ṭhassanti,
imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu Vajjī sandississanti, vuddhiyeva
brāhmaṇa Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihānī”ti.

Evam vutte Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto Bhagavantam
etadavoca “ekamekenapi bho Gotama aparihāniyena dhammena
samannāgatānaṃ Vajjīnaṃ vuddhiyeva pāṭikaṅkhā, no parihāni. Ko pana
vādo sattahi aparihāniyehi dhammehi. Akaraṇīyāva² bho Gotama Vajjī³
raññā Māgadhenā Ajātasattunā Vedehiputtana yadidaṃ yuddhassa aññatra
upalāpanāya aññatra mithubhedā. Handa ca dāni mayaṃ bho Gotama
gacchāma, bahukiccā mayaṃ bahukaraṇīyā”ti. Yassadāni tvaṃ brāhmaṇa
kālaṃ maññasīti. Atha kho Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto
Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi.

Bhikkhu aparihāniyadhamma

136. Atha kho Bhagavā acirapakkante Vassakāre brāhmaṇe
Magadhamahāmatta āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “gaccha tvaṃ Ānanda
yāvatikā bhikkhū Rājagahaṃ upanissāya viharanti, te sabbe
upaṭṭhānasālāyaṃ sannipātehi”ti. “Evam bhante”ti kho āyasmā Ānando
Bhagavato paṭissutvā yāvatikā bhikkhū Rājagahaṃ upanissāya viharanti, te
sabbe upaṭṭhānasālāyaṃ sannipādetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami,
upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Ekamantaṃ
ṭhito kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “sannipatito bhante
bhikkhusaṃgho, yassadāni bhante Bhagavā kālaṃ maññaṭi”ti.

1. Sānandare (Ka)

2. Akaraṇīyā ca (Syā, Ka)

3. Vajjīnaṃ (Ka)

Atha kho Bhagavā uṭṭhāyāsanā yena upaṭṭhānasālā tenupasaṅkami,
upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi
“satta vo bhikkhave aparihāniye dhamme desessāmi, taṃ suṇātha sādhu kaṃ
manasikarotha bhāsissāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato
paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvaṇca bhikkhave bhikkhū abhiṇhaṃ sannipātā sannipātabahulā
bhavissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (1)

Yāvakīvaṇca bhikkhave bhikkhū samaggā sannipatissanti, samaggā
vuṭṭhahissanti, samaggā saṃghakaraṇīyāni karissanti, vuddhiyeva bhikkhave
bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (2)

Yāvakīvaṇca bhikkhave bhikkhū apaññattaṃ na paññapessanti,
paññattaṃ na samucchindissanti, yathāpaññattesu sikkhāpadesu samādāya
vattissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (3)

Yāvakīvaṇca bhikkhave bhikkhū ye te bhikkhū therā rattaññū
cirapabbajitā saṃghapitaro saṃghapariṇāyaka, te sakkarissanti garuṃ
karissanti mānessanti pūjessanti, tesaṇca sotabbaṃ maññissanti, vuddhiyeva
bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (4)

Yāvakīvaṇca bhikkhave bhikkhū uppannāya taṇhāya ponobbhavikāya
na vasaṃ gacchissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no
parihāni. (5)

Yāvakīvaṇca bhikkhave bhikkhū āraññakesu senāsanesu sāpekkhā
bhavissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (6)

Yāvakīvaṇca bhikkhave bhikkhū paccattaññeva satim upaṭṭhapessanti
“kinti anāgatā ca pesalā sabrahmacārī āgaccheyyum, āgatā ca pesalā
sabrahmacārī phāsu¹ vihareyyun”ti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ
pāṭikaṅkhā, no parihāni. (7)

Yāvakīvaṇca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu
ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti,
vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

1. Phāsum (Sī, Syā, I)

137. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi, taṃ suṇātha sādhukaṃ manasikarotha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na kammārāmā bhavissanti na kammaratā na kammārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (1)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na bhassārāmā bhavissanti na bhassaratā na bhassārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (2)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na niddārāmā bhavissanti na niddāratā na niddārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (3)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na saṅgaṇikārāmā bhavissanti na saṅgaṇikaratā na saṅgaṇikārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (4)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na pāpicchā bhavissanti na pāpikānaṃ icchānaṃ vasaṃ gatā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (5)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na pāpamittā bhavissanti na pāpasahāyā na pāpasampavaṅkā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (6)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na oramattakena visesādhigāmena antarāvosaṇaṃ āpajjissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (7)

Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni.

138. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi -pa-. Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū saddhā bhavissanti -pa- hirimanā bhavissanti. Ottappī bhavissanti. Bahussutā bhavissanti. Āraddhavīriyā bhavissanti.

Upaṭṭhitassatī bhavissanti. Paññavanto bhavissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni. Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

139. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi, taṃ suṇātha sādhucaṃ manasikarotha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū satisambojjhaṅgaṃ bhāvēssanti -pa-dhammavicayasambojjhaṅgaṃ bhāvēssanti. Vīriyasambojjhaṅgaṃ bhāvēssanti. Pīṭisambojjhaṅgaṃ bhāvēssanti. Passaddhisambojjhaṅgaṃ bhāvēssanti. Samādhisambojjhaṅgaṃ bhāvēssanti. Upekkhāsambojjhaṅgaṃ bhāvēssanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

140. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi, taṃ suṇātha sādhucaṃ manasikarotha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū aniccasaññaṃ bhāvēssanti -pa-anattasaññaṃ bhāvēssanti. Asubhasaññaṃ bhāvēssanti. Ādīnavasaññaṃ bhāvēssanti. Pahānasaññaṃ bhāvēssanti. Virāgasaññaṃ bhāvēssanti. Nirodhasaññaṃ bhāvēssanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

141. Cha vo bhikkhave aparihāniye dhamme desessāmi, taṃ suṇātha sādhucaṃ manasikarotha bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū mettaṃ kāyakammaṃ
paccupaṭṭhāpessanti sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca, vuddhiyeva
bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (1)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū mettaṃ vacīkammaṃ
paccupaṭṭhāpessanti -pa- mettaṃ manokammaṃ paccupaṭṭhāpessanti
sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ
pāṭikañkhā, no parihāni. (2-3)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū ye te lābhā dhammikā dhammaladdhā
antamaso pattapariyāpannamattampi, tathārūpehi lābhehi
appaṭivibhattabhogī bhavissanti sīlavantehi sabrahmacārīhi sādharmaṇabhogī,
vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (4)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū yāni tāni sīlāni akhaṇḍāni acchiddāni
asabalāni akammāsāni bhujissāni viññūpasatthāni¹ aparāmaṭṭhāni
samādhisaṃvattanikāni, tathārūpesu sīlesu sīlasāmaññagatā viharissanti
sabrahmacārīhi āvi ceva raho ca, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ
pāṭikañkhā, no parihāni. (5)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū yāyaṃ diṭṭhi ariyā niyyānikā niyyāti
takkarassa sammā dukkhakkhayāya, tathārūpāya diṭṭhiyā diṭṭhisāmaññagatā
viharissanti sabrahmacārīhi āvi ceva raho ca, vuddhiyeva bhikkhave
bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihāni. (6)

Yāvakīvañca bhikkhave ime cha aparihāniyā dhammā bhikkhūsu
ṭhassanti, imesu ca chasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti,
vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṃ pāṭikañkhā, no parihānīti.

142. Tatra sudam Bhagavā Rājagahe viharanto Gijjhakūṭe pabbate
etadeva bahulam bhikkhūnaṃ dhammiṃ katham karoti “iti sīlaṃ iti samādhi
iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso.
Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā.
Paññāparibhāvitam cittam sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ,
kāmasavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

1. Viññūppasatthāni (Sī)

143. Atha kho Bhagavā Rājagahe yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmananda yena Ambalaṭṭhikā tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Ambalaṭṭhikā tadavasari, tatra sudāṃ Bhagavā Ambalaṭṭhikāyaṃ viharati rājāgārake. Tatrāpi sudāṃ Bhagavā Ambalaṭṭhikāyaṃ viharanto rājāgārake etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammiṃ kathaṃ karoti “iti sīlaṃ iti samādhi itī paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvitaṃ cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

144. Atha kho Bhagavā Ambalaṭṭhikāyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmananda yena Nālandā tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Nālandā tadavasari, tatra sudāṃ Bhagavā Nālandāyaṃ viharati Pāvārikambavane.

Sāriputtasīhanāda

145. Atha kho āyasmā Sāriputto yena Bhagavā tenupasaṅkami upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Sāriputto Bhagavantaṃ etadavoca “evaṃpasanno ahaṃ bhante Bhagavati, na cāhu na ca bhavissati na cetaṛahi vijjati añño samaṇo vā brāhmaṇo vā Bhagavatā bhiyyobhiññataro yadidaṃ sambodhiyaṃ”ti. Uḷārā kho te ayaṃ Sāriputta āsabhi vācā¹ bhāsita, ekaṃso gahito, sīhanādo nadito “evaṃpasanno ahaṃ bhante Bhagavati, na cāhu na ca bhavissati na cetaṛahi vijjati añño samaṇo vā brāhmaṇo vā Bhagavatā bhiyyobhiññataro yadidaṃ sambodhiyaṃ”ti.

1. Āsabhivācā (Syā)

Kim te¹ Sāriputta ye te ahesuṃ atītamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto cetasā ceto paricca viditā “evaṃsīlā te Bhagavanto ahesuṃ itipi, evaṃdhammā evaṃpañña evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto ahesuṃ itipī”ti. No hetam bhante.

Kim pana te² Sāriputta ye te bhavissanti anāgatamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto cetasā ceto paricca viditā “evaṃsīlā te Bhagavanto bhavissanti itipi, evaṃdhammā evaṃpañña evaṃvihārī evaṃvimuttā te Bhagavanto bhavissanti itipī”ti. No hetam bhante.

Kim pana te Sāriputta aham etarahi Aham Sammāsambuddho cetasā ceto paricca vidito “evaṃsīlo Bhagavā itipi, evaṃdhammo evaṃpañño evaṃvihārī evaṃvimutto Bhagavā itipī”ti. No hetam bhante.

Ettha ca hi te Sāriputta atītānāgatapaccuppannesu Arahantesu Sammāsambuddhesu cetopariyaññaṃ³ natthi. Atha kiñcarahi te ayaṃ Sāriputta ulārā āsabhi vācā bhāsītā, ekaṃso gahito sīhanādo nadito “evaṃpasanno aham bhante Bhagavati, na cāhu na ca bhavissati na cetarahi vijjati añño samaṇo vā brāhmaṇo vā Bhagavatā bhiyyobhiññataro yadidaṃ sambodhiyaṃ”ti.

146. Na kho me bhante atītānāgatapaccuppannesu Arahantesu Sammāsambuddhesu cetopariyaññaṃ atthi, api ca me dhammanvayo vidito. Seyyathāpi bhante rañño paccantimaṃ nagaraṃ dalhuddhāpaṃ dalhapākāratoranaṃ ekadvāraṃ, tatrassa doveriko paṇḍito viyatto medhāvī aññātānaṃ nivāretā ñātānaṃ pavesetā, so tassa nagarassa samantā anupariyāyapathaṃ⁴ anukkamamāno na passeyya pākārasandhim vā pākāravivaraṃ vā antamaso bilāranikkhamanamattampi. Tassa evamassa⁵ “ye kho keci oḷārikā pāṇā imaṃ nagaraṃ pavisanti vā nikkhamanti vā, sabbete imināva dvārena pavisanti vā nikkhamanti vā”ti. Evameva kho me bhante dhammanvayo vidito. Ye te bhante ahesuṃ atītamaddhānaṃ Arahanto

1. Kimnu (Syā, I, Ka)

2. Kim pana (Syā, I, Ka)

3. Cetopariññāyaññaṃ (Syā), cetasā cetopariyāyaññaṃ (Ka)

4. Anucariyāyapathaṃ (Syā)

5. Na passeyya tassa evamassa (Syā)

Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaṇe catūsu satipaṭṭhānesu supatiṭṭhitacittā satta bojjhaṅge yathābhūtaṃ bhāvetvā anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhiṃsu. Yepi te bhante bhavissanti anāgataṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhissanti. Bhagavāpi bhante etarahi Arahāṃ Sammāsambuddho pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaṇe catūsu satipaṭṭhānesu supatiṭṭhitacitto satta bojjhaṅge yathābhūtaṃ bhāvetvā anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddho”ti.

147. Tatrapi sudarṃ Bhagavā Nāḷandāyaṃ viharanto Pāvārikambavane etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammiṃ kathaṃ karoti “iti sīlaṃ iti samādhiṃ iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvitaṃ cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Dussīla ādīnava

148. Atha kho Bhagavā Nāḷandāyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmaṇanda yena Pāṭaligāmo tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Pāṭaligāmo tadavasari. Assosum kho Pāṭaligāmikā upāsakā “Bhagavā kira Pāṭaligāmaṃ anuppatto”ti. Atha kho Pāṭaligāmikā upāsakā yena Bhagavā tenupasaṅkamīṃsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdīṃsu, ekamantaṃ nisinnā kho Pāṭaligāmikā upāsakā Bhagavantaṃ etadavocum “adhivāsetu no bhante Bhagavā Āvasathāgāraṃ”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena. Atha kho Pāṭaligāmikā upāsakā Bhagavato adhivāsaṇaṃ viditvā utṭhāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā yena āvasathāgāraṃ tenupasaṅkamīṃsu, upasaṅkamitvā

sabbasantharim¹ āvasathāgāraṃ santharivā āsanāni paññāpetvā udakamaṇikaṃ patiṭṭhāpetvā telapadīpaṃ āropetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu, ekamantaṃ ṭhitā kho Pāṭaligāmikā upāsakā Bhagavantam etadavocum “sabbasantharisanthataṃ² bhante āvasathāgāraṃ, āsanāni paññattāni, udakamaṇiko patiṭṭhāpito, telapadīpo āropito, yassadāni bhante Bhagavā kalam maññati”ti. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayam³ nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhim bhikkhusaṅghena yena āvasathāgāraṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā pāde pakkhāletvā āvasathāgāraṃ pavisitvā majjhimam thambham nissāya puratthābhimukho⁴ nisīdi. Bhikkhusaṅghopi kho pāde pakkhāletvā āvasathāgāraṃ pavisitvā pacchimaṃ bhittim nissāya puratthābhimukho nisīdi Bhagavantameva purakkhatvā. Pāṭaligāmikāpi kho upāsakā pāde pakkhāletvā āvasathāgāraṃ pavisitvā puratthimaṃ bhittim nissāya pacchimābhimukhā nisīdimsu Bhagavantameva purakkhatvā.

149. Atha kho Bhagavā Pāṭaligāmike upāsake āmantesi—pañcime gahapatayo ādīnavā dussīlassa sīlavipattiyā. Katame pañca. Idha gahapatayo dussīlo sīlavipanno pamādādhikaraṇam mahatim bhogajānim nigacchati, ayam paṭhamo ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

Puna caparaṃ gahapatayo dussīlassa sīlavipannassa pāpako kittisaddo abbhuggacchati, ayam dutiyo ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

Puna caparaṃ gahapatayo dussīlo sīlavipanno yaññadeva parisam upasaṅkamati yadi khattiyaparisam yadi brāhmaṇaparisam yadi gahapatiparisam yadi samaṇaparisam, avisārado upasaṅkamati maṅkubhūto, ayam tatiyo ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

Puna caparaṃ gahapatayo dussīlo sīlavipanno sammūlho kalam karoti, ayam catuttho ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

1. Sabbasantharitam santhataṃ (Syā), sabbasantharim santhataṃ (Ka)

2. Sabbasantharim santhataṃ (Sī, Syā, I, Ka)

3. Idam padam Vinayamahāvagge na dissati.

4. Puratthimābhimukho (Ka)

Puna caparaṃ gahapatayo dussīlo sīlavipanno kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapajjati, ayaṃ pañcama ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā. Ime kho gahapatayo pañca ādīnavā dussīlassa sīlavipattiyā.

Sīlavanta ānisaṃsa

150. Pañcime gahapatayo ānisaṃsā sīlavato sīlasampadāya. Katame pañca. Idha gahapatayo sīlavā sīlasampanno appamādhādhikaraṇaṃ mahantaṃ bhogakkhandhaṃ adhigacchati, ayaṃ paṭhamo ānisaṃso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṃ gahapatayo sīlavato sīlasampannassa kalyāṇo kittisaddo abbhuggacchati, ayaṃ duttiyo ānisaṃso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṃ gahapatayo sīlavā sīlasampanno yaññadeva paraṃ upasaṅkamati yadi khattiyaparaṃ yadi brāhmaṇaparaṃ yadi gahapatiparaṃ yadi samaṇaparaṃ, visārado upasaṅkamati amaṅkubhūto, ayaṃ tatiyo ānisaṃso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṃ gahapatayo sīlavā sīlasampanno asammūlho kālaṃ karoti, ayaṃ catuttho ānisaṃso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṃ gahapatayo sīlavā sīlasampanno kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapajjati, ayaṃ pañcama ānisaṃso sīlavato sīlasampadāya. Ime kho gahapatayo pañca ānisaṃsā sīlavato sīlasampadāyā”ti.

151. Atha kho Bhagavā Pāṭaligāṃhika upāsake bahudeva rattiṃ dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṃsetvā uyyojesi “abhikkantā kho gahapatayo ratti, yassadāni tumhe kālaṃ maññathā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho pāṭaligāṃhikā upāsakā Bhagavato paṭissutvā utthāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamiṃsu. Atha kho Bhagavā acirapakkantesu Pāṭaligāṃhikesu upāsakesu suññāgāraṃ pāvisi.

Pāṭaliputtanagaramāpana

152. Tena kho pana samayena Sunidhavassakārā¹ Magadhamahāmattā Pāṭaligāme nagaram māpentī Vajjīnaṃ paṭibāhāya. Tena samayena sambahulā devatāyo sahasseva² Pāṭaligāme vatthūni pariggaṇhanti. Yasmiṃ padese mahesakkhā devatā vatthūni pariggaṇhanti, mahesakkhānaṃ tattha raññaṃ rājamahāmattānaṃ cittāni namanti nivesanāni māpetum. Yasmiṃ padese majjhimā devatā vatthūni pariggaṇhanti, majjhimānaṃ tattha raññaṃ rājamahāmattānaṃ cittāni namanti nivesanāni māpetum. Yasmiṃ padese nīcā devatā vatthūni pariggaṇhanti, nīcānaṃ tattha raññaṃ rājamahāmattānaṃ cittāni namanti nivesanāni māpetum. Addasā kho Bhagavā dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena tā devatāyo sahasseva Pāṭaligāme vatthūni pariggaṇhantiyo. Atha kho Bhagavā rattiyaṃ paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “ke nu kho³ Ānanda Pāṭaligāme nagaram māpentī”ti⁴. Sunidhavassakārā bhante Magadhamahāmattā Pāṭaligāme nagaram māpentī Vajjīnaṃ paṭibāhāyati. Seyyathāpi Ānanda devehi Tāvatiṃsehi saddhiṃ mantetvā, evameva kho Ānanda Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Pāṭaligāme nagaram māpentī Vajjīnaṃ paṭibāhāya. Idhāhaṃ Ānanda addasaṃ dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena sambahulā devatāyo sahasseva Pāṭaligāme vatthūni pariggaṇhantiyo. Yasmiṃ Ānanda padese mahesakkhā devatā vatthūni pariggaṇhanti, mahesakkhānaṃ tattha raññaṃ rājamahāmattānaṃ cittāni namanti nivesanāni māpetum. Yasmiṃ padese majjhimā devatā vatthūni pariggaṇhanti, majjhimānaṃ tattha raññaṃ rājamahāmattānaṃ cittāni namanti nivesanāni māpetum. Yasmiṃ padese nīcā devatā vatthūni pariggaṇhanti, nīcānaṃ tattha raññaṃ rājamahāmattānaṃ cittāni namanti nivesanāni māpetum. Yāvatā Ānanda ariyaṃ āyatanaṃ yāvatā vaṇippaṭṭho idaṃ agganagaraṃ bhavissati Pāṭaliputtaṃ puṭabhedanaṃ. Pāṭaliputtassa kho Ānanda tayo antarāyā bhavissanti aggito vā udakato vā mithubhedā vā”ti.

1. Sunīdhavassakārā (Syā, Ka)

2. Sahassasseva (Sī, I, Ka), sahasseva (Tīkāyaṃ pāṭhantaram), sahasasahasseva (Udānaṭṭhakathā)

3. Ko nu kho (Sī, Syā, I, Ka)

4. Māpetīti (Sī, Syā, I, Ka)

153. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṃsu, upasaṅkamtivā Bhagavatā saddhiṃ sammodiṃsu, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu, ekamantaṃ ʈhitā kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavantam etadavocum “adhivāsetu no bhavaṃ Gotamo ajjatanāya bhattam saddhiṃ bhikkhusaṃghenā”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavato adhivāsaṇaṃ veditvā yena sako āvasatho tenupasaṅkamiṃsu, upasaṅkamtivā sake āvasathe paṇītaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā Bhagavato kālaṃ ārocāpesum “kālo bho Gotama niṭṭhitaṃ bhattan”ti.

Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṃ bhikkhusaṃghena yena Sunidhavassakārānaṃ Magadhamahāmattānaṃ āvasatho tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā paññatte āsane nisīdi. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ paṇītena khādanīyena bhojanīyena sahatthā santappesum sampavāresum. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavantam bhuttāviṃ onītapattapaṇiṃ aññataram nīcaṃ āsaṇaṃ gahetvā ekamantaṃ nisīdiṃsu, ekamantaṃ nisinne kho Sunidhavassakāre Magadhamahāmatte Bhagavā imāhi gāthāhi anumodi—

“Yasmiṃ padese kappeti, vāsaṃ paṇḍitajātiyo.

Sīlavantettha bhojetvā, saññate brahmacārayo¹.

Yā tattha devatā āsum, tāsāṃ dakkhiṇamādise.

Tā pūjitā pūjayanti², mānitā mānayanti naṃ.

Tato naṃ anukampanti, mātā puttaṃva orasaṃ.

Devatānukampito poso, sadā bhadraṇi passatī”ti.

Atha kho Bhagavā Sunidhavassakāre Magadhamahāmatte imāhi gāthāhi anumoditvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi.

1. Brahmacārino (Syā)

2. Pūjitā pūjayanti naṃ (Ka)

154. Tena kho pana samayena Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavantam piṭṭhito piṭṭhito anubandhā honti “yenajja samaṇo Gotamo dvārena nikkhamissati, tam Gotamadvāram nāma bhavissati. Yena titthena Gaṅgam nadim tarissati, tam Gotamatittham nāma bhavissati”ti. Atha kho Bhagavā yena dvārena nikkhami, tam Gotamadvāram nāma ahosi. Atha kho Bhagavā yena Gaṅgā nadī tenupasaṅkami. Tena kho pana samayena Gaṅgā nadī pūrā hoti samatittikā kākaṇṭhā. Appekacce manussā nāvam pariyesanti, appekacce uḷumpaṃ pariyesanti, appekacce kullaṃ bandhanti apārā¹ pāram gantukāmā. Atha kho Bhagavā seyyathāpi nāma balavā puriso samīñjitam vā bāham pasāreyya, pasāritam vā bāham samīñjeyya, evameva Gaṅgāya nadiyā orimatīre antarahito pārimatīre paccuṭṭhāsi saddhim bhikkhusamghena. Addasā kho Bhagavā te manusse appekacce nāvam pariyesante appekacce uḷumpaṃ pariyesante appekacce kullaṃ bandhante apārā pāram gantukāme. Atha kho Bhagavā etamattham veditvā tāyam velāyam imam udānam udānesi—

“Ye taranti aṇṇavam saram, setum katvāna visajja pallalāni.
Kullaṃ hi jano bandhati², tiṇṇā³ medhāvino janā”ti.

Paṭhamabhāṇavāro.

Ariyasaccakathā

155. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmānanda, yena Koṭigāmo tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusamghena saddhim yena Koṭigāmo tadavasari, tatra sudam Bhagavā Koṭigāme viharati. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi—

1. Pārā (Sī, Syā, Ka), orā (Vi-Mahāvagga)

2. Kullaṃ jano ca bandhati (Syā), kullaṃ hi jano pabandhahi (Sī, I, Ka)

3. Nitiṇṇā, na tiṇṇā (Ka)

“Catunnaṃ bhikkhave ariyasaccānaṃ ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitaṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca. Katamesaṃ catunnaṃ. Dukkassa bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitaṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca, dukkhasamudayassa bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitaṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca, dukkhanirodhassa bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitaṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca, dukkhanirodhagāminiyaṃ paṭipadāya bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitaṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca. Tayidaṃ bhikkhave dukkhaṃ ariyasaccaṃ anubuddhaṃ paṭividdhaṃ, dukkhasamudayaṃ¹ ariyasaccaṃ anubuddhaṃ paṭividdhaṃ, dukkhanirodhaṃ² ariyasaccaṃ anubuddhaṃ paṭividdhaṃ, dukkhanirodhagāminiṃ paṭipadā ariyasaccaṃ anubuddhaṃ paṭividdhaṃ, ucchinnā bhavataṇhā, khīṇā bhavanetti, natthidāni punabbhavo”ti, idamavoca Bhagavā, idaṃ vatvāna Sugato athāparaṃ etadavoca Satthā—

“Catunnaṃ ariyasaccānaṃ, yathābhūtaṃ adassanā.

Saṃsitaṃ dīghamaddhānaṃ, tāsū tāsveva jātisu.

Tāni etāni diṭṭhāni, bhavanetti samūhatā.

Ucchinnā mūlaṃ dukkassa, natthidāni punabbhavo”ti.

Tatrapī sudāṃ Bhagavā Koṭigāme viharanto etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammiṃ kathaṃ karoti “iti sīlaṃ iti samādhiṃ iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhiparibhāvito paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvi-taṃ cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Anāvattidhammasambodhiparāyaṇa

156. Atha kho Bhagavā Koṭigāme yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmānanda, yena nātikā³ tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando

1. Dukkhasamudayo (Syā)

2. Dukkhanirodho (Syā)

3. Nādikā (Syā, I)

Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Nātikā tadavasari, tatrapī sudāṃ Bhagavā Nātike viharati giṇṇakāvasathe. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantāṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantāṃ etadavoca “sālho nāma bhante bhikkhu Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo. Nandā nāma bhante bhikkhunī Nātike kālaṅkatā, tassā kā gati ko abhisamparāyo. Sudatto nāma bhante upāsako Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo. Sujātā nāma bhante upāsikā Nātike kālaṅkatā, tassā kā gati ko abhisamparāyo. Kukkuṭo¹ nāma bhante upāsako Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo. Kālīmbo² nāma bhante upāsako -pa-. Nikaṭo nāma bhante upāsako. Kaṭissaho³ nāma bhante upāsako. Tuṭṭho nāma bhante upāsako. Santuṭṭho nāma bhante upāsako. Bhaddo⁴ nāma bhante upāsako. Subhaddo⁵ nāma bhante upāsako Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo”ti.

157. Sālho Ānanda bhikkhu āsavānaṃ khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭheva dhamme sayāṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsi. Nandā Ānanda bhikkhunī pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyini anāvattidhammā tasmā lokā. Sudatto Ānanda upāsako tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmī sakideva imaṃ lokāṃ āgantvā dukkhassantaṃ karissati. Sujātā Ānanda upāsikā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā⁶. Kukkuṭo Ānanda upāsako pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyī anāvattidhammo tasmā lokā. Kālīmbo Ānanda upāsako -pa-. Nikaṭo Ānanda upāsako.

1. Kakudho (Syā)

2. Kālīngo (I), Kāraḷimbo (Syā)

3. Kaṭissabho (Sī, I)

4. Bhaṭo (Syā)

5. Subhaṭo (Syā)

6. Parāyaṇā (Sī, Syā, I, Ka)

Kaṭissaho Ānanda upāsako. Tuṭṭho Ānanda upāsako. Santuṭṭho Ānanda upāsako. Bhaddo Ānanda upāsako. Subhaddo Ānanda upāsako pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātiko tattha parinibbāyī anāvattidhammo tasmā lokā. Paropaññāsaṃ Ānanda nātike upāsakā kālāṅkatā pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti¹ Ānanda Nātike upāsakā kālāṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā Sakadāgāmino sakideva imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karissanti. Sātirekāni² Ānanda pañcasatāni nātike upāsakā kālāṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā.

Dhammādāsadhammapariyāya

158. Anacchariyaṃ kho panetaṃ Ānanda, yaṃ manussabhūto kālāṃ kareyya, tasmimyeva³ kālāṅkate Tathāgataṃ upasaṅkamitvā etamattam pucchissatha, vihesā hesā Ānanda Tathāgatassa. Tasmātiḥānanda dhammādāsaṃ nāma dhammapariyāyaṃ desessāmi, yena samannāgato ariyasāvako ākaṅkhamāno attanāva attānaṃ byākareyya “khīṇanirayomhi khīṇatiracchānayoni khīṇapettivisayo khīṇāpāyaduggativinipāto, sotāpannohamasmi avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇo”ti.

159. Katamo ca so Ānanda dhammādāso dhammapariyāyo, yena samannāgato ariyasāvako ākaṅkhamāno attanāva attānaṃ byākareyya “khīṇanirayomhi khīṇatiracchānayoni khīṇapettivisayo khīṇāpāyaduggativinipāto, sotāpannohamasmi avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇo”ti.

1. Chādhikā navuti (Syā)

2. Dasātirekāni (Syā)

3. Tasmim tasmim ce (Sī, I), tasmim tasmim kho (Syā)

Idhānanda ariyasāvako Buddhhe aveccappasādena samannāgato hoti
 “itipi so Bhagavā Arahāṃ Sammāsambuddho Vijjācaraṇasampanno Sugato
 Lokavidū Anuttaro purisadammasārathi Satthā devamanussānaṃ Buddho
 Bhagavā”ti.

Dhamme aveccappasādena samannāgato hoti “svākkhāto Bhagavatā
 dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṃ veditabbo
 viññūhi”ti.

Saṃghe aveccappasādena samannāgato hoti “suppaṭipanno Bhagavato
 sāvakasaṃgho, ujuppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṃgho, ñāyappaṭipanno
 Bhagavato sāvakasaṃgho, sāmīcippaṭipanno Bhagavato sāvakasaṃgho,
 yadidaṃ cattāri purisayugāni aṭṭha purisapuggalā, esa Bhagavato
 sāvakasaṃgho āhuneyyo pāhuneyyo dakkhiṇeyyo añjalikaraṇīyo anuttaraṃ
 puññakkhettaṃ lokassā”ti.

Ariyakantehi sīlehi samannāgato hoti akhaṇḍehi acchiddehi asabalehi
 akammāsehi bhujissehi viññūpasatthehi aparāmaṭṭhehi
 samādhisaṃvattanikehi.

Ayaṃ kho so Ānanda dhammādāso dhammapariyāyo, yena
 samannāgato ariyasāvako ākaṅkhamāno attanāva attānaṃ byākareyya
 “khīṇanirayomhi khīṇatiracchānayaṇi khīṇapettivisaṃsāro
 khīṇāpāyaduggativinipāto, sotāpannohamasmi avinipātadhammo niyato
 sambodhiparāyaṇo”ti.

Tatrapī sudāṃ Bhagavā Nātike viharanto giṇṇakāvasathe etadeva
 bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammiṃ kathaṃ karoti “iti sīlaṃ iti samādhiṃ iti
 paññā. Sīlaparibhāvito samādhiṃ mahapphalo hoti mahānisaṃso.
 Samādhiparibhāvito paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā.
 Paññāparibhāvitaṃ cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ,
 kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

160. Atha kho Bhagavā Nātike yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmānanda, yena Vesālī tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Vesālī tadavasari, tatra sudam Bhagavā Vesāliyaṃ viharati Ambapālivanē. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi—

“Sato bhikkhave bhikkhu vihareyya sampajāno, ayaṃ vo amhākaṃ anusāsani. Kathaṅca bhikkhave bhikkhu sato hoti. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiññhādomanassaṃ. Vedanāsu vedanānupassī -pa-. Citte cittānupassī -pa-. Dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiññhādomanassaṃ. Evaṃ kho bhikkhave bhikkhu sato hoti.

Kathaṅca bhikkhave bhikkhu sampajāno hoti. Idha bhikkhave bhikkhu abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samīñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṅghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsīte tuṇhībhave sampajānakārī hoti. Evaṃ kho bhikkhave bhikkhu sampajāno hoti. Sato bhikkhave bhikkhu vihareyya sampajāno, ayaṃ vo amhākaṃ anusāsani”ti.

Ambapālīgaṇikā

161. Assosi kho Ambapālī gaṇikā “Bhagavā kira Vesālīṃ anuppatto Vesāliyaṃ viharati mayhaṃ ambavane”ti. Atha kho Ambapālī gaṇikā bhaddāni bhaddāni yānāni yojāpetvā bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Vesāliyaṃ niyyāsi. Yena sako ārāmo tena pāyāsi. Yāvaticā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikāva yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi.

Ekamantaṃ nisinnaṃ kho Ambapālīṃ gaṇikaṃ Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesī samādapesi samuttejesi sampahaṃsesi. Atha kho Ambapālī gaṇikā Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṃsitā Bhagavantāṃ etadavoca “adhivāsetu me bhante Bhagavā svātanāya bhattaṃ saddhiṃ bhikkhusaṃghenā”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena. Atha kho Ambapālī gaṇikā Bhagavato adhivāsanaṃ veditvā uṭṭhāyāsanaṃ Bhagavantāṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

Assosun kho Vesālikā Licchavī “Bhagavā kira Vesālīṃ anuppatto Vesāliyaṃ viharati Ambapālivaṇe”ti. Atha kho te Licchavī bhaddāni bhaddāni yānāni yojāpetvā bhaddaṃ bhaddaṃ yānaṃ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Vesāliyā niyyimsu. Tatra ekacce Licchavī nīlā honti nīlavaṇṇā nīlavatthā nīlālaṅkāṛā, ekacce Licchavī pītā honti pītavaṇṇā pītavatthā pītālaṅkāṛā, ekacce Licchavī lohitā honti lohitavaṇṇā lohitavatthā lohitālaṅkāṛā, ekacce Licchavī odātā honti odātavaṇṇā odātavatthā odātālaṅkāṛā. Atha kho Ambapālī gaṇikā daharānaṃ daharānaṃ Licchavīnaṃ akkhena akkhaṃ cakkena cakkam yugena yugaṃ paṭivaṭṭesi¹. Atha kho te Licchavī Ambapālīṃ gaṇikaṃ etadavocuṃ “kim je Ambapālī daharānaṃ daharānaṃ Licchavīnaṃ akkhena akkhaṃ cakkena cakkam yugena yugaṃ paṭivaṭṭesi”ti. Tathā hi pana me ayyaputtā Bhagavā nimantito svātanāya bhattaṃ saddhiṃ bhikkhusaṃghenāti. Dehi je Ambapālī etaṃ² bhattaṃ satasahassenāti. Sacepi me ayyaputtā Vesālīṃ sāhāraṃ dassatha³, evamaham taṃ⁴ bhattaṃ na dassāmīti⁵. Atha kho te Licchavī aṅgulīṃ phoṭesuṃ “jītamha⁶ vata bho ambakāya jītamha vata bho ambakāyā”ti⁷.

Atha kho te Licchavī yena Ambapālivaṇaṃ tena pāyimsu. Addasā kho Bhagavā te Licchavī dūratova āgacchante, disvāna bhikkhū āmantesi

1. Parivattesi (Vi-Mahāvagga)

2. Ekaṃ (Ka)

3. Dajjeyyātha (Vi-Mahāvagga)

4. Evampi mahantaṃ (Syā), evaṃ mahantaṃ (Sī, I)

5. Neva dajjāham taṃ bhattanti (Vi-Mahāvagga)

6. Jītamhā (bahūsu)

7. “Jītamhā vata bho Ambapālikāya vañcitamhā vata bho Ambapālikāyā”ti (Syā)

“Yesam¹ bhikkhave bhikkhūnaṃ devā Tāvatisā aditthapubbā, oloketha bhikkhave Licchaviparisā, apaloketha bhikkhave Licchaviparisā, upasaṃharatha bhikkhave Licchaviparisā Tāvatisasādisā”ti. Atha kho te Licchavī yāvatikā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikāva yena Bhagavā tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimsu. Ekamantaṃ nisinne kho te Licchavī Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesī samādapesī samuttejesī sampahaṃsesī. Atha kho te Licchavī Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṃsitā Bhagavantaṃ etadavocum “adhivāsetu no bhante Bhagavā svātanāya bhattaṃ saddhiṃ bhikkhusaṃghenā”ti. Atha kho Bhagavā te Licchavī etadavoca “adhivutthaṃ² kho me Licchavī svātanāya Ambapāliyā gaṇikāya bhattaṃ”ti. Atha kho te Licchavī aṅgulim phoṭesum “jītaṃha vata bho ambakāya jītaṃha vata bho ambakāyā”ti. Atha kho te Licchavī Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā utthāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamimsu.

162. Atha kho Ambapālī gaṇikā tassā rattiya accayena sake ārāme paṇītaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā Bhagavato kālaṃ ārocāpesī “kālo bhante niṭṭhitaṃ bhattaṃ”ti. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṃ bhikkhusaṃghena yena Ambapāliyā gaṇikāya nivesanaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi. Atha kho Āmbapālī gaṇikā Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ paṇītena khādanīyena bhojanīyena sahatthā santappesi sampavāresi. Atha kho Ambapālī gaṇikā Bhagavantaṃ bhuttāvim onītapattapāṇim aññataraṃ nīcaṃ āsanaṃ gahetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinnā kho Ambapālī gaṇikā Bhagavantaṃ etadavoca “imāhaṃ bhante ārāmaṃ Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa dammī”ti. Paṭiggahesi Bhagavā ārāmaṃ. Atha kho Bhagavā Ambapālīm gaṇikaṃ dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṃsetvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Tatrapi sudaṃ Bhagavā Vesāliyaṃ viharanto Ambapālivane etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammīṃ kathaṃ

1. Yehi (Vi-Mahāvagga)

2. Adhivāsitaṃ (Syā)

karoti “iti sīlaṃ iti samādhī iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhī mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhīparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvitā cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Veḷuvagāṃavassūpagamana

163. Atha kho Bhagavā Ambapālivane yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmānanda, yena Veḷuvagāṃako¹ tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Veḷuvagāṃako tadavasari, tatra sudāṃ Bhagavā Veḷuvagāṃake viharati. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “etha tumhe bhikkhave samantā Vesālīṃ yathāmittaṃ yathāsandiṭṭhaṃ yathāsambhattaṃ vassaṃ upetha², ahaṃ pana idheva Veḷuvagāṃake vassaṃ upagacchāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paṭissutvā samantā Vesālīṃ yathāmittaṃ yathāsandiṭṭhaṃ yathāsambhattaṃ vassaṃ upagacchimsu. Bhagavā pana tattheva Veḷuvagāṃake vassaṃ upagacchi.

164. Atha kho Bhagavato vassūpagatassa kharo ābādho uppajji, bālā vedanā vattanti māraṇantikā. Tā sudāṃ Bhagavā sato sampajāno adhivāsesi avihaññaṃ māno. Atha kho Bhagavato etadahosi “na kho metaṃ patirūpaṃ, yvāhaṃ anāmantetvā upaṭṭhāke anapaloketvā bhikkhusaṅghaṃ parinibbāyeyyaṃ, yaṃnūnāhaṃ imaṃ ābādhaṃ vīriyena paṭipaṇāmetvā jīvitasāṅkhāraṃ adhiṭṭhāya vihareyyaṃ”ti. Atha kho Bhagavā taṃ ābādhaṃ vīriyena paṭipaṇāmetvā jīvitasāṅkhāraṃ adhiṭṭhāya vihāsi. Atha kho Bhagavato so ābādho paṭippassambhi. Atha kho Bhagavā gilānā vuṭṭhito³ aciravuṭṭhito gelañña viharā nikkhamma viharapacchāyāyaṃ paññatte āsane nisīdi. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando

1. Beḷuva gāṃako (Sī, I)

2. Upagacchatha (Syā)

3. Gilānavuṭṭhito (Saddanīti)

Bhagavantam etadavoca “diṭṭho me bhante Bhagavato phāsu, diṭṭham me bhante Bhagavato khamanīyam, api ca me bhante madhurakajāto viya kāyo, disāpi me na pakkhāyanti, dhammāpi maṃ na paṭibhanti Bhagavato gelañña, api ca me bhante ahosi kācideva assāsamattā na tāva Bhagavā parinibbāyissati, na yāva Bhagavā bhikkhusaṃgham ārabha kiñcideva udāharati”ti.

165. Kim panānanda bhikkhusaṃgho mayi paccāsīsati¹, desito Ānanda mayā dhammo anantaram abāhiraṃ karitvā, natthānanda Tathāgatassa dhammesu ācariyamutṭhi. Yassa nūna Ānanda evamassa “aham bhikkhusaṃgham pariharissāmī”ti vā “mamuddesiko bhikkhusaṃgho”ti vā, so nūna Ānanda bhikkhusaṃgham ārabha kiñcideva udāhareyya. Tathāgatassa kho Ānanda na evaṃ hoti “aham bhikkhusaṃgham pariharissāmī”ti vā “mamuddesiko bhikkhusaṃgho”ti vā. Sakim² Ānanda Tathāgato bhikkhusaṃgham ārabha kiñcideva udāharissati. Aham kho panānanda etarahi jīṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anupatto, āsītiko me vayo vattati. Seyyathāpi Ānanda jajjarasakaṭam veṭhamissakena³ yāpeti, evameva kho Ānanda veṭhamissakena mañña Tathāgatassa kāyo yāpeti. Yasmiṃ Ānanda samaye Tathāgato sabbanimittānam amanasikārā ekaccānam vedanānam nirodhā animittam cetosamādhim upasampajja viharati, phāsutaro Ānanda tasmiṃ samaye Tathāgatassa kāyo hoti. Tasmātiḥānanda attadīpā viharatha attasaraṇā anaññasaraṇā dhammadīpā dhammasaraṇā anaññasaraṇā. Kathañcānanda bhikkhu attadīpo viharati attasaraṇo anaññasaraṇo dhammadīpo dhammasaraṇo anaññasaraṇo. Idhānanda bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiññādomanassam. Vedanāsu -pa-. Citte -pa-. Dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiññādomanassam. Evaṃ kho Ānanda bhikkhu attadīpo viharati attasaraṇo anaññasaraṇo dhammadīpo dhammasaraṇo

1. Paccāsimsati (Sī, Syā)

2. Kim (Sī, I)

3. Veḷumissakena (Syā), veghamissakena (I), vedhamissakena, vekhamissakena (Ka)

anaññasaraṇo. Ye hi keci Ānanda etarahi vā mama vā accayena attadīpā viharissanti attasaraṇā anaññasaraṇā dhammadīpā dhammasaraṇā anaññasaraṇā, tamatagge me te Ānanda bhikkhū bhavissanti ye keci sikkhākāmāti.

Dutiyabhāṇavāro.

Nimittobhāsakathā

166. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayam nivāsetvā pattacīvaramādāya Vesālīm piṇḍāya pāvisi. Vesāliyam piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapāṭapaṭikkanto āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “gaṇhāhi Ānanda nisīdanaṃ, yena Cāpālaṃ cetiyam¹ tenupasaṅkamissāma divā viharāyā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā nisīdanaṃ ādāya Bhagavantaṃ piṭṭhito piṭṭhito anubandhi. Atha kho Bhagavā yena Cāpālaṃ cetiyam tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi. Āyasmāpi kho Ānando Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi.

167. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho āyasmantaṃ Ānandaṃ Bhagavā etadavoca “ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyam Udenaṃ cetiyam, ramaṇīyam Gotamakaṃ cetiyam, ramaṇīyam Sattambaṃ² cetiyam, ramaṇīyam Bahuputtaṃ cetiyam, ramaṇīyam Sārandaḍaṃ cetiyam, ramaṇīyam Cāpālaṃ cetiyam. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kappam vā tiṭṭheyya kappāvasesam vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno³ Ānanda Tathāgato kappam vā tiṭṭheyya kappāvasesam vā”ti. Evampi kho āyasmā Ānando Bhagavatā oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhitaṃ, na Bhagavantaṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappam, tiṭṭhatu Sugato kappam bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti yathā taṃ mārena pariyaṭṭhitacitto.

1. Pāvālaṃ cetiyam (Syā)

2. Sattambakaṃ (I)

3. Ākaṅkhamāno (?)

Dutiyampi kho Bhagavā -pa-. Tatiyampi kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyaṃ Udenaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Gotamakaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Sattambaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Bahuputtaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Sārandaḍaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Cāpālaṃ cetiyaṃ. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kappam̐ vā tiṭṭheyya kappāvasesam̐ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kappam̐ vā tiṭṭheyya kappāvasesam̐ vā”ti. Evampi kho āyasmā Ānando Bhagavatā oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhitum̐, na Bhagavantaṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappam̐, tiṭṭhatu Sugato kappam̐ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti yathā taṃ mārena pariyaṭṭhitacitto. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “gaccha tvaṃ Ānanda, yassadāni kālāṃ maññasī”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā utṭhāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā avidūre aññatarasmim̐ rukkhamaḷe nisīdi.

Mārayācanakathā

168. Atha kho māro pāpimā acirapakkante āyasmante Ānande yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhito kho māro pāpimā Bhagavantaṃ etadavoca “parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato, bhāsitaṃ kho panesā bhante Bhagavatā vācā ‘na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhū na sāvakā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññāpessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī¹ karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ

1. Uttānīm (Ka), uttāni (Sī, I)

desessantī'ti. Etarahi kho pana bhante bhikkhū Bhagavato sāvakā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desenti. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsita kho panesā bhante Bhagavatā vācā 'na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhuniyo na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessantī'ti. Etarahi kho pana bhante bhikkhuniyo Bhagavato sāvikā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desenti. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsita kho panesā bhante Bhagavatā vācā 'na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsakā na sāvakā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessantī'ti. Etarahi kho pana bhante upāsakā Bhagavato sāvakā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desenti.

Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsītā kho panesā bhante Bhagavatā vācā ‘na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsikā na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessanti’^{ti}. Etarahi kho pana bhante upāsikā Bhagavato sāvikā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desenti. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsītā kho panesā bhante Bhagavatā vācā ‘na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me idaṃ brahmacariyaṃ na iddhañceva bhavissati phītañca vitthārikaṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ yāva devamanussehi suppakāsitaṃ’^{ti}. Etarahi kho pana bhante Bhagavato brahmacariyaṃ iddhañceva phītañca vitthārikaṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ yāva devamanussehi suppakāsitaṃ. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato”^{ti}.

Evam vutte Bhagavā māraṃ pāpimantaṃ etadavoca “appossukko tvaṃ pāpima hohi, na ciraṃ Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati, ito tiṇṇaṃ māsānaṃ accayena Tathāgato parinibbāyissati”^{ti}.

Āyusañkhāra ossajjana

169. Atha kho Bhagavā Cāpāle cetiye sato sampajāno āyusañkhāraṃ ossaji, ossatṭhe ca Bhagavatā āyusañkhāre mahābhūmicālo ahosi bhimśanako salomahaṃso¹, devadundubhiyo² ca

1. Lomahaṃso (Syā)

2. Devadudrabhiyo (Ka)

phaliṃsu. Atha kho Bhagavā etamatthaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi—

“Tulamatulañca sambhavaṃ, bhavaśaṅkhāramavassaji Muni.
Ajjhattarato samāhito, abhindi kavacamivattasambhavan”ti.

Mahābhūmicālahetu

170. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi “acchariyaṃ vata bho abbhutaṃ vata bho, mahā vatāyaṃ bhūmicālo, sumahā vatāyaṃ bhūmicālo bhimsanako salomahaṃso, devadundubhiyo ca phaliṃsu. Ko nu kho hetu ko paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāyā”ti.

Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “acchariyaṃ bhante abbhutaṃ bhante, mahā vatāyaṃ bhante bhūmicālo, sumahā vatāyaṃ bhante bhūmicālo bhimsanako salomahaṃso, devadundubhiyo ca phaliṃsu. Ko nu kho bhante hetu ko paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāyā”ti.

171. Aṭṭha kho ime Ānanda hetū aṭṭha paccayā mahato bhūmicālassa pātubhāvāya. Katame aṭṭha. Ayaṃ Ānanda mahāpathavī udaye patiṭṭhitā, udakaṃ vāte patiṭṭhitaṃ, vāto ākāsaṭṭho. Hoti kho so Ānanda samayo, yaṃ mahāvātā vāyanti, mahāvātā vāyantā udakaṃ kampenti, udakaṃ kampitaṃ pathaviṃ kampeti. Ayaṃ paṭhamo hetu paṭhamo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṃ Ānanda samaṇo vā hoti brāhmaṇo vā iddhiṃ cetovasippatto devo vā mahiddhiko mahānubhāvo, tassa parittā pathavisaññā bhāvitā hoti, appamāṇā āposaññā. So imaṃ pathaviṃ kampeti saṅkampeti sampakampeti sampavedheti. Ayaṃ dutiyo hetu dutiyo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṃ Ānanda yadā bodhisatto Tusitakāyā cavitvā sato sampajāno mātukucchiṃ okkamati, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ tatiyo hetu tatiyo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṃ Ānanda yadā bodhisatto sato sampajāno mātukucchismā nikkhamati, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ catuttho hetu catuttho paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṃ Ānanda yadā Tathāgato anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhati, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ pañcama hetu pañcama paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṃ Ānanda yadā Tathāgato anuttaraṃ dhammacakkaṃ pavatteti, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ chaṭṭho hetu chaṭṭho paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṃ Ānanda yadā Tathāgato sato sampajāno āyusaṅkhāraṃ ossajjati, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ sattamo hetu sattamo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṃ Ānanda yadā Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyati, tadāyaṃ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṃ aṭṭhamo hetu aṭṭhamo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya. Ime kho Ānanda aṭṭha hetū aṭṭha paccayā mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Aṭṭhapaṇṇāsa

172. Aṭṭha kho imā Ānanda paṇṇāsa. Katamā aṭṭha. Khattiyapaṇṇāsa brāhmaṇapaṇṇāsa gahapatiṇṇāsa samaṇapaṇṇāsa Cātumahārājikaṇṇāsa¹ Tāvatisapaṇṇāsa māraṇṇāsa brahmaṇṇāsa. Abhijānāmi kho paṇṇāsaṃ

1. Cātummahārājikaṇṇāsa (Sī, Syā, Kaṃ, I)

Ānanda anekasataṃ khattiyaparisaṃ upasaṅkamitā. Tatrapī mayā sannisinnapubbañceva sallapitapubbañca sākacchā ca samāpajjitapubbā. Tattha yādisako tesāṃ vaṇṇo hoti, tādisako mayhaṃ vaṇṇo hoti. Yādisako tesāṃ saro hoti, tādisako mayhaṃ saro hoti. Dhammiyā kathāya sandassemi samādapemi samuttejemi sampahaṃsemi. Bhāsamānañca maṃ na jānanti “ko nu kho ayaṃ bhāsati devo vā manusso vā”ti. Dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṃsetvā antaradhāyāmi. Antarahitañca maṃ na jānanti “ko nu kho ayaṃ antarahito devo vā manusso vā”ti. Abhijānāmi kho paṇāhaṃ Ānanda anekasataṃ brāhmaṇaparisaṃ -pa-gahapatiparisaṃ. Samaṇaparisaṃ. Cātumahārājikaparisaṃ. Tāvatisaparisaṃ. Māraparisaṃ. Brahmaparisaṃ upasaṅkamitā. Tatrapī mayā sannisinnapubbañceva sallapitapubbañca sākacchā ca samāpajjitapubbā. Tattha yādisako tesāṃ vaṇṇo hoti, tādisako mayhaṃ vaṇṇo hoti. Yādisako tesāṃ saro hoti, tādisako mayhaṃ saro hoti. Dhammiyā kathāya sandassemi samādapemi samuttejemi sampahaṃsemi. Bhāsamānañca maṃ na jānanti “ko nu kho ayaṃ bhāsati devo vā manusso vā”ti. Dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṃsetvā antaradhāyāmi. Antarahitañca maṃ na jānanti “ko nu kho ayaṃ antarahito devo vā manusso vā”ti. Imā kho Ānanda aṭṭha parisā.

Aṭṭha-abhibhāyatana

173. Aṭṭha kho imāni Ānanda abhibhāyatanāni. Katamāni aṭṭha. Ajjhattaṃ rūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ paṭhamāṃ abhibhāyatanāṃ.

Ajjhattaṃ rūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati appamāṇāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ dutiyaṃ abhibhāyatanāṃ.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ tatiyaṃ abhibhāyatanāṃ.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati appamāṇāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ catutthaṃ abhibhāyatanam.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati nīlāni nīlavaṇṇāni nīlanidassanāni nīlanibhāsāni. Seyyathāpi nāma umāpupphaṃ nīlaṃ nīlavaṇṇaṃ nīlanidassanaṃ nīlanibhāsaṃ. Seyyathā vā pana taṃ vatthaṃ Bārāṇaseyyakaṃ ubhatobhāgavimaṭṭhaṃ nīlaṃ nīlavaṇṇaṃ nīlanidassanaṃ nīlanibhāsaṃ. Evameva ajjhataṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati nīlāni nīlavaṇṇāni nīlanidassanāni nīlanibhāsāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃ saññī hoti. Idaṃ pañcamaṃ abhibhāyatanam.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati pītāni pītavaṇṇāni pītanidassanāni pītanibhāsāni. Seyyathāpi nāma kaṇikārapupphaṃ pītaṃ pītavaṇṇaṃ pītanidassanaṃ pītanibhāsaṃ. Seyyathā vā pana taṃ vatthaṃ Bārāṇaseyyakaṃ ubhatobhāgavimaṭṭhaṃ pītaṃ pītavaṇṇaṃ pītanidassanaṃ pītanibhāsaṃ. Evameva ajjhataṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati pītāni pītavaṇṇāni pītanidassanāni pītanibhāsāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ chaṭṭhaṃ abhibhāyatanam.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati lohitaḱāni lohitaḱavaṇṇāni lohitaḱanidassanāni lohitaḱanibhāsāni. Seyyathāpi nāma bandhuḱivakapupphaṃ lohitaḱaṃ lohitaḱavaṇṇaṃ lohitaḱanidassanaṃ lohitaḱanibhāsaṃ. Seyyathā vā pana taṃ vatthaṃ Bārāṇaseyyakaṃ ubhatobhāgavimaṭṭhaṃ lohitaḱaṃ lohitaḱavaṇṇaṃ lohitaḱanidassanaṃ lohitaḱanibhāsaṃ. Evameva ajjhataṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati lohitaḱāni lohitaḱavaṇṇāni lohitaḱanidassanāni lohitaḱanibhāsāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ sattamaṃ abhibhāyatanam.

Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati odātāni odātavaṇṇāni odātānidassanāni odātānibhāsāni. Seyyathāpi nāma

osadhitārakā odātā odātavaṇṇā odātanidassanā odātanibhāsā. Seyyathā vā pana taṃ vatthaṃ Bārāṇaseyyakaṃ ubhatobhāgavimaṭṭhaṃ odātaṃ odātavaṇṇaṃ odātanidassanaṃ odātanibhāsaṃ. Evameva ajjhataṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati odātāni odātavaṇṇāni odātanidassanāni odātanibhāsāni, “tāni abhibhuyya jānāmi passāmī”ti evaṃsaññī hoti. Idaṃ aṭṭhamaṃ abhibhāyatanam. Imāni kho Ānanda aṭṭha abhibhāyatanāni.

Aṭṭhavimokkha

174. Aṭṭha kho ime Ānanda vimokkhā. Katame aṭṭha. Rūpī rūpāni passati, ayaṃ paṭhamo vimokkho. Ajjhataṃ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passati, ayaṃ duttiyo vimokkho. Subhanteva adhimutto hoti, ayaṃ tatiyo vimokkho. Sabbaso rūpasaññānaṃ samatikkamā paṭighasaññānaṃ atthaṅgamā nānattasaññānaṃ amanasikārā “ananto ākāso”ti ākāsañācāyatanam upasampajja viharati, ayaṃ catuttho vimokkho. Sabbaso ākāsañācāyatanam samatikkamma “anantaṃ viññāṇaṃ”ti viññāṇañācāyatanam upasampajja viharati, ayaṃ pañcama vimokkho. Sabbaso viññāṇañācāyatanam samatikkamma “natthi kiñcī”ti ākiñcaññāyatanam upasampajja viharati, ayaṃ chaṭṭho vimokkho. Sabbaso ākiñcaññāyatanam samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanam upasampajja viharati, ayaṃ sattama vimokkho. Sabbaso nevasaññānāsaññāyatanam samatikkamma saññāvedayitanirodham upasampajja viharati, ayaṃ aṭṭhamo vimokkho. Ime kho Ānanda aṭṭha vimokkhā.

175. Ekamidāhaṃ Ānanda samayaṃ Uruvelāyaṃ viharāmi najjā Nerañjarāya tīre Ajapālanigrodhe paṭhamābhisambuddho. Atha kho Ānanda māro pāpimā yenāhaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ tṭhito kho Ānanda māro pāpimā maṃ etadavoca “parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato”ti. Evaṃ vutte ahaṃ Ānanda mārāṃ pāpimantaṃ etadavocaṃ “na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhū na sāvakā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā

dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessanti.

Na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhuniyo na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessanti.

Na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsakā na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessanti.

Na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsikā na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo sakaṃ ācariyakaṃ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṃ parappavādaṃ sahadhammena suniggahitaṃ niggahetvā sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desessanti.

Na tāvāhaṃ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me idaṃ brahmacariyaṃ na iddhañceva bhavissati phītañca vitthārikaṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ yāva devamanussehi suppakāsitaṃ”ti.

176. Idāneva kho Ānanda ajja Cāpāle cetiye māro pāpimā yenāhaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhito kho Ānanda māro pāpimā maṃ etadavoca “parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato. Bhāsitaṃ kho panesā bhante Bhagavatā vācā ‘na tāvāhaṃ pāpima

parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhū na sāvakā bhavissanti -pa- yāva me bhikkhuniyo na sāvikā bhavissanti -pa- yāva me upāsakā na sāvakā bhavissanti -pa- yāva me upāsikā na sāvikā bhavissanti -pa- yāva me idaṃ brahmacariyaṃ na iddhañceva bhavissati phītañca vitthārikaṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ yāva devamanussehi suppakāsitaṃ'ti. Etarahi kho pana bhante Bhagavato brahmacariyaṃ iddhañceva phītañca vitthārikaṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ yāva devamanussehi suppakāsitaṃ. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato”ti.

177. Evaṃ vutte ahaṃ Ānanda māraṃ pāpimantaṃ etadavocaṃ “appossukko tvaṃ pāpima hohi, na ciraṃ Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati, ito tiṇṇaṃ māsānaṃ accayena Tathāgato parinibbāyissati”ti. Idāneva kho Ānanda ajja Cāpāle cetiye Tathāgatena satena sampajānena āyusaṅkhāro ossaṭṭhoti.

Ānandayācanakathā

178. Evaṃ vutte āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti.

Alaṃdāni Ānanda mā Tathāgataṃ yāci, akālodāni Ānanda Tathāgataṃ yācanāyāti. Dutiyampi kho āyasmā Ānando -pa-. Tatiyampi kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti.

Saddahasi tvaṃ Ānanda Tathāgatassa bodhinti. Evaṃ bhante. Atha kiñcarahi tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāvatatīyakaṃ abhinippīlesīti. Sammukhā metaṃ bhante Bhagavato suttaṃ sammukhā paṭiggahitaṃ “yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitaṃ susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitaṃ susamāraddhā,

so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā”ti. Saddahasi tvaṃ Ānandāti. Evaṃ bhante. Tasmātiḥānanda tuyhevetam dukkaṭam tuyhevetam aparaddham, yaṃ tvaṃ Tathāgatenā evaṃ oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhitum, na Tathāgataṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Sace tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṃ adhivāseyya. Tasmātiḥānanda tuyhevetam dukkaṭam, tuyhevetam aparaddham.

179. Ekamidāhaṃ Ānanda samayaṃ Rājagahe viharāmi Gijjhakūṭe pabbate. Tatrāpi kho tāhaṃ Ānanda āmaṇesiṃ “ramaṇiyaṃ Ānanda Rājagahaṃ, ramaṇiyo Ānanda Gijjhakūṭo pabbato. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikātā yānikātā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikātā yānikātā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā”ti. Evampi kho tvaṃ Ānanda Tathāgatenā oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhitum, na Tathāgataṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Sace tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṃ adhivāseyya. Tasmātiḥānanda tuyhevetam dukkaṭam, tuyhevetam aparaddham.

180. Ekamidāhaṃ Ānanda samayaṃ tattheva Rājagahe viharāmi Gotamanigrodhe -pa- tattheva Rājagahe viharāmi Corapapāte. Tattheva Rājagahe viharāmi Vebhārapasse Sattapaṇṇiguhāyaṃ. Tattheva Rājagahe viharāmi Isigilipasse Kāḷasilāyaṃ. Tattheva Rājagahe viharāmi Sītavane Sappasoṇḍikapabbhāre. Tattheva Rājagahe viharāmi Tapodārāme. Tattheva Rājagahe viharāmi Veḷuvane Kalandakanivāpe. Tattheva Rājagahe viharāmi Jīvākambavane. Tattheva Rājagahe viharāmi Maddakucchisiṃ

Migadāye. Tatrāpi kho tāhaṃ Ānanda āmantesiṃ “ramaṇīyaṃ Ānanda Rājagahaṃ, ramaṇīyo Gijjhakūṭo pabbato, ramaṇīyo Gotamanigrodho, ramaṇīyo Corapapāto, ramaṇīyā Vebhārapasse Sattapaṇṇiguhā, ramaṇīyā Isigilipasse Kāḷasilā. Ramaṇīyo Sītavane Sappasoṇḍikapabbhāro, ramaṇīyo Tapodārāmo, ramaṇīyo Veḷuvane Kalandakanivāpo, ramaṇīyaṃ Jīvakaṃbavanaṃ, ramaṇīyo Maddakucchismiṃ Migadāyo. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā -pa- ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā”ti. Evampi kho tvaṃ Ānanda Tathāgatena oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakki paṭivijjhitaṃ, na Tathāgataṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Sace tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakam adhvāseyya. Tasmātiḥānanda tuyhevetam dukkaṭam, tuyhevetam aparaddham.

181. Ekamidāhaṃ Ānanda samayaṃ idheva Vesāliyaṃ viharāmi Udene cetiye. Tatrāpi kho tāhaṃ Ānanda āmantesiṃ “ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyaṃ Udenaṃ cetiyaṃ. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kammaṃ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṃ vā”ti. Evampi kho tvaṃ Ānanda Tathāgatena oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakki paṭivijjhitaṃ, na Tathāgataṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kammaṃ, tiṭṭhatu Sugato kammaṃ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Sace tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakam adhvāseyya, tasmātiḥānanda tuyhevetam dukkaṭam, tuyhevetam aparaddham.

182. Ekamidāhaṃ Ānanda samayaṃ idheva Vesāliyaṃ viharāmi Gotamake cetiye -pa- idheva Vesāliyaṃ viharāmi Sattambe cetiye. Idheva Vesāliyaṃ viharāmi Bahuputte cetiye. Idheva Vesāliyaṃ viharāmi Sārāndade cetiye. Idāneva kho tāhaṃ Ānanda ajja Cāpāle cetiye āmantesiṃ “ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyaṃ Udenaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Gotamakaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Sattambaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Bahuputtaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Sārāndadaṃ cetiyaṃ, ramaṇīyaṃ Cāpālaṃ cetiyaṃ. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kappam̐ vā tiṭṭheyya kappāvasesam̐ vā. Tathāgataṃ kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikatā yānikatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kappam̐ vā tiṭṭheyya kappāvasesam̐ vā”ti. Evampi kho tvaṃ Ānanda Tathāgatenā oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhituṃ, na Tathāgataṃ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappam̐, tiṭṭhatu Sugato kappam̐ bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ”ti. Sace tvaṃ Ānanda Tathāgataṃ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṃ adhivāseyya. Tasmātiḥānanda tuyhevetam̐ dukkaṭam̐, tuyhevetam̐ aparaddham̐.

183. Nanu etaṃ¹ Ānanda mayā paṭikacceva² akkhātāṃ “sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo, taṃ kutettha Ānanda labbhā, yaṃ taṃ jātaṃ bhūtaṃ saṅkhataṃ palokadhammaṃ, taṃ vata māpalujjīti netam̐ ṭhānaṃ vijjati”. Yaṃ kho panetaṃ Ānanda Tathāgatenā cattarā vantaṃ muttam̐ pahīnaṃ paṭinissaṭṭham̐ ossaṭṭho āyusaṅkhāro, ekaṃsena vācā bhāsītā “na ciraṃ Tathāgataṃ parinibbānaṃ bhavissati, ito tiṇṇaṃ māsānaṃ accayena Tathāgato parinibbāyissati”ti, taṅca³ Tathāgato jīvitaḥetu puna paccāvamissatīti⁴ netam̐ ṭhānaṃ vijjati. Āyāmaṇanda, yena Mahāvanaṃ Kūṭāgārasālā tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti

1. Evaṃ (Syā, I)

2. Paṭigacceva (Sī, I)

3. Taṃ vacanaṃ (Sī)

4. Paccāgamissatīti (Syā, Ka)

kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā āyasmatā Ānandena saddhiṃ yena Mahāvanarū Kūṭāgārasālā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Ānantaṃ āmantesi “gaccha tvaṃ Ānanda yāvatikā bhikkhū Vesālīṃ upanissāya viharanti, te sabbe upaṭṭhānasālāyaṃ sannipātehi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā yāvatikā bhikkhū Vesālīṃ upanissāya viharanti, te sabbe upaṭṭhānasālāyaṃ sannipātetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhito kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “sannipatito bhante bhikkhusaṃgho, yassadāni bhante Bhagavā kālaṃ maññatī”ti.

184. Atha kho Bhagavā yenupaṭṭhānasālā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi—tasmātiha bhikkhave ye te mayā dhammā abhiññā desitā, te vo sādhukaṃ uggahetvā āsevitabbā bhāvetabbā bahulikātabbā, yathayidaṃ brahmacariyaṃ addhaniyaṃ assa ciraṭṭhitikaṃ, tadassa bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ. Katame ca te bhikkhave dhammā mayā abhiññā desitā, ye vo sādhukaṃ uggahetvā āsevitabbā bhāvetabbā bahulikātabbā, yathayidaṃ brahmacariyaṃ addhaniyaṃ assa ciraṭṭhitikaṃ, tadassa bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ. Seyyathidaṃ, cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipādā pañcindriyāni pañca balāni satta bojjhaṅgā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Ime kho te bhikkhave dhammā mayā abhiññā desitā, ye vo sādhukaṃ uggahetvā āsevitabbā bhāvetabbā bahulikātabbā, yathayidaṃ brahmacariyaṃ addhaniyaṃ assa ciraṭṭhitikaṃ, tadassa bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānanti.

185. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “handa dāni bhikkhave āmantayāmi vo, vayadhammā saṅkhārā appamādena sampādettha. Na ciraṃ

Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati, ito tiṇṇaṃ māsānaṃ accayena
Tathāgato parinibbāyissatī”ti. Idamavoca Bhagavā, idaṃ vatvāna Sugato
athāparaṃ etadavoca Satthā¹—

Paripakko vayo mayhaṃ, parittaṃ mama jīvitaṃ.
Pahāya vo gamissāmi, kataṃ me saraṇamattano.

Appamattā satīmanto, susilā hotha bhikkhavo.
Susamāhitasāṅkappā, sacittamanurakkhatha.

Yo imasmiṃ dhammavinaye, appamatto vihassati².
Pahāya jātisaṃsāraṃ, dukkhassantaṃ karissatīti.

Tatiyo bhāṇavāro.

Nāgāpalokita

186. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayāṃ nivāsetvā
pattacīvaramādāya Vesāliṃ piṇḍāya pāvisi, Vesāliyaṃ piṇḍāya caritvā
pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkanto nāgāpalokitaṃ Vesāliṃ apaloketvā
āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “idaṃ pacchimakaṃ Ānanda Tathāgatassa
Vesāliyā dassanaṃ bhavissati, āyāmānanda, yena Bhaṇḍagāmo³
tenupasaṅkamaṃsāma”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato
paccassosi.

1. Ito paraṃ Syāmapotthake evampi pāṭho dissati—

Daharāpi ca ye vuddhā, ye bālā ye ca paṇḍitā.
Aḍḍhāceva daliddā ca, sabbe maccuparāyanā.
Yathāpi kumbhakārassa, kataṃ mattikabhājanaṃ.
Khuddakaṇca mahantaṇca, yaṇca pakkaṃ yaṇca āmakāṃ.
Sabbāṃ bheda-pariyantaṃ, evaṃ maccāna jīvitaṃ.

Athāparaṃ etadavoca Satthā—

2. Viharissati (Syā), vihessati (Sī)

3. Bhaṇḍugāmo(Ka)

Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Bhaṇḍagāmo tadavasari, tatra sudāṃ Bhagavā Bhaṇḍagāme viharati. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi catunnaṃ bhikkhave dhammānaṃ ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitāṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca. Katamesaṃ catunnaṃ, Ariyassa bhikkhave sīlassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitāṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca. Ariyassa bhikkhave samādhissa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitāṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca. Ariyāya bhikkhave paññāya ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitāṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca. Ariyāya bhikkhave vimuttiyā ananubodhā appaṭivedhā evamidaṃ dīghamaddhānaṃ sandhāvitāṃ saṃsaritaṃ mamañceva tumhākañca. Tayidaṃ bhikkhave ariyaṃ sīlaṃ anubuddhaṃ paṭividdhaṃ, ariyo samedhi anubuddho paṭividdho, ariyā paññā anubuddhā paṭividdhā, ariyā vimutti anubuddhā paṭividdhā, ucchinnā bhavataṇhā, khīṇā bhavanetti, natthi dāni punabbhavoti. Idamavoca Bhagavā, idaṃ vatvāna Sugato athāparaṃ etadavoca Satthā—

“Sīlaṃ samādhi paññā ca, vimutti ca anuttarā.

Anubuddhā ime dhammā, Gotamena yasassinā.

Iti Buddho abhiññāya, dhammamakkhāsi bhikkhunaṃ.

Dukkassantakaro satthā, cakkhumā nibbānaṃ”ti.

Tatrāpi sudāṃ Bhagavā Bhaṇḍagāme viharanto etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammiṃ kathaṃ karoti “iti sīlaṃ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṃso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā. Paññāparibhāvitaṃ cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Catumahāpadesakathā

187. Atha kho Bhagavā Bhaṇḍagāme yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmananda yena Hatthigāmo, yena Ambagāmo, yena Jambugāmo, yena Bhoganagaraṃ tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha

kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Bhoganagaraṃ tadavasari, tatra sudāṃ Bhagavā Bhoganagare viharati Ānande¹ cetiye. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “cattārome bhikkhave mahāpadese desessāmi, taṃ suṇātha, sādhukaṃ manasikarotha, bhāsissāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosun. Bhagavā etadavoca—

188. Idha bhikkhave bhikkhu evaṃ vadeyya “sammukhā metāṃ āvuso Bhagavato sutāṃ sammukhā paṭiggahitaṃ, ayaṃ dhammo ayaṃ vinayo idaṃ Satthusāsanā”ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṃ neva abhinanditabbaṃ nappaṭikkositabbaṃ. Anabhinanditvā appaṭikkositvā tāni padabyañjanāni sādhukaṃ uggahetvā sutte osāretabbāni², vinaye sandassetabbāni. Tāni ce sutte osāriyamānāni³ vinaye sandassiyamānāni na ceva sutte osaranti⁴, na ca vinaye sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ na ceva tassa Bhagavato vacanaṃ, imassa ca bhikkhuno duggahitaṃ”ti, itihetaṃ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni sutte ceva osaranti, vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ tassa Bhagavato vacanaṃ, imassa ca bhikkhuno suggahitaṃ”ti. Idaṃ bhikkhave paṭhamāṃ mahāpadesaṃ dhāreyyātha.

Idha pana bhikkhave bhikkhu evaṃ vadeyya “amukasmim nāma āvāse saṅgho viharati sathero sapāṃmokkho, tassa me saṅghassa sammukhā sutāṃ sammukhā paṭiggahitaṃ, ayaṃ dhammo ayaṃ vinayo idaṃ Satthusāsanā”ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṃ neva abhinanditabbaṃ nappaṭikkositabbaṃ. Anabhinanditvā appaṭikkositvā tāni padabyañjanāni sādhukaṃ uggahetvā sutte osāretabbāni, vinaye sandassetabbāni. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni na ceva sutte osaranti, na ca vinaye sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ na ceva tassa Bhagavato vacanaṃ, tassa ca saṅghassa duggahitaṃ”ti, itihetaṃ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni sutte

1. Sānandare (Ka)

3. Otāriyamānāni,

2. Otāretabbāni,

4. Otaranti (Sī, I, Am 1. 487)

ceva osaranti, vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ tassa Bhagavato vacanaṃ, tassa ca saṃghassa suggahitaṃ”ti. Idaṃ bhikkhave dutiyaṃ mahāpadesaṃ dhāreyyātha.

Idha pana bhikkhave bhikkhu evaṃ vadeyya “amukasmim nāma āvāse sambahulā therā bhikkhū viharanti bahussutā āgatāgamā dhammadharā vinayadharā mātikādhārā, tesāṃ me therānaṃ sammukhā sutāṃ sammukhā paṭiggahitaṃ, ayaṃ dhammo ayaṃ vinayo idaṃ Satthusāsanaṃ”ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṃ neva abhinanditabbaṃ -pa- na ca vinaye sandissanti. Niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ na ceva tassa Bhagavato vacanaṃ, tesaṃca therānaṃ duggahitaṃ”ti, itihetaṃ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni -pa- vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ tassa Bhagavato vacanaṃ, tesaṃca therānaṃ suggahitaṃ”ti. Idaṃ bhikkhave tatiyaṃ mahāpadesaṃ dhāreyyātha.

Idha pana bhikkhave bhikkhu evaṃ vadeyya “amukasmim nāma āvāse eko thero bhikkhu viharati bahussuto āgatāgamo dhammadharo vinayadharo mātikādharo, tassa me therassa sammukhā sutāṃ sammukhā paṭiggahitaṃ, ayaṃ dhammo ayaṃ vinayo idaṃ Satthusāsanaṃ”ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṃ neva abhinanditabbaṃ nappaṭikkositabbaṃ. Anabhinanditvā appaṭikkositvā tāni padabyañjanāni sādhukaṃ uggahetvā sutte osāretabbāni, vinaye sandassetabbāni. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni na ceva sutte osaranti, na ca vinaye sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ na ceva tassa Bhagavato vacanaṃ, tassa ca therassa duggahitaṃ”ti, itihetaṃ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni sutte ceva osaranti, vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṃ “addhā idaṃ tassa Bhagavato vacanaṃ, tassa ca therassa suggahitaṃ”ti. Idaṃ bhikkhave catutthaṃ mahāpadesaṃ dhāreyyātha. Ime kho bhikkhave cattāro mahāpadesa dhāreyyāthāti.

Tatrapī sudāṃ Bhagavā Bhoganagare viharanto Ānande cetiye etadeva bahulaṃ bhikkhūnaṃ dhammim kathaṃ karoti “iti sīlaṃ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti

mahānisaṃso, samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṃsā, paññāparibhāvitā cittaṃ sammadeva āsavehi vimuccati, seyyathidaṃ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Kammāraputtacundavatthu

189. Atha kho Bhagavā Bhoganagare yathābhirantaṃ viharitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmānanda, yena Pāvā tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Pāvā tadavasari, tatra sudaṃ Bhagavā Pāvāyaṃ viharati Cundassa kammāraputtassa Ambavane. Assosi kho Cundo kammāraputto “Bhagavā kira Pāvāṃ anuppatto Pāvāyaṃ viharati mayhaṃ Ambavane”ti. Atha kho Cundo kammāraputto yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinnaṃ kho Cundaṃ kammāraputtaṃ Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesi samādapesi samuttejesi sampahaṃsesi. Atha kho Cundo kammāraputto Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassito samādapito samuttejito sampahaṃsito Bhagavantaṃ etadavoca “adhivāsetu me bhante Bhagavā svātānāya bhattaṃ saddhiṃ bhikkhusaṃghenā”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇḍibhāvena. Atha kho Cundo kammāraputto Bhagavato adhivāsanaṃ viditvā uṭṭhāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

Atha kho Cundo kammāraputto tassā rattiyaṃ accayena sake nivesane paṇitaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā pahūtaṃ sūkaramaddavaṃ Bhagavato kālaṃ ārocāpesi “kālo bhante niṭṭhitaṃ bhattaṃ”ti. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṃ bhikkhusaṃghena yena Cundassa kammāraputtassa nivesanaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā Cundaṃ kammāraputtaṃ āmantesi “yaṃ te Cunda sūkaramaddavaṃ paṭiyattaṃ, tena maṃ parivisa. Yaṃ panaññaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyattaṃ, tena bhikkhusaṃghaṃ parivisa”ti. “Evaṃ bhante”ti kho Cundo kammāraputto Bhagavato paṭissutvā yaṃ ahosi sūkaramaddavaṃ paṭiyattaṃ, tena Bhagavantaṃ parivisi. Yaṃ panaññaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ

paṭiyattaṃ, tena bhikkhusaṃghaṃ parivisi. Atha kho Bhagavā Cundaṃ kammāraputtaṃ āmantesi “yaṃ te Cunda sūkaramaddavaṃ avasiṭṭhaṃ, taṃ sobbhe nikhaṇāhi. Nāhaṃ taṃ Cunda passāmi sadevake loka samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya, yassa taṃ paribhuttaṃ sammā pariṇāmaṃ gaccheyya aññatra Tathāgatassā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho Cundo kammāraputto Bhagavato paṭissutvā yaṃ ahosi sūkaramaddavaṃ avasiṭṭhaṃ, taṃ sobbhe nikhaṇitvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamtvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinnaṃ kho Cundaṃ kammāraputtaṃ Bhagavā dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṃsetvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi.

190. Atha kho Bhagavato Cundassa kammāraputtassa bhattaṃ bhuttāvissa kharo ābādho uppajji, lohitapakkhandaṃ pabāḷhā vedanā vattanti mārāṇantikā, tā sudaṃ Bhagavā sato sampajāno adhivāsesi avihaññaṃāno. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmaṇanda yena Kusinārā tenupasaṅkamissāma”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi.

Cundassa bhattaṃ bhuñjitvā, kammārassāti me suttaṃ.
Ābādhaṃ samphusī dhīro, pabāḷhaṃ mārāṇantikaṃ.

Bhuttassa ca sūkaramaddavena,
Byādhippabāḷho udapādi Satthuno.
Virecamāno¹ Bhagavā avoca,
Gacchāmaṃ Kusināraṃ nagaranti.

Pāṇiyāharaṇa

191. Atha kho Bhagavā maggā okkamma yena aññataraṃ rukkhamaṇaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamtvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “iṅha me tvaṃ Ānanda catugguṇaṃ saṃghāṭiṃ pañṇapehi, kilantosmi Ānanda nisīdissāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā catugguṇaṃ saṃghāṭiṃ pañṇapesi. Nisīdi Bhagavā pañṇatte āsane, nisajja kho Bhagavā

1. Viriccamāno (Sī, Syā, Ka), viriñcamāno (?)

āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “iṅha me tvaṃ Ānanda pāṇīyaṃ āhara, pipāsitosmi Ānanda pivissāmi”ti. Evaṃ vutte āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “idāni bhante pañcamattāni sakaṭasatāni atikkantāni, taṃ cakkacchinnam udakam parittam luḷitam āvilam sandati, ayaṃ bhante Kakudhā¹ nadī avidūre acchodakā sātodakā sītodakā setodakā² suppatitthā ramaṇīyā. Ettha Bhagavā pāṇīyaṃca pivissati, gattāni ca sītī³ karissati”ti.

Dutiyampi kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “iṅha me tvaṃ Ānanda pāṇīyaṃ āhara, pipāsitosmi Ānanda pivissāmi”ti. Dutiyampi kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “idāni bhante pañcamattāni sakaṭasatāni atikkantāni, taṃ cakkacchinnam udakam parittam luḷitam āvilam sandati, ayaṃ bhante Kakudhā nadī avidūre acchodakā sātodakā sītodakā setodakā suppatitthā ramaṇīyā. Ettha Bhagavā pāṇīyaṃca pivissati, gattāni ca sītīkarissati”ti.

Tatiyampi kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “iṅha me tvaṃ Ānanda pāṇīyaṃ āhara, pipāsitosmi Ānanda pivissāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā pattaṃ gahetvā yena sā nadikā tenupasaṅkami. Atha kho sā nadikā cakkacchinnā parittā luḷitā āvilā sandamānā āyasmante Ānande upasaṅkamante acchā vipasannā anāvilā sandittha⁴. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi “acchariyaṃ vata bho abbhutaṃ vata bho Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvātā. Ayaṃ hi sā nadikā cakkacchinnā parittā luḷitā āvilā sandamānā mayi upasaṅkamante acchā vipasannā anāvilā sandati”ti. Pattaṃ pāṇīyaṃ ādāya yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ etadavoca “acchariyaṃ bhante abbhutaṃ bhante Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvātā. Idāni sā bhante nadikā cakkacchinnā parittā luḷitā āvilā sandamānā mayi upasaṅkamante acchā vipasannā anāvilā sandittha. Pivatu Bhagavā pāṇīyaṃ pivatu Sugato pāṇīyaṃ”ti. Atha kho Bhagavā pāṇīyaṃ apāyi.

1. Kakuthā (Sī, I)

2. Setakā (Sī)

3. Sītāṃ (Sī, I, Ka)

4. Sandati (Syā)

Pukkusamallaputtavattu

192. Tena kho pana samayena Pukkuso Mallaputto Āḷārassa Kālāmassa sāvako Kusinārāya Pāvaṃ addhānamaggappaṭipanno hoti. Addasā kho Pukkuso Mallaputto Bhagavantam aññatarasmim rukkhamūle nisinnam, disvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho Pukkuso Mallaputto Bhagavantam etadavoca—acchariyaṃ bhante abbhutaṃ bhante, santena vata bhante pabbajitā vihārena viharanti. Bhūtapubbaṃ bhante Āḷāro Kālāmo addhānamaggappaṭipanno maggā okkamma avidūre aññatarasmim rukkhamūle divāvihāraṃ nisīdi. Atha kho bhante pañcamattāni sakaṭasatāni Āḷāraṃ Kālāmaṃ nissāya nissāya atikkamimsu. Atha kho bhante aññataro puriso tassa sakaṭasatthassa¹ piṭṭhito piṭṭhito āgacchanto yena Āḷāro Kālāmo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Āḷāraṃ Kālāmaṃ etadavoca “api bhante pañcamattāni sakaṭasatāni atikkantāni addasā”ti. “Na kho ahaṃ āvuso addasan”ti. Kiṃ pana bhante saddaṃ assosīti. “Na kho ahaṃ āvuso saddaṃ assosin”ti. Kiṃ pana bhante sutto ahosīti. “Na kho ahaṃ āvuso sutto ahosin”ti. Kiṃ pana bhante saññī ahosīti. “Evamāvuso”ti. Sotvaṃ bhante saññī samāno jāgaro pañcamattāni sakaṭasatāni nissāya nissāya atikkantāni neva addasa, na pana saddaṃ assosi, apisu² te bhante saṃghāṭi rajena okiṇṇāti. “Evamāvuso”ti. Atha kho bhante tassa purisassa etadahosi “acchariyaṃ vata bho abbhutaṃ vata bho, santena vata bho pabbajitā vihārena viharanti. Yatra hi nāma saññī samāno jāgaro pañcamattāni sakaṭasatāni nissāya nissāya atikkantāni neva dakkhati, na pana saddaṃ sossatī”ti, Āḷāre Kālāme uḷāraṃ pasādaṃ pavedetvā pakkāmīti.

193. Taṃ kiṃ maññasi Pukkusa, katamaṃ nu kho dukkarataraṃ vā durabhisambhavataraṃ vā. Yo vā saññī samāno jāgaro pañcamattāni sakaṭasatāni nissāya nissāya atikkantāni neva passeyya, na pana

1. Sakaṭasatassa (Ka)

2. Api hi (Sī, Syā, I)

saddaṃ suṇeyya. Yo vā saññī samāno jāgaro deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu¹ niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva passeyya, na pana saddaṃ suṇeyyāti. Kiñhi bhante karissanti pañca vā sakaṭasatāni cha vā sakaṭasatāni satta vā sakaṭasatāni aṭṭha vā sakaṭasatāni nava vā sakaṭasatāni², sakaṭasahassaṃ vā sakaṭasatasahassaṃ vā. Atha kho etadeva dukkaratarañceva durabhisambhavatarañca yo saññī samāno jāgaro deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva passeyya, na pana saddaṃ suṇeyyāti.

Ekamidāhaṃ Pukkusa samayaṃ Ātumāyaṃ viharāmi Bhusāgāre. Tena kho pana samayena deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā avidūre Bhusāgārassa dve kassakā bhātaro hatā cattāro ca balibaddā³. Atha kho Pukkusa Ātumāya mahājanakāyo nikkhamitvā yena te dve kassakā bhātaro hatā cattāro ca balibaddā tenupasaṅkami. Tena kho panāhaṃ Pukkusa samayena Bhusāgārā nikkhamitvā Bhusāgāradvāre abbhokāse caṅkamāmi. Atha kho Pukkusa aññataro puriso tamhā mahājanakāyā yenāhaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā maṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhitaṃ kho ahaṃ Pukkusa taṃ purisaṃ etadavocaṃ “kiṃ nu kho eso āvuso mahājanakāyo sannipatito”ti. Idāni bhante deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā dve kassakā bhātaro hatā cattāro ca balibaddā, ettheso mahājanakāyo sannipatito, tvaṃ pana bhante kva ahoṣīti. “Idheva kho ahaṃ āvuso ahoṣin”ti. Kiṃ pana bhante addasāti. “Na kho ahaṃ āvuso addasan”ti. Kiṃ pana bhante saddaṃ ahoṣīti. “Na kho ahaṃ āvuso saddaṃ ahoṣin”ti. Kiṃ pana bhante sutto ahoṣīti. “Na kho ahaṃ āvuso sutto ahoṣin”ti. Kiṃ pana bhante saññī ahoṣīti. “Evamāvuso”ti. So tvaṃ bhante saññī samāno jāgaro deve vassante deve

1. Vijjūtāsu (Sī, Syā, I)

2. Nava vā sakaṭasatāni dasa vā sakaṭasatāni (Sī)

3. Balivaddā (Sī, I)

gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva addasa, na pana saddaṃ assosīti. “Evaṃāvuso”ti.

Atha kho Pukkusa tassa purisassa etadahosi “acchariyaṃ vata bho abbhutaṃ vata bho, santena vata bho pabbajitā vihārena viharanti. Yatra hi nāma saññī samāno jāgaro deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva dakkhati, na pana saddaṃ sossatī”ti¹, mayi uḷāraṃ pasādaṃ pavedetvā maṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmīti.

Evaṃ vutte Pukkuso Mallaputto Bhagavantaṃ etadavoca “esāhaṃ bhante yo me Ālāre Kālāme pasādo. Taṃ mahāvāte vā ophuṇāmi sīghasotāya² vā nadiyā pavāhemi. Abhikkantaṃ bhante, abhikkantaṃ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṃ vā ukkujeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya ‘cakkhumanto rūpāni dakkhantī’ti, evamevaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāhaṃ bhante Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammaṇca bhikkhusaṃghaṇca, upāsakaṃ maṃ Bhagavā dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gataṃ”ti.

194. Atha kho Pukkuso Mallaputto aññatarāṃ purisaṃ āmantesi “iṅgha me tvaṃ bhaṇe siṅgīvaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ āharā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho so puriso Pukkusassa Mallaputtassa paṭissutvā taṃ siṅgīvaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ āhari³. Atha kho Pukkuso Mallaputto taṃ siṅgīvaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ Bhagavato upanāmesī “idaṃ bhante siṅgīvaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ, taṃ me Bhagavā paṭiggaṇhātu anukampaṃ upādāyā”ti. Tena hi Pukkusa ekena maṃ acchādehi, ekena Ānandanti. “Evaṃ bhante”ti kho Pukkuso Mallaputto Bhagavato paṭissutvā ekena Bhagavantaṃ acchādeti, ekena āyasmantaṃ Ānandaṃ. Atha kho Bhagavā Pukkusaṃ Mallaputtaṃ dhammiyā kathāya sandassesī samādapesi samuttejesī sampahaṃsesī. Atha kho Pukkuso Mallaputto Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassito samādapito samuttejito sampahaṃsito utthāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

1. Suṇissati (Syā)

2. Siṅghasotāya (Ka)

3. Āharasi (Ka)

195. Atha kho āyasmā Ānando acirapakkante Pukkuse Mallaputte taṃ siṅgivaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ Bhagavato kāyaṃ upanāmesi. Taṃ Bhagavato kāyaṃ upanāmitaṃ hataccikaṃ viya¹ khāyati. Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “acchariyaṃ bhante abbhutaṃ bhante, yāva parisuddho bhante Tathāgatassa chavivaṇṇo pariyodāto, idaṃ bhante siṅgivaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ dhāraṇīyaṃ Bhagavato kāyaṃ upanāmitaṃ hataccikaṃ viya khāyati”ti. Evametaṃ Ānanda evametaṃ Ānanda dvīsu kālesu ativiya Tathāgatassa kāyo parisuddho hoti chavivaṇṇo pariyodāto. Katamesu dvīsu, yañca Ānanda rattiṃ Tathāgato anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhati, yañca rattiṃ anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyati, imesu kho Ānanda dvīsu kālesu ativiya Tathāgatassa kāyo parisuddho hoti chavivaṇṇo pariyodāto. Ajja kho panenanda rattiyaṃ pacchime yāme Kusinārāyaṃ upavattane Mallānaṃ Sālavane antarena² yamakasālānaṃ Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati³. Āyāmānanda, yena Kakudhā nadī tenupasaṅkamissāmāti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi.

Siṅgivaṇṇaṃ yugamaṭṭhaṃ, Pukkuso abhihārayi.

Tena acchādito Satthā, hemavaṇṇo asobhathāti.

196. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Kakudhā nadī tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Kakudhaṃ nadiṃ ajjhogāhetvā nhatvā ca pivitvā ca paccuttaritvā yena Ambavanaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Cundakaṃ āmantesi “iṅha me tvaṃ Cundaka catugguṇaṃ saṃghāṭiṃ paññapehi, kilantosmi Cundaka nipajjissāmi”ti.

“Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Cundako Bhagavato paṭissutvā catugguṇaṃ saṃghāṭiṃ paññapesi. Atha kho Bhagavā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṃ kappesi pāde pādaṃ accādhāya sato sampajāno uṭṭhānasaññaṃ manasikarivā. Āyasmā pana Cundako tattheva Bhagavato purato nisīdi.

1. Vītaccikaṃviya (Sī, I)

2. Antare (Syā)

3. Bhavissatīti (Ka)

Gantvāna Buddho nadikaṃ Kakudhaṃ,
 Acchodakaṃ sātudakaṃ vipassannaṃ.
 Ogāhi satthā akilantarūpo¹,
 Tathāgato appaṭimo ca² loke.

Nhatvā ca pivitvā cudatāri Satthā³,
 Purakkhato bhikkhugaṇassa majjhe.
 Vattā⁴ pavattā Bhagavā idha dhamme,
 Upāgami Ambavanaṃ Mahesi.

Āmantayi Cundakaṃ nāma bhikkhuṃ,
 Catugguṇaṃ santhara me nipajjaṃ.
 So codito bhāvitattena Cundo,
 Catugguṇaṃ santhari khippameva.
 Nipajji Satthā akilantarūpo,
 Cundopi tattha pamukhe⁵ nisīdīti.

197. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “siyā kho⁶ panānanda Cundassa kammāraputtassa koci vippaṭisāraṃ uppādeyya ‘tassa te āvuso Cunda alābhā tassa te dulladdhaṃ, yassa te Tathāgato pacchimaṃ piṇḍapātaṃ paribhuñjitvā nibbānaṃ’ti. Cundassa Ānanda kammāraputtassa evaṃ vippaṭisāro paṭivinetabbo ‘tassa te āvuso Cunda lābhā tassa te suladdhaṃ, yassa te Tathāgato pacchimaṃ piṇḍapātaṃ paribhuñjitvā nibbānaṃ. Sammukhā metaṃ āvuso Cunda Bhagavato suttaṃ sammukhā paṭiggahitaṃ. Dve me piṇḍapātā samasamaphalā⁷ samavipākā⁸, ativiya aññehi piṇḍapātehi mahapphalatarā ca mahānisaṃsatarā ca. Katame dve, yañca piṇḍapātaṃ paribhuñjitvā Tathāgato anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhati, yañca piṇḍapātaṃ paribhuñjitvā Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyati, ime dve piṇḍapātā samasamaphalā

1. Sukilantarūpo (Sī, I)

3. Pivitvā cundakena, pivitvā ca uttari (Ka)

5. Samukhe (Ka)

7. Samā samaphalā (Ka)

2. Appaṭimodha (I)

4. Satthā (Sī, Syā, I)

6. Yo kho (Ka)

8. Samasamavipākā (Sī, Syā, I)

samavipākā, ativiya aññehi piṇḍapātehi mahapphalatarā ca mahānisaṃsatarā ca, āyusaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, vaṇṇasaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, sukhasaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, yasasaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, saggasamvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, ādhipateyyasaṃvattanikaṃ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṃ upacitaṃ, Cundassa Ānanda kammāraputtassa evaṃ vipphaṇṇasāro paṭivinetabbo”ti. Atha kho Bhagavā etamattthaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi—

“Dadato puññaṃ pavaḍḍhati,
 Saṃyamato veraṃ na cīyati.
 Kusalo ca jahāti pāpakaṃ,
 Rāgadosamohakkhayā sanibbuto”ti.

Catuttho bhāṇavāro.

Yamakasālā

198. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “āyāmaṇanda, yena Hiraṇṇavatiyā nadiyā pārimaṃ tīraṃ, yena Kusinārā upavattanaṃ Mallānaṃ Sālavanaṃ tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ yena Hiraṇṇavatiyā nadiyā pārimaṃ tīraṃ, yena Kusinārā upavattanaṃ Mallānaṃ Sālavanaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “iṅgha me tvaṃ Ānanda antarena yamakasālānaṃ uttarasīsakaṃ mañcakaṃ pañṇapehi, kilantosmi Ānanda nipajjissāmī”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā antarena yamakasālānaṃ uttarasīsakaṃ mañcakaṃ pañṇapesi. Atha kho Bhagavā dakkhiṇena passena sihaseyyaṃ kappesi pāde pādaṃ accādhāya sato sampajāno.

Tena kho pana samayena yamakasālā sabbaphāliphullā honti akālapupphehi, te Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi mandāravapupphāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi candanacuṇṇāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi tūriyāni antalikkhe vajjanti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi saṃgītāni antalikkhe vattanti Tathāgatassa pūjāya.

199. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi— sabbaphāliphullā kho Ānanda yamakasālā akālapupphehi, te Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi mandāravapupphāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi candanacuṇṇāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṃ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi tūriyāni antalikkhe vajjanti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi saṃgītāni antalikkhe vattanti Tathāgatassa pūjāya. Na kho Ānanda ettāvatā Tathāgato sakkato vā hoti garukato vā mānito vā pūjito vā apacito vā. Yo kho Ānanda bhikkhu vā bhikkhunī vā upāsako vā upāsikā vā dhammānudhammappaṭipanno viharati sāmīcippaṭipanno anudhammacārī, so Tathāgataṃ sakkaroti garuṃ karoti māneti pūjeti apaciya¹ paramāya pūjāya. Tasmātiḥānanda dhammānudhammappaṭipannā viharissāma sāmīcippaṭipannā anudhammacārinoti. Evañhi vo Ānanda sikkhitabbanti.

Upavāṇatthera

200. Tena kho pana samayena āyasmā Upavāṇo Bhagavato purato ṭhito hoti Bhagavantaṃ bījayamāno. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Upavāṇaṃ apasāresi “apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī”ti. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi “ayaṃ

1. Idam padam Sī-Syā-I-potthakesu na dissati,

kho āyasmā Upavāṇo dīgharattaṃ Bhagavato upaṭṭhāko santikāvacaro samīpacārī, atha ca pana Bhagavā pacchime kāle āyasmantaṃ Upavāṇaṃ apasāreti ‘apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī’ti. Ko nu kho hetu ko paccayo, yaṃ Bhagavā āyasmantaṃ Upavāṇaṃ apasāreti ‘apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī’ti”. Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “ayaṃ bhante āyasmā Upavāṇo dīgharattaṃ Bhagavato upaṭṭhāko santikāvacaro samīpacārī, atha ca pana Bhagavā pacchime kāle āyasmantaṃ Upavāṇaṃ apasāreti ‘apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī’ti, ko nu kho bhante hetu ko paccayo, yaṃ Bhagavā āyasmantaṃ Upavāṇaṃ apasāreti ‘apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī’ti”. Yebhuyyena Ānanda dasasu lokadhātūsu devatā sannipatitā Tathāgataṃ dassanāya, yāvataṃ Ānanda Kusinārā upavattanaṃ Mallānaṃ Sālavanaṃ samantato dvādasa yojanāni, natthi so padeso vālaggakoṭinitudanamattopi mahesakkhāhi devatāhi apphuṭo. Devatā Ānanda ujjhāyanti “dūrā ca vatamha āgatā Tathāgataṃ dassanāya, kadāci karahaci Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā, ajjeva rattiyaṃ pacchime yāme Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati, ayaṃ ca mahesakkho bhikkhu Bhagavato purato ṭhito ovārento, na mayaṃ labhāma pacchime kāle Tathāgataṃ dassanāyā”ti.

201. Kathaṃbhūtā pana bhante Bhagavā devatā manasikarotīti¹. Santānanda devatā ākāse pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnaṇṇapātāṃ papatanti², āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbāyissati, atikhippaṃ Sugato parinibbāyissati, atikhippaṃ cakkhum³ loke antaradhāyissati”ti.

Santānanda devatā pathaviyaṃ pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnaṇṇapātāṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbāyissati, atikhippaṃ Sugato parinibbāyissati, atikhippaṃ cakkhum loke antaradhāyissati”ti.

1. Manasi karontīti (Syā, Ka)

2. Chinnaṇṇapādaṃviya papatanti (Syā)

3. Cakkhumā (Syā, Ka)

Yā pana tā devatā vitarāgā, tā satā sampajānā adhivāseṇti “aniccā saṅkhārā, taṃ kutettha labbhā”ti.

Catusaṁvejanīyaṭṭhāna

202. Pubbe bhante disāsu vassaṁvutṭhā¹ bhikkhū āgacchanti Tathāgataṃ dassanāya, te mayaṃ labhāma manobhāvanīye bhikkhū dassanāya, labhāma payirupāsanāya. Bhagavato pana mayaṃ bhante accayena na labhissāma manobhāvanīye bhikkhū dassanāya, na labhissāma payirupāsanāyāti.

Cattārimāni Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyāni saṁvejanīyāni ṭhānāni. Katamāni cattāri, “idha Tathāgato jāto”ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṃ saṁvejanīyaṃ ṭhānaṃ. “Idha Tathāgato anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddho”ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṃ saṁvejanīyaṃ ṭhānaṃ. “Idha Tathāgatena anuttaraṃ dhammacakkaṃ pavattitaṃ”ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṃ saṁvejanīyaṃ ṭhānaṃ. “Idha Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā nibbānaṃ”ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṃ saṁvejanīyaṃ ṭhānaṃ. Imāni kho Ānanda cattāri saddhassa kulaputtassa dassanīyāni saṁvejanīyāni ṭhānāni.

Āgamiṇṇanti kho Ānanda saddhā bhikkhū bhikkhuniyo upāsakā upāsikāyo “idha Tathāgato jāto”tipi, “idha Tathāgato anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddho”tipi, “idha Tathāgatena anuttaraṃ dhammacakkaṃ pavattitaṃ”tipi, “idha Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā nibbānaṃ”tipi. Ye hi keci Ānanda cetiyacārikaṃ āhiṇḍantā pasannacittā kālaṃ karissanti, sabbe te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapajjissanti.

Ānandapucchākathā

203. Kathaṃ mayaṃ bhante mātugāme paṭipajjāmāti. Adassanaṃ Ānandāti. Dassane Bhagavā sati kathaṃ paṭipajjitabbanti. Anālāpo

1. Vassaṁvutṭhā (Sī, Syā, Kam, I)

Ānandāti. Ālapantena pana bhante kathaṃ paṭipajjitabbanti. Sati Ānanda upaṭṭhāpetabbāti.

204. Kathaṃ mayam bhante Tathāgatassa sarīre paṭipajjāmāti. Abyāvaṭā tumhe Ānanda hotha Tathāgatassa sarīrapūjāya. Ingha tumhe Ānanda sāratthe ghaṭṭha anuyuñjatha¹ sāratthe appamattā ātāpino pahitattā viharatha. Santānanda khattiyapaṇḍitāpi brāhmaṇapaṇḍitāpi gahapatipaṇḍitāpi Tathāgate abhippasannā, te Tathāgatassa sarīrapūjaṃ karissantīti.

205. Kathaṃ pana bhante Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbanti. Yathā kho Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti, evaṃ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbanti. Kathaṃ pana bhante rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjantīti. Rañño Ānanda cakkavattissa sarīraṃ ahatena vatthena veṭhenti, ahatena vatthena veṭhetvā vihatena kappāsena veṭhenti, vihatena kappāsena veṭhetvā ahatena vatthena veṭhenti, etenupāyena pañcahi yugasatehi rañño cakkavattissa sarīraṃ² veṭhetvā āyasāya teladoṇiyā pakkhipitvā aññissā āyasāya doṇiyā paṭikujjitvā sabbagandhānaṃ citakaṃ karitvā rañño cakkavattissa sarīraṃ jhāpenti, cātumahāpathe³ rañño cakkavattissa thūpaṃ karonti. Evaṃ kho Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti. Yathā kho Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti, evaṃ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbaṃ, cātumahāpathe Tathāgatassa thūpo kātabbo, tattha ye mālaṃ vā gandhaṃ vā cuṇṇakaṃ⁴ vā āropessanti vā abhivādessanti vā cittaṃ vā pasādessanti, tesaṃ taṃ bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāya.

Thūpārahapuggala

206. Cattārome Ānanda thūpārahā. Katame cattāro. Tathāgato Arahaṃ Sammāsambuddho thūpāraho, paccekasambuddho thūpāraho, Tathāgatassa sāvako thūpāraho, rājā cakkavatti⁵ thūpārahoti.

1. Sadatthe anuyuñjatha (Sī, Syā), sadatthaṃ anuyuñjatha (I), sāratthe anuyuñjatha (Ka)

2. Sarīre (Syā, Ka)

3. Cātumahāpathe (Sī, Syā, Kaṃ, I)

4. Vaṇṇakaṃ (Sī, I)

5. Cakkavatti (Syā, Ka)

Kiñcānanda atthavaśaṃ paṭicca Tathāgato Arahaṃ Sammāsambuddho thūpāraho. “Ayaṃ tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa thūpo”ti Ānanda bahujanā cittaṃ pasādentī, te tattha cittaṃ pasādetvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatīṃ saggaṃ lokaṃ upapajjanti. Idaṃ kho Ānanda atthavaśaṃ paṭicca Tathāgato Arahaṃ Sammāsambuddho thūpāraho.

Kiñcānanda atthavaśaṃ paṭicca paccekasambuddho thūpāraho. “Ayaṃ tassa Bhagavato paccekasambuddhassa thūpo”ti Ānanda bahujanā cittaṃ pasādentī, te tattha cittaṃ pasādetvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatīṃ saggaṃ lokaṃ upapajjanti. Idaṃ kho Ānanda atthavaśaṃ paṭicca paccekasambuddho thūpāraho.

Kiñcānanda atthavaśaṃ paṭicca Tathāgatassa sāvakō thūpāraho. “Ayaṃ tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa sāvakassa thūpo”ti Ānanda bahujanā cittaṃ pasādentī, te tattha cittaṃ pasādetvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatīṃ saggaṃ lokaṃ upapajjanti. Idaṃ kho Ānanda atthavaśaṃ paṭicca Tathāgatassa sāvakō thūpāraho.

Kiñcānanda atthavaśaṃ paṭicca rājā cakkavattī thūpāraho. “Ayaṃ tassa dhammikassa dhammarañño thūpo”ti Ānanda bahujanā cittaṃ pasādentī, te tattha cittaṃ pasādetvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatīṃ saggaṃ lokaṃ upapajjanti. Idaṃ kho Ānanda atthavaśaṃ paṭicca rājā cakkavattī thūpāraho. Ime kho Ānanda cattāro thūpārahātī.

Ānanda acchariyadhamma

207. Atha kho āyasmā Ānando vihāraṃ pavisitvā kapisīsaṃ ālambitvā rodamaṇo aṭṭhāsi “ahaṅca vatamhi sekho sakaraṇīyo, satthu ca me parinibbānaṃ bhavissati, yo mama anukampako”ti. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “kahaṃ nu kho bhikkhave Ānando”ti. Eso bhante āyasmā Ānando vihāraṃ pavisitvā kapisīsaṃ ālambitvā rodamaṇo ṭhito “ahaṅca vatamhi sekho sakaraṇīyo, satthu ca me parinibbānaṃ bhavissati, yo mama anukampako”ti. Atha kho Bhagavā aññataraṃ bhikkhuṃ āmantesi “ehi tvaṃ bhikkhu mama vacanena Ānandaṃ

āmantehi ‘Satthā taṃ āvuso Ānanda āmantetī’ti”. “Evaṃ bhante”ti kho so bhikkhu Bhagavato paṭissutvā yenāyasmā Ānando tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ etadavoca “Satthā taṃ āvuso Ānanda āmantetī’ti. “Evaṃāvuso”ti kho āyasmā Ānando tassa bhikkhuno paṭissutvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinnaṃ kho āyasmantaṃ Ānandaṃ Bhagavā etadavoca “alaṃ Ānanda mā soci mā paridevi, nanu etaṃ Ānanda mayā paṭikacceva akkhātaṃ ‘sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo’, taṃ kutettha Ānanda labbhā, ‘yaṃ taṃ jātaṃ bhūtaṃ saṅkhataṃ palokadhammaṃ, taṃ vata Tathāgatassāpi sarīraṃ mā palujji’ti, netāṃ tṭhānaṃ vijjati. Dīgharattaṃ kho te Ānanda Tathāgato paccupaṭṭhito mettena kāyakammaṃ hitena sukhena advayena appamāṇena, mettena vacīkammaṃ hitena sukhena advayena appamāṇena, mettena manokammaṃ hitena sukhena advayena appamāṇena. Katapuññosi tvaṃ Ānanda, padhānamanuyuñja khippaṃ hohisi anāsavo”ti.

208. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “yepi te bhikkhave ahesuṃ atītamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, tesampi Bhagavantānaṃ etapparamāyeva upaṭṭhākā ahesuṃ, seyyathāpi mayhaṃ Ānando. Yepi te bhikkhave bhavissanti anāgatamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, tesampi Bhagavantānaṃ etapparamāyeva upaṭṭhākā bhavissanti, seyyathāpi mayhaṃ Ānando. Paṇḍito bhikkhave Ānando, medhāvī bhikkhave Ānando, jānāti ‘ayaṃ kālo Tathāgataṃ dassanāya upasaṅkamtum bhikkhūnaṃ, ayaṃ kālo bhikkhunīnaṃ, ayaṃ kālo upāsakānaṃ, ayaṃ kālo upāsikānaṃ, ayaṃ kālo rañño rājamahāmattānaṃ titthiyānaṃ titthiyasāvakānaṃ”ti.

209. Cattārome bhikkhave acchariyā abbhutā dhammā¹ Ānande. Katame cattāro. Sace bhikkhave bhikkhuparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamaṇā hoti. Tatra ce Ānando

1. Abbhutadhammā (Syā, Ka)

dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave bhikkhuparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Sace bhikkhave bhikkhunīparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave bhikkhunīparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Sace bhikkhave upāsakaparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave upāsakaparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Sace bhikkhave upāsikāparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave upāsikāparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Ime kho bhikkhave cattāro acchariyā abbhutā dhammā Ānande.

Cattārome bhikkhave acchariyā abbhutā dhammā rañṇe cakkavattimhi. Katame cattāro. Sace bhikkhave khattiyaparisā rājānaṃ cakkavattim dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce rājā cakkavattī bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave khattiyaparisā hoti. Atha kho rājā cakkavattī tuṇhī hoti. Sace bhikkhave brāhmaṇaparisā -pa- gahapatiparisā -pa- samaṇaparisā rājānaṃ cakkavattim dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce rājā cakkavattī bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave samaṇaparisā hoti. Atha kho rājā cakkavattī tuṇhī hoti. Evameva kho bhikkhave cattārome acchariyā abbhutā dhammā Ānande. Sace bhikkhave bhikkhuparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṃ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave bhikkhuparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Sace bhikkhave bhikkhunīparisā -pa- upāsakaparisā -pa- upāsikāparisā Ānandaṃ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā

attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṃ bhāsatī, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave upāsikāparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Ime kho bhikkhave cattāro acchariyā abbhutā dhammā Ānandeti.

Mahāsudassanasuttadesanā

210. Evaṃ vutte āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “mā bhante Bhagavā imasmim khuddakanagara ke ujjāṅgalanagara ke sākhanagara ke parinibbāyi. Santi bhante aññāni mahānagarāni. Seyyathidaṃ, Campā Rājagahaṃ Sāvattihī Sāketam Kosambī Bārāṇasī, ettha Bhagavā parinibbāyatu, ettha bahū khattiyamahāsālā brāhmaṇamahāsālā gahapatimahāsālā Tathāgate abhippasannā. Te Tathāgatassa sarīrapūjaṃ karissantī”ti. Māhevaṃ Ānanda avaca, māhevaṃ Ānanda avaca “khuddakanagara kaṃ ujjāṅgalanagara kaṃ sākhanagara kaṃ”ti.

Bhūtapubbaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano nāma ahosi cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturato vijitāvī janappadatthāvariya appatto sattaratanasamannāgato. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa ayaṃ Kusinārā Kusāvati nāma rājadhānī ahosi, puratthimena ca pacchimena ca dvādasayojanāni āyāmena. Uttarena ca dakkhiṇena ca sattayojanāni vitthārena. Kusāvati Ānanda rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Seyyathāpi Ānanda devānaṃ Āḷakamandā nāma rājadhānī iddhā ceva hoti phītā ca bahujanā ca ākiṇṇayakkhā ca subhikkhā ca. Evameva kho Ānanda Kusāvati rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Kusāvati Ānanda rājadhānī dasahi saddehi avivittā ahosi divā ceva rattim ca. Seyyathidaṃ, hatthisaddena assasaddena rathasaddena bherisaddena mudiṅgasaddena vīṇāsaddena gītasaddena saṅkhasaddena sammasaddena pāṇitālasaddena “asnātha pivatha khādathā”ti dasamena saddena.

Gaccha tvaṃ Ānanda Kusināraṃ pavisitvā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ ārocehi “ajja kho Vāseṭṭhā rattiyā pacchime yāme Tathāgatassa

parinibbānaṃ bhavissati, abhikkamatha Vāseṭṭhā, abhikkamatha Vāseṭṭhā,
mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha ‘amhākaṃ ca no gāmakkhette
Tathāgatassa parinibbānaṃ ahosi, na mayaṃ labhimhā pacchime kāle
Tathāgataṃ dassanāyā’ti”. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato
paṭissutvā nivāsetvā pattacīvaramādāya attadutiyo Kusināraṃ pāvisi.

Mallānaṃ vandanaṃ

211. Tena kho pana समयena Kosinārakā Mallā sandhāgāre¹
sannipatitā honti kenacideva karaṇīyena. Atha kho āyasmā Ānando yena
Kosinārakānaṃ Mallānaṃ sandhāgāraṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā
Kosinārakānaṃ Mallānaṃ ārocesi “ajja kho Vāseṭṭhā rattiyā pacchime yāme
Tathāgatassa parinibbānaṃ bhavissati, abhikkamatha Vāseṭṭhā,
abhikkamatha Vāseṭṭhā, mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha ‘amhākaṃ ca no
gāmakkhette Tathāgatassa parinibbānaṃ ahosi, na mayaṃ labhimhā
pacchime kāle Tathāgataṃ dassanāyā’ti”. Idamāyasmato Ānandassa
vacanaṃ sutvā Mallā ca Mallaputtā ca Mallasuṇisā ca Mallapajāpatiyo ca
aghāvino dummanā cetodukkhasamappitā appekacce kese pakiriya kandanti,
bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti,
“atikhippaṃ Bhagavā parinibbāyissati, atikhippaṃ Sugato parinibbāyissati,
atikhippaṃ cakkhuṃ loke antaradhāyissati”ti. Atha kho Mallā ca Mallaputtā
ca Mallasuṇisā ca Mallapajāpatiyo ca aghāvino dummanā
cetodukkhasamappitā yena upavattanaṃ Mallānaṃ Sālavanaṃ, yenāyasmā
Ānando tenupasaṅkamimsu. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi “sace
kho ahaṃ Kosinārake malle ekamekaṃ Bhagavantāṃ vandāpessāmi,
avandito Bhagavā Kosinārakehi Mallehi bhavissati, athāyaṃ ratti
vibhāyissati. Yaṃnūnāhaṃ Kosinārake Malle kulaparivattaso
kulaparivattaso ṭhapetvā Bhagavantāṃ vandāpeyyaṃ ‘itthannāmo bhante
Mallo saputto sabhariyo sapariso sāmacco Bhagavato

1. Santhāgāre (Sī, Syā, I)

pāde sirasā vandatī’ti”. Atha kho āyasmā Ānando Kosinārake Malle kulaparivattaso kulaparivattaso ṭhapetvā Bhagavantam vandāpesi “itthannāmo bhante Mallo saputto sabhariyo saporiso sāmacco Bhagavato pāde sirasā vandatī’ti. Atha kho āyasmā Ānando etena upāyena paṭhameneva yāmena Kosinārake Malle Bhagavantam vandāpesi.

Subhaddaparibbājakavatthu

212. Tena kho pana samayena Subhaddo nāma paribbājako Kusinārāyam paṭivasati. Assosi kho Subhaddo paribbājako “ajja kira rattiyā pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānam bhavissatī’ti. Atha kho Subhaddassa paribbājakassa etadahosi “sutam kho pana metam paribbājakānam vuḍḍhānam mahallakānam ācariyapācariyānam bhāsamānānam ‘kadāci karahaci Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā’ti. Ajjeva rattiyā pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānam bhavissati, atthi ca me ayam kaṅkhādhammo uppanno, evam pasanno aham samaṇe Gotame ‘pahoti me samaṇo Gotamo tathā dhammam desetum, yathāham imam kaṅkhādhammam pajaheyyan’ti”. Atha kho Subhaddo paribbājako yena upavattanam Mallānam Sālavanam, yenāyasmā Ānando tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Ānandaṃ etadavoca “sutam metam bho Ānanda paribbājakānam vuḍḍhānam mahallakānam ācariyapācariyānam bhāsamānānam ‘kadāci karahaci Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā’ti. Ajjeva rattiyā pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānam bhavissati, atthi ca me ayam kaṅkhādhammo uppanno. Evam pasanno aham samaṇe Gotame ‘pahoti me samaṇo Gotamo tathā dhammam desetum, yathāham imam kaṅkhādhammam pajaheyyan’ti. Sādhāham bho Ānanda labheyyam samaṇam Gotamaṃ dassanāyā’ti. Evam vutte āyasmā Ānando Subhaddam paribbājakam etadavoca “alam āvuso Subhadda, mā Tathāgataṃ viheṭhesi, kilanto Bhagavā’ti. Dutiyampi kho Subhaddo paribbājako -pa-. Tatiyampi kho Subhaddo paribbājako āyasmantaṃ Ānandaṃ etadavoca “sutam metam bho Ānanda paribbājakānam vuḍḍhānam mahallakānam ācariyapācariyānam bhāsamānānam ‘kadāci karahaci

Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā’ti. Ajjeva rattiyaṃ pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānaṃ bhavissati, atthi ca me ayaṃ kaṅkhādhammo uppanno. Evaṃ pasanno ahaṃ samaṇe Gotame ‘pahoti me samaṇo Gotamo tathā dhammaṃ desetum, yathāhaṃ imaṃ kaṅkhādhammaṃ pajaheyyan’ti. Sādhāhaṃ bho Ānanda labheyyaṃ samaṇaṃ Gotamaṃ dassanāya” ti. Tatiyampi kho āyasmā Ānando Subhaddaṃ paribbājakaṃ etadavoca “alaṃ āvuso Subhadda, mā Tathāgataṃ viheṭhesi, kilanto Bhagavā”ti.

213. Assosi kho Bhagavā āyasmato Ānandassa Subhaddena paribbājakena saddhiṃ imaṃ kathāsallāpaṃ. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “alaṃ Ānanda mā Subhaddaṃ vāresi, labhataṃ Ānanda Subhaddo Tathāgataṃ dassanāya. Yaṃ kiñci maṃ Subhaddo pucchissati, sabbaṃ taṃ aññāpekkhova pucchissati, no vihesāpekkho. Yañcassāhaṃ puṭṭho byākarissāmi, taṃ khippameva ājānissatī”ti. Atha kho āyasmā Ānando Subhaddaṃ paribbājakaṃ etadavoca “gacchāvuso Subhadda, karoti te Bhagavā okāsaṃ”ti. Atha kho Subhaddo paribbājako yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṃ sammodi, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ Vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho Subhaddo paribbājako Bhagavantaṃ etadavoca “yeme bho Gotama samaṇabrāhmaṇā saṅghino gaṇino gaṇācariyā nātā yasassino titthakarā sādhusammataṃ bahujaṇassa. Seyyathidaṃ, Pūraṇo Kassapo Makkhali Gosālo Ajito Kesakambalo Pakudho Kaccāyano Saṅcayo Belaṭṭhaputto Nigaṇṭho Nāṭaputto, sabbete sakāya paṭiññāya abbhaññīmsu, sabbeva na abbhaññīmsu, udāhu ekacce abbhaññīmsu, ekacce na abbhaññīmsū”ti. Alaṃ Subhadda tiṭṭhatetaṃ “sabbete sakāya paṭiññāya abbhaññīmsu, sabbeva na abbhaññīmsu, udāhu ekacce abbhaññīmsu, ekacce na abbhaññīmsū”ti. Dhammaṃ te Subhadda desessāmi, taṃ suṇāhi sādhu kaṃ manasikarohi, bhāsissāmīti. “Evaṃ bhante”ti kho Subhaddo paribbājako Bhagavato paccassosi. Bhagavā etadavoca—

214. “Yasmiṃ kho Subhadda dhammavinaye ariyo aṭṭhaṅgiko maggo na upalabbhati, samaṇopi tattha na upalabbhati, dutiyopi tattha

samaṇo na upalabbhati, tatiyopi tattha samaṇo na upalabbhati, catutthopi tattha samaṇo na upalabbhati. Yasmim ca kho Subhadda dhammavinaye ariyo aṭṭhaṅgiko maggo upalabbhati, samaṇopi tattha upalabbhati, dutiyopi tattha samaṇo upalabbhati, tatiyopi tattha samaṇo upalabbhati, catutthopi tattha samaṇo upalabbhati. Imasmim kho Subhadda dhammavinaye ariyo aṭṭhaṅgiko maggo upalabbhati, idheva Subhadda samaṇo, idha dutiyo samaṇo, idha tatiyo samaṇo, idha catuttho samaṇo, suññā parappavādā samaṇebhi aññehi¹. Ime ca² Subhadda bhikkhū sammā vihareyyum, asuñño loko arahantehi assāti.

Ekūnatimso vayasā Subhadda,
 Yam pabbajim kimkusalanu-esī.
 Vassāni paññāsa samādhikāni,
 Yato aham pabbajito Subhadda.
 Ñāyassa dhammassa padesavattī,
 Ito bahiddhā samaṇopi natthi.

Dutiyopi samaṇo natthi. Tatiyopi samaṇo natthi. Catutthopi samaṇo natthi suññā parappavādā samaṇebhi aññehi. Ime ca Subhadda bhikkhū sammā vihareyyum, asuñño loko arahantehi assā”ti.

215. Evaṃ vutte Subhaddo paribbājako Bhagavantam etadavoca
 “abhikkantaṃ bhante, abhikkantaṃ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṃ
 vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūḷhasa vā maggaṃ
 ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya ‘cakkhumanto rūpāni
 dakkhanti’ti. Evamevaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito,
 esāhaṃ bhante Bhagavantam saraṇaṃ gacchāmi dhammañca
 bhikkhusaṃghañca, labheyyāhaṃ bhante Bhagavato santike pabbajjāṃ,
 labheyyaṃ upasampadan”ti. Yo kho Subhadda aññatitthiyapubbo imasmim
 dhammavinaye ākaṅkhati pabbajjāṃ, ākaṅkhati upasampadaṃ, so

1. Aññe (I)

2. Idheva (Ka)

cattāro māse parivasati, catunnaṃ māsānaṃ accayena āraddhacittā bhikkhū pabbājenti upasampādentī bhikkhubhāvāya. Api ca mettha puggalavemattatā veditāti. Sace bhante aññatitthiyapubbā imasmim dhammavinaye ākaṅkhaṇā pabbajjaṃ ākaṅkhaṇā upasampadaṃ cattāro māse parivasanti, catunnaṃ māsānaṃ accayena āraddhacittā bhikkhū pabbājenti upasampādentī bhikkhubhāvāya. Ahaṃ cattāri vassāni parivasissāmi, catunnaṃ vassānaṃ accayena āraddhacittā bhikkhū pabbājentu upasampādentu bhikkhubhāvāyāti.

Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “tenahānanda Subhaddaṃ pabbājehī”ti. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Subhaddo paribbājako āyasmantaṃ Ānandaṃ etadavoca “lābhā vo āvuso Ānanda, suladdhaṃ vo āvuso Ānanda, ye ettha satthu¹ sammukhā antevāsikābhisekena abhisittā”ti. Alatta kho Subhaddo paribbājako Bhagavato santike pabbajjaṃ, alatta upasampadaṃ. Acirūpasampanno kho panāyasmā Subhaddo eko vūpakaṭṭho appamatto ātāpī pahitatto viharanto nacirasseva ‘yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṃ pabbajanti’, tadanuttaraṃ brahmacariyapariyosānaṃ diṭṭheva dhamme sayāṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsi. “Khīṇā jāti, vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇīyaṃ, nāparaṃ itthattāyā”ti abbhaññāsi. Aññataro kho panāyasmā Subhaddo arahataṃ ahosi. So Bhagavato pacchimo sakkhisāvako ahosīti.

Pañcamo bhāṇavāro.

Tathāgatapacchimavācā

216. Atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “siyā kho panānanda tumhākaṃ evamassa ‘atītasatthukaṃ pāvacaṇaṃ, natthi no Satthā’ti. Na kho panetaṃ Ānanda evaṃ datṭhabbaṃ. Yo vo Ānanda mayā dhammo ca

1. Satthārā (Syā)

vinayo ca desito paññatto, so vo mamaccayena Satthā. Yathā kho panānanda etarahi bhikkhū aññamaññaṃ āvusovādena samudācaranti, na kho mamaccayena evaṃ samudācaritabbaṃ. Theratarena Ānanda bhikkhunā navakataro bhikkhu nāmena vā gottena vā āvusovādena vā samudācaritabbo, navakatarena bhikkhunā therataro bhikkhu ‘bhante’ti vā ‘āyasmā’ti vā samudācaritabbo. Ākaṅkhamāno Ānanda saṅgho mamaccayena khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni samūhanatu. Channassa Ānanda bhikkhuno mamaccayena brahmadaṇḍo dātabbo”ti. Katamo pana bhante brahmadaṇḍoti. Channo Ānanda bhikkhu yaṃ iccheyya, taṃ vadeyya. So bhikkhūhi neva vattabbo, na ovaditabbo, na anusāsitabboti.

217. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “siyā kho pana bhikkhave ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhhe vā dhamme vā saṅghe vā magge vā paṭipadāya vā, pucchatha bhikkhave, mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha ‘sammukhībhūto no Satthā ahoṣi. Na mayaṃ sakkhimhā Bhagavantaṃ sammukhā paṭipucchitun’ti”. Evaṃ vutte te bhikkhū tuṇhī ahesuṃ. Dutiyampi kho Bhagavā -pa-. Tatiyampi kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “siyā kho pana bhikkhave ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhhe vā dhamme vā saṅghe vā magge vā paṭipadāya vā, pucchatha bhikkhave, mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha ‘sammukhībhūto no satthā ahoṣi. Na mayaṃ sakkhimhā Bhagavantaṃ sammukhā paṭipucchitun’ti”. Tatiyampi kho te bhikkhū tuṇhī ahesuṃ. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “siyā kho pana bhikkhave Satthugāravenapi na puccheyyātha. Sahāyakopi bhikkhave sahāyakassa ārocetū”ti. Evaṃ vutte te bhikkhū tuṇhī ahesuṃ. Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “acchariyaṃ bhante, abbhutaṃ bhante, evaṃ pasanno ahaṃ bhante imasmiṃ bhikkhusaṅghe ‘natthi ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhhe vā dhamme vā saṅghe vā magge vā paṭipadāya vā’ti”. Pasādā kho tvaṃ Ānanda vadesi, nānameva hettha Ānanda Tathāgatassa. Natthi imasmiṃ bhikkhusaṅghe ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhhe vā dhamme vā saṅghe vā magge vā paṭipadāya vā. Imesaṃ hi Ānanda pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ yo pacchimako bhikkhu, so sotāpanno avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇoti.

218. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “handa dāni bhikkhave āmantayāmi vo, vayadhammā saṅkhārā appamādena sampādetthā”ti. Ayaṃ Tathāgatassa pacchimā vācā.

Parinibbutakathā

219. Atha kho Bhagavā paṭhamam jhānam samāpajji, paṭhamajjhānā vuṭṭhahitvā dutiyam jhānam samāpajji, dutiyajjhānā vuṭṭhahitvā tatiyam jhānam samāpajji, tatiyajjhānā vuṭṭhahitvā catuttham jhānam samāpajji, catutthajjhānā vuṭṭhahitvā ākāsaṇācāyatanam samāpajji, ākāsaṇācāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā viññāṇaṇcāyatanam samāpajji, viññāṇaṇcāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā ākiñcaṇṇāyatanam samāpajji, ākiñcaṇṇāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā nevasaññānāsaññāyatanam samāpajji, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā saññāvedayitanirodham samāpajji.

Atha kho āyasmā Ānando āyasmantaṃ Anuruddham etadavoca “nibbānam bhante Anuruddha Bhagavā”ti. Nāvuso Ānanda Bhagavā nibbānam, saññāvedayitanirodham samāpannoti.

Athakho Bhagavā saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhahitvā nevasaññānāsaññāyatanam samāpajji, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā ākiñcaṇṇāyatanam samāpajji, ākiñcaṇṇāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā viññāṇaṇcāyatanam samāpajji, viññāṇaṇcāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā ākāsaṇācāyatanam samāpajji, ākāsaṇācāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā catuttham jhānam samāpajji, catutthajjhānā vuṭṭhahitvā tatiyam jhānam samāpajji, tatiyajjhānā vuṭṭhahitvā dutiyam jhānam samāpajji, dutiyajjhānā vuṭṭhahitvā paṭhamam jhānam samāpajji, paṭhamajjhānā vuṭṭhahitvā dutiyam jhānam samāpajji, dutiyajjhānā vuṭṭhahitvā tatiyam jhānam samāpajji, tatiyajjhānā vuṭṭhahitvā catuttham jhānam samāpajji, catutthajjhānā vuṭṭhahitvā samanantarā Bhagavā parinibbāyi.

220. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā mahābhūmicālo ahosi bhīmsanako salomahamso. Devadundubhiyo ca phalimsu. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā Brahmāsahampati imam gātham abhāsi.

“Sabbeva nikkhipissanti, bhūtā loke samussayaṃ.
Yattha etādiso Satthā, loke appaṭipuggalo.
Tathāgato balappatto, Sambuddho nibbānaṃ”ti.

221. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā Sakko Devānamindo imaṃ gāthaṃ abhāsi.

“Aniccā vata saṅkhārā, uppādavayadhammino.
Uppajjitvā nirujjhanti, tesaṃ vūpasamo sukho”ti.

222. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā āyasmā Anuruddho imā gāthāyo abhāsi.

“Nāhu assāsapassāso, ṭhitacittassa tādino.
Anejo santimārabbha, yaṃ kalamakarī muni.
Asallīnena cittena, vedanaṃ ajjhavāsayaṃ.
Pajjotasseva nibbānaṃ, vimokkho cetaso ahū”ti.

223. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā āyasmā Ānando imaṃ gāthaṃ abhāsi.

“Tadāsi yaṃ bhimsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanaṃ.
Sabbākāravarūpete, Sambuddhe parinibbute”ti.

224. Parinibbute Bhagavati ye te tattha bhikkhū avītarāgā appekacce bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṃ Sugato parinibbuto, atikhippaṃ cakkhuṃ loke antarahito”ti. Ye pana te bhikkhū vītarāgā, te satā sampajānā adhivāsenti “aniccā saṅkhārā, taṃ kutettha labbhā”ti.

225. Atha kho āyasmā Anuruddho bhikkhū āmantesi “alaṃ āvuso mā socittha mā paridevittha. Nanu etaṃ āvuso Bhagavatā paṭikacceva akkhātaṃ ‘sabbeva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo’. Taṃ kutettha āvuso labbhā, ‘yaṃ taṃ jātaṃ bhūtaṃ saṅkhataṃ palokadhammaṃ, taṃ vata mā palujji’ti, netaṃ ṭhānaṃ

vijjati. Devatā āvuso ujjhāyanti”ti. Kathambhūtā pana bhante āyasmā Anuruddho devatā manasi karotīti¹.

Santāvuso Ānanda devatā ākāse pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātāraṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṃ Sugato parinibbuto, atikhippaṃ cakkhuṃ loke antarahito”ti. Santāvuso Ānanda devatā pathaviyā pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātāraṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṃ Sugato parinibbuto, atikhippaṃ cakkhuṃ loke antarahito”ti. Yā pana tā devatā vītarāgā. Tā satā sampajānā adhvāsenti “aniccā saṅkhārā, taṃ kutettha labbhā”ti. Atha kho āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Ānando taṃ rattāvasesaṃ dhammiyā kathāya vītināmesuṃ.

226. Atha kho āyasmā Anuruddho āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi “gacchāvuso Ānanda Kusināraṃ pavisitvā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ ārocehi ‘nibbānaṃ Vāseṭṭhā Bhagavā, yassadāni kālāṃ maññathā’ti”. “Evaṃ bhante”ti kho āyasmā Ānando āyasmato Anuruddhassa paṭissutvā pubbaṇhasamayāṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya attadutiyo Kusināraṃ pāvīsi. Tena kho pana samayena Kosinārakā Mallā sandhāgāre sannipatitā honti teneva karaṇīyena. Atha kho āyasmā Ānando yena Kosinārakānaṃ Mallānaṃ sandhāgāraṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ ārocesi “nibbānaṃ Vāseṭṭhā Bhagavā, yassadāni kālāṃ maññathā”ti. Idamāyasmato Ānandassa vacanaṃ sutvā Mallā ca Mallaputtā ca Mallasuṇisā ca Mallapajāpatiyo ca aghāvino dummanā cetodukkhasamappitā appekacce kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātāraṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavāparinibbuto, atikhippaṃ Sugato parinibbuto, atikhippaṃ cakkhuṃ loke antarahito”ti.

1. Bhante Anuruddha devatā manasi karontīti (Syā, Ka)

Buddhasarīrapūjā

227. Atha kho Kosinārakā Mallā purise āṇāpesum “tena hi bhaṇe Kusinārāyaṃ gandhamālaṇca sabbaṇca tāḷāvacaraṃ sannipātethā”ti. Atha kho Kosinārakā Mallā gandhamālaṇca sabbaṇca tāḷāvacaraṃ pañca ca dussayugasatāni ādāya yena upavattanaṃ Mallānaṃ Sālavanaṃ, yena Bhagavato sarīraṃ tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā Bhagavato sarīraṃ naccehi gīthehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā celavitānāni karontā maṇḍalamāle paṭiyādentā ekadivasam vītināmesum.

Atha kho Kosinārakānaṃ Mallānaṃ etadahosi “ativikālo kho ajja Bhagavato sarīraṃ jhāpetum, sve dāni mayaṃ Bhagavato sarīraṃ jhāpessāmā”ti. Atha kho Kosinārakā Mallā Bhagavato sarīraṃ naccehi gīthehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā celavitānāni karontā maṇḍalamāle paṭiyādentā dutiyampi divasam vītināmesum, tatiyampi divasam vītināmesum, catutthampi divasam vītināmesum, pañcamampi divasam vītināmesum, chaṭṭhampi divasam vītināmesum.

Atha kho sattamaṃ divasam Kosinārakānaṃ Mallānaṃ etadahosi “mayaṃ Bhagavato sarīraṃ naccehi gīthehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā dakkhiṇena dakkhiṇaṃ nagarassa haritvā bāhirena bāhiraṃ dakkhiṇato nagarassa Bhagavato sarīraṃ jhāpessāmā”ti.

228. Tena kho pana samayena aṭṭha Mallapāmokkhā sīsānnhātā ahatāni vatthāni nivatthā “mayaṃ Bhagavato sarīraṃ uccāressāmā”ti. Na sakkonti uccāretum. Atha kho Kosinārakā Mallā āyasmantaṃ Anuruddhaṃ etadavocum “ko nu kho bhante Anuruddha hetu ko paccayo, yenime aṭṭha Mallapāmokkhā sīsānnhātā ahatāni vatthāni nivatthā ‘mayaṃ Bhagavato sarīraṃ uccāressāmā’ti na sakkonti uccāretum”ti. Aññathā kho Vāsetṭhā tumhākaṃ adhippāyo, aññathā devatānaṃ adhippāyoti. Kathaṃ pana bhante devatānaṃ adhippāyoti. Tumhākaṃ kho Vāsetṭhā adhippāyo “mayaṃ Bhagavato sarīraṃ naccehi gīthehi vāditehi mālehi

gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā dakkhiṇena dakkhiṇaṃ
nagarassa haritvā bāhirena bāhiraṃ dakkhiṇato nagarassa Bhagavato
sarīraṃ jhāpessāmā”ti. Devatānaṃ kho Vāsetṭhā adhippāyo “mayaṃ
Bhagavato sarīraṃ dibbehi naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi
sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā uttarena uttaraṃ nagarassa
haritvā uttarena dvārena nagaraṃ pavesetvā majjhena majjhaṃ nagarassa
haritvā puratthimena dvārena nikkhamitvā puratthimato nagarassa
Makuṭabandhanaṃ nāma Mallānaṃ cetiyaṃ, ettha Bhagavato sarīraṃ
jhāpessāmā”ti. Yathā bhante devatānaṃ adhippāyo, tathā hotūti.

229. Tena kho pana samayena Kusinārā yāva sandhisamalasamkaṭṭirā
jaṇṇumattena odhinā mandāravapupphehi santhatā¹ hoti. Atha kho devatā ca
Kosinārakā ca Mallā Bhagavato sarīraṃ dibbehi ca mānusakehi ca naccehi
gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṃ karontā mānentā pūjentā
uttarena uttaraṃ nagarassa haritvā uttarena dvārena nagaraṃ pavesetvā
majjhena majjhaṃ nagarassa haritvā puratthimena dvārena nikkhamitvā
puratthimato nagarassa Makuṭabandhanaṃ nāma Mallānaṃ cetiyaṃ, ettha
ca Bhagavato sarīraṃ nikkhipimsu.

230. Atha kho Kosinārakā Mallā āyasmantaṃ Ānandaṃ etadavocum
“kathaṃ mayaṃ bhante Ānanda Tathāgatassa sarīre paṭipajjāmā”ti. Yathā
kho Vāsetṭhā rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti, evaṃ Tathāgatassa
sarīre paṭipajjitabbanti. Kathaṃ pana bhante Ānanda rañño cakkavattissa
sarīre paṭipajjantīti. Rañño Vāsetṭhā cakkavattissa sarīraṃ ahatena vatthena
veṭhenti, ahatena vatthena veṭhetvā vihatena kappāsena veṭhenti, vihatena
kappāsena veṭhetvā ahatena vatthena veṭhenti, etena upāyena pañcahi
yugasatehi rañño cakkavattissa sarīraṃ veṭhetvā āyasāya teladoṇiyā
pakkhipitvā aññissā āyasāya doṇiyā paṭikujjitvā sabbagandhānaṃ citakaṃ
karitvā rañño cakkavattissa sarīraṃ jhāpentī. Cātumahāpathe rañño
cakkavattissa thūpaṃ

karonti. Evaṃ kho Vāseṭṭhā rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti. Yathā kho Vāseṭṭhā rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti. Evaṃ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbaṃ. Cātumahāpathe Tathāgatassa thūpo kātabbo, tattha ye mālaṃ vā gandhaṃ vā cuṇṇakaṃ vā āropessanti vā abhivādessanti vā cittaṃ vā pasādessanti, tesaṃ taṃ bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāyāti. Atha kho Kosinārakā Mallā purise āṇāpesuṃ “tena hi bhaṇe Mallānaṃ vihatāṃ kappāsāṃ sannipātethā”ti.

Atha kho Kosinārakā Mallā Bhagavato sarīraṃ ahatena vatthena veḥhetvā vihatena kappāsena veḥhesuṃ, vihatena kappāsena veḥhetvā ahatena vatthena veḥhesuṃ. Etena upāyena pañcahi yugasatehi Bhagavato sarīraṃ veḥhetvā āyasāya teladoṇiyā pakkhipitvā aññissā āyasāya doṇiyā paṭikujjitvā sabbagandhānaṃ citakaṃ karitvā Bhagavato sarīraṃ citakaṃ āropesuṃ.

Mahākassapattheravatthu

231. Tena kho pana samayena āyasmā Mahākassapo Pāvāya Kusināraṃ addhānamaggappaṭipanno hoti mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi. Atha kho āyasmā Mahākassapo maggā okkamma aññatarasmiṃ rukkhamaṇe nisīdi. Tena kho pana samayena aññataro ājīvako Kusinārāya mandāravapupphaṃ gahetvā Pāvaṃ addhānamaggappaṭipanno hoti. Addasā kho āyasmā Mahākassapo taṃ Ājīvakaṃ dūratova āgacchantaṃ, disvā taṃ Ājīvakaṃ etadavoca “apāvuso amhākaṃ Satthāraṃ jānāsī”ti. Āmāvuso jānāmi, ajja sattāhanibbānaṃ samaṇo Gotamo, tato me idaṃ mandāravapupphaṃ gahitanti. Tattha ye te bhikkhū avītarāgā appekacce bāhā paggayha kandanti, chinnapātāṃ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṃ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṃ Sugatoparinibbuto, atikhippaṃ cakkhuṃ loke antarahito”ti. Ye pana te bhikkhū vītarāgā, te satā sampajānā adhivāsenti “aniccā saṅkhārā, taṃ kutettha labbhā”ti.

232. Tena kho pana samayena Subhaddo nāma vuddhapabbajito tassaṃ parisāyaṃ nisinna hoti. Atha kho Subhaddo vuddhapabbajito

te bhikkhū etadavoca “alaṃ āvuso mā socittha, mā paridevittha, sumuttā mayāṃ tena mahāsamaṇena, upaddutā ca homa ‘idaṃ vo kappati, idaṃ vo na kappatī’ti. Idāni pana mayāṃ yaṃ icchissāma, taṃ karissāma, yaṃ na icchissāma, na taṃ karissāmā”ti. Atha kho āyasmā Mahākassapo bhikkhū āmantesi “alaṃ āvuso mā socittha, mā paridevittha. Nanu etaṃ āvuso Bhagavatā paṭikacceva akkhātāṃ ‘sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo’. Taṃ kutettha āvuso labbhā, ‘yaṃ taṃ jātāṃ bhūtāṃ saṅkhataṃ palokadhammaṃ, taṃ Tathāgatassāpi sarīraṃ mā palujji’ti, netāṃ ṭhānaṃ vijjatī”ti.

233. Tena kho pana samayena cattāro Mallapāmokkhā sīsarinhātā ahatāni vatthāni nivatthā “mayāṃ Bhagavato citakaṃ ālīmpessāmā”ti na sakkonti ālīmpetun. Atha kho Kosinārakā Mallā āyasmantaṃ Anuruddhaṃ etadavocuṃ “ko nu kho bhante Anuruddha hetu ko paccayo, yenime cattāro Mallapāmokkhā sīsarinhātā ahatāni vatthāni nivatthā ‘mayāṃ Bhagavato citakaṃ ālīmpessāmā’ti na sakkonti ālīmpetun”ti. Aññathā kho Vāseṭṭhā devatānaṃ adhippāyoti. Kathaṃ pana bhante devatānaṃ adhippāyoti. Devatānaṃ kho Vāseṭṭhā adhippāyo “ayaṃ āyasmā Mahākassapo Pāvāya Kusināraṃ addhānamaggappaṭipanno mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi. Na tāva Bhagavato citako pajjalissati, yāvāyasmā Mahākassapo Bhagavato pāde sirasā na vandissatī”ti. Yathā bhante devatānaṃ adhippāyo, tathā hotūti.

234. Atha kho āyasmā Mahākassapo yena Kusinārā Makuṭabandhanaṃ nāma Mallānaṃ Cetiyaṃ, yena Bhagavato citako tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekaṃsaṃ cīvaraṃ katvā añjaliṃ paṇāmetvā tikkhattuṃ citakaṃ padakkhiṇaṃ katvā Bhagavato pāde sirasā vandi. Tānipi kho pañcabhikkhusatāni ekaṃsaṃ cīvaraṃ katvā añjaliṃ paṇāmetvā tikkhattuṃ citakaṃ padakkhiṇaṃ katvā Bhagavato pāde sirasā vandimsu. Vandite ca pañāyasmatā Mahākassapena tehi ca pañcahi bhikkhusatehi sayameva Bhagavato citako pajjali.

235. Jhāyamānassa kho pana Bhagavato sarīrassa yaṃ ahosi chavīti vā cammanti vā maṃsanti vā nhārūti vā lasikāti vā, tassa neva chārikā paññāyittha, na masi, sarīrāneva avasissimsu. Seyyathāpi nāma sappissa vā telassa vā jhāyamānassa neva chārikā paññāyati, na masi. Evameva Bhagavato sarīrassa jhāyamānassa yaṃ ahosi chavīti vā cammanti vā maṃsanti vā nhārūti vā lasikāti vā, tassa neva chārikā paññāyittha, na masi, sarīrāneva avasissimsu. Tesaṇca pañcannaṃ dussayugasatānaṃ dveva dussāni na ḍayhimsu yaṇca sabba-abbhantarimaṃ yaṇca bāhiraṃ. Daḍḍhe ca kho pana Bhagavato sarīre antalikkhā udakadhārā pātubhavitvā Bhagavato citakaṃ nibbāpesi. Udakasālatopi¹ abbhunnamitvā Bhagavato citakaṃ nibbāpesi. Kosinārakāpi Mallā sabbagandhodakena Bhagavato citakaṃ nibbāpesuṃ. Atha kho Kosinārakā Mallā Bhagavato sarīrāni sattāhaṃ sandhāgāre sattipaṇjaraṃ karitvā dhanupākāraṃ parikkhipāpetvā² naccehi gīthehi vādīthehi mālehi gandhehi sakkarimsu garuṃ karimsu mānesuṃ pūjesuṃ.

Sarīradhātuvibhajana

236. Assosi kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesi “Bhagavāpi khattiyo ahampi khattiyo, ahampi arahāmi Bhagavato sarīrānaṃ bhāgaṃ, ahampi Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca karissāmī”ti.

Assosuṃ kho Vesālikā Licchavī “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Vesālikā Licchavī Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesuṃ “Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīrānaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca karissāmā”ti.

Assosuṃ kho Kapilavatthuvāsī Sakyā “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Kapilavatthuvāsī Sakyā Kosinārakānaṃ

1. Udakaṃ sālatopi (Sī, Syā, Kaṃ)

2. Parikkhipitvā (Syā)

Mallānaṃ dūtaṃ pāhesuṃ “Bhagavā amhākaṃ ñātiseṭṭho, mayampi arahāma Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīraṇaṃ thūpañca mahañca karissāmā”ti.

Assosuṃ kho Allakappakā bulayo¹ “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Allakappakā bulayo Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesuṃ “Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīraṇaṃ thūpañca mahañca karissāmā”ti.

Assosuṃ kho Rāmagāmakā Koḷiyā “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Rāmagāmakā Koḷiyā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesuṃ “Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīraṇaṃ thūpañca mahañca karissāmā”ti.

Assosi kho Veṭṭhadīpako brāhmaṇo “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Veṭṭhadīpako brāhmaṇo Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesi “Bhagavāpi khattiyo ahampismi brāhmaṇo, ahampi arahāmi Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ, ahampi Bhagavato sarīraṇaṃ thūpañca mahañca karissāmī”ti.

Assosuṃ kho Pāveyyakā Mallā “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Pāveyyakā Mallā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesuṃ “Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīraṇaṃ thūpañca mahañca karissāmā”ti.

Evam vutte Kosinārakā Mallā te saṅghe gaṇe etadavocuṃ “Bhagavā amhākaṃ gāmakkhette nibbānaṃ, na mayaṃ dassāma Bhagavato sarīraṇaṃ bhāgaṃ”ti.

237. Evam vutte Doṇo brāhmaṇo te saṅghe gaṇe etadavoca—

1. Thūlayo (Syā)

“Suṇantu bhonto mama ekavācam,
Amhāka¹ Buddhō ahu khantivādo.
Na hi sādhu yaṃ uttamapuggalassa,
Sarīrabhāge siyā sampahāro.

Sabbeva bhonto sahitā samaggā,
Sammodamānā karomaṭṭhabhāge.
Vitthārikā hontu disāsu thūpā,
Bahū janā cakkhumato pasannā”ti.

238. Tena hi brāhmaṇa tvaññeva Bhagavato sarīrāni aṭṭhadhā samaṃ suvibhattaṃ vibhajāhīti. “Evaṃ bho”ti kho Doḍo brāhmaṇo tesāṃ saṅghānaṃ gaṇānaṃ paṭissutvā Bhagavato sarīrāni aṭṭhadhā samaṃ suvibhattaṃ vibhajitvā te saṅghe gaṇe etadavoca “imaṃ me bhonto tumbaṃ dadantu, ahampi tumbassa thūpaṇca mahaṇca karissāmī”ti. Adaṃsu kho te Doḍassa brāhmaṇassa tumbaṃ.

Assosum kho Pippalivaniyā² Moriyā “Bhagavā kira Kusinārāyaṃ nibbānaṃ”ti. Atha kho Pippalivaniyā Moriyā Kosinārakānaṃ Mallānaṃ dūtaṃ pāhesum “Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīrānaṃ bhāgaṃ, mayampi Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca karissāmā”ti. Natthi Bhagavato sarīrānaṃ bhāgo, vibhattāni Bhagavato sarīrāni. Ito aṅgāraṃ harathāti. Te tato aṅgāraṃ harimṃsu³.

Dhātuthūpapūjā

239. Atha kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Rājagahe Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca akāsi. Vesālikāpi Licchavī Vesāliyaṃ Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca akaṃsu. Kapilavatthuvāsīpi Sakyā Kapilavatthusmiṃ Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca akaṃsu. Allakappakāpi Bulayo Allakappe Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca akaṃsu. Rāmagāmakāpi Koliyā Rāmagāme Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca akaṃsu. Veṭṭhadīpakopi brāhmaṇo Veṭṭhadīpe

1. Chandānurakkhaṇatthaṃ niggaḥītalopo.

2. Pippalivaniyā (Syā)

3. Āharimṃsu (Syā, Ka)

Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca akāsi. Pāveyyakāpi Mallā Pāvāyaṃ
 Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca akaṃsu. Kosinārakāpi Mallā
 Kusinārāyaṃ Bhagavato sarīrānaṃ thūpaṇca mahaṇca akaṃsu. Doṇopi
 brāhmaṇo tumbassa thūpaṇca mahaṇca akāsi. Pippalivaniyāpi Moriyā
 Pippalivane aṅgārānaṃ thūpaṇca mahaṇca akaṃsu. Iti aṭṭha sarīrathūpā
 navamo tumbathūpo dasamo aṅgārathūpo. Evametaṃ bhūtapubbanti.

240. Aṭṭhadoṇaṃ cakkhumato sarīraṃ, sattadoṇaṃ Jambudīpe mahenti.

Ekaṇca Doṇaṃ purisavaruttamassa, Rāmagāme nāgarājāmaheti.

Ekāhi dāṭhā tidivehi pūjitā, ekā pana Gandhārapure mahīyati.

Kāliṅgarañño vijite punekaṃ, ekaṃ pana nāgarājā maheti.

Tasseva tejena ayaṃ vasundharā,

Āyāgaseṭṭhehi mahī alaṅkatā.

Evaṃ imaṃ cakkhumato sarīraṃ,

Susakkataṃ sakkatasakkatehi.

Devinda nāginda narinda pūjito,

Manussindaseṭṭhehi tatheva pūjito.

Taṃ vandatha¹ pañjalikā labhivā,

Buddho have kappasatehi dullabhoti.

Cattālīsa samā dantā, kesā lomā ca sabbaso.

Devā harīṃsu ekekaṃ, cakkavāḷaparamparāti.

Mahāparinibbānasuttaṃ niṭṭhitaṃ tatiyaṃ.

1. Taṃ taṃ vandatha (Syā)

4. Mahāsudassanasutta

241. Evaṃ me sutāṃ—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Kusinārāyaṃ viharati upavattane Mallānaṃ Sālavane antarena yamakasālānaṃ parinibbānasamaye. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantāṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantāṃ etadavoca “mā bhante Bhagavā imasmīṃ khuddakanagarake ujjāṅgalanagarake sākhanagarake parinibbāyi. Santi bhante aññāni mahānagarāni. Seyyathidaṃ, Campā Rājagahaṃ Sāvatti Sāketāṃ Kosambī Bārāṇasī, ettha Bhagavā parinibbāyatu. Ettha bahū khattiyamahāsālā brāhmaṇamahāsālā gahapatimahāsālā Tathāgate abhippasannā, te Tathāgatassa sarīrapūjaṃ karissantī”ti.

242. Mā hevaṃ Ānanda avaca, mā hevaṃ Ānanda avaca “khuddakanagarakaṃ ujjāṅgalanagarakaṃ sākhanagarakan”ti.

Kusāvatīrājadhānī

Bhūtapubbaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano nāma ahosi khattiyo muddhāvasitto¹ cāturato vijitāvī janapadatthāvariyaṃ appatto. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa ayaṃ Kusinārā Kusāvatī nāma rājadhānī ahosi. Puratthimena ca pacchimena ca dvādasayojanāni āyāmena, uttarena ca dakkhiṇena ca sattayojanāni vitthārena, Kusāvatī Ānanda rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Seyyathāpi Ānanda devānaṃ Ālakamandā nāma rājadhānī iddhā ceva hoti phītā ca² bahujanā ca ākiṇṇayakkhā ca subhikkhā ca. Evameva kho Ānanda Kusāvatī rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Kusāvatī Ānanda rājadhānī dasahi saddehi avivittā ahosi divā ceva rattiṇca. Seyyathidaṃ, hatthisaddena assasaddena rathasaddena bherisaddena mudiṅgasaddena viṇāsaddena gītasaddena

1. Khattiyo muddhābhisitto (Ka), cakkavattī dhammiko dhammarājā

(Mahāparinibbānasutta)

2. Iddhā ceva ahosi phītā ca (Syā)

saṅkhasaddena sammāsaddena pāṇitālasaddena “asnātha pivatha khādathā”^{ti} dasamena saddena.

Kusāvatī Ānanda rājadhānī sattahi pākārehi parikkhittā ahosi. Eko pākāro sovaṇṇamayo, eko rūpiyamayo, eko veḷuriyamayo, eko phalikamayo, eko lohitaṅkamayo¹, eko masāragallamayo, eko sabbaratanamayo. Kusāvatīyā Ānanda rājadhānīyā catunnaṃ vaṇṇānaṃ dvārāni ahesuṃ. Ekaṃ dvārāṃ sovaṇṇamayaṃ, ekaṃ rūpiyamayaṃ, ekaṃ veḷuriyamayaṃ, ekaṃ phalikamayaṃ, ekekasmim dvāre satta satta esikā nikhātā ahesuṃ tiporisāṅgā tiporisanikhātā dvādasaporisā ubbedhena. Ekā esikā sovaṇṇamayā, ekā rūpiyamayā, ekā veḷuriyamayā, ekā phalikamayā, ekā lohitaṅkamayā, ekā masāragallamayā, ekā sabbaratanamayā.

Kusāvatī Ānanda rājadhānī sattahi tālapantīhi parikkhittā ahosi. Ekā tālapanti sovaṇṇamayā, ekā rūpiyamayā, ekā veḷuriyamayā, ekā phalikamayā, ekā lohitaṅkamayā, ekā masāragallamayā, ekā sabbaratanamayā. Sovāṇṇamayassa tālassa sovaṇṇamayo khandho ahosi, rūpiyamayāni pattāni ca phalāni ca. Rūpiyamayassa tālassa rūpiyamayo khandho ahosi, sovaṇṇamayāni pattāni ca phalāni ca. Veḷuriyamayassa tālassa veḷuriyamayo khandho ahosi, phalikamayāni pattāni ca phalāni ca. Phalikamayassa tālassa phallikamayo khandho ahosi, veḷuriyamayāni pattāni ca phalāni ca. Lohitaṅkamayassa tālassa lohitaṅkamayo khandho ahosi, masāragallamayāni pattāni ca phalāni ca. Masāragallamayassa tālassa masāragallamayo khandho ahosi, lohitaṅkamayāni pattāni ca phalāni ca. Sabbaratanamayassa tālassa sabbaratanamayo khandho ahosi, sabbaratanamayāni pattāni ca phalāni ca. Tāsaṃ kho panānanda tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo² ca madanīyo ca. Seyyathāpi Ānanda pañcaṅgikassa tūriyassa suvinītassa suppaṭitālītassa sukusalehi samannāhatassa saddo hoti vaggu

1. Lohitaṅgamayo (Ka), lohitakamayo (Byākaraṇesu)

2. Kamanīyo (Sī, Syā, I)

ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Evameva kho Ānanda tāsāṃ tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Ye kho panānanda tena samayena kusāvatiyā rājadhāniyā dhuttā ahesuṃ soṇḍā pipāsā, te tāsāṃ tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddena paricāresuṃ.

Cakkaratana

243. Rājā Ānanda Mahāsudassano sattahi ratanehi samannāgato ahosi catūhi ca iddhīhi. Katamehi sattahi. Idhānanda rañño Mahāsudassanassa tadahuposathe pannarase sīsāṃhātassa uposathikassa uparipāsādavaragatassa dibbaṃ cakkaratanaṃ pāturahosi sahaṣṣāraṃ sanemikaṃ sanābhikaṃ sabbākāraparipūraṃ, disvā rañño Mahāsudassanassa etadahosi “sutāṃ kho pana metaṃ ‘yassa rañño khattiyassa muddhāvasittassa tadahuposathe pannarase sīsāṃhātassa uposathikassa uparipāsādavaragatassa dibbaṃ cakkaratanaṃ pātubhavati sahaṣṣāraṃ sanemikaṃ sanābhikaṃ sabbākāraparipūraṃ, so hoti rājā cakkavattī’ti. Assaṃ nu kho ahaṃ rājā cakkavattī”ti.

244. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano utthāyāsanaṃ ekamsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā vāmena hatthena suvaṇṇabhiṅkāraṃ gahetvā dakkhiṇena hatthena cakkaratanaṃ abbhukkiri “pavattatu bhavaṃ cakkaratanaṃ, abhivijjīnātu bhavaṃ cakkaratanaṃ”ti, atha kho taṃ Ānanda cakkaratanaṃ puratthimaṃ disaṃ pavatti¹, anvadeva² rājā Mahāsudassano saddhiṃ caturaṅginiyā senāya, yasmiṃ kho panānanda padese cakkaratanaṃ patiṭṭhāsi, tattha rājā Mahāsudassano vāsaṃ upagacchi saddhiṃ caturaṅginiyā senāya. Ye kho panānanda puratthimāya disāya paṭirājāno, te rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu “ehi kho mahārāja, svāgataṃ te mahārāja, sakaṃ te mahārāja, anusāsa mahārāja”ti. Rājā Mahāsudassano evamāha “pāṇo na hantabbo, adinnaṃ na ādātappaṃ, kāmesu micchā na caritabbā, musā na bhaṇitabbā, majjaṃ na pātabbaṃ, yathābhuttaṃca

1. Pavattati (Syā, Ka)

2. Anudeva (Syā)

bhuñjathā”ti. Ye kho panānanda puratthimāya disāya paṭirājāno, te rañño Mahāsudassanassa anuyantā ahesuṃ. Atha kho taṃ Ānanda cakkaratanam puratthimaṃ samuddaṃ ajjhogāhetvā paccuttarivā dakkhiṇaṃ disaṃ pavatti -pa- dakkhiṇaṃ samuddaṃ ajjhogāhetvā paccuttarivā pacchimaṃ disaṃ pavatti -pa- pacchimaṃ samuddaṃ ajjhogāhetvā paccuttarivā uttaraṃ disaṃ pavatti, anvadeva rājā Mahāsudassano saddhiṃ caturaṅginīyā senāya, yasmim kho panānanda padese cakkaratanam paṭiṭṭhāsi, tattha rājā Mahāsudassano vasaṃ upagacchi saddhiṃ caturaṅginīyā senāya. Ye kho panānanda uttarāya disāya paṭirājāno, te rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu “chi kho mahārāja, svāgataṃ te mahārāja, sakaṃ te mahārāja, anusāsa mahārāja”ti. Rājā Mahāsudassano evamāha “pāṇo na hantabbo, adinnaṃ na ādāttabbaṃ, kāmesu micchā na caritabbā, musā na bhaṇitabbā, majjaṃ na pātabbāṃ, yathābhuttaṃca bhuñjathā”ti. Ye kho panānanda uttarāya disāya paṭirājāno, te rañño Mahāsudassanassa anuyantā ahesuṃ.

245. Atha kho taṃ Ānanda cakkaratanam samuddapariyantaṃ pathaviṃ abhivijjinitvā kusāvatim rājadhāniṃ paccāgantvā rañño Mahāsudassanassa antepuradvāre atthakaraṇapamukhe akkhāhataṃ maññe aṭṭhāsi rañño Mahāsudassanassa antepuraṃ upasobhayamānaṃ. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ cakkaratanam pāturahosi. (1)

Hatthirātana

246. Puna caparaṃ Ānanda rañño Mahāsudassanassa hatthirātanaṃ pāturahosi sabbaseto sattappaṭiṭṭho iddhiṃā vehāsaṅgamo Uposatho nāma nāgarājā. Taṃ disvā rañño Mahāsudassanassa cittaṃ pasīdi “bhaddakaṃ vata bho hatthiyānaṃ sace damathaṃ upeyyā”ti. Atha kho taṃ Ānanda hatthirātanaṃ seyyathāpi nāma gandhahatthājāniyo dīgharattaṃ superidanto, evameva damathaṃ upagacchi. Bhūtapubbaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano tameva hatthirātanaṃ vīmaṃsamāno pubbaṇhasamayaṃ abhiruhitvā samuddapariyantaṃ pathaviṃ anuyāyitvā Kusāvatim rājadhāniṃ paccāgantvā pātārāsamakāsi. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ hatthirātanaṃ pāturahosi. (2)

Assaratana

247. Puna caparam ānanda rañño Mahāsudassanassa assaratanam pāturahosi sabbaseto kālasīso muñjakeso iddhimā vehāsaṅgamo Valāhako nāma assarājā. Tam disvā rañño Mahāsudassanassa cittaṃ pasīdi “bhaddakam vata bho assayānam sace damatham upeyyā”ti. Atha kho tam ānanda assaratanam seyyathāpi nāma bhaddo assājāniyo dīgharattam suparidanto, evameva damatham upagacchi. Bhūtapubbam ānanda rājā Mahāsudassano tameva assaratanam vīmaṃsamāno pubbaṇhasamayam abhiruhitvā samuddapariyantam pathaviṃ anuyāyitvā kusāvatim rājadhānim paccāgantvā pātārāsamakāsi. Rañño ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ assaratanam pāturahosi. (3)

Maṇiratana

248. Puna caparam ānanda rañño Mahāsudassanassa maṇiratanam pāturahosi. So ahosi maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṃso suparikammakato accho vipprasanno anāvalo sabbākārasampanno. Tassa kho panānanda maṇiratanassa ābhā samantā yojanam phuṭā ahosi. Bhūtapubbam ānanda rājā Mahāsudassano tameva maṇiratanam vīmaṃsamāno caturaṅginim senam sannayhitvā maṇim dhajaggaṃ āropetvā rattandhakāratimisāya pāyāsi. Ye kho panānanda samantā gāmā ahesuṃ, te tenobhāsena kammante payojesuṃ divāti maññamānā. Rañño ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ maṇiratanam pāturahosi. (4)

Itthiratanā

249. Puna caparam ānanda rañño Mahāsudassanassa itthiratanam pāturahosi abhirūpā dassaniyā pāsādikā paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatā nātidīghā nātirassā nātikisā nāthilā nātikālikā nāccodātā atikkantā mānussivaṇṇam¹ appattā dibbavaṇṇam. Tassa kho panānanda itthiratanassa evarūpo kāyasamphasso hoti,

1. Mānussivaṇṇam (Syā)

seyyathāpi nāma tūlapicuno vā kappāsapicuno vā. Tassa kho panānanda itthiratanassa sīte uṇhāni gattāni honti, uṇhe sītāni. Tassa kho panānanda itthiratanassa kāyato candanagandho vāyati, mukhato uppalagandho. Taṃ kho panānanda itthiratanam rañño Mahāsudassanassa pubbuṭṭhāyinī ahosi pacchānipātini kimkārapaṭissāvinī manāpacārinī piyavādinī. Taṃ kho panānanda itthiratanam rājānam Mahāsudassanam manasāpi no aticari¹, kuto pana kāyena. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ itthiratanam pāturahosi. (5)

Gahapatiratanā

250. Puna caparam ānanda rañño Mahāsudassanassa gahapatiratanam pāturahosi. Tassa kammavipākajam dibbacakkhu pāturahosi, yena nidhim passati sassāmikampi assāmikampi. So rājānam Mahāsudassanam upasaṅkamitvā evamāha “appossukko tvaṃ deva hohi, ahaṃ te dhanena dhanakaraṇīyam karissāmī”ti. Bhūtapubbaṃ ānanda rājā Mahāsudassano tameva gahapatiratanam vīmaṃsamāno nāvaṃ abhiruhitvā majjhe Gaṅgāya nadiyā sotaṃ ogāhitvā gahapatiratanam etadavoca “attho me gahapati hiraññasuvaṇṇenā”ti. Tena hi mahārāja ekaṃ tīraṃ nāvā upetūti. Idheva me gahapati attho hiraññasuvaṇṇenāti. Atha kho taṃ ānanda gahapatiratanam ubhohi hatthehi udakaṃ omasitvā pūraṃ hiraññasuvaṇṇassa kumbhiṃ uddharitvā rājānam Mahāsudassanam etadavoca “alamettāvatā mahārāja, katamettāvatā mahārāja, pūjitamettāvatā mahārāja”ti. Rājā Mahāsudassano evamāha “alamettāvatā gahapati, katamettāvatā gahapati, pūjitamettāvatā gahapati”ti. Rañño ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ gahapatiratanam pāturahosi. (6)

Pariṇāyakaratanā

251. Puna caparam ānanda rañño Mahāsudassanassa pariṇāyakaratanam pāturahosi paṇḍito viyatto medhāvī paṭibalo rājānam

1. Aticari (Ka), aticāri (Sī, Syā, I)

Mahāsudassanaṃ upayāpetabbaṃ upayāpetuṃ apayāpetabbaṃ apayāpetuṃ ṭhapetabbaṃ ṭhapetuṃ. So rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamitvā evamāha “appossukko tvaṃ deva hohi, ahamanusāsissāmī”ti. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṃ pariṇāyakaratanāṃ pāturahosi. (7)

Rājā Ānanda Mahāsudassano imehi sattahi ratanehi samannāgato ahosi.

Catu-iddhisamannāgata

252. (Rājā Ānanda Mahāsudassano catūhi iddhīhi samannāgato ahosi.) Katamāhi catūhi iddhīhi. Idhānanda rājā Mahāsudassano abhirūpo ahosi dassanīyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato ativiya aññehi manussehi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya paṭhamāya iddhiyā samannāgato ahosi.

Puna caparaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano dīghāyuko ahosi ciraṭṭhitiko ativiya aññehi manussehi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya dutiyāya iddhiyā samannāgato ahosi.

Puna caparaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano appābādho ahosi appātaṅko samavepākiniyā gahaṇiyā samannāgato nātisītāya nāccuṇhāya ativiya aññehi manussehi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya tatiyāya iddhiyā samannāgato ahosi.

Puna caparaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano brāhmaṇagahapatikānaṃ piyo ahosi manāpo. Seyyathāpi Ānanda pitā puttānaṃ piyo hoti manāpo, evameva kho Ānanda rājā Mahāsudassano brāhmaṇagahapatikānaṃ piyo ahosi manāpo, raññopi Ānanda Mahāsudassanassa brāhmaṇagahapatikā piyā ahesuṃ manāpā. Seyyathāpi Ānanda pitu puttā piyā honti manāpā, evameva kho Ānanda raññopi Mahāsudassanassa brāhmaṇagahapatikā piyā ahesuṃ manāpā.

Bhūtapubbaṃ Ānanda rājā Mahāsudassano caturaṅginīyā senāya uyyānabhūmiṃ niyyāsi. Atha kho Ānanda brāhmaṇagahapatikā rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu “ataramāno deva yāhi,

yathā taṃ mayāṃ cirataraṃ passeyyāmā”ti. Rājāpi Ānanda Mahāsudassano sārathim āmantesi “ataramāno sārathi rathaṃ pesehi, yathā ahaṃ brāhmaṇagahapatike cirataraṃ passeyyan”ti. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya catutthiyā¹ iddhiyā samannāgato ahosi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāhi catūhi iddhihi samannāgato ahosi.

Dhammapāsādapokkharāṇi

253. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ imāsu tālantarikāsu dhanusate dhanusate pokkharāṇiyo māpeyyan”ti.

Māpesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsu tālantarikāsu dhanusate dhanusate pokkharāṇiyo. Tā kho panānanda pokkharāṇiyo catunnaṃ vaṇṇānaṃ iṭṭhakāhi citā ahesuṃ, ekā iṭṭhakā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalikamayā.

Tāsu kho panānanda pokkharāṇiṣu cattāri cattāri sopānāni ahesuṃ catunnaṃ vaṇṇānaṃ, ekaṃ sopānaṃ sovaṇṇamayā ekaṃ rūpiyamayā ekaṃ veḷuriyamayā ekaṃ phalikamayā. Sovāṇṇamayassa sopānassa sovaṇṇamayā thambhā ahesuṃ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Rūpiyamayassa sopānassa rūpiyamayā thambhā ahesuṃ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Veḷuriyamayassa sopānassa veḷuriyamayā thambhā ahesuṃ phalikamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Phalikamayassa sopānassa phalikamayā thambhā ahesuṃ veḷuriyamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Tā kho panānanda pokkharāṇiyo dvīhi vedikāhi parikkhittā ahesuṃ ekā vedikā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā. Sovāṇṇamayāya vedikāya sovaṇṇamayā thambhā ahesuṃ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Rūpiyamayāya vedikāya rūpiyamayā thambhā ahesuṃ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ imāsu pokkharāṇiṣu evarūpaṃ mālaṃ ropāpeyyaṃ uppalaṃ padumaṃ kumudaṃ puṇḍarīkaṃ sabbotukaṃ sabbajanassa anāvaṭan”ti. Ropāpesi

1. Catutthāya (Syā)

kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsu pokkharāṇīsu evarūpaṃ mālaṃ uppalaṃ padumaṃ kumudaṃ puṇḍarīkaṃ sabbotukaṃ sabbajanassa anāvaṭaṃ.

254. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ imāsaṃ pokkharāṇīnaṃ tīre nhāpake purise ṭhapeyyaṃ, ye āgatāgataṃ janaṃ nhāpessanti”ti. Ṭhapesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsaṃ pokkharāṇīnaṃ tīre nhāpake purise, ye āgatāgataṃ janaṃ nhāpesuṃ.

Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ imāsaṃ pokkharāṇīnaṃ tīre evarūpaṃ dānaṃ paṭṭhapeyyaṃ annaṃ annaṭṭhikassa¹ pānaṃ pānaṭṭhikassa vatthaṃ vatthaṭṭhikassa yānaṃ yānaṭṭhikassa sayanaṃ sayanaṭṭhikassa itthiṃ itthiṭṭhikassa hiraññaṃ hiraññaṭṭhikassa suvaṇṇaṃ suvaṇṇaṭṭhikassa”ti. Paṭṭhapesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsaṃ pokkharāṇīnaṃ tīre evarūpaṃ dānaṃ annaṃ annaṭṭhikassa pānaṃ pānaṭṭhikassa vatthaṃ vatthaṭṭhikassa yānaṃ yānaṭṭhikassa sayanaṃ sayanaṭṭhikassa itthiṃ itthiṭṭhikassa hiraññaṃ hiraññaṭṭhikassa suvaṇṇaṃ suvaṇṇaṭṭhikassa.

255. Atha kho Ānanda brāhmaṇagahapatikā pahūtaṃ sāpateyyaṃ ādāya rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu “idaṃ deva pahūtaṃ sāpateyyaṃ devaṇṇeva uddissa ābhataṃ, taṃ devo paṭiggaṇhatū”ti. Alaṃ bho mamaṭṭhaṃ pahūtaṃ sāpateyyaṃ dhammikenā balinā abhisāṅkhataṃ, tañca vo hotu, ito ca bhiyyo harathāti. Te raññā paṭikkhattā ekamantaṃ apakkamma evaṃ samacintesuṃ “na kho etaṃ amhākaṃ patirūpaṃ, yaṃ mayaṃ imāni sāpateyyāni punadeva sakāni gharāni paṭihareyyāma. Yaṃnūna mayaṃ rañño Mahāsudassanassa nivesanaṃ māpeyyāmā”ti. Te rājānaṃ Mahāsudassanaṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu “nivesanaṃ te deva māpessāmā”ti. Adhivāsesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tuṇhībhāvena.

256. Atha kho Ānanda Sakko Devānamindo rañño Mahāsudassanassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Vissakammaṃ² devaputtaṃ āmantesi

1. Annatthitassa (Sī, Syā, Kaṃ, I), evaṃ sabbattha pakabhirūpeneva dissati.

2. Visukammaṃ (Ka)

“Ehi tvaṃ samma Vissakamma, rañño Mahāsudassanassa nivesanaṃ māpehi dhammaṃ nāma pāsādan”ti. “Evaṃ bhaddantavā”ti kho Ānanda Vissakammo devaputto Sakkassa Devānamindassa paṭissutvā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva devesu Tāvatisesesu antarahito rañño Mahāsudassanassa purato pāturahosi. Atha kho Ānanda Vissakammo devaputto rājānaṃ Mahāsudassanaṃ etadavoca “nivesanaṃ te deva māpessāmi Dhammaṃ nāma pāsādan”ti. Adhivāsesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tuṇhībhāvena.

Māpesi kho Ānanda Vissakammo devaputto rañño Mahāsudassanassa nivesanaṃ dhammaṃ nāma pāsādan. Dhammo Ānanda pāsādo puratthimena pacchimena ca yojanaṃ āyāmena ahosi. Uttarena dakkhiṇena ca aḍḍhayojanaṃ vitthārena. Dhammassa Ānanda pāsādassa tiporisam uccatarena vatthu citaṃ ahosi catunnaṃ vaṇṇānaṃ iṭṭhakāhi, ekā iṭṭhakā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalīkamayā.

Dhammassa Ānanda pāsādassa caturāsīti thambhasahassāni ahesuṃ catunnaṃ vaṇṇānaṃ, eko thambho sovaṇṇamayo eko rūpiyamayo eko veḷuriyamayo eko phalīkamayo. Dhammo Ānanda pāsādo catunnaṃ vaṇṇānaṃ phalakehi santhato ahosi, ekaṃ phalakaṃ sovaṇṇamayaṃ ekaṃ rūpiyamayaṃ ekaṃ veḷuriyamayaṃ ekaṃ phalīkamayaṃ.

Dhammassa Ānanda pāsādassa catuvīsati sopānāni ahesuṃ catunnaṃ vaṇṇānaṃ, ekaṃ sopānaṃ sovaṇṇamayaṃ ekaṃ rūpiyamayaṃ ekaṃ veḷuriyamayaṃ ekaṃ phalīkamayaṃ. Sovanṇamayassa sopānassa sovaṇṇamayā thambhā ahesuṃ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Rūpiyamayassa sopānassa rūpiyamayā thambhā ahesuṃ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Veḷuriyamayassa sopānassa veḷuriyamayā thambhā ahesuṃ phalīkamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Phalīkamayassa sopānassa phalīkamayā thambhā ahesuṃ veḷuriyamayā sūciyo ca uṇhisaṇca.

Dhamme Ānanda pāsāde caturāsīti kūṭāgārasahassāni ahesuṃ catunnaṃ vaṇṇānaṃ, ekaṃ kūṭāgāraṃ sovaṇṇamayaṃ ekaṃ rūpiyamayaṃ ekaṃ

veḷuriyamayaṃ ekaṃ phalikamayaṃ. Sovaṇṇamaye kūṭāgāre rūpiyamayo pallaṅko paññatto ahosi, rūpiyamaye kūṭāgāre sovaṇṇamayo pallaṅko paññatto ahosi, veḷuriya-maye kūṭāgāre dantamayo pallaṅko paññatto ahosi, phalikamaye kūṭāgāre sāramayo pallaṅko paññatto ahosi. Sovaṇṇamayassa kūṭāgārassa dvāre rūpiyamayo tālo ṭhito ahosi, tassa rūpiyamayo khandho sovaṇṇamayāni pattāni ca phalāni ca. Rūpiyamayassa kūṭāgārassa dvāre sovaṇṇamayo tālo ṭhito ahosi, tassa sovaṇṇamayo khandho, rūpiyamayāni pattāni ca phalāni ca. Veḷuriyamayassa kūṭāgārassa dvāre phalikamayo tālo ṭhito ahosi, tassa phalikamayo khandho, veḷuriyamayāni pattāni ca phalāni ca. Phalikamayassa kūṭāgārassa dvāre veḷuriyamayo tālo ṭhito ahosi, tassa veḷuriyamayo khandho, phalikamayāni pattāni ca phalāni ca.

257. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ Mahāviyūhassa kūṭāgārassa dvāre sabbasovaṇṇamayaṃ tālavanaṃ māpeyyaṃ, yattha divāvihāraṃ nisīdissāmi”ti. Māpesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano Mahāviyūhassa kūṭāgārassa dvāre sabbasovaṇṇamayaṃ tālavanaṃ, yattha divāvihāraṃ nisīdi. Dhammo Ānanda pāsādo dvīhi vedikāhi parikkhitto ahosi, ekā vedikā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā. Sovaṇṇamayāya vedikāya sovaṇṇamayā thambhā ahesuṃ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Rūpiyamayāya vedikāya rūpiyamayā thambhā ahesuṃ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṇca.

258. Dhammo Ānanda pāsādo dvīhi kiṅkiṇikajālehi¹ parikkhitto ahosi, ekaṃ jālaṃ sovaṇṇamayaṃ ekaṃ rūpiyamayaṃ. Sovaṇṇamayassa jālassa rūpiyamayā kiṅkiṇikā ahesuṃ, rūpiyamayassa jālassa sovaṇṇamayā kiṅkiṇikā ahesuṃ. Tesāṃ kho paṇānanda kiṅkiṇikajālānaṃ vāteritānaṃ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Seyyathāpi Ānanda pañcaṅgikassa tūriyassa suvinītassa

1. Kiṅkaṇikajālehi (Syā, Ka)

suppaṭitālītaṣṣa sukusalehi¹ samannāhatassa saddo hoti vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Evameva kho Ānanda tesaṃ kiṅkiṇikajālānaṃ vāteritānaṃ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca kamanīyo ca madanīyo ca. Ye kho panānanda tena samayena Kusāvatīyā rājadhāniyā dhuttā ahesuṃ soṇḍā pipāsā, te tesaṃ kiṅkiṇikajālānaṃ vāteritānaṃ saddena paricāresuṃ. Niṭṭhito kho panānanda Dhammo pāsādo duddikkho ahosi musati cakkhūni. Seyyathāpi Ānanda vassānaṃ pacchime māse saradasamaye viddhe vigatavalāhake deve ādicco nabhaṃ abbhussakkamāno² duddikkho³ hoti musati cakkhūni, evameva kho Ānanda Dhammo pāsādo duddikkho ahosi musati cakkhūni.

259. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi. “Yaṃnūnāhaṃ Dhammassa pāsādassa purato Dhammaṃ nāma pokkharaṇiṃ māpeyyan”ti. Māpesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano Dhammassa pāsādassa purato Dhammaṃ nāma pokkharaṇiṃ. Dhammā Ānanda pokkharaṇi puratthimena pacchimena ca yojanaṃ āyāmena ahosi, uttarena dakkhiṇena ca aḍḍhayojanaṃ vitthārena. Dhammā Ānanda pokkharaṇi catunnaṃ vaṇṇānaṃ iṭṭhakāhi citā ahosi, ekā iṭṭhakā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalikamayā.

Dhammāya Ānanda pokkharaṇiyā catuvīsati sopānāni ahesuṃ catunnaṃ vaṇṇānaṃ, ekaṃ sopānaṃ sovaṇṇamayā ekaṃ rūpiyamayaṃ ekaṃ veḷuriyamayaṃ ekaṃ phalikamayaṃ. Sovaṇṇamayassa sopānassa sovaṇṇamayā thambhā ahesuṃ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Rūpiyamayassa sopānassa rūpiyamayā thambhā ahesuṃ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Veḷuriyamayassa sopānassa veḷuriyamayā thambhā ahesuṃ phalīkamayā sūciyo ca uṇhisaṇca. Phalīkamayassa sopānassa phalīkamayā thambhā ahesuṃ veḷuriyamayā sūciyo ca uṇhisaṇca.

Dhammā Ānanda pokkharaṇi dvīhi vedikāhi parikkhittā ahosi, ekā vedikā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā. Sovaṇṇamayāya vedikāya

1. Kusalehi (Sī, Syā, Kaṃ, I)

2. Abbhuggamamāno (Sī, I, Ka)

3. Dudikkho (I)

sovaṇṇamayā thambhā ahesum rūpiyamayā sūciyo ca uṇhisaṇca.

Rūpiyamayāya vedikāya rūpiyamayā thambhā ahesum sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhisaṇca.

Dhammā Ānanda pokkharañī sattahi tālapantīhi parikkhattā ahosi, ekā tālapanti sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalikamayā ekā lohitaṅkamayā ekā masāragallamayā ekā sabbaratanamayā.

Sovaṇṇamayassa tālassa sovaṇṇamayo khandho ahosi, rūpiyamayāni pattāni ca phalāni ca. Rūpiyamayassa tālassa rūpiyamayo khandho ahosi, sovaṇṇamayāni pattāni ca phalāni ca. Veḷuriyamayassa tālassa veḷuriyamayo khandho ahosi, phalikamayāni pattāni ca phalāni ca. Phalikamayassa tālassa phalikamayo khandho ahosi, veḷuriyamayāni pattāni ca phalāni ca.

Lohitaṅkamayassa tālassa lohitaṅkamayo khandho ahosi, masāragallamayāni pattāni ca phalāni ca. Masāragallamayassa tālassa masāragallamayo khandho ahosi, lohitaṅkamayāni pattāni ca phalāni ca. Sabbaratanamayassa tālassa sabbaratanamayo khandho ahosi, sabbaratanamayāni pattāni ca phalāni ca. Tāsaṃ kho panānanda tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Seyyathāpi Ānanda pañcaṅgikassa tūriyassa suvinītassa suppaṭitālitassa sukusalehi samannāhatassa saddo hoti vaggu ca rajanīyo ca kamanīyo ca madanīyo ca, evameva kho Ānanda tāsaṃ tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Ye kho panānanda tena samayena Kusāvatīyā rājadhāniyā dhuttā ahesum soṇḍā pipāsā, te tāsaṃ tālapantīnaṃ vāteritānaṃ saddena paricāresum.

Niṭṭhite kho panānanda Dhamme pāsāde niṭṭhitāya Dhammāya ca pokkharañiyā rājā Mahāsudassano ‘ye¹ tena samayena samaṇesu vā samaṇasammatā brāhmaṇesu vā brāhmaṇasammatā’, te sabbakāmehi santappetvā Dhammaṃ pāsādaṃ abhiruhi.

Paṭhamabhāṇavāro.

1. Ye kho panānanda (Syā, Ka)

Jhānasampatti

260. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “kissa nu kho me idaṃ kammaṣṣa phalaṃ kissa kammaṣṣa vipāko, yenāhaṃ etarahi evaṃmahiddhiko evaṃmahānubhāvo”ti. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “tiṇṇaṃ kho me idaṃ kammānaṃ phalaṃ tiṇṇaṃ kammānaṃ vipāko, yenāhaṃ etarahi evaṃmahiddhiko evaṃmahānubhāvo. Seyyathidaṃ, dānassa damassa saṃyamassā”ti.

Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano yena Mahāviyūhaṃ kūṭāgāraṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Mahāviyūhassa kūṭāgārassa dvāre ṭhito udānaṃ udānesi “tiṭṭha kāmavitakka, tiṭṭha byāpādavitakka, tiṭṭha vihiṃsāvitakka, ettāvatā kāmavitakka, ettāvatā byāpādavitakka, ettāvatā vihiṃsāvitakka”ti.

261. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano Mahāviyūhaṃ kūṭāgāraṃ pavisitvā sovaṇṇamaye pallaṅke nissinno vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamāṃ jhānaṃ upasampajja vihāsi, vitakkavicārānaṃ vūpasamā ajjhataṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyaṃ jhānaṃ upasampajja vihāsi, pītiyā ca virāgā upekkhako ca vihāsi, sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisaṃvedesi, yaṃ taṃ ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti tatiyaṃ jhānaṃ upasampajja vihāsi, sukhasa ca pahānā dukkhasa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṃ atthaṅgamā adukkhamasukhaṃ upekkhāsatipārisuddhiṃ catutthaṃ jhānaṃ upasampajja vihāsi.

262. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano Mahāviyūhā kūṭāgārā nikkhamitvā sovaṇṇamayāṃ kūṭāgāraṃ pavisitvā rūpiyamaye pallaṅke nisinno mettāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā vihāsi. Tathā dutiyaṃ tathā tatiyaṃ tathā catutthaṃ. Iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantāṃ lokaṃ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamaṇena averena abyāpajjena pharitvā vihāsi.

Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-.
 Upekkhāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā viḥāsi. Tathā dutiyaṃ tathā
 tatiyaṃ tathā catutthaṃ. Iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya
 sabbāvantāṃ lokaṃ upekkhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena
 appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viḥāsi.

Caturāsītīnagarasahassādi

263. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa caturāsītī nagarasahassāni
 ahesuṃ Kusāvatīrājadhānippamukhāni, caturāsītī pāsādasahassāni ahesuṃ
 Dhammapāsādappamukhāni, caturāsītī kūṭāgārasahassāni ahesuṃ
 Mahāvīyūhakūṭāgārappamukhāni, caturāsītī pallaṅkasahassāni ahesuṃ
 sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni
 paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-
 uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, caturāsītī nāgasahassāni ahesuṃ
 sovaṇṇālāṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni
 Oposathanāgarājappamukhāni, caturāsītī assasahassāni ahesuṃ
 sovaṇṇālāṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-
 assarājappamukhāni, caturāsītī rathasahassāni ahesuṃ sīhacamma-parivārāni
 byagghacamma-parivārāni dīpicamma-parivārāni Paṇḍukambalaparivārāni
 sovaṇṇālāṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni
 Vejayantarathappamukhāni, caturāsītī maṇisahassāni ahesuṃ
 maṇīratanaṃ appamukhāni, caturāsītī itthisahassāni ahesuṃ
 Subhaddādevippamukhāni, caturāsītī gahapatīsaṃsāraṇi ahesuṃ
 gahapatīratanaṃ appamukhāni, caturāsītī khattiyasahassāni ahesuṃ anuyantāni
 pariṇāyakaranaṃ appamukhāni, caturāsītī dhenusaṃsāraṇi ahesuṃ
 duhasandaṇi¹ kaṃsūpadhāraṇi, caturāsītī vatthakoṭīsaṃsāraṇi ahesuṃ
 khomasukhumānaṃ kappāsikasukhumānaṃ koseyyasukhumānaṃ
 kambalasukhumānaṃ, (rañño Ānanda Mahāsudassanassa)² caturāsītī
 thālīpākasahassāni ahesuṃ sāyaṃ pātāṃ bhaddābhīhāro abhihariyittha.

1. Dukūlasandaṇi (I) dukūlasandaṇi (Saṃ 2. 118) 2. () Sī-I-potthakesu natthi.

264. Tena kho panānanda samayena rañño Mahāsudassanassa caturāsīti nāgasahassāni sāyaṃ pātaṃ upaṭṭhānaṃ āgacchanti. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “imāni kho me caturāsīti nāgasahassāni sāyaṃ pātaṃ upaṭṭhānaṃ āgacchanti, yaṃnūna vassasatassa vassasatassa accayena dvecattālīsaṃ dvecattālīsaṃ nāgasahassāni sakim sakim upaṭṭhānaṃ āgaccheyyūn”ti. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano pariṇāyakaratanam āmantesi “imāni kho me samma pariṇāyakarata caturāsīti nāgasahassāni sāyaṃ pātaṃ upaṭṭhānaṃ āgacchanti, tena hi samma pariṇāyakarata vassasatassa vassasatassa accayena dvecattālīsaṃ dvecattālīsaṃ nāgasahassāni sakim sakim upaṭṭhānaṃ āgacchantū”ti. “Evaṃ devā”ti kho Ānanda pariṇāyakaratanam rañño Mahāsudassanassa paccassosi. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa aparena samayena vassasatassa vassasatassa accayena dvecattālīsaṃ dvecattālīsaṃ nāgasahassāni sakim sakim upaṭṭhānaṃ āgamaṃsu.

Subhaddādevi-upasaṅkamana

265. Atha kho Ānanda Subhaddāya deviyā bahunnaṃ vassānaṃ bahunnaṃ vassasatānaṃ bahunnaṃ vassasahassānaṃ accayena etadahosi “ciraṃ diṭṭho kho me rājā Mahāsudassano, yaṃnūnāhaṃ rājānaṃ Mahāsudassanaṃ dassanāya upasaṅkameyyan”ti. Atha kho Ānanda Subhaddā devī itthāgāraṃ āmantesi “etha tumhe sīsāni nhāyatha pītāni vatthāni pārupatha, ciraṃ diṭṭho no rājā Mahāsudassano, rājānaṃ Mahāsudassanaṃ dassanāya upasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ ayye”ti kho Ānanda itthāgāraṃ Subhaddāya deviyā paṭissutvā sīsāni nhāyitvā pītāni vatthāni pārupitvā yena Subhaddā devī tenupasaṅkami. Atha kho Ānanda Subhaddā devī pariṇāyakaratanam āmantesi “kappehi samma pariṇāyakarata caturaṅginim senam, ciraṃ diṭṭho no rājā Mahāsudassano, rājānaṃ Mahāsudassanaṃ dassanāya upasaṅkamissāmā”ti. “Evaṃ devī”ti kho Ānanda pariṇāyakaratanam Subhaddāya deviyā paṭissutvā caturaṅginim senam kappāpetvā Subhaddāya deviyā paṭivedesi “kappitā kho devi caturaṅginī senā, yassadāni kalam maññasī”ti. Atha kho Ānanda

Subhaddā devī caturaṅginiyā senāya saddhiṃ itthāgārena yena Dhammo pāsādo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Dhammaṃ pāsādaṃ abhiruhitvā yena Mahāviyūhaṃ kūṭāgārāṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Mahāviyūhassa Kūṭāgārassa dvārabāhaṃ ālambitvā aṭṭhāsi. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano saddaṃ sutvā “kiṃ nu kho mahato viya janakāyassa saddo”ti Mahāviyūhā kūṭāgārā nikkhamanto addasa Subhaddaṃ devīṃ dvārabāhaṃ ālambitvā ṭhitaṃ, disvāna Subhaddaṃ devīṃ etadavoca “ettheva devi tiṭṭha mā pāvisi”ti. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano aññataraṃ purisaṃ āmantesi “ehi tvaṃ ambho purisa Mahāviyūhā kūṭāgārā sovaṇṇamayāṃ pallaṅkaṃ nīharitvā sabbasovaṇṇamaye tālavane paññapehi”ti. “Evaṃ devā”ti kho Ānanda so puriso rañño Mahāsudassanassa paṭissutvā Mahāviyūhā kūṭāgārā sovaṇṇamayāṃ pallaṅkaṃ nīharitvā sabbasovaṇṇamaye tālavane paññapesi. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano dakkhiṇena passena sīhaseyyaṃ kappesi pāde pādaṃ accādhāya sato sampajāno.

266. Atha kho Ānanda Subhaddāya deviyā etadahosi “vipasannāni kho rañño Mahāsudassanassa indriyāni, parisuddho chavivaṇṇo pariyodāto, mā heva kho rājā Mahāsudassano kālamakāsi”ti rājānaṃ Mahāsudassanaṃ etadavoca—

“Imāni te deva caturāsīti nagarasahassāni
Kusāvatīrājadhānippamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti pāsādasahassāni
Dhammapāsādappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti kūṭāgārasahassāni
Mahāviyūhakūṭāgārappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti pallaṅkasahassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Uposathanāgarājappamukhāni, ettha

deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti assasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti rathasahassāni sīhacammaaparivārāni byagghacammaaparivārāni dīpicammaaparivārāni Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejayantarathappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti itthisahassāni itthiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti gahapatisahassāni gahapatiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti khattiyasahassāni anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti dhenusahassāni duhasandanāni kaṃsūpadhāraṇāni, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti vatthakoṭisahassāni khomasukhumānaṃ kappāsikasukhumānaṃ koseyyasukhumānaṃ kambalasukhumānaṃ, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi. Imāni te deva caturāsīti thālīpākasahassāni sāyaṃ pātaṃ bhattābhihāro abhihariyati, ettha deva chandaṃ janehi jīvite apekkhaṃ karohi”ti.

267. Evaṃ vutte Ānanda rājā Mahāsudassano Subhaddaṃ devinṃ etadavoca—“dīgharattaṃ kho maṃ tvaṃ devi iṭṭhehi kantehi piyehi manāpehi samudācarittha, atha ca pana maṃ tvaṃ pacchime kāle aniṭṭhehi akantehi appiyehi amanāpehi samudācarasī”ti. Kathaṃ carahi taṃ deva samudācarāmi. Evaṃ kho maṃ tvaṃ devi samudācara “sabbeheva deva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo, mā kho tvaṃ deva sāpekkho kālamakāsi, dukkhā sāpekkhassa kālamkiriya, garahitā ca sāpekkhassa kālamkiriya. Imāni te deva caturāsīti

nagarasahassāni Kusāvatirājadhānippamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pāsādasahassāni Dhammapāsādappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti kūṭāgārasahassāni Mahāviyūhakūṭāgārappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pallaṅkasahassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Uposathanāgarājappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti assasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti rathasahassāni sīhacamma-parivārāni byagghacamma-parivārāni dīpicamma-parivārāni Paṇḍukambalapari-vārāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejyantaratappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti itthisahassāni Subhaddādevippamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti gahapatisahassāni gahapatiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti khattiyasahassāni anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti dhenusahassāni duhasandanāni kaṃsūpadhāraṇāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti vatthakoṭṭisahassāni khomasukhumānaṃ kappāsikasukhumānaṃ koseyyasukhumānaṃ kambalasukhumānaṃ, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti thālīpākasahassāni sāyaṃ pātaṃ bhattābhihāro abhihariyati, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi”ti.

268. Evaṃ vutte Ānanda Subhaddā devī parodi assūni pavattesi. Atha kho Ānanda Subhaddā devī assūni puñchitvā¹ rājānaṃ Mahāsudassanaṃ etadavoca—

“Sabbeheva deva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo, mā kho tvaṃ deva sāpekkho kālamakāsi, dukkhā sāpekkhassa kālaṃkiriyā, garahitā ca sāpekkhassa kālaṃkiriyā. Imāni te deva caturāsīti nagarasahassāni Kusāvatīrājadhānippamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pāsādasahassāni Dhammapāsādappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti kūṭāgārasahassāni Mahāvīyūhakūṭāgārappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pallaṅkasahassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni saramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Uposathanāgarājappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti assasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti rathasahassāni sīhacamma-parivārāni byagghacamma-parivārāni dīpicamma-parivārāni Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejyantarathappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti itthisahassāni itthiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti gahapatisahassāni gahapatiratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni

1. Pamajjitvā (Sī, Syā, I), puñjitvā (Ka)

te deva caturāsīti khattiyasahassāni anuyantāni
 pariṇāyakaratanappamukhāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ
 mākāsi. Imāni te deva caturāsīti dhenusahassāni duhasandanāni
 kaṃsūpadhāraṇāni, ettha deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi.
 Imāni te deva caturāsīti vatthakoṭṭisahasassāni khomasukhumānaṃ
 kappāsikasukhumānaṃ koseyyasukhumānaṃ kambalasukhumānaṃ, ettha
 deva chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti
 thālīpākasahasassāni sāyaṃ pātaṃ bhattābhihāro abhihariyati, ettha deva
 chandaṃ pajaha jīvite apekkhaṃ mākāsi”ti.

Brahmalokūpagama

269. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano na cirasseva kālamakāsi.
 Seyyathāpi Ānanda gahapatissa vā gahapatiputtassa vā manuññaṃ bhojanaṃ
 bhuttāvissa bhattasammado hoti. Evameva kho Ānanda rañño
 Mahāsudassanassa mārāṇantikā vedanā ahosi. Kālaṅkato ca Ānanda rājā
 Mahāsudassano sugatiṃ brahmalokaṃ upapajji. Rājā Ānanda
 Mahāsudassano caturāsīti vassasahasassāni kumārakīlaṃ¹ kīli. Caturāsīti
 vassasahasassāni oparajjaṃ kāresi. Caturāsīti vassasahasassāni rajjaṃ kāresi.
 Caturāsīti vassasahasassāni gihibhūto² Dhamme pāsāde brahmacariyaṃ cari³.
 So cattāro brahmavihāre bhāvetvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā
 brahmalokūpago ahosi.

270. Siyā kho paṇānanda evamassa “añño nūna tena samayena rājā
 Mahāsudassano ahosi”ti. Na kho panetaṃ Ānanda evaṃ daṭṭhabbaṃ. Ahaṃ
 tena samayena rājā Mahāsudassano ahosiṃ. Mama tāni caturāsīti
 nagarasahasassāni Kusāvatīrājadhānippamukhāni, mama tāni caturāsīti
 pāsādasahasassāni Dhammapāsādappamukhāni, mama tāni caturāsīti
 kūṭāgārasahasassāni Mahāviyūhakūṭāgārappamukhāni, mama tāni caturāsīti
 pallaṅkasahasassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni saramayāni
 gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭilīkatthatāni
 kadālimigapavarapaccattharaṇāni

1. Kīlitaṃ (Ka), kīlikaṃ (Sī, I) 2. Gihibhūto (Sī, I) 3. Brahmacariyamacari (Ka)

sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, mama tāni caturāsīti
 nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni
 Uposathanāgarājappamukhāni, mama tāni caturāsīti assasahassāni
 sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-
 assarājappamukhāni, mama tāni caturāsīti rathasahassāni
 sīhacamma-parivārāni byagghacamma-parivārāni dīpicamma-parivārāni
 Paṇḍukambalapari-vārāni sovaṇṇālaṅkāraṇi sovaṇṇadhajāni
 hemajālapaṭicchannāni Vejyantarathappamukhāni, mama tāni caturāsīti
 maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, mama tāni caturāsīti itthisahassāni
 Subhaddādevippamukhāni, mama tāni caturāsīti gahapatisahassāni
 gahapatiratanappamukhāni, mama tāni caturāsīti khattiyasahassāni
 anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, mama tāni caturāsīti
 dhenusahassāni duhasandanāni kaṁsūpadhāraṇāni, mama tāni caturāsīti
 vatthakoṭisahasāni khomasukhumānaṁ kappāsikasukhumānaṁ
 koseyyasukhumānaṁ kambalasukhumānaṁ, mama tāni caturāsīti
 thālīpākasahasāni sāyaṁ pātāṁ bhattābhihāro abhihariyittha.

271. Tesāṁ kho panānanda caturāsīti nagarasahasānaṁ ekaññeva taṁ
 nagaraṁ hoti, yaṁ tena samayena ajjhāvasāmi yadidaṁ Kusāvātī rājadhānī.
 Tesāṁ kho panānanda caturāsīti pāsādasahasānaṁ ekoyeva so pāsādo hoti,
 yaṁ tena samayena ajjhāvasāmi yadidaṁ Dhammo pāsādo. Tesāṁ kho
 panānanda caturāsīti kūṭāgārasahasānaṁ ekaññeva taṁ kūṭāgāraṁ hoti,
 yaṁ tena samayena ajjhāvasāmi yadidaṁ Mahāvīyūhaṁ kūṭāgāraṁ. Tesāṁ
 kho panānanda caturāsīti pallaṅkasahasānaṁ ekoyeva so pallaṅko hoti,
 yaṁ tena samayena paribhuñjāmi yadidaṁ sovaṇṇamayo vā rūpiyamayo vā
 dantamayo vā sāramayo vā. Tesāṁ kho panānanda caturāsīti
 nāgasahasānaṁ ekoyeva so nāgo hoti, yaṁ tena samayena abhiruhāmi
 yadidaṁ Uposatho nāgarājā. Tesāṁ kho panānanda caturāsīti
 assasahasānaṁ ekoyeva so asso hoti, yaṁ tena samayena abhiruhāmi
 yadidaṁ Valāhako assarājā. Tesāṁ kho panānanda caturāsīti
 rathasahasānaṁ ekoyeva so ratho hoti, yaṁ tena samayena abhiruhāmi
 yadidaṁ Vejyantaratho. Tesāṁ kho panānanda caturāsīti itthisahasānaṁ

ekāyeva sā itthī hoti, yā tena samayena paccupaṭṭhāti khattiyānī vā vessinī¹ vā. Tesam kho panānanda caturāsīti vatthakoṭṭisahasassānam ekamīyeva taṃ dussayugam hoti, yaṃ tena samayena paridahāmi khomasukhumam vā kappāsikasukhumam vā koseyyasukhumam vā kambalasukhumam vā. Tesam kho panānanda caturāsīti thālīpākasahasassānam ekoyeva so thālīpāko hoti, yato nālīkodaṇaparamam bhuñjāmi tadupiyañca sūpeyyam.

272. Passānanda sabbete saṅkhārā atītā niruddhā vipariṇatā. Evaṃ aniccā kho Ānanda saṅkhārā, evaṃ addhuvā kho Ānanda saṅkhārā, evaṃ anassāsikā kho Ānanda saṅkhārā. Yāvañcidam Ānanda alameva sabbasaṅkhāresu nibbinditum, alam virajjitum, alam vimuccitum.

Chakkhattum kho panāham Ānanda abhijānāmi imasmim padese sarīram nikkhipitam, tañca kho rājāva samāno cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturato vijitāvī janapadatthāvariyaṇṇattho sattaratanaśamannāgato, ayaṃ sattamo sarīranikkhepo. Na kho panāham Ānanda taṃ padesaṃ samanupassāmi sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrahmaṇiyā pajāya sadevamanussāya, yattha Tathāgato aṭṭhamam sarīram nikkhiṇeṇyāti. Idamavoca Bhagavā, idam vatvāna Sugato athāparam etadavoca Satthā—

Aniccā vata saṅkhārā, uppādavayadhammino.

Uppajjitvā nirujjhanti, tesam vūpasamo sukhoti.

Mahāsudassanasuttam niṭṭhitam catuttham.

1. Vessāyini (Syā) velāmikānī (Ka-Sī, I) velāmikā (Sam 2. 119) Saṃyuttaṭṭhakathā oloketabbā.

5. Janavasabhasutta

Nāṭikiyādibyaṅkaraṇa

273. Evaṃ me sutam—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Nāṭike¹ viharati Giṇṇakāvasathe. Tena kho pana samayena Bhagavā parito parito janapadesu paricārake abbatthāte kālaṅkate upapattisu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṃsesu² Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu³ “asu amutra upapanno asu amutra upapanno⁴, paropaññāsa Nāṭikiyā paricārakā abbatthāte kālaṅkatā pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nāṭikiyā paricārakā abbatthāte kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmino sakideva⁵ imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nāṭikiyā paricārakā abbatthāte kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannaṃ avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā”ti.

274. Assosum kho Nāṭikiyā paricārakā “Bhagavā kira parito parito janapadesu paricārake abbatthāte kālaṅkate upapattisu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṃsesu Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu ‘asu amutra upapanno asu amutra upapanno, paropaññāsa Nāṭikiyā paricārakā abbatthāte kālaṅkatā pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nāṭikiyā paricārakā abbatthāte kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmino sakideva imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nāṭikiyā paricārakā abbatthāte kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ

1. Nāṭike (Sī, Syā, I)

3. Macchasūrasenesu (Syā), macchasūrasenesu (Sī, I)

5. Sakindeva (Ka)

2. Cetiyavasesu (Ka)

4. Upapannoti (Ka)

parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā’ti”. Tena ca Nāṭikiyā paricārakā attamanā ahesum̐ pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato pañhaveyyākaraṇam̐¹ sutvā.

275. Assosi kho āyasmā Ānando “Bhagavā kira parito parito janapadesu paricārake abbatitā kālāṅkate upapattīsu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṁsesu Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu ‘asu amutra upapanno asu amutra upapanno, paropaññāsa Nāṭikiyā paricārakā abbatitā kālāṅkatā pañcannam̐ orambhāgiyānam̐ saṁyojanānam̐ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nāṭikiyā paricārakā abbatitā kālāṅkatā tiṇṇam̐ saṁyojanānam̐ parikkhayā rāgadosamohānam̐ tanuttā sakadāgāmino sakideva imam̐ lokam̐ āgantvā dukkhassantam̐ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nāṭikiyā paricārakā abbatitā kālāṅkatā tiṇṇam̐ saṁyojanānam̐ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā’ti. Tena ca Nāṭikiyā paricārakā attamanā ahesum̐ pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato pañhaveyyākaraṇam̐ sutvā”ti.

Ānandaparikathā

276. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi “ime kho panāpi ahesum̐ Māgadhakā paricārakā bahū ceva rattaññū ca abbatitā kālāṅkatā. Suññā maññe Aṅgamagadhā Aṅgamāgadhakehi² paricārakehi abbatitēhi kālāṅkatehi. Te kho panāpi³ ahesum̐ Buddhe pasannā dhamme pasannā saṁghe pasannā sīlesu paripūrakārino, te abbatitā kālāṅkatā Bhagavatā abyākatā. Tesampissa sādhu veyyākaraṇam̐, bahujaṇo pasīdeyya, tato gaccheyya sugatim̐. Ayaṁ kho panāpi ahosi rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro dhammiko dhammarājā hito brāhmaṇagahapatikānam̐ negamānañceva jānapadānañca. Apissudam̐ manussā kittayamānarūpā viharanti ‘evam̐ no so dhammiko dhammarājā

1. Pañhaveyyākaraṇam̐ (Syā, Ka)

2. Aṅgamāgadhikehi (Syā)

3. Tena kho panāpi (Syā)

sukhāpetvā kālaṅkato, evaṃ mayāṃ tassa dhammikassa dhammarañño vijite phāsu¹ viharimhā'ti. So kho panāpi ahosi Buddhe pasanno dhamme pasanno saṃghe pasanno sīlesu paripūrakārī. Apissudaṃ manussā evamāhaṃsu 'yāva maraṇakālāpi rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro Bhagavantam kittayamānarūpo kālaṅkato'ti. So abbhatīto kālaṅkato Bhagavatā abyākato. Tassapissa sādhu veyyākaraṇaṃ bahujaṇo pasīdeyya, tato gaccheyya sugatīṃ. Bhagavato kho pana sambodhi Magadhesu. Yattha kho pana Bhagavato sambodhi Magadhesu, kathaṃ tatra Bhagavā Māgadhaḥke paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu na byākareyya. Bhagavā ce kho pana Māgadhaḥke paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu na byākareyya. Dīnamanā² tenassu Māgadhaḥkā paricārakā, yena kho panassu dīnamanā³ Māgadhaḥkā paricārakā. Kathaṃ te Bhagavā na byākareyya'ti.

277. Idamāyasmā Ānando Māgadhaḥke paricārake ārabha eko raho anuvicintetvā rattiyā paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca “sutaṃ metaṃ bhante ‘Bhagavā kira parito parito janapadesu paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṃsesu Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu ‘asu amutra upapanno asu amutra upapanno, paropaññāsa Nāṭikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nāṭikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmino sakideva imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nāṭikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā'ti. Tena ca Nāṭikiyā paricārakā attamanā ahesuṃ pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ

1. Phāsukaṃ (Syā)

2-3. Ninnamanā (Syā), dīnamānā (Sī, I)

sutvā'ti. Ime kho panāpi bhante ahesum Māgadhakā paricārakā bahū ceva rattaññū ca abbhatitā kālaṅkatā. Suññā maññe Aṅgamagadhā Aṅgamāgadhakehi paricārakehi abbhatitehi kālaṅkatehi. Te kho panāpi bhante ahesum Buddhhe pasannā dhamme pasannā saṃghe pasannā sīlesu paripūrakārino, te abbhatitā kālaṅkatā Bhagavatā abyākatā. Tesampissa sādhu veyyākaraṇaṃ, bahujaṇo pasīdeyya, tato gaccheyya sugatim. Ayam kho panāpi bhante ahosi rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro dhammiko dhammarājā hito brāhmaṇagahapatikānaṃ negamānañceva janapadānañca. Apissudaṃ manussā kittayamānarūpā viharanti 'evaṃ no so dhammiko dhammarājā sukhāpetvā kālaṅkato. Evaṃ mayaṃ tassa dhammikassa dhammarañño vijite phāsu viharimhā'ti. So kho panāpi bhante ahosi Buddhhe pasanno dhamme pasanno saṃghe pasanno sīlesu paripūrakārī. Apissudaṃ manussā evamāhaṃsu 'yāva maraṇakālāpi rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro Bhagavantaṃ kittayamānarūpo kālaṅkato'ti. So abbhatito kālaṅkato Bhagavatā abyākato, tassapissa sādhu veyyākaraṇaṃ, bahujaṇo pasīdeyya, tato gaccheyya sugatim. Bhagavato kho pana bhante sambodhi Magadhesu. Yattha kho pana bhante Bhagavato sambodhi Magadhesu, kathaṃ tatra Bhagavā Māgadhake paricārake abbhatite kālaṅkate upapattisu na byākareyya. Bhagavā ce kho pana bhante Māgadhake paricārake abbhatite kālaṅkate upapattisu na byākareyya. Dinamanā tenassu Māgadhakā paricārakā, yena kho panassu dīnamanā Māgadhakā paricārakā. Kathaṃ te Bhagavā na byākareyyā'ti. Idamāyasmā Ānando Māgadhake paricārake ārabha Bhagavato sammukhā parikathaṃ katvā utthāyāsanaṃ Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

278. Atha kho Bhagavā acirapakkante āyasmante Ānande pubbaṇhasamayam nivāsetvā pattacīvaramādāya nātikaṃ piṇḍāya pāvisi, nātike piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkanto pāde pakkhāletvā giṇṇakāvasathaṃ pavisitvā Māgadhake paricārake ārabha aṭṭhikātvā¹ manasikatvā sabbaṃ cetasa² samannāharitvā paññatte

1. Aṭṭhikatvā (Sī, Syā, I)

2. Sabbacetasa (I)

āsane nisīdi “gatiṃ nesaṃ jānissāmi abhisamparāyaṃ, yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti. Addasā kho Bhagavā Māgadhaḥke paricārake “yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṃ paṭisallānā vuṭṭhito Giṇṇakāvasathā nikkhamitvā vihārapacchāyāyaṃ paññatte āsane nisīdi.

279. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantaṃ etadavoca “upasantapadisso¹ bhante Bhagavā, bhātiriva Bhagavato mukhavaṇṇo vippasannattā indriyānaṃ. Santena nūnajja bhante Bhagavā vihārena vihāsi”ti. Yadeva kho me tvaṃ Ānanda Māgadhaḥke paricārake ārabba sammukhā parikathaṃ katvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkanto, tadevāhaṃ nātike piṇḍāya caritvā pacchābhataṃ piṇḍapāṭapaṭikkanto pāde pakkhāletvā giṇṇakāvasathaṃ pavisitvā Māgadhaḥke paricārake ārabba aṭṭhimkatvā manasikatvā sabbaṃ cetasā samannāharitvā paññatte āsane nisīdiṃ “gatiṃ nesaṃ jānissāmi abhisamparāyaṃ, yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti. Addasaṃ kho ahaṃ Ānanda Māgadhaḥke paricārake “yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti.

Janavasabhayakkha

280. Atha kho Ānanda antarahito yakkho saddamanussāvesi “Janavasabho ahaṃ Bhagavā Janavasabho ahaṃ Sugatā”ti. Abhijānāsi no tvaṃ Ānanda ito pubbe evarūpaṃ nāmadheyyaṃ sutam² yadidaṃ Janavasabhoti.

Na kho ahaṃ bhante abhijānāmi ito pubbe evarūpaṃ nāmadheyyaṃ sutam yadidaṃ Janavasabhoti, api ca me bhante lomāni haṭṭhāni “Janavasabho”ti nāmadheyyaṃ sutvā. Tassa mayhaṃ bhante etadahosi “na hi nūna so orako yakkho bhavissati yadidaṃ evarūpaṃ nāmadheyyaṃ supaññattaṃ yadidaṃ Janavasabho”ti. Anantarā kho Ānanda saddapātubhāvā

1. Upasantapatiso (Ka)

2. Sutvā (I)

uḷāraṇṇo me yakkho sammukhe pāturahosi. Dutiyakampi saddamanussāvesi “Bimbisāro ahaṃ Bhagavā, Bimbisāro ahaṃ Sugatā”ti. Idaṃ sattamaṃ kho ahaṃ bhante Vessavaṇassa mahārājassa saḥabyataṃ upapajjāmi, so tato cuto manussarājā bhavituṃ pahomi¹.

Ito satta tato satta, saṃsārāni catuddasa.

Nivāsamabhijānāmi, yattha me vusitaṃ pure.

281. Dīgharattaṃ kho ahaṃ bhante avinipāto avinipātaṃ sañjānāmi, āsā ca pana me santiṭṭhati Sakadāgāmitāyāti. Acchariyamidaṃ āyasmato Janavasabhassa yakkhassa abbhutamidaṃ āyasmato Janavasabhassa yakkhassa. “Dīgharattaṃ kho ahaṃ bhante avinipāto avinipātaṃ sañjānāmi”ti ca vadesi, “āsā ca pana me santiṭṭhati sakadāgāmitāyā”ti ca vadesi, kutonidānaṃ panāyasmā Janavasabho yakkho evarūpaṃ uḷāraṃ visesādhigamaṃ sañjānātīti. Na aññatra Bhagavā tava sāsanaṃ na aññatra² Sugata tava sāsanaṃ, yadagge ahaṃ bhante Bhagavati ekantikato³ abhippasanno, tadagge ahaṃ bhante dīgharattaṃ avinipāto avinipātaṃ sañjānāmi, āsā ca pana me santiṭṭhati sakadāgāmitāya. Idhāhaṃ bhante Vessavaṇena mahārājena pesito Virūḷhakassa mahārājassa santike kenacideva karaṇīyena addasaṃ Bhagavantaṃ antarāmagge giṇjakāvasathaṃ pavisitvā Māgadhaḥke paricārake ārabba aṭṭhimkatvā manasikavā sabbhaṃ cetasaṃ samannāharitvā nisinnaṃ “gatiṃ nesaṃ jānissāmi abhisamparāyaṃ, yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti. Anacchariyaṃ kho panetaṃ bhante, yaṃ Vessavaṇassa mahārājassa tassaṃ parisāyaṃ bhāsato sammukhā suttaṃ sammukhā paṭiggahitaṃ “yaṃgatikā te bhavanto yaṃabhisamparāyā”ti. Tassa mayhaṃ bhante etadahosi “Bhagavantañca dakkhāmi idañca Bhagavato ārocessāmi”ti. Ime kho me bhante dvepaccayā Bhagavantaṃ dassanāya upasaṅkamituṃ.

1. So tato cuto manussarājā, amanussarājā divi homi (Sī, I)

2. Aññattha (Sī, I)

3. Ekantato (Syā), ekantagato (I)

Devasabhā

282. Purimāni bhante divasāni purimatarāni tadahuposathe pannarase vassūpanāyikāya puṇṇāya puṇṇamāya rattiya kevalakappā ca devā Tāvatiṃsā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā¹ samantato nisinnā honti², cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti. Puratthimāya disāya Dhataratṭho mahārājā pacchimābhimukho³ nisinno hoti deve purakkhatvā, dakkhiṇāya disāya Virūḷhako mahārājā uttarābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, pacchimāya disāya Virūpakkho mahārājā puratthābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, uttarāya disāya Vessavaṇo mahārājā dakkhiṇābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā. Yādā bhante kevalakappā ca devā Tavatiṃsā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā samantato nisinnā honti, cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti, idaṃ nesaṃ hoti āsanasmim, atha pacchā amhākaṃ āsanaṃ hoti. Ye te bhante devā Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā adhunūpapannā Tāvatiṃsakāyaṃ, te aññe deve atirocanti vaṇṇena ceva yasasā ca, tena sudam bhante devā Tāvatiṃsā attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā “dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti Asurakāyā”ti. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ sampasādaṃ veditvā imāhi gāthāhi anumodi—

“Modanti vata bho devā, Tāvatiṃsā sahindakā⁴.

Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammataṃ.

Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine⁵.

Sugatasmim brahmacariyaṃ, caritvāna idhāgate.

Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasasāyunā.

Sāvakā bhūripañña, visesūpagatā idha.

1. Dibbā parisā (Sī, I)

2. Nisinnā hoti (Sī), sannisinnā honti sannipatitā (Ka)

3. Pacchābhimukho (Ka)

4. Sa-indakā (Sī)

5. Yasassino (Syā)

Idaṃ disvāna nandanti, Tāvatiṃsā sahindakā.

Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammatan”ti.

Tena sudamṃ bhante devā Tāvatiṃsā bhiyyoso mattāya attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā “dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti Asurakāyā”ti. Atha kho bhante yenatthena devā Tāvatiṃsā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnā honti sannipatitā, taṃ atthaṃ cintayitvā taṃ atthaṃ mantayitvā vuttavacanāpi taṃ¹ cattāro mahārājāno tasmimṃ atthe honti, paccānusiṭṭhavadanāpi taṃ² cattāro mahārājāno tasmimṃ atthe honti, sakesu sakesu āsanesu ṭhitā avipakkantā³.

Te vuttavākyā rājāno, paṭiggayhānusāsaniṃ.

Vippasannamanā santā, aṭṭhaṃsu samhi āsaneti.

283. Atha kho bhante uttarāya disāya uḷāro āloko sañjāyi, obhāso pāturahosi atikkammeva devānaṃ devānubhāvaṃ. Atha kho bhante Sakko Devānamindo deve Tāvatiṃse āmantesi “yathā kho mārisā nimittāni dissanti, uḷāro āloko sañjāyati, obhāso pātu bhavati, brahmā pātu bhavissati. Brahmuno hetamṃ pubbanimittamṃ pātubhāvāya, yadidaṃ āloko sañjāyati obhāso pātu bhavati”ti.

Yathā nimittā dissanti, brahmā pātu bhavissati.

Brahmuno hetamṃ nimittamṃ, obhāso vipulo mahāti.

Sanaṅkumārakathā

284. Atha kho bhante devā Tāvatiṃsā yathāsakesu āsanesu nisīdiṃsu “obhāsametaṃ ñassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti. Cattāropi mahārājāno yathāsakesu āsanesu nisīdiṃsu “obhāsametaṃ ñassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti. Idaṃ sutvā devā Tāvatiṃsā

1. Vuttavacanā nāmidamṃ (Ka)

2. Paccānusiṭṭhavadanā nāmidamṃ (Ka)

3. Adhipakkantā (Ka)

ekaggā samāpajjimsu “obhāsametaṃ ñassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti.

Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatisānaṃ pātu bhavati, oḷārikaṃ attabhāvaṃ abhinimminivā pātu bhavati. Yo kho pana bhante brahmuno pakativanṇo, anabhisambhavanīyo so devānaṃ Tāvatisānaṃ cakkhupathasmiṃ. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatisānaṃ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Seyyathāpi bhante sovaṇṇo viggaho mānusaṃ viggahaṃ atirocati, evameva kho bhante yadā brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatisānaṃ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatisānaṃ pātu bhavati, na tassaṃ parisāyaṃ koci devo abhivādeti vā paccuṭṭheti vā āsanena vā nimanteti. Sabbeva tuṇhībhūtā pañjalikā pallaṅkena nisīdanti “yassadāni devassa pallaṅkaṃ icchissati brahmā Sanaṅkumāro, tassa devassa pallaṅke nisīdissatī”ti.

Yassa kho pana bhante devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṃ so labhati devo vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati devo somanassapaṭilābhaṃ. Seyyathāpi bhante rājā khattiyo muddhāvasitto adhunābhisitto rajjena, uḷāraṃ so labhati vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati somanassapaṭilābhaṃ. Evameva kho bhante yassa devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṃ so labhati devo vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati devo somanassapaṭilābhaṃ. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro oḷārikaṃ attabhāvaṃ abhinimminivā kumāraṇṇī¹ hutvā Pañcasikho devānaṃ Tāvatisānaṃ pāturahosi, so vehāsaṃ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīdi. Seyyathāpi bhante balavā puriso supaccatthate vā pallaṅke same vā bhūmibhāge pallaṅkena nisīdeyya, evameva kho bhante brahmā Sanaṅkumāro vehāsaṃ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīditvā devānaṃ Tāvatisānaṃ sampasādaṃ viditvā imāhi gāthāhi anumodi—

1. Kumāraṇṇo (Syā, Ka)

“Modanti vata bho devā, Tāvatiṃsā sahindakā.
 Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammataṃ.
 Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine.
 Sugatasmiṃ brahmacariyaṃ, caritvāna idhāgate.
 Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasaśāyunā.
 Sāvaka bhūripaññaṃ, visesūpagatā idha.
 Idaṃ disvāna nandanti, Tāvatiṃsā sahindakā.
 Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammatan”ti.

285. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitttha, imamatthaṃ
 bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti
 vissaṭṭho ca viññeyyo ca mañju ca savanīyo ca bindu ca avisārī ca gambhīro
 ca ninnādī ca. Yathāparisaṃ kho pana bhante brahmā Sanaṅkumāro sarena
 viññāpeti, na cassa bahiddhā parisāya ghoso niccharati. Yassa kho pana
 bhante evaṃ aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti, so vuccati “brahmassaro”ti.

Atha kho bhante brahmā Sanaṅkumāro tettiṃse attabhāve
 abhinimminivā devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ paccekapallaṅkesu pallaṅkena¹
 nisīditvā deve Tāvatiṃse āmantesi “taṃ kiṃ maññanti bhonto devā
 Tāvatiṃsā, yāvaṇca so Bhagavā bahujaṇahitāya paṭipanno bahujaṇasukhāya
 lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ. Ye hi keci bho
 Buddhaṃ saraṇaṃ gatā dhammaṃ saraṇaṃ gatā saṃghaṃ saraṇaṃ gatā
 sīlesu paripūrakārino. Te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā appekacce
 Paranimmitavasavattīnaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjanti, appekacce
 Nimmānaratīnaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjanti, appekacce Tusitānaṃ
 devānaṃ saḥabyataṃ upapajjanti, appekacce Yāmānaṃ devānaṃ
 saḥabyataṃ upapajjanti, appekacce Tāvatiṃsānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ
 upapajjanti, appekacce Cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ
 upapajjanti. Ye sabbanihīnaṃ kāyaṃ paripūrenti, te gandhabbakāyaṃ
 paripūrenti”ti.

1. Paccekapallaṅkena (Ka)

286. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsīttha, imamatthaṃ bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato ghosoyeva devā maññanti “yväyaṃ mama pallaṅke, svāyaṃ ekova bhāsati”ti.

Ekasmiṃ bhāsamānasmiṃ, sabbe bhāsanti nimmitā.

Ekasmiṃ tuḥhimāsīne, sabbe tuḥhī bhavanti te.

Tadāsu devā maññanti, Tāvatisā sahindakā.

Yväyaṃ mama pallaṅkasmim, svāyaṃ ekova bhāsati.

Atha kho bhante brahmā Sanaṅkumāro ekattena attānaṃ upasaṃharati, ekattena atenaṃ upasaṃharitvā Sakkassa Devānamindassa pallaṅke pallaṅkena nisīditvā deve Tāvatisā āmantesi—

Bhāvita-iddhipāda

287. Taṃ kiṃ maññanti bhonto devā Tāvatisā, yāva supaññattā cime tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena cattāro iddhipādā paññattā iddhipahutāya¹ iddhivisavitāya² iddhivikubbanatāya.

Katame cattāro. Idha bho bhikkhu

chandasaṃādhippadhānaṃ saṅkhārasaṃannāgataṃ iddhipādāṃ bhāveti.

Vīriyasamādhippadhānaṃ saṅkhārasaṃannāgataṃ iddhipādāṃ bhāveti.

Cittasamādhippadhānaṃ saṅkhārasaṃannāgataṃ iddhipādāṃ bhāveti.

Vīmaṃsāsamādhippadhānaṃ saṅkhārasaṃannāgataṃ iddhipādāṃ bhāveti. Ime

kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena cattāro iddhipādā paññattā iddhipahutāya iddhivisavitāya iddhivikubbanatāya.

Ye hi keci bho atītamaddhānaṃ samaṇā vā brāhmaṇā vā anekavihiṭṭaṃ iddhividhaṃ paccanubhosuṃ, sabbe te imesaṃyeva catunnaṃ iddhipādānaṃ bhāvitattā bahulikatattā. Yepi hi keci bho anāgatamaddhānaṃ samaṇā vā brāhmaṇā vā anekavihiṭṭaṃ iddhividhaṃ paccanubhossanti, sabbe te imesaṃyeva catunnaṃ iddhipādānaṃ bhāvitattā bahulikatattā. Yepi hi keci bho etarahi samaṇā vā brāhmaṇā vā anekavihiṭṭaṃ iddhividhaṃ paccanubhonti, sabbe te imesaṃyeva catunnaṃ iddhipādānaṃ bhāvitattā bahulikatattā. Passanti no bhonto devā Tāvatisā

1. Iddhibahulikatāya (Syā)

2. Iddhivisevitāya (Syā)

mamapimarā evarūpaṃ iddhānubhāvanti. Evaṃ mahābrahmeti. Ahampi kho bho imesaṃyeva catunnaṅga iddhipādānaṃ bhāvitattā bahulikatattā evaṃmahiddhiko evaṃmahānubhāvoti. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitttha. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitvā deve Tāvātimsa āmantesi.

Tividha okāsādhigama

288. “Taṃ kiṃ maññanti bhonto devā Tāvātimsā, yāvañcidaṃ tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena tayo okāsādhigamā anubuddhā sukhassādhigamāya. Katame tayo. Idha bho ekacco saṃsaṭṭho viharati kāmehi saṃsaṭṭho akusalehi dhammehi. So aparena samayena ariyadhammaṃ suṇāti, yoniso manasi karoti, dhammānudhammaṃ paṭipajjati. So ariyadhammassavanaṃ āgamma yonisomanasikāraṃ dhammānudhammapaṭipattiṃ asaṃsaṭṭho viharati kāmehi asaṃsaṭṭho akusalehi dhammehi. Tassa asaṃsaṭṭhassa kāmehi asaṃsaṭṭhassa akusalehi dhammehi uppajjati sukhaṃ, sukhā bhiyyo somanassaṃ. Seyyathāpi bho pamudā pāmojjaṃ¹ jāyetha, evameva kho bho asaṃsaṭṭhassa kāmehi asaṃsaṭṭhassa akusalehi dhammehi uppajjati sukhaṃ, sukhā bhiyyo somanassaṃ. Ayaṃ kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena paṭhamo okāsādhigamo anubuddho sukhassādhigamāya.

Puna caparaṃ bho idhekaccassa oḷārikā kāyasaṅkhārā appaṭippassaddhā honti, oḷārikā vacīsaṅkhārā appaṭippassaddhā honti, oḷārikā cittasaṅkhārā appaṭippassaddhā honti. So aparena samayena ariyadhammaṃ suṇāti, yoniso manasi karoti, dhammānudhammaṃ paṭipajjati. Tassa ariyadhammassavanaṃ āgamma yonisomanasikāraṃ dhammānudhammapaṭipattiṃ oḷārikā kāyasaṅkhārā paṭippassambhanti, oḷārikā vacīsaṅkhārā paṭippassambhanti, oḷārikā cittasaṅkhārā paṭippassambhanti. Tassa oḷārikānaṃ kāyasaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṃ vacīsaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṃ

1. Pāmujaṃ (I, Ka)

cittasaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā uppajjati sukhaṃ, sukhā bhiyyo somanassaṃ. Seyyathāpi bho pamudā pāmojjaṃ jāyetha, evameva kho bho oḷārikānaṃ kāyasaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṃ vacīsaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṃ cittasaṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā uppajjati sukhaṃ, sukhā bhiyyo somanassaṃ. Ayaṃ kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena duttiyo okāsādhigamo anubuddho sukhassādhigamāya.

Puna caparaṃ bho idhekacco “idaṃ kusalan”ti yathābhūtaṃ nappajānāti, “idaṃ akusalan”ti yathābhūtaṃ nappajānāti. “Idaṃ sāvajjaṃ idaṃ anavajjaṃ, idaṃ sevitaḥḥaṃ idaṃ nasevitaḥḥaṃ, idaṃ hīnaṃ idaṃ paṇītaṃ, idaṃ kaṇhasukkasappaṭibhāgan”ti yathābhūtaṃ nappajānāti. So aparena samayena ariyadhammaṃ suṇāti, yonisomanasikaroti, dhammānudhammaṃ paṭipajjati. So ariyadhammassavanaṃ āgama yonisomanasikāraṃ dhammānudhammappaṭipattiṃ “idaṃ kusalan”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “idaṃ akusalan”ti yathābhūtaṃ pajānāti. “Idaṃ sāvajjaṃ idaṃ anavajjaṃ, idaṃ sevitaḥḥaṃ idaṃ na sevitaḥḥaṃ, idaṃ hīnaṃ idaṃ paṇītaṃ, idaṃ kaṇhasukkasappaṭibhāgan”ti yathābhūtaṃ pajānāti. Tassa evaṃ jānato evaṃ passato avijjā pahīyati, vijjā uppajjati. Tassa avijjāvirāgā vijjuppādā uppajjati sukhaṃ, sukhā bhiyyo somanassaṃ. Seyyathāpi bho pamudā pāmojjaṃ jāyetha, evameva kho bho avijjāvirāgā vijjuppādā uppajjati sukhaṃ, sukhā bhiyyo somanassaṃ. Ayaṃ kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena tatiyo okāsādhigamo anubuddho sukhassādhigamāya. Ime kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena tayo okāsādhigamā anubuddhā sukhassādhigamāya”ti. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitta, imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsivā deve Tāvatiṃse āmantesi—

Catusatipatṭhāna

289. “Taṃ kiṃ maññanti bhonto devā Tāvatiṃsā, yāva supaññattā cime tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena cattāro satipatṭhānā paññattā kusalassādhigamāya. Katame cattāro.

Idha bho bhikkhu ajjhattaṃ kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijhādomanassaṃ. Ajjhattaṃ kāye kāyānupassī viharanto tattha sammā samedhiyati, sammā vippasīdati. So tattha sammā samāhito sammā vippasanno bahiddhā parakāye ñāṇadassanaṃ abhinibbatteti. Ajjhattaṃ vedanāsu vedanānupassī viharati -pa- bahiddhā paravedanāsu ñāṇadassanaṃ abhinibbatteti. Ajjhattaṃ citte cittānupassī viharati -pa- bahiddhā paracitte ñāṇadassanaṃ abhinibbatteti. Ajjhattaṃ dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijhādomanassaṃ. Ajjhattaṃ dhammesu dhammānupassī viharanto tattha sammā samādhīyati, sammā vippasīdati. So tattha sammā samāhito sammā vippasanno bahiddhā paradhammesu ñāṇadassanaṃ abhinibbatteti. Ime kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena cattāro satipaṭṭhānā paññattā kusalassādhigamāyā”ti. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsīttha. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsivā deve Tāvatiṃse āmantesi—

Sattasamādhīparikkhāra

290. “Taṃ kiṃ maññanti bhonto devā Tāvatiṃsā, yāva supaññattā cime tena Bhagavatā jānatā passatā Arahataṃ Sammāsambuddhena satta samādhīparikkhārā samesamādhissa paribhāvanāya sammāsamādhissa pārīpūriyā. Katame satta. Sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati. Yā kho bho imehi sattahaṅgehi cittassa ekaggatā parikkhatā. Ayaṃ vuccati bho ariyo sammāsamādhī sa-upaniso itipi saparikkhāro itipi. Sammādiṭṭhissa bho sammāsaṅkappo pahoti, sammāsaṅkappassa sammāvācā pahoti, sammāvācassa sammākammanto pahoti. Sammākammantassa sammā-ājīvo pahoti, sammā-ājīvassa sammāvāyāmo pahoti, samevāyāmassa sammāsati pahoti, sammāsatiṃsa sammāsamādhī pahoti, samesamādhissa sammāñāṇaṃ pahoti, sammāñāṇassa sammāvimutti pahoti. Yaṇhi taṃ bho sammā vadamāno vadeyya “svākkhāto Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko chipassiko opaneyyiko paccattaṃ veditabbo viññūhi apārutā

amatassa dvārā”ti, idameva taṃ sammā vadamāno vadeyya. Svākkhāto hi bho Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṃ veditabbo viññūhi apārutā amatassa dvārā¹.

Ye hi keci bho Buddhhe aveccappasādena samannāgatā, dhamme aveccappasādena samannāgatā, saṃghe aveccappasādena samannāgatā, ariyakantehi sīlehi samannāgatā. Ye cime opapātikā dhammavinītā sātirekāni catuvīsatisatasahassāni Māgadhakā paricārakā abbatitā kālaṅkatā tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā. Atthi cevetha sakadāgāmino.

Atthāyaṃ² itarā pajā, puñṇabhāgāti me mano.

Saṅkhātum nopi sakkomi, musāvādassa ottappan”ti.

291. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitha, imamatthaṃ bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato Vessavaṇassa mahārājassa evaṃ cetaso parivitakko udapādi “acchariyaṃ vata bho abbhutaṃ vata bho, evarūpopi nāma uḷāro satthā bhavissati, evarūpaṃ uḷāraṃ dhammakkhānaṃ, evarūpā uḷārā visesādhigamā paññāyissantī”ti. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro Vessavaṇassa mahārājassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Vessavaṇaṃ mahārājānaṃ etadavoca “taṃ kiṃ maññati bhavaṃ Vessavaṇo mahārājā atītampi addhānaṃ evarūpo uḷāro satthā ahosi, evarūpaṃ uḷāraṃ dhammakkhānaṃ, evarūpā uḷārā visesādhigamā paññāyimsu. Anāgatampi addhānaṃ evarūpo uḷāro satthā bhavissati, evarūpaṃ uḷāraṃ dhammakkhānaṃ, evarūpā uḷārā visesādhigamā paññāyissantī”ti.

292. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatisānaṃ abhāsi, imamatthaṃ Vessavaṇo mahārājā brahmuno Sanaṅkumārassa

1. Dvārāti (Syā, Ka)

2. Athāyaṃ (Sī, Syā)

devānaṃ Tāvatisānaṃ bhāsato sammukhāsutaṃ¹ sammukhā
 paṭiggahitaṃ² sayāṃ parisāyaṃ ārocesi, imamatthaṃ Janavasabho yakkho
 Vessavaṇassa mahārājassa sayāṃ parisāyaṃ bhāsato sammukhā sutaṃ¹
 sammukhā paṭiggahitaṃ² Bhagavato ārocesi. Imamatthaṃ Bhagavā
 Janavasabhassa yakkhassa sammukhā sutvā sammukhā paṭiggahetvā
 sāmañca abhiññāya āyasmato Ānandassa ārocesi, imamatthamāyasmā
 Ānando Bhagavato sammukhā sutvā sammukhā paṭiggahetvā ārocesi
 bhikkhūnaṃ bhikkhunīnaṃ upāsakānaṃ upāsikānaṃ. Tayidaṃ
 brahmacariyaṃ iddhañceva phītañca vitthārikaṃ bāhujaññaṃ puthubhūtaṃ
 yāva devamanussehi suppakāsanti.

Janavasabhasuttam niṭṭhitaṃ pañcamaṃ.

1. Sutvā (Sī, I)

2. Paṭiggahetvā (Sī, I)

6. Mahāgovindasutta

293. Evaṃ me sutāṃ—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Rājagahe viharati Gijjhakūṭe pabbate. Atha kho Pañcasikho gandhabbaputto abhikkantāya rattiyaṃ abhikkantavaṇṇo kevalakappaṃ Gijjhakūṭaṃ pabbataṃ obhāsetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamtvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, ekamantaṃ ṭhito kho Pañcasikho gandhabbaputto Bhagavantaṃ etadavoca “yaṃ kho me bhante devānaṃ Tāvatisānaṃ sammukhā sutāṃ sammukhā paṭiggahitaṃ, ārocemi taṃ Bhagavato”ti. “Ārocehi me tvaṃ Pañcasikhā”ti Bhagavā avoca.

Devasabhā

294. Purimāni bhante divasāni purimatarāni tadahuposathe pannarase pavāraṇāya puṇṇāya puṇṇamāya rattiyaṃ kevalakappā ca devā Tāvatisā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā samantato nisinnā honti, cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti, puratthimāya disāya Dhataratṭho mahārājā pacchimābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, dakkhiṇāya disāya Virūḷhako mahārājā uttarābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, pacchimāya disāya Virūpakkho mahārājā puratthābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, uttarāya disāya Vessavaṇo mahārājā dakkhiṇābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā. Yadā bhante kevalakappā ca devā Tāvatisā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā samantato nisinnā honti, cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti, idaṃ nesaṃ hoti āsanasmim, atha pacchā amhākaṃ āsanaṃ hoti.

Ye te bhante devā Bhagavati brahmacariyaṃ caritvā adhunūpapannā Tāvatisakāyaṃ. Te aññe deve atirocanti vaṇṇena ceva yasasā ca. Tena sudaṃ bhante devā Tāvatisā attamanā honti

pamuditā pītisomanassajātā “dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyā”ti.

295. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ sampasādaṃ viditvā imāhi gāthāhi anumodi—

“Modanti vata bho devā, Tāvatiṃsā sahindakā.
Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammataṃ.
Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine.
Sugatasmim̐ brahmacariyaṃ, caritvāna idhāgate.
Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasaṣāyunā.
Sāvaka bhūripaññaṃ, visesūpagatā idha.
Idaṃ disvāna nandanti, Tāvatiṃsā sahindakā.
Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammatan”ti.

Tena sudam̐ bhante devā Tāvatiṃsā bhiyyoso mattāya attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā “dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyā”ti.

Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa

296. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ sampasādaṃ viditvā deve Tāvatiṃse āmantesi “iccheyyātha no tumhe mārīsā tassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sotun”ti. Icchāma mayaṃ mārīsā tassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sotunti. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi “taṃ kiṃmaññaṃ bhonto devā Tāvatiṃsā, yāvaṇca so Bhagavā bahujanahitāya paṭipanno bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, evaṃ bahujanahitāya paṭipannaṃ bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññaṃ tena Bhagavatā. (1)

Svākkhāto kho pana tena Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṃ veditabbo viññūhi, evaṃ opaneyyikassa dhammassa desetāraṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (2)

“Idaṃ kusalan”ti kho pana tena Bhagavatā supaññattaṃ, “idaṃ akusalan”ti supaññattaṃ. “Idaṃ sāvajjaṃ idaṃ anavajjaṃ, idaṃ sevittabbaṃ idaṃ na sevittabbaṃ, idaṃ hīnaṃ idaṃ paṇītaṃ, idaṃ kaṇhasukkasappaṭibhāgan”ti supaññattaṃ. Evaṃ kusalākusala sāvajjānavajja sevittabbāsevittabba hīnapaṇīta kaṇhasukkasappaṭibhāgaṇaṃ dhammānaṃ paññāpetāraṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (3)

Supaññattā kho pana tena Bhagavatā sāvakānaṃ nibbānagāminiṃ paṭipadā saṃsandati nibbānaṅca paṭipadā ca. Seyyathāpi nāma Gaṅgodakaṃ Yamunodakena saṃsandati sameti, evameva supaññattā tena Bhagavatā sāvakānaṃ nibbānagāminiṃ paṭipadā saṃsandati nibbānaṅca paṭipadā ca. Evaṃ nibbānagāminiyaṃ paṭipadāya paññāpetāraṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (4)

Abhinipphanno¹ kho pana tassa Bhagavato lābho abhinipphanno siloko, yāva maññe khattiyaṃ saṃpiyāyamānarūpā viharanti, vigatamado kho pana so Bhagavā āhāraṃ āhāreti. Evaṃ vigatamadaṃ āhāraṃ āharayamānaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (5)

Laddhasahāyo kho pana so Bhagavā sekhānaṅceva paṭipannānaṃ khīṇāsavānaṅca vusitavataṃ, te Bhagavā apanujja ekārāmataṃ anuyutto viharati. Evaṃ ekārāmataṃ anuyuttaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (6)

Yathāvādī kho pana so Bhagavā tathākārī, yathākārī tathāvādī, iti yathāvādī tathākārī, yathākārī tathāvādī. Evaṃ dhammānudhammapaṭipannaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (7)

1. Abhinipphanno (I, Ka)

Tiṇṇavicikiccho kho pana so Bhagavā vigatakathaṃkatho
 pariyositasāṅkappo ajjhāsayam ādibrahmacariyam. Evaṃ tiṇṇavicikiccham
 vigatakathaṃkatham pariyositasāṅkappaṃ ajjhāsayam ādibrahmacariyam
 imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītamse samanupassāma, na
 panetarahi aññatra tena Bhagavatā”ti. (8)

297. Ime kho bhante Sakko Devānamindo devānam Tāvatiṃsānam
 Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi. Tena sudam bhante devā
 Tāvatiṃsā bhiyyoso mattāya attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā
 Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sutvā. Tatra bhante ekacce devā
 evamāhaṃsu “aho vata mārisā cattāro Sammāsambuddhā loke uppajjeyyūṃ
 dhammaṅca deseyyūṃ yathariva Bhagavā. Tadassa bahujanahitāya
 bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya
 devamanussānan”ti. Ekacce devā evamāhaṃsu “tiṭṭhantumārisā cattāro
 Sammāsambuddhā, aho vata mārisā tayo Sammāsambuddhā loke
 uppajjeyyūṃ dhammaṅca deseyyūṃ yathariva Bhagavā. Tadassa
 bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya
 devamanussānan”ti. Ekacce devā evamāhaṃsu “tiṭṭhantu mārisā tayo
 Sammāsambuddhā, aho vata mārisā dve Sammāsambuddhā loke
 uppajjeyyūṃ dhammaṅca deseyyūṃ yathariva Bhagavā. Tadassa
 bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya
 devamanussānan”ti.

298. Evaṃ vutte bhante Sakko Devānamindo deve Tāvatiṃse etadavoca
 “aṭṭhānam kho etaṃ mārisā anavakāso, yaṃ ekissā lokadhātuyā dve
 Arahanto Sammāsambuddhā apubbaṃ acarimaṃ uppajjeyyūṃ, netam
 ṭhānam vijjati. Aho vata mārisā so Bhagavā appābādho appātānko ciraṃ
 dīghamaddhānam tiṭṭheyya. Tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya
 lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan”ti. Atha kho bhante
 yenatthena devā Tāvatiṃsā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnā honti
 sannipatitā, taṃ atthaṃ cintayitvā taṃ atthaṃ mantayitvā vuttavacanāpi taṃ
 cattāro mahārājāno tasmim atthe honti,

paccānusiṭṭhavadanāpi taṃ cattāro mahārājāno tasmim atthe honti, sakesu sakesu āsanesu ṭhitā avipakkantā.

Te vuttavākya rājāno, paṭiggayhānusāsaniṃ.

Vippasannamanā santā, aṭṭhaṃsu samhi āsaneti.

299. Atha kho bhante uttarāya disāya uḷāro āloko sañjāyi, obhāso pāturahosi atikkammeva devānaṃ devānubhāvaṃ. Atha kho bhante Sakko Devānamindo deve Tāvatiṃse āmantesi “yathā kho mārisā nimittāni dissanti, uḷāro āloko sañjāyati, obhāso pātu bhavati, brahmā pātu bhavissati, brahmuno hetam pubbanimittam pātubhāvāya, yadidaṃ āloko sañjāyati obhāso pātubhavatī”ti.

Yathā nimittā dissanti, brahmā pātu bhavissati.

Brahmuno hetam nimittam, obhāso vipulo mahāti.

Sanaṅkumārakathā

300. Atha kho bhante devā Tāvatiṃsā yathāsakesu āsanesu nisīdiṃsu “obhāsametaṃ ñassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti. Cattāropi mahārājāno yathāsakesu āsanesu nisīdiṃsu “obhāsametaṃ ñassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti. Idam sutvā devā Tāvatiṃsā ekaggā samāpajjiṃsu “obhāsametaṃ ñassāma, yaṃvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṃ gamissāmā”ti.

Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati. Oḷārikaṃ attabhāvaṃ abhinimminivā pātu bhavati. Yo kho pana bhante brahmuno pakativaṇṇo, anabhisambhavanīyo so devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ cakkhupathasmim. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Seyyathāpi bhante so vaṇṇo viggaho mānusaṃ viggahaṃ atirocati, evameva kho bhante yadā brahmā Sanaṅkumāro

devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ pātu bhavati, na tassāṃ parisāyaṃ koci devo abhivādeti vā paccuṭṭheti vā āsanena vā nimanteti, sabbeva tuṇhībhūtā pañjalikā pallaṅkena nisīdanti “yassadāni devassa pallaṅkaṃ icchissati brahmā Sanaṅkumāro, tassa devassa pallaṅke nisīdissati”ti. Yassa kho pana bhante devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṃ so labhati devo vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati devo somanassapaṭilābhaṃ. Seyyathāpi bhante rājā khattiyo muddhāvasitto adhunābhisitto rajjena, uḷāraṃ so labhati vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati somanassapaṭilābhaṃ. Evameva kho bhante yassa devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṃ so labhati devo vedapaṭilābhaṃ, uḷāraṃ so labhati devo somanassapaṭilābhaṃ. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ sampasādaṃ veditvā antarahito imāhi gāthāhi anumodi—

“Modanti vata bho devā, Tāvatiṃsā sahindakā.

Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammataṃ.

Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine.

Sugatasmiṃ brahmacariyaṃ, caritvāna idhāgate.

Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasasāyunā.

Sāvaka bhūripaññaṃ, visesūpagatā idha.

Idaṃ disvāna nandanti, Tāvatiṃsā sahindakā.

Tathāgataṃ namassantā, dhammassa ca sudhammatan”ti.

301. Imamatthaṃ bhante brahmā Sanaṅkumāro abhāsitttha. Imamatthaṃ bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti vissatṭho ca viññeyyo ca mañju ca savanīyo ca bindu ca avisārī ca gambhīro ca ninnādī ca. Yathāparisaṃ kho pana bhante brahmā Sanaṅkumāro sarena viññāpeti, na cassa bahiddhā parisāya ghoso niccharati, yassa kho pana bhante evaṃ Aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti, so vuccati brahmassaroti. Atha kho bhante devā Tāvatiṃsā brahmānaṃ Sanaṅkumāraṃ

etadavocuṃ “sādhu mahābrahme etadeva mayaṃ saṅkhāya modāma, atthi ca Sakkena Devānamindena tassa Bhagavato aṭṭha yathābhuccā vaṇṇā bhāsītā, te ca mayaṃ saṅkhāya modāmā”ti.

Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa

302. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro Sakkaṃ Devānamindaṃ etadavoca “sādhu Devānaminda mayampi tassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe suṇeyYāmā”ti. “Evaṃ mahābrahme”ti kho bhante Sakko Devānamindo brahmuno Sanaṅkumārassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi.

Taṃ kiṃmaññati bhavaṃ mahābrahmā, yāvaṇca so Bhagavā bahujanahitāya paṭipanno bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ, evaṃ bahujanahitāya paṭipannaṃ bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (1)

Svākkhāto kho pana tena Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko chipassiko opaneyyiko paccattaṃ veditabbo viññūhi. Evaṃ opaneyyikassa dhammassa desetāraṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (2)

“Idaṃ kusalan”ti kho pana tena Bhagavatā supaññattaṃ, “idaṃ akusalan”ti supaññattaṃ, “idaṃ sāvajjaṃ idaṃ anavajjaṃ, idaṃ sevitabbaṃ idaṃ na sevitabbaṃ, idaṃ hīnaṃ idaṃ paṇītaṃ, idaṃ kaṇhasukkasappaṭibhāgan”ti supaññattaṃ. Evaṃ kusalākusala sāvajjānavajja sevitabbāsevitabba hīnapaṇīta kaṇhasukkasappaṭibhāgānaṃ dhammānaṃ paññāpetāraṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (3)

Supaññattā kho pana tena Bhagavatā sāvakānaṃ nibbānagāminiṃ paṭipadā saṃsandati nibbānaṇca paṭipadā ca. Seyyathāpi nāma Gaṅgodakaṃ Yamunodakena

saṃsandati sameti, evameva supaññattā tena Bhagavatā sāvakānaṃ nibbānagāminī paṭipadā saṃsandati nibbānañca paṭipadā ca. Evaṃ nibbānagāminiyā paṭipadāya paññāpetāraṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (4)

Abhinipphanno kho pana tassa Bhagavato lābho abhinipphanno siloko, yāva maññe khattiyā sampiyāyamānarūpā viharanti. Vigatamado kho pana so Bhagavā āhāraṃ āhāreti. Evaṃ vigatamadaṃ āhāraṃ āharayamānaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (5)

Laddhasahāyo kho pana so Bhagavā sekhānañceva paṭipannānaṃ khīṇāsavānañca vusitavataṃ, te Bhagavā apanujja ekārāmataṃ anuyutto viharati. Evaṃ ekārāmataṃ anuyuttaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (6)

Yathāvādī kho pana so Bhagavā tathākārī, yathākārī tathāvādī, iti yathāvādī tathākārī, yathākārī tathāvādī, evaṃ dhammānudhammapaṭippannaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (7)

Tiṇṇavicikiccho kho pana so Bhagavā vigatakathamkatho pariyositasāṅkappo ajjhāsayaṃ ādibrahmacariyaṃ. Evaṃ tiṇṇavicikicchaṃ vigatakathamkathaṃ pariyositasāṅkappaṃ ajjhāsayaṃ ādibrahmacariyaṃ imināpaṅgena samannāgataṃ satthāraṃ neva atītaṃse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (8)

303. Ime kho bhante Sakko Devānamindo brahmuno Sanaṅkumārassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi. Tena sudamā bhante brahmā Sanaṅkumāro attamano hoti pamudito pītisomanassajāto Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sutvā. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro oḷārikaṃ attabhāvaṃ abhinimminivā kumāravaṇṇī hutvā Pañcasikho devānaṃ Tāvatisānaṃ pāturahosi. So vehāsaṃ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīdi. Seyyathāpi bhante

balavā puriso supaccatthate vā pallaṅke same vā bhūmibhāge pallaṅkena
nisīdeyya, evameva kho bhante brahmā Sanaṅkumāro vehāsaṃ
abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīditvā deve Tāvatiṃse
āmantesi—

Govindabrāhmaṇavatthu

304. Taṃ kiṃmaññanti bhonto devā Tāvatiṃsā, yāva dīgharattaṃ
mahāpañño so Bhagavā ahosi.

Bhūtapubbaṃ bho rājā Disampati nāma ahosi, Disampatissa rañño
Govindo nāma brāhmaṇo purohito ahosi, Disampatissa rañño Reṇu nāma
kumāro putto ahosi, Govindassa brāhmaṇassa Jotipālo nāma māṇavo putto
ahosi, iti Reṇu ca rājaputto Jotipālo ca māṇavo aññe ca cha khattiyā iccete
aṭṭha sahāyā ahesuṃ. Atha kho bho ahorattānaṃ accayena Govindo
brāhmaṇo kālamakāsi. Govinde brāhmaṇe kālāṅkate rājā disampati
paridevesi “yasmim vata bho mayaṃ samaye Govinde brāhmaṇe
sabbakiccāni sammā vossajjitvā pañcahi kāmagaṇehi samappitā
samaṅgībhūtā paricārema, tasmim no samaye Govindo brāhmaṇo
kālāṅkato”ti. Evaṃ vutte bho Reṇu rājaputto rājānaṃ Disampatiṃ
etadavoca “mā kho tvaṃ deva Govinde brāhmaṇe kālāṅkate atibālhaṃ
paridevesi, atthi deva Govindassa brāhmaṇassa Jotipālo nāma māṇavo putto
paṇḍitataro ceva pitarā, alamattthadasataro ceva pitarā, yepissa pitā atthe
anusāsi, tepi Jotipālasseva māṇavassa anusāsaniyā”ti. Evaṃ kumārāti. Evaṃ
devāti.

Mahāgovindavatthu

305. Atha kho bho rājā Disampati aññataraṃ purisaṃ āmantesi “ehi
tvaṃ ambho purisa yena Jotipālo māṇavo tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā
Jotipālaṃ māṇavaṃ evaṃ vadehi ‘bhavamatthu bhavantaṃ Jotipālaṃ, rājā
Disampati bhavantaṃ Jotipālaṃ māṇavaṃ āmantayati, rājā Disampati bho
Jotipālassa māṇavassa dassanakāmo’ti”. “Evaṃ devā” ti kho bho so puriso
Disampatissa rañño paṭissutvā

yena Jotipālo māṇavo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Jotipālaṃ māṇavaṃ etadavoca “bhavamatthu bhavantaṃ Jotipālaṃ, rājā Disampati bhavantaṃ Jotipālaṃ māṇavaṃ āmantayati, rājā Disampati bhoto Jotipālassa māṇavassa dassanakāmo”ti. “Evaṃ bho”ti kho bho Jotipālo māṇavo tassa purisassa paṭissutvā yena rājā Disampati tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Disampatinā rañña saddhiṃ sammodi, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho bho Jotipālaṃ māṇavaṃ rājā Disampati etadavoca “anusāsatu no bhavaṃ Jotipālo, mā no bhavaṃ Jotipālo anusāsaniyā paccabyāhāsi. Pettike taṃ thāne thapessāmi Govindiye abhisiṅcissāmi”ti. “Evaṃ bho”ti kho bho so Jotipālo māṇavo Disampatissa rañño paccassosi. Atha kho bho rājā Disampati Jotipālaṃ māṇavaṃ Govindiye abhisiṅci, taṃ pettike thāne thapesi. Abhisitto Jotipālo māṇavo Govindiye pettike thāne thapito yepissa pitā atthe anusāsi, tepi atthe anusāsati, yepissa pitā atthe nānusāsi, tepi atthe anusāsati, yepissa pitā kammante abhisambhosi, tepi kammante abhisambhoti, yepissa pitā kammante nābhisambhosi, tepi kammante abhisambhoti. Tamevaṃ manussā evamāhaṃsu “Govindo vata bho brāhmaṇo, Mahāgovindo vata bho brāhmaṇo”ti. Iminā kho evaṃ bho pariāyena Jotipālassa māṇavassa Govindo Mahāgovindotveva samañña udapādi.

Rajjasamvibhajana

306. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te cha khattiye etadavoca “Disampati kho bho rājā jiṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anupatto, ko nu kho pana bho jānāti jīvitam. Thānaṃ kho panetaṃ vijjati, yaṃ Disampatimhi rañña kālāṅkate rājakattāro Reṇuṃ rājaputtaṃ rajje abhisiṅceyyuṃ. Āyantu bhonto, yena Reṇu rājaputto tenupasaṅkamatha, upasaṅkamitvā Reṇuṃ rājaputtaṃ evaṃ vadetha ‘mayam kho bhoto Reṇussa sahāyā piyā manāpā appaṭikūlā, yaṃsukho

bhavaṃ taṃsukhā mayāṃ, yaṃdukkho bhavaṃ taṃdukkhā mayāṃ.
 Disampati kho bho rājā jīṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anuppatto,
 ko nu kho pana bho jānāti jīvitaṃ. Thānaṃ kho panetaṃ vijjati, yaṃ
 Disampatimhi raññe kālaṅkate rājakattāro bhavantaṃ Reṇuṃ rajje
 abhisīṇceyyuṃ. Sace bhavaṃ Reṇu rajjaṃ labhetha, saṃvibhajetha no
 rajjena'ti". "Evaṃ bho"ti kho bho te cha khattiyā Mahāgovindassa
 brāhmaṇassa paṭissutvā yena Reṇu rājaputto tenupasaṅkamimsu,
 upasaṅkamitvā Reṇuṃ rājaputtaṃ etadavocuṃ "mayāṃ kho bhoto Reṇussa
 sahāyā piyā manāpā appaṭikūlā, yaṃsukho bhavaṃ taṃsukhā mayāṃ,
 yaṃdukkho bhavaṃ taṃdukkhā mayāṃ. Disampati kho bho rājā jīṇṇo
 vuddho mahallako addhagato vayo-anuppatto, ko nu kho pana bho jānāti
 jīvitaṃ. Thānaṃ kho panetaṃ vijjati, yaṃ Disampatimhi raññe kālaṅkate
 rājakattāro bhavantaṃ Reṇuṃ rajje abhisīṇceyyuṃ. Sace bhavaṃ Reṇu
 rajjaṃ labhetha, saṃvibhajetha no rajjena'ti. Ko nu kho bho añño mama
 vijite sukho bhavetha¹ aññatra bhavantebhi. Sacāhaṃ bho rajjaṃ labhissāmi,
 saṃvibhajissāmi vo rajjena'ti.

307. Atha kho bho ahorattānaṃ accayena rājā Disampati kalamakāsi.
 Disampatimhi raññe kālaṅkate rājakattāro Reṇuṃ rājaputtaṃ rajje
 abhisīṇcimsu. Abhisitto Reṇu rajjena pañcahi kāmagaṇehi samappito
 samaṅgībhūto paricāreti. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha
 khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te cha khattiye etadavoca Disampati
 kho bho rājā kālaṅkato, abhisitto Reṇu rajjena pañcahi kāmagaṇehi
 samappito samaṅgībhūto paricāreti. Ko nu kho pana bho jānāti madanīyā
 kāmā, āyantu bhonto, yena Reṇu rājā tenupasaṅkamatha, upasaṅkamitvā
 Reṇuṃ rājānaṃ evaṃ vadetha Disampati kho bho rājā kālaṅkato, abhisitto
 bhavaṃ Reṇu rajjena, sarati bhavaṃ taṃ vacananti.

1. Sukhā bhaveyyātha (Ka), sukhaṃ bhaveyyātha (Syā), sukhamedheyātha (Sī, I),
 sukha medhetha (?)

308. “Evaṃ bho”ti kho bho te cha khattiyā Mahāgovindassa brāhmaṇassa paṭissutvā yena Reṇu rājā tenupasaṅkamim̐su, upasaṅkamitvā Reṇuṃ rājānaṃ etadavocuṃ “Disampati kho bho rājā kālaṅkato, abhisitto bhavaṃ Reṇu rajjena, sarati bhavaṃ taṃ vacanan”ti. Sarāmaḥaṃ bho taṃ vacanaṃ¹. Ko nu kho bho pahoti imaṃ mahāpathaviṃ uttarena āyataṃ dakkhiṇena sakaṭamukhaṃ sattadhā samaṃ suvibhattaṃ vibhajitunti. Ko nu kho bho añño pahoti aññatra Mahāgovindena brāhmaṇenāti. Atha kho bho Reṇu rājā aññataraṃ purisaṃ āmantesi “ehi tvaṃ ambho purisa yena Mahāgovindo brāhmaṇo tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ evaṃ vadehi “rājā taṃ bhante Reṇu āmantetī”ti. “Evaṃ devā”ti kho bho so puriso Reṇussa rañño paṭissutvā yena Mahāgovindo brāhmaṇo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ etadavoca “rājā taṃ bhante Reṇu āmantetī”ti. “Evaṃ bho”ti kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo tassa purisassa paṭissutvā yena Reṇu rājā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Reṇunā raññā saddhiṃ sammodi, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho bho Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ Reṇu rājā etadavoca “etu bhavaṃ Govindo, imaṃ mahāpathaviṃ uttarena āyataṃ dakkhiṇena sakaṭamukhaṃ sattadhā samaṃ suvibhattaṃ vibhajatū”ti. “Evaṃ bho”ti kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo Reṇussa rañño paṭissutvā imaṃ mahāpathaviṃ uttarena āyataṃ dakkhiṇena sakaṭamukhaṃ sattadhā samaṃ suvibhattaṃ vibhaji. Sabbāni sakaṭamukhāni paṭṭhapesi². Tatra sudaraṃ majjhe Reṇussa rañño janapado hoti.

309. Dantapuraṃ Kālīṅgānaṃ³, Assakānañca Potanaṃ.

Mahesayaṃ⁴ Avantīnaṃ, Sovīrānañca Rorukaṃ.

Mithilā ca Videhānaṃ, Campā Aṅgesu māpitā.

Bārāṇasī ca Kāsīnaṃ, ete Govindamāpitātī.

1. Vacananti (Syā, Ka)

3. Kālīṅgānaṃ (Syā, I, Ka)

2. Atṭhapesi (Sī, I)

4. Māhissati (Sī, Syā, I)

310. Atha kho bho te cha khattiyā yathāsakena lābhena attamanā ahesum̐ paripuṇṇasaṅkappā “yaṃ vata no ahosi icchitaṃ, yaṃ ākaṅkhiṭaṃ, yaṃ adhippetāṃ, yaṃ abhipatthitaṃ, taṃ no laddhan”ti.

Sattabhū Brahmaddatto ca, Vessabhū Bharato saha.

Reṇu dve Dhataratthā ca, tadāsum̐ satta bhāradhātī.

Paṭhamabhāṇavāro niṭṭhito.

Kittisadda-abbhuggamana

311. Atha kho bho te cha khattiyā yena Mahāgovindo brāhmaṇo tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamtivā Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ etadavocum̐ “yathā kho bhavaṃ Govindo Reṇussa rañño sahāyo piyo manāpo appaṭikūlo, evameva kho bhavaṃ Govindo amhākampi sahāyo piyo manāpo appaṭikūlo, anusāsatu no bhavaṃ Govindo, mā no bhavaṃ Govindo anusāsaniyā paccabyāhāsī”ti. “Evaṃ bho”ti kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo tesāṃ channaṃ khattiyānaṃ paccassosi. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo satta ca rājāno khattiye muddhāvasitte rajje¹ anusāsi, satta ca brāhmaṇamahāsāle satta ca nhātakasatāni mante vācesi.

312. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa aparena samayena evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggacchi² “sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṃ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī”ti. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa etadahosi “mayhaṃ kho evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṃ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī’ti, na kho panāhaṃ brahmānaṃ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā

1. Muddhābhisitte rajjena (Syā)

2. Abbhuggaṇchi (Sī, I)

sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutam kho pana metam brāhmaṇānam vuddhānam mahallakānam ācariyapācariyānam bhāsamānānam ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇam jhānam jhāyati, so brahmānam passati brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā mantetī’ti, yaṁnūnāham vassike cattāro māse paṭisallīyeyyam, karuṇam jhānam jhāyeyyan’ti.

313. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena Reṇu rājā tenupasaṅkami, upasaṅkamtvā Reṇum rājānam etadavoca “mayham kho bho evam kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānam passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī’ti, na kho panāham bho brahmānam passōmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutam kho pana metam brāhmaṇānam vuddhānam mahallakānam ācariyapācariyānam bhāsamānānam ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇam jhānam jhāyati, so brahmānam passati, brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā mantetī’ti, icchāmahaṁ bho vassike cattāro māse paṭisallīyitum, karuṇam jhānam jhāyitum, namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena bhattābhihārenā’ti. Yassadāni bhavam Govindo kālam maññatīti.

314. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamtvā te cha khattiye etadavoca “mayham kho bho evam kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānam passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī’ti, na kho panāham bho brahmānam passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutam kho pana metam brāhmaṇānam vuddhānam mahallakānam ācariyapācariyānam bhāsamānānam ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇam jhānam jhāyati, so brahmānam passati brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā mantetī’ti, icchāmahaṁ bho vassike cattāro māse paṭisallīyitum, karuṇam jhānam jhāyitum, namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena bhattābhihārenā’ti. Yassadāni bhavam Govindo kālam maññatīti.

315. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te satta ca brāhmaṇamahāsālā satta ca nhātakasatāni tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te satta ca brāhmaṇamahāsāle satta ca nhātakasatāni etadavoca “mayham kho bho evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṃ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī’ti, na kho panāhaṃ bho brahmānaṃ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutam kho pana metaṃ brāhmaṇānaṃ vuddhānaṃ mahallakānaṃ ācariyapācariyānaṃ bhāsamānānaṃ ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṃ jhānaṃ jhāyati, so brahmānaṃ passati, brahmunā sākaccheti, brahmunā sallapati brahmunā mantetī’ti, tena hi bho yathāsute yathāpariyatte mante vitthārena sajjhāyaṃ karoṭha, aññaṃaññaṃ ca mante vācetha, icchāmaṃ bho vassike cattāro māse paṭisallīyituṃ, karuṇaṃ jhānaṃ jhāyituṃ, namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena bhattābhīhārenā”ti. Yassadāni bhavaṃ Govindo kālaṃ maññatīti.

316. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena cattārīsā bhariyā sādisiyo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā cattārīsā bhariyā sādisiyo etadavoca “mayham kho bhoti evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṃ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī’ti, na kho panehaṃ bhoti brahmānaṃ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutam kho pana metaṃ brāhmaṇānaṃ vuddhānaṃ mahallakānaṃ ācariyapācariyānaṃ bhāsamānānaṃ ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṃ jhānaṃ jhāyati, so brahmānaṃ passati, brahmunā sākaccheti, brahmunā sallapati, brahmunā mantetī’ti, icchāmaṃ bhoti vassike cattāro māse paṭisallīyituṃ, karuṇaṃ jhānaṃ jhāyituṃ, namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena bhattābhīhārenā”ti. Yassadāni bhavaṃ Govindo kālaṃ maññatīti.

317. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo puratthimena nagarassa navaṃ sandhāgāraṃ kārapetvā vassike cattāro māse paṭisallīyi,

karuṇaṃ jhānaṃ jhāyi, nāssudha koci upasaṅkamati¹ aññatra ekena bhattābhihārena. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa catunnaṃ māsānaṃ accayena ahudeva ukkaṇṭhanā ahu paritassanā “sutaṃ kho pana metaṃ brāhmaṇānaṃ vuddhānaṃ mahallakānaṃ ācariyapācariyānaṃ bhāsamānānaṃ ‘yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṃ jhānaṃ jhāyati, so brahmānaṃ passati, brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā manteti’ ti, na kho panāhaṃ brahmānaṃ passāmi, na brahmunā sākacchemi na brahmunā sallapāmi na brahmunā mantemi” ti.

Brahmunāsākacchā

318. Atha kho bho brahmā Sanaṅkumāro Mahāgovindassa brāhmaṇassa cetasā cetoparivitakkamaññāya seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito Mahāgovindassa brāhmaṇassa sammukhe pāturahosi. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa ahudeva bhayaṃ ahu chambhitattaṃ ahu lomahaṃso yathā taṃ adiṭṭhapubbaṃ rūpaṃ disvā. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo bhūto saṃviggo lomahaṭṭhajāto brahmānaṃ Sanaṅkumāraṃ gāthāya ajjhabhāsi—

“Vaṇṇavā yasavā sirimā, ko nu tvamasi mārisa.
Ajānantā taṃ pucchāma, kathaṃ jānemu taṃ mayan” ti.

Maṃ ve kumāraṃ jānanti, brahmaloke sanantanā².
Sabbe jānanti maṃ devā, evaṃ Govinda jānahi.

“Āsanaṃ udakaṃ pajjaṃ, madhusākaṇṇa³ brahmuno.
Agghe bhavantaṃ pucchāma, agghaṃ kurutu no bhavaṃ”.

Paṭiggaṇhāma te agghaṃ, yaṃ tvaṃ Govinda Bhāsasi.
Diṭṭhadhammahitatthāya, samparāya sukhāya ca.
Katāvakaṃso pucchassu, yaṃ kiñci abhipatthitanti.

319. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa etadahosi
“katāvakaṃso khomhi brahmunā Sanaṅkumārena, kiṃ nu kho ahaṃ
brahmānaṃ

1. Upasaṅkami (I)

2. Sanantica (Ka)

3. Madhupākaṇṇa (Sī, Syā, I)

Sanaṅkumāraṃ puccheyyaṃ diṭṭhadhammikaṃ vā atthaṃ samparāyikaṃ vā”ti. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa etadahosi “kusalo kho ahaṃ diṭṭhadhammikānaṃ atthānaṃ, aññepi maṃ diṭṭhadhammikaṃ atthaṃ pucchanti, yaṃnūnāhaṃ brahmānaṃ Sanaṅkumāraṃ samparāyikaññeva atthaṃ puccheyyaṃ”ti. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṃ Sanaṅkumāraṃ gāthāya ajjhabhāsi—

“Pucchāmi brahmānaṃ Sanaṅkumāraṃ,
Kaṅkhī akaṅkhiṃ paravediyesu.

Katthaṭṭhito kimhi ca sikkhamāno,
Pappoti macco amataṃ brahmalokaṃ”ti.

Hitvā mamattaṃ manujesu brahme,
Ekodibhūto karuṇedhimutto¹.

Nirāmagandho virato methunasmā,
Etthaṭṭhito ettha ca sikkhamāno.
Pappoti macco amataṃ brahmalokanti.

320. “Hitvā mamattan”ti ahaṃ bhoto ājānāmi, idhekacco appaṃ vā bhogakkhandhaṃ pahāya mahantaṃ vā bhogakkhandhaṃ pahāya appaṃ vā nātiparivaṭṭaṃ pahāya mahantaṃ vā nātiparivaṭṭaṃ pahāya kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajati, iti “hitvā mamattan”ti ahaṃ bhoto ājānāmi. “Ekodibhūto”ti ahaṃ bhoto ājānāmi, idhekacco vivittaṃ senāsanaṃ bhajati araññaṃ rukkhamaṇaṃ pabbataṃ kandaraṃ giriguhaṃ susānaṃ vanapatthaṃ abbhokāsaṃ palālapuñjaṃ, iti “ekodibhūto”ti ahaṃ bhoto ājānāmi. “Karuṇedhimutto”ti ahaṃ bhoto ājānāmi, idhekacco karuṇāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā viharati. Tathā dutiyaṃ. Tathā tatiyaṃ. Tathā catutthaṃ. Iti uddhamadhotiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokaṃ karuṇāsahagatena cetasā vipulena mahaggaṭṭhena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati, iti “karuṇedhimutto”ti ahaṃ bhoto ājānāmi. Āmagandhe ca kho ahaṃ bhoto bhāsamānassa na ājānāmi.

1. Karuṇādhimutto (Sī, Syā, I)

Ke āmagandhā manujesu brahme,
 Ete avidvā idha brūhi dhīra.
 Kenāvaṭṭā¹ vāti pajā kurutu²,
 Āpāyikā nivutabrahmalokāti.
 Kodho mosavajjaṃ nikati ca dubbho,
 Kadariyatā atimāno usūyā.
 Icchā vivicchā paraheṭhanā ca,
 Lobho ca doso ca mado ca moho.
 Etesu yuttā anirāmagandhā,
 Āpāyikā nivutabrahmalokāti.

Yathā kho ahaṃ bhoto āmagandhe bhāsamānassa ājānāmi. Te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā. Pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Yassadāni bhavaṃ Govindo kālaṃ maññatīti.

Reṇurāja āmantanā

321. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena Reṇu rājā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Reṇuṃ rājānaṃ etadavoca “aññaṃ dāni bhavaṃ purohitaṃ pariyesatu, yo bhoto rajjaṃ anusāsissati, icchāmahaṃ bho agārasmā anagāriyaṃ pabbajituṃ. Yathā kho pana me suttaṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyaṃ”ti.

Āmantayāmi rājānaṃ, Reṇuṃ bhūmipatiṃ ahaṃ.
 Tvaṃ pajānassu rajjena, nāhaṃ porohicce rame.
 Sace te ūnaṃ kāmehi, ahaṃ paripūrayāmi te.
 Yo taṃ himsati vāremi, bhūmisenāpati ahaṃ.
 Tuvaṃ pitā ahaṃ putto, mā no Govinda pājahi³.
 Namatthi ūnaṃ kāmehi, himsitā me na vijjati.
 Amanussavaco sutvā, tasmāhaṃ na gahe rame.

1. Kenāvuṭṭa (Syā)

2. Kururū (Syā), kuruṭṭharū (I), kurūru (?)

3. Pājehi (Aṭṭhakathāyaṃ saṃvaṇṇitapāṭhantaram)

Amanusso kathamvaṇṇo, kiṃ te atthaṃ abhāsatha.

Yañca sutvā jahāsi no, gehe amhe ca kevalī.

Upavutthassa me pubbe, yiṭṭhukāmassa me sato.

Aggi pajjalito āsi, kusapattaparitthato.

Tato me brahmā pāturahu, brahmalokā sanantano.

So me pañhaṃ viyākāsi, taṃ sutvā na gahe rame.

Saddahāmi ahaṃ bhoto, yaṃ tvaṃ Govinda bhāsasi.

Amanussavaco sutvā, kathaṃ vattetha aññathā.

Te taṃ anuvattissāma, satthā Govinda no bhavaṃ.

Maṇi yathā veḷuriyo, akāco vimalo subho.

Evaṃ suddhā carissāma, Govindassanusāsanti.

Sace bhavaṃ Govindo agārasmā anagāriyaṃ pabbajissati, mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma. Atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Chakhattiya āmantanā

322. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te cha khattiye etadavoca “aññaṃ dāni bhavanto purohitaṃ pariyesantu, yo bhavantānaṃ rajje anusāsissati, icchāmahaṃ bho agārasmā anagāriyaṃ pabbajitum, yathā kho pana me sutam brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyaṃ”ti. Atha kho bho te cha khattiyā ekamantaṃ apakkamma evaṃ samacintesuṃ “ime kho brāhmaṇā nāma dhanaluddhā, yaṃnūna mayaṃ Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ dhanena sikkheyyāma”ti. Te Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu “saṃvijjati kho bho imesu sattasu rajjesu pahūtaṃ sāpateyyaṃ, tato bhoto yāvatakena attho, tāvatakaṃ āharīyatan”ti. Alaṃ bho mamaṇḍapaṇaṃ pahūtaṃ sāpateyyaṃ bhavantānaṃyeva vāhasā, tamahaṃ sabbaṃ pahāya agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāmi. Yathā kho pana me sutam brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā

agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agāraśmā anagāriyanti. Atha kho bho te cha khattiyā ekamantaṃ apakkamma evaṃ samacintesuṃ “ime kho brāhmaṇā nāma itthiluddhā, yaṃnūna mayaṃ Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ itthiṃhi sikkheyyāma”ti. Te Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ upasaṅkamtivā evamāhaṃsu “saṃvijjanti kho bho imesu sattaśu rajjesu pahūtā itthiyo, tato bhoto yāvatikāhi attho, tāvatikā ānīyatan”ti. Alaṃ bho mamaṃpimā¹ cattārīsā bhariyā sādisiyo, tāpāhaṃ sabbā pahāya agāraśmā anagāriyaṃ pabbajissāmi. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agāraśmā anagāriyanti.

323. Sace bhavaṃ Govindo agāraśmā anagāriyaṃ pabbajissati, mayampi agāraśmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Sace jahatha kāmāni, yattha satto puthujjano.
Ārambhavho daḥhā hotha, khantībalasamāhitā.

Esa maggo ujumaggo, esa maggo anuttaro.
Saddhammo sabbhi rakkhito, brahmalokūpapattiyāti.

Tena hi bhavaṃ Govindo satta vassāni āgametu, sattannaṃ vassānaṃ accayena mayampi agāraśmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṃ kho bho satta vassāni, nāhaṃ sakkomi bhavante satta vassāni āgametuṃ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitaṇaṃ. Gamaṇīyo samparāyo, mantāyaṃ² boddhabbaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ, caritabbaṃ brahmacariyaṃ, natthi jātassa amaraṇaṃ. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agāraśmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṃ Govindo chabbassāni āgametu -pa- pañca vassāni āgametu. Cattāri vassāni āgametu. Tīṇi vassāni āgametu. Dve vassāni āgametu. Ekaṃ

1. Mamaṃpitā(Ka), mamaṃpi (Sī)

2. Mantāya (bahūsu)

vassaṃ āgāmetu, ekassa vassassa accayena mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṃ kho bho ekaṃ vassaṃ, nāhaṃ sakkomi bhavante ekaṃ vassaṃ āgāmetuṃ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṃ. Gamanīyo samparāyo, mantāyaṃ boddhabbaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ, caritabbaṃ brahmacariyaṃ, natthi jātassa amaraṇaṃ. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṃ Govindo satta māsāni āgāmetu, sattannaṃ māsānaṃ accayena mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṃ kho bho satta māsāni, nāhaṃ sakkomi bhavante satta māsāni āgāmetuṃ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṃ. Gamanīyo samparāyo, mantāyaṃ boddhabbaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ, caritabbaṃ brahmacariyaṃ, natthi jātassa amaraṇaṃ. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṃ Govindo cha māsāni āgāmetu -pa- pañca māsāni āgāmetu. Cattāri māsāni āgāmetu. Tīṇi māsāni āgāmetu. Dve māsāni āgāmetu. Ekaṃ māsāni āgāmetu. Addhamāsaṃ āgāmetu, addhamāsassa accayena mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṃ kho bho addhamāso, nāhaṃ sakkomi bhavante addhamāsaṃ āgāmetuṃ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṃ. Gamanīyo samparāyo, mantāyaṃ boddhabbaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ, caritabbaṃ brahmacariyaṃ, natthi jātassa amaraṇaṃ. Yathā kho pana me sutāṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṃ Govindo sattāhaṃ āgāmetu yāva mayaṃ sake puttabhātaro rajjena¹ anusāsissāma,

1. Rajje (Syā)

sattāhassa accayena mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti. Na ciraṃ kho bho sattāhaṃ, āgameśsamahaṃ bhavante sattāhanti.

Brāhmaṇamahāsālādīnaṃāmantanā

324. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te satta ca brāhmaṇamahāsālā satta ca nhātakasatāni tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā te satta ca brāhmaṇamahāsāle satta ca nhātakasatāni etadavoca “aññaṃ dāni bhavanto ācariyaṃ pariyesantu, yo bhavantaṇaṃ mante vācessati. Icchāmaṃ bho agārasmā anagāriyaṃ pabbajituṃ. Yathā kho pana me suttaṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā, pabbajissāmaṃ bho agārasmā anagāriyaṃ”ti. Mā bhavaṃ Govindo agārasmā anagāriyaṃ pabbaji. Pabbajjā bho appesakkhā ca appalābhā ca, brahmaññaṃ mahesakkhaṇca mahālābhāñcāti. Mā bhavanto evaṃ avacuttha “pabbajjā appesakkhā ca appalābhā ca, brahmaññaṃ mahesakkhaṇca mahālābhāñcā”ti. Ko nu kho bho aññaṃtra mayā mahesakkhataro vā mahālābhataro vā. Ahaṃ hi bho etarahi rājāva raññaṃ brahmāva brāhmaṇānaṃ¹ devatāva gahapatikānaṃ. Tamahaṃ sabbaṃ paḥāya agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāmi. Yathā kho pana me suttaṃ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṃ ajjhāvasatā. Pabbajissāmaṃ bho agārasmā anagāriyanti. Sace bhavaṃ Govindo agārasmā anagāriyaṃ pabbajissati, mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Bhāriyānaṃāmantanā

325. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena cattārīsā bhāriyā sādisiyo tenupasaṅkami, upasaṅkamtivā cattārīsā bhāriyā sādisiyo etadavoca “yā bhotīnaṃ icchatī, sakāni vā ñātikulāni gacchatu aññaṃ vā bhattāraṃ pariyesatu. Icchāmaṃ bhotī

1. Brahmānaṃ (Sī, I, Ka)

agārasmā anagāriyaṃ pabbajitum. Yathā kho pana me sutam brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāram ajjhāvasatā. Pabbajissāmahaṃ bhoti agārasmā anagāriyaṃ”ti. Tvaññeva no ñāti ñātikāmānaṃ, tvaṃ pana bhattā bhattukāmānaṃ. Sace bhavaṃ Govindo agārasmā anagāriyaṃ pabbajissati, mayampi agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Mahāgovindapabbajjā

326. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo tassa sattāhassa accayena kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbaji. Pabbajitaṃ pana Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ satta ca rājāno khattiyā muddhāvasittā satta ca brāhmaṇamahāsālā satta ca nhātakasatāni cattārīsā ca bhariyā sādisiyo anekāni ca khattiyasahassāni anekāni ca brāhmaṇasahassāni anekāni ca gahapatisahassāni anekehi ca itthāgārehi itthiyo kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā Mahāgovindaṃ brāhmaṇaṃ agārasmā anagāriyaṃ pabbajitaṃ anupabbajimsu. Tāya sudam bho parisāya parivuto Mahāgovindo brāhmaṇo gāmanigamarājadhānīsu cārikaṃ carati. Yaṃ kho pana bho tena samayena Mahāgovindo brāhmaṇo gāmaṃ vā nigamaṃ vā upasaṅkamati. Tattha rājāva hoti raññaṃ brahmāva brāhmaṇānaṃ devatāva gahapatikānaṃ. Tena kho pana samayena manussā khipanti vā upakkhalanti vā. Te evamaṃsu “namatthu Mahāgovindassa brāhmaṇassa, namatthu satta purohitassā”ti.

327. Mahāgovindo bho brāhmaṇo mettāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā vihāsi. Tathā dutiyaṃ. Tathā tatiyaṃ. Tathā catutthaṃ. Iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā vihāsi. Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-. Upekkhāsahagatena cetasā -pa- abyāpajjena pharitvā vihāsi. Sāvakaṇaṃ ca brahmalokasahabyatāya maggaṃ desesi.

328. Ye kho pana bho tena samayena Mahāgovindassa brāhmaṇassa sāvakaṃ sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānimsu. Te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ brahmalokaṃ upapajjimsu. Ye na sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānimsu. Te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā appekacce Paranimmitavasavattīnaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Appekacce Nimmānaratīnaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Appekacce Tusitānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Appekacce Yāmānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Appekacce Tāvatisānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Appekacce cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapajjimsu. Ye sabbanihīnaṃ kāyaṃ paripūresuṃ, te gandhabbakāyaṃ paripūresuṃ. Iti kho bho¹ sabbesaṃyeva tesāṃ kulaputtānaṃ amoghā pabbajjā ahosi avaṇṇhā saphalā sa-udrayāti.

329. Sarati taṃ Bhagavāti. Sarāmahaṃ Pañcasikha. Ahaṃ tena samayena Mahāgovindo brāhmaṇo ahoṣiṃ. Ahaṃ tesāṃ sāvakaṇaṃ brahmalokasaḥabyatāya maggaṃ desesiṃ. Taṃ kho pana me Pañcasikha brahmacariyaṃ na nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṃvattati yāvadeva brahmalokūpapattiya.

Idaṃ kho pana me Pañcasikha brahmacariyaṃ ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṃvattati. Katamaṇca taṃ Pañcasikha brahmacariyaṃ ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṃvattati. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṃ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhī. Idaṃ kho taṃ Pañcasikha brahmacariyaṃ ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṃvattati.

330. Ye kho pana me Pañcasikha sāvakaṃ sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānanti. Te āsavānaṃ khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭhevadhamme sayāṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharanti. Ye na sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānanti. Te pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ

parikkhayā opapātikā honti tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Ye na sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānanti. Appekacce tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā rāgadosamohānaṃ tanuttā sakadāgāmino honti sakideva imaṃ lokaṃ āgantvā dukkhassantaṃ karissanti¹. Ye na sabbenasabbaṃ sāsanaṃ ājānanti. Appekacce tiṇṇaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā sotāpannā honti avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā. Iti kho Pañcasikha sabbesaṃyeva imesaṃ kulaputtānaṃ amoghā pabbajjā² avañjhā saphalā sa-udrayāti.

Idamavoca Bhagavā. Attamano Pañcasikho gandhabbaputto Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā tatthevantaradhāyīti.

Mahāgovindasuttaṃ niṭṭhitaṃ chaṭṭhaṃ.

1. Karonti (Sī, I)

2. Pabbajjā ahosi (Ka)

7. Mahāsamayasutta

331. Evaṃ me sutāṃ—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Sakkesu viharati Kapilavatthusmiṃ Mahāvane mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi sabbeheva arahantehi, dasahi ca lokadhātūhi devatā yebhuyyena sannipatitā honti Bhagavantāṃ dassanāya bhikkhusaṃghaṇca. Atha kho catunnaṃ Suddhāvāsakāyikānaṃ devatānaṃ¹ etadahosi “ayaṃ kho Bhagavā Sakkesu viharati Kapilavatthusmiṃ Mahāvane mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi sabbeheva arahantehi, dasahi ca lokadhātūhi devatā yebhuyyena sannipatitā honti Bhagavantāṃ dassanāya bhikkhusaṃghaṇca. Yaṃnūna mayampi yena Bhagavā tenupasaṅkameyyāma, upasaṅkamitvā Bhagavato santike paccekaṃ gāthaṃ² bhāseyyāma”ti.

332. Atha kho tā devatā seyyathāpi nāma balavā puriso samīñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya pasāritaṃ vā bāhaṃ samīñjeyya. Evameva suddhāvāsesu devesu antarahitā Bhagavato purato pāturaheṣuṃ. Atha kho tā devatā Bhagavantāṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu. Ekamantaṃ ṭhitā kho ekā devatā Bhagavato santike imaṃ gāthaṃ abhāsi.

“Mahāsamayo pavanasmim, devakāyā samāgatā.
Āgatamha imaṃ dhammasamayaṃ, dakkhitāye aparājitasamghan”ti.

Atha kho aparā devatā Bhagavato santike imaṃ gāthaṃ abhāsi.

“Tatra bhikkhavo samādahaṃsu, cittamattano ujukaṃ akaṃsu³.
Sārathīva nettāni gahetvā, indriyāni rakkhanti paṇḍitā”ti.

Atha kho aparā devatā Bhagavato santike imaṃ gāthaṃ abhāsi.

“Chetvā khīlaṃ chetvā palighaṃ, indakhīlaṃ ūhacca⁴ manejā.
Te caranti suddhā vimalā, cakkhumatā sudantā susunāgā”ti.

1. Devānaṃ (Sī, Syā, I)

2. Paccekagāthaṃ (Sī, Syā, I), paccekagāthā (Ka-Sī)

3. Ujuka makāṃsu (Sī, Syā, I)

4. Uhacca (Ka)

Atha kho aparā devatā Bhagavato santike imaṃ gāthaṃ abhāsi.

“Yekeci Buddhaṃ saraṇaṃ gatāse, na te gamissanti apāyabhūmiṃ.

Pahāya mānusaṃ dehaṃ, devakāyaṃ paripūressanti”ti.

Devatāsannipāta

333. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “yebhuyyena bhikkhave dasasu lokadhātūsu devatā sannipatitā (honti)¹ Tathāgataṃ dassanāya bhikkhusaṃghaṇca. Yepi te bhikkhave ahesuṃ atītamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā. Tesampi Bhagavantānaṃ etaṃparamāyeva² devatā sannipatitā ahesuṃ seyyathāpi mayhaṃ etarahi. Yepi te bhikkhave bhavissanti anāgatamaddhānaṃ Arahanto Sammāsambuddhā, tesampi Bhagavantānaṃ etaṃparamāyeva devatā sannipatitā bhavissanti seyyathāpi mayhaṃ etarahi. Ācikkhissāmi bhikkhave devakāyānaṃ nāmāni, kittayissāmi bhikkhave devakāyānaṃ nāmāni, desessāmi bhikkhave devakāyānaṃ nāmāni, taṃ suṇātha sādhuṃ manasikarotha bhāsissāmi”ti. “Evaṃ bhante”ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṃ.

334. Bhagavā etadavoca—

Silokamanukassāmi, yattha bhumma tadassitā.

Ye sitā girigabbharaṃ, pahitattā samāhitā.

Puthūsīhāva sallīnā, lomahaṃsābhisambhuno.

Odātamanasā suddhā, vip̐pasannamanāvilā³.

Bhiyyo pañcasate ñatvā, vane Kāpilavatthave.

Tato āmantayī Satthā, sāvake sāsane rate.

Devakāyā abhikkantā, te vijānātha bhikkhavo.

Te ca ātappamakarūṃ, sutvā Buddhassa sāsanaṃ.

Tesaṃ pāturahu ñāṇaṃ, amanussānadassanaṃ.

Appeke satamaddakkhūṃ, sahasaṃ atha sattariṃ.

1. () Sī-I-pothakesu natthi.

2. Etaparamāyeva (Sī, Syā, I)

3. Vip̐pasannāmanāvilā (I, Ka)

Sataṃ eke sahaṣṣānaṃ, amanussānamaddasūṃ.
 Appekenantamaddakkhūṃ, disā sabbā phuṭā ahuṃ.
 Tañca sabbaṃ abhiññāya, vavatthitvāna¹ cakkhumā.
 Tato āmantayī Satthā, sāvake sāsane rate.
 Devakāyā abhikkantā, te vijānātha bhikkhavo.
 Ye vohaṃ kittayissāmi, girāhi anupubbaso.

335. Sattasahassā te yakkhā, bhumma Kāpilavatthavā.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Chasahassā Hemavatā, yakkhā nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto², vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Sātāgīrā tisahassā, yakkhā nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Iccete soḷasasahassā, yakkhā nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Vessāmittā pañcasatā, yakkhā nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.
 Kumbhīro Rājagahiko, Vepullassa nivesanaṃ.
 Bhiyyo naṃ sataḥassānaṃ, yakkhānaṃ payirupāsati.
 Kumbhīro Rājagahiko, sopāgā samitiṃ vanāṃ.

336. Purimañca disaṃ rājā, Dhatarattho pasāsati.
 Gandhabbānaṃ adhipati, mahārājā yasassiso.

1. Vavakkhitvāna (Sī, Syā, I), avekkhitvāna (Tīkā)

2. Jutimanto (Sī, I)

Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.

Dakkhiṇaṇca disaṃ rājā, Virūḷho taṃ pasāsati¹.
 Kumbhaṇḍānaṃ adhipati, mahārājā yasassiso.

Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.

Pacchimaṇca disaṃ rājā, virūpakkho pasāsati.
 Nāgānaṇca adhipati, mahārājā yasassiso.

Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.

Uttaraṇca disaṃ rājā, Kuvero taṃ pasāsati.
 Yakkhānaṇca adhipati, mahārājā yasassiso.

Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.

Purimaṃ disaṃ Dhataṇḍho, dakkhiṇena Virūḷhako.
 Pacchimena Virūpakkho, Kuvero uttaraṃ disaṃ.

Cattāro te mahārājā, samantā caturo disā.
 Daddallamānā² aṭṭhaṃsu, vane Kāpilavatthave.

337. Tesaṃ māyāvino dāsā, āgum³ vañcanikā saṭhā.
 Māyā Kuṭeṇḍu Viṭeṇḍu⁴, Viṭucca⁵ Viṭuṭo saha.

Candano Kāmaseṭṭho ca, Kinnighaṇḍu⁶ Nighaṇḍu ca.
 Panādo Opamañño ca, devasūto ca Mātali.

1. Tappasāsati (Syā)

3. Āgū (Syā), āgu (Sī, I) evamuparipi.

5. Viṭū ca (Syā)

2. Daddaḷhamānā (Ka)

4. Veṭeṇḍu (Sī, Syā, I)

6. Kinnughāṇḍu (Sī, Syā, I)

Cittaseno ca gandhabbo, Naḷorājā Janesabho¹.
 Āgā Pañcasikho ceva, Timbarū Sūriyavacchasā².

Ete caññe ca rājāno, Gandhabbā saha rājubhi.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitirī vanam.

338. Athāguṃ Nāgasā Nāgā, Vesālā sahatacchakā.

Kampalassatarā āguṃ, Pāyāgā saha nātibhi.

Yāmunā Dhataratthā ca, āgū nāgā yasassino.

Erāvaṇo mahānāgo, sopāgā samitirī vanam.

Ye nāgarāje sahasā haranti, dibbā dijā pakkhi visuddhacakkhū.

Vehāyasā³ te vanamajjhapattā, Citrā supañṇā iti tesa nāmaṃ.

Abhayaṃ tadā nāgarājānamāsi,

Supañṇato khemamakāsi Buddho.

Saṇhāhi vācāhi upavhayantā,

Nāgā supañṇā saraṇamakāmsu Buddhāṃ.

339. Jitā vajirahatthena, samuddaṃ asurāsita.

Bhātaro Vāsavassete, iddhimanto yasassino.

Kālakañcā mahābhismā⁴, asurā dānaveghasā.

Vepacitti Sucitti ca, Pahārādo namucī saha.

Satañca baliputtānaṃ, sabbe Verocanāmakā.

Sannayhitvā balisenam⁵, Rāhubhaddamupāgamuṃ.

Samayo dāni bhaddante, bhikkhūnaṃ samitirī vanam.

340. Āpo ca devā pathavī, tejo vāyo tadāgamuṃ.

Varuṇā Vāraṇā⁶ devā, Somo ca yasasā saha.

Mettā karuṇā kāyikā, āguṃ devā yasassino.

Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

1. Janosabho (Syā)

2. Suriyavaccasā (Sī, I)

3. Vehāsayā (Sī, I)

4. Kālakañjā mahābhimsā (Sī, I)

5. Balisenam (Syā)

6. Vāruṇā (Syā)

Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.
 Veṇḍudevā Sahali ca¹, Asamā ca duve Yamā.
 Candassūpanisā devā, candamāguṃ purakkhatvā.
 Sūriyassūpanisā² devā, sūriyamāguṃ purakkhatvā.
 Nakkhattāni purakkhatvā, āguṃ mandavalāhakā.
 Vasūnaṃ Vāsavo seṭṭho, sakkopāgā Purindado.
 Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.
 Athāguṃ Sahabhū devā, jalamaggi sikhāriva.
 Ariṭṭhakā ca Rojā ca, umāpupphanibhāsino.
 Varuṇā Sahadhammā ca, Accutā ca Anejakā.
 Sūleyyarucirā āguṃ, āguṃ Vāsavanesino.
 Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.
 Samānā mahāsamanā, mānusā mānusuttamā.
 Khiddāpadosikā āguṃ, āguṃ manopadosikā.
 Athāguṃ harayo devā, ye ca lohitavāsino.
 Pāragā mahāpāragā, āguṃ devā yasassino.
 Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.
 Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
 Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanam.
 Sukkā Karambhā³ Aruṇā, āguṃ Veghanasā saha.
 Odātagayhā pāmokkhā, āguṃ devā vicakkhaṇā.

1. Veṇhūca devā sahalīca (Sī, I)

2. Suriyassūpanisā (Sī, Syā, I)

3. Karumhā (Sī, Syā, I)

Sadāmattā Hāragajā, missakā ca yasassino.

Thanayaṃ āga Pajjunno, yo disā abhivassati.

Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.

Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.

Khemiya Tusitā Yāmā, Kaṭṭhakā ca yasassino.

Lambitakā Lāmasettā, jotināmā ca āsavā.

Nimmānaratino āguṃ, athāguṃ paranimmitā.

Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.

Modamānā abhikkāmuṃ, bhikkhūnaṃ samitiṃ vanāṃ.

Saṭṭhete devanikāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

Nāmanvayena āgacchuṃ¹, ye caññe sadisā saha.

Pavutṭhajātikhilāṃ², oghaṭṭhāmanāsavaṃ.

Dakkhemoghataṃ nāgaṃ, candaṃva asitātigaṃ.

341. Subrahmā Paramatto ca³, puttā iddhimato saha.

Saṇṇakumāro Tisso ca, sopāga samitiṃ vanāṃ.

Sahassaṃ brahmalokānaṃ, mahābrahmābhitiṭṭhati.

Upapanno jutimanto, bhismākāyo yasassiso.

Dasettā issarā āguṃ, paccekavasavattino.

Tesaṇca majjhato āga, Hārito parivārito.

342. Te ca sabbe abhikkante, sa-inde⁴ deve sabrahmake.

Mārasenā abhikkāmi, passa kaṇhassa mandiyaṃ.

Etha gaṇhatha bandhatha, rāgena baddhamatthu vo.

Samantā parivāretha, mā vo muñcittha koci naṃ.

1. Āgañchuṃ (Sī, Syā, I)

3. Paramatto ca (Ka)

2. Pavutṭhajātīṃ akhilaṃ (Sī, I)

4. Sinda (Syā)

Iti tattha mahāseno, kaṇho senaṃ apesayi.
 Pāṇinā talamāhacca, saraṃ katvāna bheravaṃ.
 Yathā pāvussako megho, thanayanto savijjuko.
 Tadā so paccudāvatti, saṅkuddho asayaṃvase¹.

343. Añca sabbaṃ abhiññāya, vavatthitvāna cakkhumā.
 Tato āmantayī Satthā, sāvake sāsane rate.
 Mārasenā abhikkantā, te vijānātha bhikkhavo.
 Te ca ātappamakarum, sutvā Buddhassa sāsanaṃ.
 Vitarāgehi pakkāmun, nesaṃ lomāpi iñjayum.
 Sabbe vijitasāṅgāmā, bhayātītā yasassino.
 Modanti saha bhūtehi, sāvakā te janesutāti.

Mahāsamayasuttaṃ niṭṭhitaṃ sattamaṃ.

8. Sakkapañhasutta

344. Evañ me sutam—ekam samayam Bhagavā Magadhesu viharati pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vēdiyake pabbate Indasālaguhāyam. Tena kho pana samayena Sakkassa Devānamindassa ussukkam udapādi Bhagavantam dassanāya. Atha kho Sakkassa Devānamindassa etadahosi “kham nu kho Bhagavā etarahi viharati Arahā Sammāsambuddho”ti. Addasā kho Sakko Devānamindo Bhagavantam Magadhesu viharantam pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vēdiyake pabbate Indasālaguhāyam, disvāna deve Tāvātimse āmantesi “ayam mārisā Bhagavā Magadhesu viharati pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vēdiyake pabbate Indasālaguhāyam. Yadi pana mārisā mayam tam Bhagavantam dassanāya upasaṅkameyyāma Arahantam Sammāsambuddhan”ti. “Evañ bhaddantavā”ti kho devā Tāvātimśā Sakkassa Devānamindassa paccassosum.

345. Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikham gandhabbadevaputtam¹ āmantesi “ayam tāta Pañcasikha Bhagavā Magadhesu viharati pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vēdiyake pabbate Indasālaguhāyam. Yadi pana tāta Pañcasikha mayam tam Bhagavantam dassanāya upasaṅkameyyāma Arahantam Sammāsambuddhan”ti. “Evañ bhaddantavā”ti kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Sakkassa Devānamindassa paṭissutvā Beluvapaṇḍuvīnam ādāya Sakkassa Devānamindassa anucariyam upāgami.

346. Atha kho Sakko Devānamindo devehi Tāvātimsehi parivuto Pañcasikhena gandhabbadevaputtēna purakkhato seyyathāpi nāma balavā puriso samīñjitam vā bāham pasāreyya pasāritam vā bāham samīñjeyya, evameva devesu Tāvātimsesu antarahito Magadhesu pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vēdiyake pabbate paccuṭṭhāsi. Tena kho pana samayena Vēdiyako

1. Gandhabbaputtam (Syā)

pabbato atiriva obhāsajāto hoti Ambasaṇḍā ca brāhmaṇagāmo yathā taṃ devānaṃ devānubhāvena. Apissudaṃ parito gāmesu manussā evamāhaṃsu “ādittassu nāmajja Vedyako pabbato. Jhāyatissu¹ nāmajja Vedyako pabbato. Jalatissu² nāmajja Vedyako pabbato. Kimsunāmajja Vedyako pabbato atiriva obhāsajāto Ambasaṇḍā ca brāhmaṇagāmo”ti. Saṃviggā lomahaṭṭhajātā ahesuṃ.

347. Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikhaṃ gandhabbadevaputtaṃ āmantesi “durupasaṅkamā kho tāta Pañcasikha Tathāgatā mādisena, jhāyī jhānaratā, tadantaraṃ³ paṭisallīnā. Yadi pana tvaṃ tāta Pañcasikha Bhagavantaṃ paṭhamāṃ pasādeyyāsi, tayā tāta paṭhamāṃ pasāditaṃ pacchā mayāṃ taṃ Bhagavantaṃ dassanāya upasaṅkameyyāma Arahantaṃ Sammāsambuddhaṃ”ti. “Evaṃ bhaddantavā”ti kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Sakkassa Devānamindassa paṭissutvā Beluvapaṇḍuvīṇaṃ ādāya yena Indasālaguhā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā “ettāvata me Bhagavā neva atidūre bhavissati nāccāsanne, saddaṇca me sossatī”ti ekamantaṃ aṭṭhāsi.

Pañcasikhagītagāthā

348. Ekamantaṃ ṭhito kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Beluvapaṇḍuvīṇaṃ⁴ assāvesi, imā ca gāthā abhāsi Buddhūpasaṅhitā dhammūpasaṅhitā saṃghūpasaṅhitā arahantūpasaṅhitā kāmūpasaṅhitā.

“Vande te pitaraṃ Bhadde, Timbaraṃ Sūriyavacchase.

Yena jātāsi kalyāṇī, ānandajanaṇī mama.

Vātova sedataṃ kanto, pāṇīyaṃva pipāsato.

Āṅgīrasi piyāmesi, dhammo arahatāmiva.

Āturasseva bhesajjaṃ, bhojanaṃva jighacchato.

Parinibbāpaya maṃ Bhadde, jalantaṃva vārinā.

1. Jhāyatassu (Syā), pajjhāritassu (Sī, I)

3. Tadanantaraṃ (Sī, Syā, I, Ka)

2. Jalatassu (Syā), jalitassu (Sī, I)

4. Veḷuvapaṇḍuvīṇaṃ ādāya (Syā)

Sītodakaṃ pokkharaniṃ, yuttaṃ kiñjakkhareṇunā.

Nāgo ghammābhitattova, ogāhe te thanūdaraṃ.

Accaṅkusova nāgova, jitaṃ me tuttatomaraṃ.

Kāraṇaṃ nappajānāmi, sammatto lakkhaṇūruyā.

Tayi gedhitacittosmi, cittaṃ vipariṇāmitaṃ.

Paṭigantum na sakkomi, vaṅkaghastova ambujo.

Vāmūru saja maṃ Bhadde, saja maṃ mandalocane.

Palissaja maṃ kalyāṇi, etaṃ me abhipatthitaṃ.

Appako vata me santo, kāmo vellitakesiyā.

Aneka bhāvo samuppādi, arahanteva dakkhiṇā.

Yaṃ me atthi kataṃ puññaṃ, arahantesu tādisu.

Taṃ me sabbaṅgakalyāṇi, tayā saddhiṃ vipaccataṃ.

Yaṃ me atthi kataṃ puññaṃ, asmiṃ pathavimaṇḍale.

Taṃ me sabbaṅgakalyāṇi, tayā saddhiṃ vipaccataṃ.

Sakyaputtova jhānena, ekodi nipako sato.

Amataṃ muni jigīsāno¹, tamahaṃ Sūriyavacchase.

Yathāpi muni nandeyya, patvā sambodhimuttamaṃ.

Evam nandeyyaṃ kalyāṇi, missībhāvaṃ gato tayā.

Sakko ce me varaṃ dajjā, Tāvatiṃsānamissaro.

Tāhaṃ Bhadde vareyyāhe, evaṃ kāmo daḷho mama.

Sālaṃva na ciraṃ phullaṃ, pitaraṃ te sumedhase.

Vandamāno namassāmi, yassāsetādisī pajā”ti.

349. Evaṃ vutte Bhagavā Pañcasikhaṃ gandhabbadevaputtaṃ etadavoca “saṃsandati kho te Pañcasikha tantissaro gītassarena, gītassaro ca tantissarena, na ca pana² te Pañcasikha tantissaro gītassaraṃ ativattati, gītassaro ca tantissaraṃ. Kadā saṃyūḷhā pana te Pañcasikha imā gāthā Buddhūpasañhitā

1. Jigīsāno (Sī, Syā, I)

2. Neva pana (Syā)

dhammūpasañhitā saṅghūpasañhitā arahantūpasañhitā kāmūpasañhitā”ti.
 Ekamidaṃ bhante samayaṃ Bhagavā Uruvelāyaṃ viharati najjā
 Nerañjarāya tīre Ajapālanigrodhe paṭhamābhisambuddho. Tena kho
 panāhaṃ bhante samayena Bhaddā nāma Sūriyavacchasā Timbaruno
 gandhabbarañño dhītā, tamabhikaṅkhāmi. Sā kho pana bhante bhaginī
 parakāminī hoti, Sikhaṇḍī nāma Mātalissa saṅgāhakassa putto,
 tamabhikaṅkhati. Yato kho ahaṃ bhante taṃ bhaginim nālatthaṃ kenaci
 pariyāyena. Athāhaṃ Beluvapaṇḍuvīṇaṃ ādāya yena Timbaruno
 gandhabbarañño nivesanaṃ tenupasaṅkamim, upasaṅkamitvā
 Beluvapaṇḍuvīṇaṃ assāvesim, imā ca gāthā abhāsim Buddhūpasañhitā
 dhammūpasañhitā saṅghūpasañhitā arahantūpasañhitā kāmūpasañhitā.

“Vande te pitaraṃ Bhadde, Timbaraṃ Sūriyavacchase.

Yena jātāsi kalyāṇī, ānandajananī mama -pa-.

Sālaṃva na ciraṃ phullaṃ, pitaraṃ te sumedhase.

Vandamāno namassāmi, yassāsetādisī pajā”ti.

Evam vutte bhante Bhaddā Sūriyavacchasā maṃ etadavoca “na kho me
 mārīsa so Bhagavā sammukhā diṭṭho. Api ca sutoyeva me so Bhagavā
 devānaṃ Tāvatisānaṃ Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ upanaccantiyā. Yato kho
 tvaṃ mārīsa taṃ Bhagavantaṃ kittesi, hotu no ajja samāgamo”ti. Soyeva no
 bhante tassā bhaginiyā saddhim samāgamo ahosi. Na ca dāni tato pacchāti.

Sakkūpasaṅkama

350. Atha kho Sakkassa Devānamindassa etadahosi “paṭisammodati
 Pañcasikho gandhabbadevaputto Bhagavatā, Bhagavā ca Pañcasikhenā”ti.
 Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikhaṃ gandhabbadevaputtaṃ āmantesi
 “abhivādehi me tvaṃ tāta Pañcasikha Bhagavantaṃ ‘sakko bhante
 Devānamindo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatī’ti”. “Evam
 bhaddantavā”ti kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Sakkassa
 Devānamindassa paṭissutvā Bhagavantaṃ abhivādeti “sakko bhante
 devānamindo sāmacco saparijano

Bhagavato pāde sirasā vandatī”ti. Evaṃ sukhī hotu Pañcasikha Sakko Devānamindo sāmacco saparijano, sukhakāmā hi devā manussā asurā nāgā gandhabbā ye caññe santi puthukāyāti.

351. Evañca pana Tathāgatā evarūpe mahesakkhe yakkhe abhivadanti. Abhivadito Sakko Devānamindo Bhagavato Indasālaguham pavisitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam aṭṭhāsi. Devāpi Tāvatiṃsā Indasālaguham pavisitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam aṭṭhamsu. Pañcasikhopi gandhabbadevaputto Indasālaguham pavisitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam aṭṭhāsi.

Tena kho pana samayena Indasālaguhā visamā santī samā samapādi, sambādhā santī urundā¹ samapādi, andhakāro guhāyaṃ antaradhāyi, āloko udapādi. Yathā taṃ devānaṃ devānubhāvena.

352. Atha kho Bhagavā Sakkaṃ Devānamindam etadavoca “acchariyamidam āyasmato Kosiyassa, abbhutamidam āyasmato Kosiyassa tāva bahukiccassa bahukaraṇīyassa yadidaṃ idhāgamanan”ti. Cirapaṭikāham bhante Bhagavantam dassanāya upasaṅkamitukāmo, api ca devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ kehici kehici² kiccakaraṇīyehi byāvaṇo, evāham nāsakkhim Bhagavantam dassanāya upasaṅkamtum. Ekamidam bhante samayaṃ Bhagavā Sāvatthiyaṃ viharati Salaḷāgārake. Atha khvāham bhante Sāvattthim agamāsim Bhagavantam dassanāya. Tena kho pana bhante samayena Bhagavā aññatarena samādhinā nisinno hoti. Bhūjati ca³ nāma Vessavaṇassa mahārājassa paricārikā Bhagavantam paccupaṭṭhitā hoti, pañjalikā namassamānā tiṭṭhati. Atha khvāham bhante bhūjatim etadavocaṃ “abhivādehi me tvaṃ bhagini Bhagavantam ‘sakko bhante Devānamindo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatī’ti”. Evaṃ vutte bhante sā bhūjati maṃ etadavoca “akālo kho mārisa Bhagavantam dassanāya, paṭisallīno Bhagavā”ti. Tena hi bhagini yadā Bhagavā tamhā samādhimhā vuṭṭhito hoti. Atha mama vacanena Bhagavantam abhivādehi “sakko bhante

1. Uruddā (Ka)

2. Kehici (Syā)

3. Bhuñjati ca (Sī, I), bhujagī (Syā)

Devānamindo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatī”ti. Kacci me sā bhante bhaginī Bhagavantam abhivādesi. Sarati Bhagavā tassā bhaginiyā vacananti. Abhivādesi maṃ sā Devānaminda bhaginī, sarāmaham tassā bhaginiyā vacanam. Apicāham āyasmato nemisaddena¹ tamhā samādhimhā vuṭṭhitoti. Ye te bhante devā amhehi paṭhamataram Tāvatisakāyaṃ upapannā, tesam me sammukhā sutam sammukhā paṭiggahitam “yadā Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā, dībbā kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyā”ti. Tam me idam bhante sakkhidiṭṭham, yato Tathāgato loke uppanno Arahantam Sammāsambuddho, dībbā kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyāti.

Gopakavatthu

353. Idheva bhante Kapilavatthusmiṃ Gopikā nāma Sakyadhītā ahosi Buddhe pasannā dhamme pasannā saṃghe pasannā sīlesu paripūrakārīnī, sā itthittam² virājetvā purisattam³ bhāvetvā kāyassa bhedā param maraṇā sugatim saggaṃ lokam upapannā, devānam Tāvatisānam saḥabyatam amhākaṃ puttattam ajjhupagatā. Tatrapī nam evam jānanti “Gopako devaputto Gopako devaputto”ti. Aññepī bhante tayo bhikkhū Bhagavati brahmacariyam caritvā hīnam gandhabbakāyaṃ upapannā. Te pañcahi kāmaguṇehi samappitā samaṅgībhūtā paricārayamānā amhākaṃ upaṭṭhānam āgacchanti amhākaṃ pāricariyam. Te amhākaṃ upaṭṭhānam āgate amhākaṃ pāricariyam Gopako devaputto paṭicodesi “kutomukhā nāma tumhe mārīsā tassa Bhagavato dhammam assuttha⁴. Aham hi nāma itthikā samānā Buddhe pasannā dhamme pasannā saṃghe pasannā sīlesu paripūrakārīnī itthittam virājetvā purisattam bhāvetvā kāyassa bhedā param maraṇā sugatim saggaṃ lokam upapannā, devānam Tāvatisānam saḥabyatam Sakkassa Devānamindassa puttattam ajjhupagatā. Idhāpī maṃ evam jānanti ‘gopako devaputto Gopako devaputto’ti. Tumhe pana mārīsā Bhagavati brahmacariyam caritvā hīnam gandhabbakāyaṃ upapannā. Duddiṭṭharūpaṃ vata bho addasāma, ye mayam

1. Cakkanemisaddena (Syā)

3. Purisacittam (Syā)

2. Itthiccittam (Syā)

4. Āyuhittha (Syā)

addasāma sahadhammike hīnaṃ gandhabbakāyaṃ upapanne”ti. Tesāṃ bhante Gopakena devaputtena paṭicoditānaṃ dve devā diṭṭhevadhamme satim paṭilabhimsu kāyaṃ Brahmapurohitaṃ, eko pana devo kāme ajjhāvasi.

354. Upāsikā cakkhumato ahosiṃ,
 Nāmampi mayhaṃ ahu “Gopikā”ti.
 Buddhhe ca dhamme ca abhippasannā,
 Saṃghaṇṇcupaṭṭhāsiṃ pasannacittā.
 Tasseva Buddhassa sudhammatāya,
 Sakkassa puttomhi mahānubhāvo.
 Mahājutiko tidivūpapanno,
 Jānanti maṃ idhāpi “Gopako”ti.
 Athaddasaṃ bhikkhavo diṭṭhapubbe,
 Gandhabbakāyūpagate vasīne.
 Imehi te Gotamasāvakaṃse,
 Ye ca mayaṃ pubbe manussabhūtā.
 Annena pānena upaṭṭhahimhā,
 Pādūpasaṅgayha sake nivesane.
 Kutomukhā nāma ime bhavanto,
 Buddhassa dhammāni paṭiggahesuṃ¹.
 Paccattaṃ veditabbo hi dhammo,
 Sudesito cakkhumatānubuddho.
 Ahaṃ hi tumheva upāsamāno,
 Sutvāna ariyāna subhāsītāni.
 Sakkassa puttomhi mahānubhāvo,
 Mahājutiko tidivūpapanno.
 Tumhe pana seṭṭhamupāsamānā,
 Anuttaraṃ brahmacariyaṃ caritvā.

1. Buddhassa dhammaṃ na paṭiggahesuṃ (Syā)

Hīnaṃ kāyaṃ upapannā bhavanto,
 Anānulomā bhavatūpapatti.
 Duddiṭṭharūpaṃ vata addasāma,
 Sahadhammike hīnakāyūpapanne.

Gandhabbakāyūpagatā bhavanto,
 Devānamāgacchatha pāricariyaṃ.
 Agāre vasato mayhaṃ,
 Imaṃ passa visesataṃ.

Itthī hutvā svajja pumomhi devo,
 Dibbehi kāmehi samaṅgibhūto.
 Te coditā Gotamasāvakena,
 Saṃvegamāpādu samecca Gopakaṃ.

Handa viyāyāma¹ byāyāma²,
 Mā no mayaṃ parapessā ahumhā.
 Tesāṃ duve vīriyamārabhiṃsu,
 Anussaraṃ Gotamasāsanāni.

Idheva cittāni virājayitvā,
 Kāmesu ādīnavamaddasaṃsu.
 Te kāmasaṃyojanabandhanāni,
 Pāpimayogāni duraccayāni.

Nāgova sannāni guṇāni³ chetvā,
 Deve Tāvatiṃse atikkamiṃsu.
 Sa-indā devā sapajāpatikā,
 Sabbe sudhammāya sabhāyupaviṭṭhā.

Tesaṃ nisinnānaṃ abhikkamiṃsu,
 Virā virāgā virajaṃ karontā.
 Te disvā saṃvegamakāsi Vāsavo,
 Devābhibhū devagaṇassa majjhe.

1. Vigāyāma (Syā), vitāyāma (I)

2. Viyāyamāma (Sī, I)

3. Sandānaguṇāni (Sī, I), santāni guṇāni (Syā)

Imehi te hīnakāyūpapannā,
 Deve Tāvatiṃse abhikkamanti.
 Saṃvegajātassa vaco nisamma,
 So Gopako Vāsavamajjhabhāsi.

Buddho janindatthi manussaloke,
 Kāmābhibhū Sakyamunīti ñāyati.
 Tasseva te puttā satiyā vihīnā,
 Coditā mayā te satimajjhalatthum.

Tiṇṇaṃ tesaṃ āvasinettha¹ eko,
 Gandhabbakāyūpagato vasīno.
 Dve ca sambodhipathānusārino,
 Devepi hīḷenti samāhitattā.

Etādisī dhammappakāsanettha,
 Na tattha kiṃkaṅkhati koci sāvako.
 Nitiṇṇa-oghaṃ vicikicchachinnaṃ,
 Buddhaṃ namassāma Jinaṃ janindaṃ.

Yaṃ te dhammaṃ idhaññāya,
 Visesaṃ ajjhagaṃsu² te.
 Kāyaṃ brahmapurohitaṃ,
 Duve tesaṃ visesagū.

Tassa dhammassa pattiya,
 Āgataṃhāsi mārisa.
 Katāvakāsā Bhagavatā,
 Pañhaṃ pucchemu mārisāti.

355. Atha kho Bhagavato etadahosi “dīgharattaṃ visuddho kho ayam yakkho³, yaṃ kiñci maṃ pañhaṃ pucchissati, sabbaṃ taṃ atthasaññhitameva pucchissati, no anathasaññhitam. Yañcassāhaṃ puṭṭho byākarissāmi, taṃ khippameva ājānissati”ti.

1. Avasinettha (I)

2. Ajjhagamaṃsu (Syā)

3. Sakko (Si, Syā, I)

356. Atha kho Bhagavā Sakkaṃ Devānamindaṃ gāthāya ajjhabhāsi—

“Puccha Vāsava maṃ pañhaṃ, yaṃ kiñci manasicchasi.
Tassa tasseva pañhassa, ahaṃ antaṃ karomi te”ti.

Paṭhamabhāṇavāro niṭṭhito.

357. Katāvakāso Sakko Devānamindo Bhagavatā imaṃ Bhagavantam¹
paṭhamam pañhaṃ apucchi—

“Kimsaṃyojanā nu kho mārisa devā manussā asurā nāgā gandhabbā ye
caññe santi puthukāyā, te ‘averā adaṇḍā asapattā abyāpajjā viharemu
averino’ti iti ca nesaṃ hoti, atha ca pana saverā sadaṇḍā sasapattā
sabyāpajjā viharanti saverino”ti. Itthaṃ Sakko Devānamindo Bhagavantam
pañham² apucchi. Tassa Bhagavā pañhaṃ puṭṭho byākāsi—

“Issāmacchariyaṃyojanā kho Devānaminda devā manussā asurā nāgā
gandhabbā ye caññe santi puthukāyā, te ‘averā adaṇḍā asapattā abyāpajjā
viharemu averino’ti iti ca nesaṃ hoti, atha ca pana saverā sadaṇḍā sasapattā
sabyāpajjā viharanti saverino”ti. Itthaṃ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa
pañhaṃ puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ
abhinandi anumodi “evametaṃ Bhagavā evametaṃ Sugata, tiṇṇā mettha
kaṅkhā vigatā kathaṃkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ sutvā”ti.

358. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā
anumoditvā Bhagavantam uttari³ pañhaṃ apucchi—

“Issāmacchariyaṃ pana mārisa kiṃnidānaṃ kimsamudayaṃ
kiṃjātikaṃ kiṃpabhavaṃ, kismiṃ sati issāmacchariyaṃ hoti, kismiṃ asati
issāmacchariyaṃ na hoti”ti. Issāmacchariyaṃ kho Devānaminda
piyāppiyānidānaṃ piyāppiyasamudayaṃ piyāppiyajātikaṃ
piyāppiyapabhavaṃ, piyāppiyē sati issāmacchariyaṃ hoti, piyāppiyē asati
issāmacchariyaṃ na hotīti.

1. Devānamindo Bhagavantam imaṃ (Sī, I)

2. Imaṃ paṭhamam pañhaṃ (Sī, I)

3. Uttariṃ (Sī, Syā, I)

“Piyāppiyaṃ pana mārisa kiṃnidānaṃ kiṃsamudayaṃ kiṃjātikaṃ kiṃpabhavaṃ, kismiṃ sati piyāppiyaṃ hoti, kismiṃ asati piyāppiyaṃ na hoti”ti. Piyāppiyaṃ kho Devānaminda chandanidānaṃ chandasamudayaṃ chandajātikaṃ chandapabhavaṃ, chande sati piyāppiyaṃ hoti, chande asati piyāppiyaṃ na hotīti.

“Chando pana mārisa kiṃnidāno kiṃsamudayo kiṃjātiko kiṃpabhavo, kismiṃ sati chando hoti, kismiṃ asati chando na hoti”ti. Chando kho Devānaminda vitakkanidāno vitakkasamudayo vitakkajātiko vitakkapabhavo, vitakke sati chando hoti, vitakke asati chando na hotīti.

“Vitakko pana mārisa kiṃnidāno kiṃsamudayo kiṃjātiko kiṃpabhavo, kismiṃ sati vitakko hoti, kismiṃ asati vitakko na hoti”ti. Vitakko kho Devānaminda papañcasaññāsaṅkhānidāno papañcasaññāsaṅkhāsamudayo papañcasaññāsaṅkhājātiko papañcasaññāsaṅkhāpabhavo, papañcasaññāsaṅkhāya sati vitakko hoti, papañcasaññāsaṅkhāya asati vitakko na hotīti.

“Kathaṃ paṭipanno pana mārisa bhikkhu papañcasaññāsaṅkhānirodhasāruppagāminiṃ paṭipadaṃ paṭipanno hoti”ti.

Vedanākammaṭṭhāna

359. Somanassaṃpāhaṃ¹ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Domanassaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Upekkhaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi.

360. “Somanassaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā somanassaṃ “imaṃ kho me somanassaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpaṃ somanassaṃ na sevitabbaṃ. Tattha yaṃ jaññā somanassaṃ “imaṃ kho me somanassaṃ

1. Paham (Sī, I), cāham (Syā, Kam)

sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti, evarūpaṃ somanassaṃ sevitaḅbaṃ. Tattha yaṃ ce savitakkaṃ savicāraṃ, yaṃ ce avitakkaṃ avicāraṃ, ye avitakke avicāre, te¹ paṇītatare. “Somanassaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḅbaṃpi asevitaḅbaṃpī”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idameṭaṃ paṭicca vuttaṃ.

361. “Domanassaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḅbaṃpi asevitaḅbaṃpī”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā domanassaṃ “imaṃ kho me domanassaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpaṃ domanassaṃ na sevitaḅbaṃ. Tattha yaṃ jaññā domanassaṃ “imaṃ kho me domanassaṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti, evarūpaṃ domanassaṃ sevitaḅbaṃ. Tattha yaṃ ce savitakkaṃ savicāraṃ, yaṃ ce avitakkaṃ avicāraṃ, ye avitakke avicāre, te paṇītatare. “Domanassaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḅbaṃpi asevitaḅbaṃpī”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idameṭaṃ paṭicca vuttaṃ.

362. “Upekkhaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḅbaṃpi asevitaḅbaṃpī”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā upekkhaṃ “imaṃ kho me upekkhaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpā upekkhā na sevitaḅbā. Tattha yaṃ jaññā upekkhaṃ “imaṃ kho me upekkhaṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti, evarūpā upekkhā sevitaḅbā. Tattha yaṃ ce savitakkaṃ savicāraṃ, yaṃ ce avitakkaṃ avicāraṃ, ye avitakke avicāre, te paṇītatare. “Upekkhaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḅbaṃpi asevitaḅbaṃpī”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idameṭaṃ paṭicca vuttaṃ.

363. Evaṃ paṭipanno kho Devānaminda bhikkhu papañcasaññāsaṅkhānirodhasārūppagāminīṃ paṭipadaṃ paṭipanno hotīti. Itthaṃ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa pañhaṃ puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato

bhāsitaṃ abhinandi anumodi “evametaṃ Bhagavā evametaṃ Sugata, tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathamkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ sutvā”ti.

Pātimokkhasaṃvara

364. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṃ uttari pañhaṃ apucchi—

“Kathaṃ paṭipanno pana mārīsa bhikkhu pātimokkhasaṃvarāya paṭipanno hotī”ti. Kāyasamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḥḥaṃpi asevitaḥḥaṃpi. Vacīsamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḥḥaṃpi asevitaḥḥaṃpi. Pariyesanaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḥḥaṃpi asevitaḥḥaṃpi.

“Kāyasamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḥḥaṃpi asevitaḥḥaṃpi”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā kāyasamācāraṃ “imaṃ kho me kāyasamācāraṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpo kāyasamācāro na sevitaḥḥo. Tattha yaṃ jaññā kāyasamācāraṃ “imaṃ kho me kāyasamācāraṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti, evarūpo kāyasamācāro sevitaḥḥo. “Kāyasamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḥḥaṃpi asevitaḥḥaṃpi”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametaṃ paṭicca vuttaṃ.

“Vacīsamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḥḥaṃpi asevitaḥḥaṃpi”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā vacīsamācāraṃ “imaṃ kho me vacīsamācāraṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpo vacīsamācāro na sevitaḥḥo. Tattha yaṃ jaññā vacīsamācāraṃ “imaṃ kho me vacīsamācāraṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti, evarūpo vacīsamācāro sevitaḥḥo. “Vacīsamācāraṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitaḥḥaṃpi asevitaḥḥaṃpi”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametaṃ paṭicca vuttaṃ.

“Pariyesanaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti kho panetaṃ vuttaṃ, kiñcetaṃ paṭicca vuttaṃ. Tattha yaṃ jaññā pariyesanaṃ “imaṃ kho me pariyesanaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti”ti, evarūpā pariyesanā na sevitabbā. Tattha yaṃ jaññā pariyesanaṃ “imaṃ kho me pariyesanaṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti”ti. Evarūpā pariyesanā sevitabbā. “Pariyesanaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametaṃ paṭicca vuttaṃ.

Evam paṭipanno kho Devānaminda bhikkhu pātimokkhasaṃvarāya paṭipanno hotīti. Itthaṃ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa pañhaṃ puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinandi anumodi “evametaṃ Bhagavā evametaṃ Sugata, tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathaṃkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ sutvā”ti.

Indriyasamvara

365. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantam uttari pañhaṃ apucchi—

“Kathaṃ paṭipanno pana mārisa bhikkhu indriyasamvarāya paṭipanno hoti”ti. Cakkhuviññeyyaṃ rūpampāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Sotaviññeyyaṃ saddaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Ghānaviññeyyaṃ gandhaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Jivhāviññeyyaṃ rasaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Kāyaviññeyyaṃ phoṭṭhabbaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi. Manoviññeyyaṃ dhammaṃpāhaṃ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṃpi asevitabbaṃpi.

Evam vutte Sakko Devānamindo Bhagavantam etadavoca—

“Imassa kho ahaṃ bhante Bhagavatā saṃkhittena bhāsitassa evaṃ vitthārena atthaṃ ājānāmi. Yathārūpaṃ bhante cakkhuviññeyyaṃ rūpaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti, evarūpaṃ cakkhuviññeyyaṃ

rūpaṃ na sevitaḅbaṃ. Yathārūpaṇca kho bhante cakkhuviññeyyaṃ rūpaṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḁḁhanti, evarūpaṃ cakkhuviññeyyaṃ rūpaṃ sevitaḅbaṃ. Yathārūpaṇca kho bhante sotaviññeyyaṃ saddaṃ sevato -pa- ghānaviññeyyaṃ gandhaṃ sevato. Jivhaviññeyyaṃ rasaṃ sevato. Kāyaviññeyyaṃ phoṭṭhabbaṃ sevato. Manoviññeyyaṃ dhammaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḁḁhanti, kusalā dhammā parihāyanti, evarūpo manoviññeyyo dhammo na sevitaḅbo. Yathārūpaṇca kho bhante manoviññeyyaṃ dhammaṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḁḁhanti, evarūpo manoviññeyyo dhammo sevitaḅbo.

Imassa kho me bhante Bhagavatā saṃkhittena bhāsitaṃ evaṃ vitthārena atthaṃ ājānato tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathaṃkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ sutvā”ti.

366. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṃ uttari pañhaṃ apucchi—

“Sabbeva nu kho mārisa samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasilā ekantachandā ekanta-ajjhosaṇā”ti. Na kho Devānaminda sabbe samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasilā ekantachandā ekanta-ajjhosaṇāti.

“Kasmā pana mārisa na sabbe samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasilā ekantachandā ekanta-ajjhosaṇā”ti. Anekadhātu nānādhātu kho Devānaminda loko. Tasmim̐ anekadhātu nānādhātusmim̐ loke yaṃ yadeva sattā dhātum̐ abhinivisanti, taṃ tadeva thāmasā parāmāsā abhinivissa voharanti “idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti. Tasmā na sabbe samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasilā ekantachandā ekanta-ajjhosaṇāti.

“Sabbeva nu kho mārisa samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosāṇā”ti. Na kho Devānaminda sabbe samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosāṇāti.

“Kasmā pana mārīsa na sabbe samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānā”ti. Ye kho Devānaminda bhikkhū taṇhāsaṅkhayavimuttā, te accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānā. Tasmā na sabbe samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānāti.

Itthaṃ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa pañhaṃ puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinandi anumodi “evametaṃ Bhagavā evametaṃ Sugata, tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathamkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṃ sutvā”ti.

367. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṃ etadavoca—

“Ejā bhante rogo, ejā gaṇḍo, ejā sallaṃ, ejā imaṃ purisaṃ parikaḍḍhati tassa tasseva bhavassa abhinibbattiya. Tasmā ayaṃ puriso uccāvacaṃpajjati. Yesāhaṃ bhante pañhānaṃ ito bahiddhā aññesu samaṇabrāhmaṇesu okāsakammaṃpi nālatthaṃ, te me Bhagavatā byākātā. Dīgharattānusayihaṇca pana¹ me vicikicchākathamkathāsallaṃ, taṇca Bhagavatā abbuḷhaṃ”ti.

Abhijānāsi no tvaṃ Devānaminda ime pañhe aññe samaṇabrāhmaṇe pucchitāti. Abhijānāmaṃ bhante ime pañhe aññe samaṇabrāhmaṇe pucchitāti. Yathā kathaṃ pana te Devānaminda byākāṃsu, sace te agaru bhāsassūti. Na kho me bhante garu yatthassa Bhagavā nisinna Bhagavantarūpo vāti. Tena hi Devānaminda bhāsassūti. Yesvāhaṃ² bhante maññāmi samaṇabrāhmaṇā āraññikā pantasenāsanāti. Tyāhaṃ upasaṅkamitvā ime pañhe pucchāmi, te mayā puṭṭhā na sampāyanti, asampāyantā mamaṃyeva paṭipucchanti “ko nāmo āyasmā”ti. Tesāhaṃ puṭṭho byākaromi “ahaṃ kho mārīsa Sakko Devānamindo”ti. Te mamaṃyeva uttari paṭipucchanti “kiṃ panāyasmā Devānaminda³ kammaṃ katvā imaṃ ṭhānaṃ patto”ti. Tesāhaṃ yathāsutaṃ yathāpariyattaṃ dhammaṃ desemi. Te tāvatakeneva

1. Dīgharattānupassatā, yaṇca pana (Syā), dīgharattānusayino, yaṇca pana (Sī, I)

2. Yesāhaṃ (Sī, Syā, I)

3. Devānamindo (Sī, I)

attamanā honti “sakko ca no Devānamindo diṭṭho, yañca no apucchimhā, tañca no byākāsī”ti. Te aññadatthu mamañyeva sāvakā sampajjanti, na cāhañ tesañ. Ahañ kho pana bhante Bhagavato sāvako sotāpanno avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇoti.

Somanassapaṭilābhakathā

368. Abhiñāsi no tvañ Devānaminda ito pubbe evarūpañ vedapaṭilābhañ somanassapaṭilābhanti. Abhiñāmahañ bhante ito pubbe evarūpañ vedapaṭilābhañ somanassapaṭilābhanti. Yathā kathañ pana tvañ Devānaminda abhiñāsi ito pubbe evarūpañ vedapaṭilābhañ somanassapaṭilābhanti.

Bhūtapubbañ bhante devāsurasaṅgāmo samupabyūḷho¹ ahosi. Tasmañ kho pana bhante saṅgāme devā jinīmsu, asurā parājayīmsu². Tassa mayhañ bhante tañ saṅgāmañ abhivijinitvā vijitasāṅgāmassa etadahosi “yā ceva dāni dibbā oḷā yā ca asurā oḷā, ubhayametañ³ devā paribhuñjissanti”ti. So kho pana me bhante vedapaṭilābho somanassapaṭilābho sadaṇḍāvacaro sasatthāvacaro na nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṁvattati. Yo kho pana me ayañ bhante Bhagavato dhammañ sutvā vedapaṭilābho somanassapaṭilābho, so adaṇḍāvacaro asatthāvacaro ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattatīti.

369. Kiñ pana tvañ Devānaminda atthavaśa sampassamāno evarūpañ vedapaṭilābhañ somanassapaṭilābhañ pavedesīti. Cha kho ahañ bhante atthavase sampassamāno evarūpañ vedapaṭilābhañ somanassapaṭilābhañ pavedemi.

Idheva tiṭṭhamānassa, devabhūtassa me sato.

Punarāyu ca me laddho, evañ jānāhi mārisa.

1. Samūpabbūḷho (Sī, I)

2. Parājīmsu (Sī, I)

3. Ubhayamettha (Syā)

Imaṃ kho ahaṃ bhante paṭhamāṃ atthavaśaṃ sampassamāno
evarūpaṃ vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Cutāhaṃ diviyā kāyā, āyuraṃ hitvā amānusaṃ.
Amūḷho gabbhameśāmi, yattha me ramatī mano.

Imaṃ kho ahaṃ bhante dutiyaṃ atthavaśaṃ sampassamāno evarūpaṃ
vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Svāhaṃ amūḷhapañṇassa¹, viharaṃ sāsane rato.
Ñāyena viharissāmi, sampajāno paṭissato.

Imaṃ kho ahaṃ bhante tatiyaṃ atthavaśaṃ sampassamāno evarūpaṃ
vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Ñāyena me carato ca, sambodhi ce bhavissati.
Aññātā viharissāmi, sveva anto bhavissati.

Imaṃ kho ahaṃ bhante catutthaṃ atthavaśaṃ sampassamāno evarūpaṃ
vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Cutāhaṃ mānusaṃ kāyā, āyuraṃ hitvāna mānusaṃ.
Puna devo bhavissāmi, devalokamhi uttamo.

Imaṃ kho ahaṃ bhante pañcamaṃ atthavaśaṃ sampassamāno
evarūpaṃ vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Te² pañītatarā devā, Akaniṭṭhā yasassino.
Antime vattamānamhi, so nivāso bhavissati.

Imaṃ kho ahaṃ bhante chaṭṭhaṃ atthavaśaṃ sampassamāno evarūpaṃ
vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

Ime kho ahaṃ bhante cha atthavase sampassamāno evarūpaṃ
vedapaṭilābhaṃ somanassapaṭilābhaṃ pavedemi.

1. Amūḷhapañṇassa (?)

2. Ye (?)

370. Apariyositasāṅkappo, vicikiccho kathaṁkathī.

Vicariṁ dīghamaddhānaṁ, anvesanto Tathāgataṁ.

Yassu maññāmi samaṇe, pavivittavihārino.

Sambuddhā iti maññāno, gacchāmi te upāsituṁ.

Kathaṁ ārādhanā hoti, kathaṁ hoti virādhanā.

Iti puṭṭhā na sampāyanti¹, magge paṭipadāsu ca.

Tyassu yadā maṁ jānanti, Sakko devānamāgato.

Tyassu mameva pucchanti, kiṁ katvā pāpuṇī idaṁ.

Tesaṁ yathāsutaṁ dhammaṁ, desayāmi jane sutam².

Tena attamanā honti, diṭṭho no Vāsavoti ca.

Yadā ca Buddhamaddakkhiṁ, vicikicchāvitāraṇaṁ.

Somhi vītabhayo ajja, Sambuddhaṁ payirupāsiya³.

Taṇhāsallassa hantāraṁ, Buddhaṁ appaṭipuggalaṁ.

Ahaṁ vande mahāvīraṁ, Buddhamādiccabandhunaṁ.

Yaṁ karomasi brahmuno, samaṁ devehi mārisa.

Tadajja tuyhaṁ kassāma⁴, handa sāmaṁ karoma te.

Tvameva asi⁵ Sambuddho, tuvaṁ Satthā Anuttaro.

Sadevakasmiṁ lokasmiṁ, natthi te paṭipuggaloti.

371. Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikhaṁ gandhabbaputtaṁ
āmantesi “bahūpakāro kho mesi tvaṁ tāta Pañcasikha, yaṁ tvaṁ
Bhagavantaṁ paṭhamāṁ pasādesi, tayā tāta paṭhamāṁ pasāditaṁ pacchā
mayāṁ taṁ Bhagavantaṁ dassanāya upasaṅkamimhā Arahantaṁ
Sammāsambuddhaṁ. Pettike vā ṭhāne

1. Sambhonti (Syā)

2. Jānesuta (Ka-Sī)

3. Payirupāsayaṁ (Syā, Ka)

4. Dassāma (Syā, Ka)

5. Tuvamevasi (I)

ṭhapayissāmi, gandhabbarājā bhavissasi, bhaddaṇca te Sūriyavacchasaṃ dammi, sā hi te abhipatthitā”ti.

Atha kho Sakko Devānamindo pāṇinā pathaviṃ parāmasitvā tikkhattuṃ udānaṃ udānesi “namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa”ti.

Imasmiṃ ca pana veyyākaraṇasmiṃ bhaññamāne Sakkassa Devānamindassa virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhuṃ udapādi “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti, aññesaṇca asītiyā devatāsahassānaṃ. Iti ye Sakkena Devānamindena ajjhittṭhapañhā puṭṭhā, te Bhagavatā byākatā. Tasmā imassa veyyākaraṇassa Sakkapañhātveva adhivacananti.

Sakkapañhasuttaṃ niṭṭhitaṃ aṭṭhamam.

9. Mahāsatipaṭṭhānasutta

372. Evaṃ me sutam—ekaṃ samayaṃ Bhagavā Kurūsu viharati Kammāsadhammaṃ nāma Kurūnaṃ nigamo. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “bhikkhavo”ti. “Bhaddante”ti¹ te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etadavoca—

Uddesa

373. Ekāyano ayaṃ bhikkhave maggo sattānaṃ visuddhiyā sokaparidevānaṃ samatikkamāya dukkhadomanassānaṃ atthaṅgamāya ñāyassa adhigamāya nibbānassa sacchikiriyāya, yadidaṃ cattāro satipaṭṭhānā.

Katame cattāro. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijhādomanassaṃ, vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijhādomanassaṃ, citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijhādomanassaṃ, dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijhādomanassaṃ.

Uddeso niṭṭhito.

Kāyānupassanā ānāpānabba

374. Kathaṅca pana bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu araṇṇagato vā rukkhamūlagato vā suñṇāgāragatovā nisīdati pallaṅkaṃ ābhujitvā ujum kāyaṃ paṇidhāya parimukhaṃ satim upaṭṭhapetvā. So satova assasati, satova passasati. Dīghaṃ vā assasanto “dīghaṃ assasāmī”ti pajānāti, dīghaṃ vā passasanto “dīghaṃ passasāmī”ti pajānāti. Rassam vā assasanto “rassam assasāmī”ti pajānāti, rassam vā passasanto “rassam passasāmī”ti pajānāti. “Sabbakāyapaṭisaṃvedī assasissāmī”ti

1. Bhadanteti (Sī, Syā, I)

sikkhati, “sabbakāyapaṭisaṃvedī passasissāmī”ti sikkhati. “Passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmī”ti sikkhati, “passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ passasissāmī”ti sikkhati.

Seyyathāpi bhikkhave dakkho bhamakāro vā bhamakārantevāsī vā dīghaṃ vā añchanto “dīghaṃ añchāmī”ti pajānāti, rassaṃ vā añchanto “rassaṃ añchāmī”ti pajānāti. Evameva kho bhikkhave bhikkhu dīghaṃ vā assasanto “dīghaṃ assasāmī”ti pajānāti, dīghaṃ vā passasanto “dīghaṃ passasāmī”ti pajānāti. Rassaṃ vā assasanto “rassaṃ assasāmī”ti pajānāti, rassaṃ vā passasanto “rassaṃ passasāmī”ti pajānāti. “Sabbakāyapaṭisaṃvedī assasissāmī”ti sikkhati, “sabbakāyapaṭisaṃvedī passasissāmī”ti sikkhati. “Passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmī”ti sikkhati, “passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ passasissāmī”ti sikkhati. Iti ajjhataṃ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhatabhiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati. “Atthi kāyo”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho¹ bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Ānāpānappabbhāraṃ nīṭṭhitaṃ

Kāyānupassanā iriyāpathapabba

375. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu gacchanto vā “gacchāmī”ti pajānāti, ṭhito vā “ṭhitomhī”ti pajānāti, nisinno vā “nisinnomhī”ti pajānāti, sayāno vā “sayānomhī”ti pajānāti, yathā yathā vā panassa kāyo paṇihito hoti, tathā tathā naṃ pajānāti. Iti ajjhataṃ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye

1. Evampi (Sī, Syā, I)

kāyānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati.
 Samudayadhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati, vayadhammānupassī vā
 kāyasmiṃ viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati.
 “Atthi kāyo”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñaṇamattāya
 paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi
 kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Iriyāpathapabbam niṭṭhitam.

Kāyānupassanā sampajānapabba

376. Puna caparam bhikkhave bhikkhu abhikkante paṭikkante
 sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samīñjite pasārite
 sampajānakārī hoti, saṅghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite
 pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī
 hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsīte tuṇhibhāve sampajānakārī hoti.
 Iti ajjhattam vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī
 viharati.

Sampajānapabbam niṭṭhitam.

Kāyānupassanā paṭikūlamanasikārapabba

377. Puna caparam bhikkhave bhikkhu imameva kāyam uddham
 pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantam pūram nānappakārassa asucino
 paccavekkhati “atthi imasmim kāye kesā lomā nakhā dantā taco, maṃsam
 nhāru aṭṭhi aṭṭhiminjam vakkam, hadayam yakanam kilomakam pihakam
 papphāsam, antam

antaguṇaṃ udariyaṃ karīsaṃ¹, pittaṃ semhaṃ pubbo lohitaṃ sedo medo, assu vasā kheḷo siṅghāṇikā lasikā, muttan”ti.

Seyyathāpi bhikkhave ubhatomukhā putoli² pūrā nānāvihitassa dhañṇassa. Seyyathidaṃ, sālīnaṃ vīhīnaṃ muggānaṃ māsānaṃ tilānaṃ taṇḍulānaṃ. Tameṇaṃ cakkhumā puriso muñcitvā paccavekkheyya “ime sālī ime vīhī ime muggā ime māsā ime tilā ime taṇḍulā”ti. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imeva kāyaṃ uddhaṃ pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantaṃ pūraṃ nānappakārassa asucino paccavekkhati “atthi imasmim kāye kesā lomā -pa- muttan”ti. Iti ajjhataṃ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Paṭikūlamanasikārapabbaṃ niṭṭhitaṃ.

Kāyānupassanā dhātumanasikārapabba

378. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu imeva kāyaṃ yathāṭṭhitaṃ yathāpaṇihitaṃ dhātuso paccavekkhati “atthi imasmim kāye pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātū”ti.

Seyyathāpi bhikkhave dakkho goghātako vā goghātakantevāsī vā gāviṃ vadhitvā catumahāpathe bilaso vibhajtvā nisinno assa. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imeva kāyaṃ yathāṭṭhitaṃ yathāpaṇihitaṃ dhātuso paccavekkhati “atthi imasmim kāye pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātū”ti. Iti ajjhataṃ vā kāye kāyānupassī viharati -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Dhātumanasikārapabbaṃ niṭṭhitaṃ.

1. Karīsaṃ matthaluṇṇaṃ (Ka)

2. Mūtoḷī (Syā), mutoli (I)

Kāyānupassanā navasivathikapabba

379. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṃ sivathikāya chaḍḍitaṃ ekāhamataṃ vā dvīhamataṃ vā tīhamataṃ vā uddhumātakāṃ vinīlakāṃ vipubbakajātaṃ. So imameva kāyaṃ upasaṃharati “ayampi kho kāyo evaṃdhammo evaṃbhāvī evaṃ-anatīto”ti. Iti ajjhataṃ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṃ sivathikāya chaḍḍitaṃ kākehi vā khajjamānaṃ kulalehi vā khajjamānaṃ gijjhehi vā khajjamānaṃ kaṅkehi vā khajjamānaṃ sunakhehi vā khajjamānaṃ byaggehi vā khajjamānaṃ dīpīhi vā khajjamānaṃ siṅgālehi vā¹ khajjamānaṃ vividhehi vā pāṇakajātehi khajjamānaṃ. So imameva kāyaṃ upasaṃharati “ayampi kho kāyo evaṃdhammo evaṃbhāvī evaṃ-anatīto”ti. Iti ajjhataṃ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṃ sivathikāya chaḍḍitaṃ aṭṭhikasaṅkhalikāṃ samaṃsalohitaṃ nhārusambandhaṃ -pa- aṭṭhikasaṅkhalikāṃ nimaṃsalohitamakkhitaṃ nhārusambandhaṃ -pa- aṭṭhikasaṅkhalikāṃ apagatamaṃsalohitaṃ nhārusambandhaṃ -pa- aṭṭhikāni apagatasambandhāni² disā vidisā vikkhattāni, aññena hatthaṭṭhikāṃ aññena pādaṭṭhikāṃ aññena goppakaṭṭhikāṃ³ aññena jaṅghaṭṭhikāṃ aññena ūruṭṭhikāṃ aññena kaṭṭhikāṃ⁴ aññena phāsukaṭṭhikāṃ aññena piṭṭhiṭṭhikāṃ aññena khandhaṭṭhikāṃ⁴ aññena gīvaṭṭhikāṃ aññena hanukaṭṭhikāṃ aññena dantaṭṭhikāṃ aññena sīsakaṭṭhikāṃ. So imameva kāyaṃ upasaṃharati “ayampi kho kāyo evaṃdhammo evaṃbhāvī evaṃ-anatīto”ti. Iti ajjhataṃ vā -pa- viharati.

1. Gijjhehi vā khajjamānaṃ, suvānehi vā khajjamānaṃ, siṅgālehi vā khajjamānaṃ (Syā, I)

2. Apagatanhārusambandhāni (Syā)

3. “Aññena goppakaṭṭhikan”ti idaṃ Sī-Syā-I-potthakesu natthi.

4-4. Aññena kaṭṭhinaṃ aññena piṭṭhaṭṭhikāṃ aññena kaṇṭakaṭṭhikāṃ aññena phāsukaṭṭhikāṃ aññena uraṭṭhikāṃ aññena aṃsaṭṭhikāṃ aññena bāhuṭṭhikāṃ (Syā)

Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṃ sivathikāya chaḍḍitaṃ aṭṭhikāni setāni saṅkhavaṇṇapaṭibhāgāni -pa-aṭṭhikāni puñjakitāni terovassikāni -pa-aṭṭhikāni pūṭini cuṇṇakajātāni. So imameva kāyaṃ upasaṃharati “ayampi kho kāyo evaṃdhammo evaṃbhāvī evaṃanatīto”ti. Iti ajjhataṃ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhatabahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmim viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmim viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmim viharati. “Atthi kāyo”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Navasivathikapabbaṃ niṭṭhitaṃ.

Cuddasa kāyānupassanā niṭṭhitā.

Vedanānupassanā

380. Kathaṇca pana bhikkhave bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu sukhaṃ vā vedanaṃ vedayamāno “sukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Dukkhaṃ vā vedanaṃ vedayamāno “dukkhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Adukkhamasukhaṃ vā vedanaṃ vedayamāno “adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Sāmisam vā sukhaṃ vedanaṃ vedayamāno “sāmisam sukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti, nirāmisam vā sukhaṃ vedanaṃ vedayamāno “nirāmisam sukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Sāmisam vā dukkhaṃ vedanaṃ vedayamāno “sāmisam dukkhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti, nirāmisam vā dukkhaṃ vedanaṃ vedayamāno “nirāmisam dukkhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Sāmisam vā adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedayamāno “sāmisam adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti, nirāmisam vā adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedayamāno “nirāmisam adukkhamasukhaṃ vedanaṃ vedayāmī”ti pajānāti. Iti ajjhataṃ vā vedanāsu vedanānupassī viharati, bahiddhā vā

vedanāsu vedanānupassī viharati, ajjhatabhiddhā vā vedanāsu vedanānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā vedanāsu viharati, vayadhammānupassī vā vedanāsu viharati, samudayavayadhammānupassī vā vedanāsu viharati. “Atthi vedanā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati.

Vedanānupassanā niṭṭhitā.

Cittānupassanā

381. Kathaṇca pana bhikkhave bhikkhu citte cittānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu sarāgaṃ vā cittaṃ “sarāgaṃ cittaṃ”ti pajānāti, vītarāgaṃ vā cittaṃ “vītarāgaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Sadosaṃ vā cittaṃ “sadosaṃ cittaṃ”ti pajānāti, vītadosaṃ vā cittaṃ “vītadosaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Samohaṃ vā cittaṃ “samohaṃ cittaṃ”ti pajānāti, vītamohaṃ vā cittaṃ “vītamohaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Saṃkhittaṃ vā cittaṃ “saṃkhittaṃ cittaṃ”ti pajānāti, vikkhittaṃ vā cittaṃ “vikkhittaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Mahaggataṃ vā cittaṃ “mahaggataṃ cittaṃ”ti pajānāti, amahaggataṃ vā cittaṃ “amahaggataṃ cittaṃ”ti pajānāti. Sa-uttaraṃ vā cittaṃ “sa-uttaraṃ cittaṃ”ti pajānāti, anuttaraṃ vā cittaṃ “anuttaraṃ cittaṃ”ti pajānāti. Samāhitaṃ vā cittaṃ “samāhitaṃ cittaṃ”ti pajānāti, asamāhitaṃ vā cittaṃ “asamāhitaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Vimuttaṃ vā cittaṃ “vimuttaṃ cittaṃ”ti pajānāti, avimuttaṃ vā cittaṃ “avimuttaṃ cittaṃ”ti pajānāti. Iti ajjhataṃ vā citte cittānupassī viharati, bahiddhā vā citte cittānupassī viharati, ajjhatabhiddhā vā citte cittānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā cittasmiṃ viharati, vayadhammānupassī vā cittasmiṃ viharati, samudayavayadhammānupassī vā cittasmiṃ viharati. “Atthi cittaṃ”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu citte cittānupassī viharati.

Cittānupassanā niṭṭhitā.

Dhammānupassanā nīvaraṇapabba

382. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu.

Idha bhikkhave bhikkhu santam vā ajjhataṃ kāmaccandaṃ “atthi me ajjhataṃ kāmaccando”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhataṃ kāmaccandaṃ “natthi me ajjhataṃ kāmaccando”ti pajānāti, yathā ca anuppanassa kāmaccandassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppanassa kāmaccandassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa kāmaccandassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhataṃ byāpādaṃ “atthi me ajjhataṃ byāpādo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhataṃ byāpādaṃ “natthi me ajjhataṃ byāpādo”ti pajānāti, yathā ca anuppanassa byāpādassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppanassa byāpādassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa byāpādassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhataṃ thinamiddhaṃ “atthi me ajjhataṃ thinamiddhaṃ”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhataṃ thinamiddhaṃ “natthi me ajjhataṃ thinamiddhaṃ”ti pajānāti, yathā ca anuppanassa thinamiddhassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppanassa thinamiddhassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa thinamiddhassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhataṃ uddhaccakukkuccaṃ “atthi me ajjhataṃ uddhaccakukkuccaṃ”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhataṃ uddhaccakukkuccaṃ “natthi me ajjhataṃ uddhaccakukkuccaṃ”ti pajānāti, yathā ca anuppanassa uddhaccakukkuccassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppanassa uddhaccakukkuccassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa uddhaccakukkuccassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhataṃ vicikicchāṃ “atthi me ajjhataṃ vicikicchā”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhataṃ vicikicchāṃ “natthi me ajjhataṃ vicikicchā”ti pajānāti, yathā ca anuppanāya vicikicchāya uppādo hoti tañca pajānāti,

yathā ca uppannāya vicikicchāya pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnāya vicikicchāya āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhattaṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhatabhiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. “Atthi dhammā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu.

Nīvaraṇapabbhaṃ niṭṭhitam.

Dhammānupassanā khandhapabba

383. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu. Idha bhikkhave bhikkhu iti rūpaṃ, iti rūpassa samudayo, iti rūpassa atthaṅgamo. Iti vedanā, iti vedanāya samudayo, iti vedanāya atthaṅgamo. Iti saññā, iti saññāya samudayo, iti saññāya atthaṅgamo. Iti saṅkhārā, iti saṅkhārānaṃ samudayo, iti saṅkhārānaṃ atthaṅgamo. Iti viññāṇaṃ, iti viññāṇassa samudayo, iti viññāṇassa atthaṅgamoti. Iti ajjhattaṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhatabhiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. “Atthi dhammā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu.

Khandhapabbhaṃ niṭṭhitam.

Dhammānupassanā āyatanapabba

384. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu.

Idha bhikkhave bhikkhu cakkhuñca pajānāti, rūpe ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Sotañca pajānāti, sadde ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Ghāṇañca pajānāti, gandhe ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Jivhañca pajānāti, rase ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Kāyañca pajānāti, phoṭṭhabbe ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti, tañca pajānāti.

Manañca pajānāti, dhamme ca pajānāti, yañca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhataṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhatabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. “Atthi dhammā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu.

Āyatanapabbaṃ niṭṭhitam.

Dhammānupassanā bojjaṅgapabba

385. Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjaṅgesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjaṅgesu. Idha bhikkhave bhikkhu santaṃ vā ajjhataṃ satisambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhataṃ satisambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhataṃ satisambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhataṃ satisambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa satisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa satisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhataṃ dhammavicayasambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhataṃ dhammavicayasambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhataṃ dhammavicayasambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhataṃ dhammavicayasambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa dhammavicayasambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca

uppannassa dhammavicayasambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhattaṃ vīriyasambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhattaṃ vīriyasambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhattaṃ vīriyasambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhattaṃ vīriyasambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa vīriyasambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa vīriyasambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhattaṃ pītisambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhattaṃ pītisambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhattaṃ pītisambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhattaṃ pītisambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa pītisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa pītisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhattaṃ passaddhisambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhattaṃ passaddhisambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhattaṃ passaddhisambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhattaṃ passaddhisambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa passaddhisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa passaddhisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhattaṃ samādhisambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhattaṃ samādhisambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhattaṃ samādhisambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhattaṃ samādhisambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa samādhisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa samādhisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṃ vā ajjhattaṃ upekkhāsambojjhaṅgaṃ “atthi me ajjhattaṃ upekkhāsambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhattaṃ upekkhāsambojjhaṅgaṃ “natthi me ajjhattaṃ upekkhāsambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhattaṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati.

Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. “Atthi dhammā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjhaṅgesu.

Bojjhaṅgapabbam niṭṭhitam¹.

Dhammānupassanā saccapabba

386. Puna caparam bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu. Kathaṇca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu. Idha bhikkhave bhikkhu “idaṃ dukkhaṃ”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhasamudayo”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhanirodho”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṃ pajānāti.

Paṭhamabhāṇavāro niṭṭhito.

Dukkhasaccaniddesa

387. Katamaṇca bhikkhave dukkhaṃ ariyasaccaṃ. Jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, maraṇampi dukkhaṃ, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāpi dukkhā, appiyehi sampayogopi dukkho, piyehi vippayogopi dukkho², yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ, saṃkhittena pañcupādānakkhandhā³, dukkhā.

388. Katamā ca bhikkhave jāti. Yā tesam tesam sattānaṃ tamhi tamhi sattanikāye jāti sañjāti okkanti abhinibbatti khandhānaṃ pātubhāvo āyatanānaṃ paṭilābho. Ayaṃ vuccati bhikkhave jāti.

1. Bojjhaṅgapabbam niṭṭhitam. Paṭhamabhāṇavāram (Syā)

2. Appiyehi -pa- vippayogo dukkhotipāṭho ceva taṇniddeso ca katthaci na dissati, Aṭṭhakathāyaṃpi taṇsaṃvaṇṇanā natthi.

3. Pañcupādānakkhandhāpi (Ka)

389. Katamā ca bhikkhave jarā. Yā tesam tesam sattānam tamhi tamhi sattanikāye jarā jīraṇatā khaṇḍiccaṃ pāliccaṃ valittacatā āyuno saṃhāni indriyānam paripāko. Ayam vuccati bhikkhave jarā.

390. Katamañca bhikkhave maraṇam. Yam¹ tesam tesam sattānam tamhā tamhā sattanikāyā cuti cavanatā bhedo antaradhānam maccu maraṇam kālakiriyā khandhānam bhedo kaḷavarassa nikkhepo jīvitindriyassupacchedo. Idam vuccati bhikkhave maraṇam.

391. Katamo ca bhikkhave soko. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa soko socanā socitattam antosoko antoparisoko. Ayam vuccati bhikkhave soko.

392. Katamo ca bhikkhave paridevo. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa ādevo paridevo ādevanā paridevanā ādevitattam paridevitattam. Ayam vuccati bhikkhave paridevo.

393. Katamañca bhikkhave dukkham. Yam kho bhikkhave kāyikaṃ dukkham kāyikaṃ asātam kāyasamphassajaṃ dukkham asātam vedayitam. Idam vuccati bhikkhave dukkham.

394. Katamañca bhikkhave domanassam. Yam kho bhikkhave cetasikaṃ dukkham cetasikaṃ asātam manosamphassajaṃ dukkham asātam vedayitam. Idam vuccati bhikkhave domanassam.

395. Katamo ca bhikkhave upāyāso. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa āyāso upāyāso āyāsītattam upāyāsītattam. Ayam vuccati bhikkhave upāyāso.

1. Aṭṭhakathā oloketabbā.

396. Katamo ca bhikkhave appiyehi sampayogo dukkho. Idha yassa te honti aniṭṭhā akantā amanāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā dhammā, ye vā panassa te honti anattakāmā ahitakāmā aphāsukakāmā ayogakkhemakāmā, yā tehi saddhiṃ saṅgati samāgamo samodhānaṃ missībhāvo. Ayaṃ vuccati bhikkhave appiyehi sampayogo dukkho.

397. Katamo ca bhikkhave piyehi vippayogo dukkho. Idha yassa te honti iṭṭhā kantā manāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā dhammā, ye vā panassa te honti attakāmā hitakāmā phāsukakāmā yogakkhemakāmā mātā vā pitā vā bhātā vā bhaginī vā mittā vā amaccā vā ñātisālohitā vā, yā tehi saddhiṃ asaṅgati asamāgamo asamodhānaṃ amissībhāvo. Ayaṃ vuccati bhikkhave piyehi vippayogo dukkho.

398. Katamañca bhikkhave yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ. Jātidhammānaṃ bhikkhave sattānaṃ evaṃ icchā uppajjati “aho vata mayaṃ na jātidhammā assāma, na ca vata no jāti āgaccheyyā”ti. Na kho panetaṃ icchāya pattabbaṃ, idampi yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ. Jarādhammānaṃ bhikkhave sattānaṃ evaṃ icchā uppajjati “aho vata mayaṃ na jarādhammā assāma, na ca vata no jarā āgaccheyyā”ti. Na kho panetaṃ icchāya pattabbaṃ, idampi yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ. Byādhidhammānaṃ bhikkhave sattānaṃ evaṃ icchā uppajjati “aho vata mayaṃ na byādhidhammā assāma, na ca vata no byādhi āgaccheyyā”ti. Na kho panetaṃ icchāya pattabbaṃ, idampi yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ. Maraṇadhammānaṃ bhikkhave sattānaṃ evaṃ icchā uppajjati “aho vata mayaṃ na maraṇadhammā assāma, na ca vata no maraṇaṃ āgaccheyyā”ti. Na kho panetaṃ icchāya pattabbaṃ, idampi yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ. Sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammānaṃ bhikkhave sattānaṃ evaṃ icchā uppajjati “aho vata mayaṃ na sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā assāma, na ca vata no sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammā āgaccheyyun”ti. Na kho panetaṃ icchāya pattabbaṃ, idampi yampicchaṃ na labhati tampi dukkhaṃ.

399. Katame ca bhikkhave saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Seyyathidaṁ, rūpupādānakkhandho, vedanupādānakkhandho, saññupādānakkhandho, saṅkhārupādānakkhandho, viññāṇupādānakkhandho. Ime vuccanti bhikkhave saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhaṁ ariyasaccaṁ.

Samudayasaccaniddesa

400. Katamañca bhikkhave dukkhasamudayaṁ¹ ariyasaccaṁ. Yāyaṁ taṇhā ponobbhavikā² nandirāgasahagatā³ tatrataṭṭrābhinandinī. Seyyathidaṁ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā.

Sā kho panesā bhikkhave taṇhā kattha uppajjamānā uppajjati, kattha nivisaṁānā nivisati. Yaṁ loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṁānā nivisati.

Kiñca loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ. Cakkhu loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṁānā nivisati. Sotaṁ loke -pa-. Ghānaṁ loke. Jivhā loke. Kāyo loke. Mano loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṁānā nivisati.

Rūpā loke. Saddā loke. Gandhā loke. Rasā loke. Phoṭṭhabbā loke. Dhammā loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṁānā nivisati.

Cakkhuviññāṇaṁ loke. Sotaviññāṇaṁ loke. Ghānaviññāṇaṁ loke. Jivhāviññāṇaṁ loke. Kāyaviññāṇaṁ loke. Manoviññāṇaṁ loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṁānā nivisati.

Cakkhusamphasso loke. Sotasamphasso loke. Ghānasamphasso loke. Jivhāsamphasso loke. Kāyasamphasso loke. Manosamphasso loke piyarūpaṁ sātārūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṁānā nivisati.

1. Dukkhasamudayo (Syā)

2. Ponobhavikā (Sī, I)

3. Nandirāgasahagatā (Sī, Syā, I)

Cakkhusamphassajā vedanā loke. Sotasamphassajā edanāloke. Ghānasamphassajā vedanā loke. Jivhāsamphassajā vedanā loke. Kāyasamphassajā vedanā loke. Manosamphassajā vedanā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṃmānā nivisati.

Rūpasaññā loke. Saddasaññā loke. Gandhasaññā loke. Rasasaññā loke. Phoṭṭhabbasaññā loke. Dhammasaññā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṃmānā nivisati.

Rūpañcetanā loke. Saddaṇcetanā loke. Gandhañcetanā loke. Rasañcetanā loke. Phoṭṭhabbañcetanā loke. Dhammañcetanā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṃmānā nivisati.

Rūpataṇhā loke. Saddataṇhā loke. Gandhataṇhā loke. Rasataṇhā loke. Phoṭṭhabbataṇhā loke. Dhammataṇhā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṃmānā nivisati.

Rūpavitakko loke. Saddavitakko loke. Gandhavitakko loke. Rasavitakko loke. Phoṭṭhabbavitakko loke. Dhammavitakko loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṃmānā nivisati.

Rūpavicāro loke. Saddavicāro loke. Gandhavicāro loke. Rasavicāro loke. Phoṭṭhabbavicāro loke. Dhammavicāro loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisaṃmānā nivisati. Idam vuccati bhikkhave dukkhasamudayaṃ ariyasaccaṃ.

Nirodhasaccaniddesa

401. Katamañca bhikkhave dukkhanirodhaṃ¹ ariyasaccaṃ. Yo tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.

1. Dukkhanirodho (Syā)

Sā kho panesā bhikkhave taṇhā kattha pahīyamānā pahīyati, kattha nirujjhamānā nirujjhati. Yam loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Kiñca loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ. Cakkhu loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati. Sotaṃ loke -pa-. Ghānaṃ loke. Jivhā loke. Kāyo loke. Mano loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpā loke. Saddā loke. Gandhā loke. Rasā loke. Phoṭṭhabbā loke. Dhammā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhuviññāṇaṃ loke. Sotaviññāṇaṃ loke. Ghānaviññāṇaṃ loke. Jivhāviññāṇaṃ loke. Kāyaviññāṇaṃ loke. Manoviññāṇaṃ loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhusamphasso loke. Sotasamphasso loke. Ghānasamphasso loke. Jivhāsamphasso loke. Kāyasamphasso loke. Manosamphasso loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhusamphassajā vedanā loke. Sotasamphassajā vedanā loke. Ghānasamphassajā vedanā loke. Jivhāsamphassajā vedanā loke. Kāyasamphassajā vedanā loke. Manosamphassajā vedanā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpasāññā loke. Saddasāññā loke. Gandhasāññā loke. Rasasāññā loke. Phoṭṭhabbasāññā loke. Dhammasāññā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpaśāñcetanā loke. Saddaśāñcetanā loke. Gandhaśāñcetanā loke. Rasaśāñcetanā loke. Phoṭṭhabbaśāñcetanā loke. Dhammaśāñcetanā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpaṭaṇhā loke. Saddaṭaṇhā loke. gandhaṭaṇhā loke. Rasaṭaṇhā loke. Phoṭṭhabbaṭaṇhā loke. Dhammaṭaṇhā loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpavitakko loke. Saddavitakko loke. Gandhavitakko loke. Rasavitakko loke. Phoṭṭhabbavitakko loke. Dhammavitakko loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpavicāro loke. Saddavicāro loke. Gandhavicāro loke. Rasavicāro loke. Phoṭṭhabbavicāro loke. Dhammavicāro loke piyarūpaṃ sātārūpaṃ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati. Idam vuccati bhikkhave dukkhanirodham ariyasaccam.

Maggasaccaniddesa

402. Katamañca bhikkhave dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccam. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṃ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā samekammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

Katamā ca bhikkhave sammādiṭṭhi. Yaṃ kho bhikkhave dukkhe ñāṇaṃ dukkhasamudaye ñāṇaṃ dukkhanirodhe ñāṇaṃ dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇaṃ. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammādiṭṭhi.

Katamo ca bhikkhave sammāsaṅkappo. Nekkhammasaṅkappo abyāpādasāṅkappo avihimsāsaṅkappo. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammāsaṅkappo.

Katamā ca bhikkhave sammāvācā. Musāvādā veramaṇī¹ pisuṇāya vācāya veramaṇī pharusāya vācāya veramaṇī samphappalāpā veramaṇī. Ayaṃ vuccati bhikkhave samevācā.

Katamo ca bhikkhave sammākammanto. Pāṇātipātā veramaṇī adinnādānā veramaṇī kāmesumicchācārā veramaṇī. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammākammanto.

Katamo ca bhikkhave sammā-ājīvo. Idha bhikkhave ariyasāvako micchā-ājīvaṃ pahāya sammā-ājīvena jīvitam kappeti. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammā-ājīvo.

Katamo ca bhikkhave sammāvāyāmo. Idha bhikkhave bhikkhu anuppannānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ anuppādāya chandaṃ janeti vāyamati vīriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati, uppannānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāya chandaṃ janeti vāyamati vīriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati, anuppannānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ uppādāya chandaṃ janeti vāyamati vīriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati, uppannānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṃ janeti vāyamati vīriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammāvāyāmo.

Katamā ca bhikkhave sammāsati. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijjhādomanassaṃ, vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijjhādomanassaṃ, citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijjhādomanassaṃ, dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijjhādomanassaṃ. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammāsati.

Katamo ca bhikkhave sammāsamādhi. Idha bhikkhave bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekaṃ pītisukhaṃ paṭhamam jhānaṃ upasampajja viharati. Vitakkavicārānaṃ vūpasamā

ajjhataṃ sampasādanam cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati, sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṃvedeti, yaṃ taṃ ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti, tatiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṃ atthaṅgamā adukkhamasukhaṃ upekkhāsatiṭṭhāpārisuddhiṃ catuttaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Ayaṃ vuccati bhikkhave sammāsamādhī. Idaṃ vuccati bhikkhave dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṃ.

403. Iti ajjhataṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhatabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. “Atthi dhammā”ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu.

Saccapabbaṃ niṭṭhitam.

Dhammānupassanā niṭṭhitā.

404. Yo hi koci bhikkhave ime cattāyo satipaṭṭhāne evaṃ bhāveyya sattavassāni, tassa dvinnam phalānaṃ aññataram phalaṃ pāṭikaṅkham diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitā.

Tiṭṭhantu bhikkhave sattavassāni. Yo hi koci bhikkhave ime cattāyo satipaṭṭhāne evaṃ bhāveyya cha vassāni -pa- pañca vassāni. Cattāri vassāni. Tīṇi vassāni. Dve vassāni. Ekaṃ vassam. Tiṭṭhatu bhikkhave ekaṃ vassam. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṃ bhāveyya sattamāsāni, tassa dvinnam phalānaṃ aññataram phalaṃ pāṭikaṅkham diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitā.

Tiṭṭhantu bhikkhave satta māsāni. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṃ bhāveyya cha māsāni -pa- pañca māsāni. Cattāri māsāni. Tīṇi māsāni. Dve māsāni. Ekaṃ māsam. Aḍḍhamāsam. Tiṭṭhatu bhikkhave aḍḍhamāso. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṃ bhāveyya sattāhaṃ, tassa dvinnam phalanam aññataram phalam pāṭikaṃkham diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitāti.

405. “Ekāyano ayaṃ bhikkhave maggo sattānam visuddhiyā sokaparidevānam samatikkamāya dukkhadomanassānam atthaṅgamāya ñāyassa adhigamāya nibbānassa sacchikiriyāya, yadidaṃ cattāro satipaṭṭhānā”ti iti yaṃ taṃ vuttaṃ, idametaṃ paṭicca vuttanti. Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṃ abhinandunti.

Mahāsatipaṭṭhānasuttaṃ niṭṭhitaṃ navamaṃ.

10. Pāyāsisutta

406. Evaṃ me sutāṃ—ekaṃ samayaṃ āyasmā Kumārakassapo Kosalesu cārikaṃ caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi yena Setabyā nāma Kosalānaṃ nagaraṃ tadavasari, tatra sudāṃ āyasmā Kumārakassapo Setabyāyaṃ viharati uttarena Setabyaṃ Siṃsapāvane¹. Tena kho pana samayena Pāyāsi rājañño Setabyaṃ ajjhāvasati sattussadaṃ satipaṇṇāsaṃ sadhaññaṃ rājabhoggaṃ rañña Pasenadinā Kosalena dinnāṃ rājadāyaṃ brahmadeyyaṃ.

Pāyāsirājaññaṃavattu

407. Tena kho pana samayena Pāyāsissa rājaññaṃ evarūpaṃ pāpakaṃ diṭṭhigataṃ uppannaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukaṭadukkaṭānaṃ² kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Assosun kho Setabyakā brāhmaṇagahapatikā “samaṇo khalu bho Kumārakassapo samaṇassa Gotamassa sāvako Kosalesu cārikaṃ caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi Setabyaṃ anuppatto Setabyāyaṃ viharati uttarena Setabyaṃ Siṃsapāvane. Taṃ kho pana bhavantaṃ Kumārakassapaṃ evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato ‘paṇḍito byatto medhāvī bahussuto cittaṃ kathāya kalyāṇapaṭibhāno vuddho³ ceva arahā ca’. Sādhū kho pana tathārūpaṇaṃ arahataṃ dassanaṃ hoti”ti. Atha kho Setabyakā brāhmaṇagahapatikā Setabyāya nikkhamitvā saṅghasaṅghī gaṇībhūtā uttarenamukhā gacchanti yena Siṃsapāvane⁴.

408. Tena kho pana samayena Pāyāsi rājañño uparipāsāde divāseyyaṃ upagato hoti. Addasā kho Pāyāsi rājañño Setabyake brāhmaṇagahapatike Setabyāya nikkhamitvā saṅghasaṅghī gaṇībhūte uttarenamukhe gacchante yena Siṃsapāvane⁵, disvā khattaṃ

1. Siṃsapāvane (Syā)

2. Sukaṭadukkaṭānaṃ (Sī, I)

3. Buddho (Syā, Ka)

4. Yena Siṃsapāvane, tenupasaṅkamanti (Sī, I)

5. Yena Siṃsapāvane, tenupasaṅkamante (Sī, I)

āmantesi “kiṃ nu kho bho khatte Setabyakā brāhmaṇagahapatikā Setabyāya nikkhamitvā saṅghasaṅghī gaṇībhūtā uttarenamukhā gacchanti yena Simsapāvanan”¹.

Atthi kho bho samaṇo Kumārakassapo samaṇassa Gotamassa sāvako Kosalesu cārikāṃ caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhim pañcamattehi bhikkhusatehi Setabyaṃ anuppatto Setabyāyaṃ viharati uttarena Setabyaṃ Simsapāvane. Taṃ kho pana bhavantaṃ Kumārakassapaṃ evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato “paṇḍito byatto medhāvī bahussuto cittakathī kalyāṇapaṭibhāno vuddho ceva arahā cā”². Tamete³ bhavantaṃ Kumārakassapaṃ dassanāya upasaṅkamantīti. Tena hi bho khatte yena Setabyakā brāhmaṇagahapatikā tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā Setabyake brāhmaṇagahapatike evaṃ vadehi “pāyāsi bho rājañño evamāha ‘āgamentu kira bhavanto Pāyāsipi rājañño samaṇaṃ Kumārakassapaṃ dassanāya upasaṅkamissati, purā samaṇo Kumārakassapo Setabyake brāhmaṇagahapatike bāle abyatte saññāpeti ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’^{ti}. Natthi hi bho khatte paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”^{ti}. Evaṃ bhoti kho so khattā Pāyāsissa rājaññassa paṭissutvā yena Setabyakā brāhmaṇagahapatikā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Setabyake brāhmaṇagahapatike etadavoca “pāyāsi bho rājañño evamāha ‘āgamentu kira bhavanto Pāyāsipi rājañño samaṇaṃ Kumārakassapaṃ dassanāya upasaṅkamissati”^{ti}.

409. Atha kho Pāyāsi rājañño Setabyakehi brāhmaṇagahapatikehi parivuto yena Simsapāvane yenāyasmā Kumārakassapo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmatā Kumārakassapena

1. Ettha pana sabbatthapi evameva dissati, natthi pāṭhantaraṃ.

2. Arahā ca (Syā, Ka)

3. Tamenam te (Sī, Ka), tamenam (I)

saddhiṃ sammodi, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Setabyakāpi kho brāhmaṇagahapatikā appekacce āyasmantaṃ Kumārakassapaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdiṃsu, appekacce āyasmatā Kumārakassapena saddhiṃ sammodiṃsu, sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdiṃsu, appekacce yenāyasmā Kumārakassapo tenañjaliṃ paṇāmetvā ekamantaṃ nisīdiṃsu, appekacce nāmagottaṃ sāvetvā ekamantaṃ nisīdiṃsu, appekacce tuṇhībhūtā ekamantaṃ nisīdiṃsu.

Natthikavāda

410. Ekamantaṃ nisinno kho Pāyāsi rājañño āyasmantaṃ Kumārakassapaṃ etadavoca “ahañhi bho Kassapa evaṃvādī evaṃdiṭṭhi ‘itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti”. Nāhaṃ rājañña evaṃvādiṃ evaṃdiṭṭhiṃ addasaṃ vā assosiṃ vā. Kathañhi nāma evaṃ vadeyya “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti.

(1) Candimasūriya-upamā

411. Tena hi rājañña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khomeyya, tathā naṃ byākareyyāsi. Taṃ kiṃ maññasi rājañña, ime candimasūriyā imasmiṃ vā loke parasmīṃ vā, devā vā te manussā vā ti. Ime bho Kassapa candimasūriyā parasmīṃ loke na imasmiṃ, devā te na manussāti. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti.

412. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti. Atthi pana rājañña pariyāyo, yena te pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti.

Atthi bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Yathā kathāṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa mittāmaccā ñāṭisālohitā pāṇātipātī adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī piṣuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādiṭṭhī, te aparena samayena ābādhikā honti dukkhitā bāḷhagilānā. Yadāhaṃ jānāmi “na dānime imamahā ābādhā vuṭṭhahissanti”ti, tyāhaṃ upasaṅkamitvā evaṃ vadāmi “santi kho bho eke samaṇabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdiṭṭhino ‘ye te pāṇātipātī adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī piṣuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādiṭṭhī, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātāṃ nirayaṃ upapajjanti’ti. Bhavanto kho pāṇātipātī, adinnādāyī, kāmesumicchācārī musāvādī piṣuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādiṭṭhī, sace tesaṃ bhavataṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ saccaṃ vacanaṃ, bhavanto kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātāṃ nirayaṃ upapajjissanti, sace bho kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātāṃ nirayaṃ upapajjeyyātha, yena me āgantvā āroceyyātha ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti, bhavanto kho pana me saddhāyikā paccayikā, yaṃ bhavantehi diṭṭhaṃ, yathā sāmaṃ diṭṭhaṃ evameva bhavissati”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā neva āgantvā ārocenti, na pana dūtaṃ paṇanti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(2) Cora-upamā

413. Tena hi rājañña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khomeyya, tathā naṃ byākareyyāsi, taṃ kiṃ maññasi rājañña, idha te purisā coraṃ āgucāriṃ gahetvā dasseyyum “ayaṃ te bhante coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi, taṃ daṇḍaṃ paṇehi”ti. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho imaṃ purisaṃ dalhāya rajjuyā pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ

bandhitvā khuramuṇḍaṃ karitvā¹ kharassarena paṇavena rathikāya rathikaṃ² siṅghāṭakena siṅghāṭakaṃ parinetvā dakkhiṇena dvārena nikkhamitvā dakkhiṇato nagarassa āghātane sīsaṃ chindathā”ti. Te “sādhū”ti paṭissutvā taṃ purisaṃ dalhāya rajjuyā pacchābāhaṃ gālhabandhanaṃ bandhitvā khuramuṇḍaṃ karitvā kharassarena paṇavena rathikāya rathikaṃ siṅghāṭakena siṅghāṭakaṃ parinetvā dakkhiṇena dvārena nikkhamitvā dakkhiṇato nagarassa āghātane nisīdāpeyyuṃ. Labheyya nu kho so coro coraghātesu “āgamentu tāva bhavanto coraghātā amukasmim me gāme vā nigame vā mittāmaccā ñātisālohitā, yāvāhaṃ tesāṃ uddisitvā āgacchāmi”ti, udāhu vippalapantasessa coraghātā sīsaṃ chindeyyunti. Na hi so bho Kassapa coro labheyya coraghātesu “āgamentu tāva bhavanto coraghātā amukasmim me gāme vā nigame vā mittāmaccā ñātisālohitā, yāvāhaṃ tesāṃ uddisitvā āgacchāmi”ti. Atha kho naṃ vippalapantasessa coraghātā sīsaṃ chindeyyunti. So hi nāma rājañña coro manusso manussabhūtesu coraghātesu na labhissati “āgamentu tāva bhavanto coraghātā amukasmim me gāme vā nigame vā mittāmaccā ñātisālohitā, yāvāhaṃ tesāṃ uddisitvā āgacchāmi”ti. Kiṃ pana te mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipatī adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī piṣuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhiṇhālū byāpannacittā micchādīṭṭhī, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapannā labhissanti nirayapālesu “āgamentu tāva bhavanto nirayapālā, yāva mayaṃ Pāyāsissa rājañña gantvā ārocema ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti”. Imināpi kho te rājañña pariyaṇena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

414. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi

1. Kāretvā (Syā, Ka)

2. Rathiyāya rathiyam (bahūsu)

sukatadukkaṭṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo, yena te pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa mittāmaccā ñāṭisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā pisuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, te aparena samayena ābādhikā honti dukkhitā bāḥagilānā. Yadāhaṃ jānāmi “na dānime imamhā ābādhā vuṭṭahissantī”ti, tyāhaṃ upasaṅkamitvā evaṃ vadāmi “santi kho bho eke samaṇabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdiṭṭhino ‘ye te pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā pisuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapajjantī”ti, bhavanto kho pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā pisuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, sace tesāṃ bhavataṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ saccaṃ vacanaṃ, bhavanto kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapajjissanti. Sace bho kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapajjeyyātha, yena me āgantvā āroceyyātha ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti. Bhavanto kho pana me saddhāyikā paccayikā, yaṃ bhavantehi diṭṭhaṃ, yathā sāmaṃ diṭṭhaṃ evameva bhavissati”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā neva āgantvā ārocenti, na pana dūtaṃ paḥiṇanti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(3) Gūthakūpapurisa-upamā

415. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi. Upamāya midhekacce¹ viññū purisā bhāsitaṃ atthaṃ ājānanti. Seyyathāpi rājañña puriso gūthakūpe sasīsakaṃ² nimuggo assa. Atha tvaṃ purise āṇāpeyyāsi “tena hi bho taṃ purisaṃ tamhā gūthakūpā uddharathā”ti. Te “sādhū”ti paṭissutvā taṃ purisaṃ tamhā gūthakūpā uddhareyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho tassa purisassa kāyā veḷupesikāhi gūthaṃ sunimmajjitaṃ nimmajjathā”ti. Te “sādhū”ti paṭissutvā tassa purisassa kāyā veḷupesikāhi gūthaṃ sunimmajjitaṃ nimmajjeyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho tassa purisassa kāyaṃ paṇḍumattikāya tikkhattuṃ subbaṭṭitaṃ ubbaṭṭethā”ti³. Te tassa purisassa kāyaṃ paṇḍumattikāya tikkhattuṃ subbaṭṭitaṃ ubbaṭṭeyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho taṃ purisaṃ telena abbhañjitvā sukhumena cuṇṇena tikkhattuṃ suppadhotāṃ karoṭhā”ti. Te taṃ purisaṃ telena abbhañjitvā sukhumena cuṇṇena tikkhattuṃ suppadhotāṃ kareyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho tassa purisassa kesamassuṃ kappethā”ti. Te tassa purisassa kesamassuṃ kappeyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho tassa purisassa mahagghaṇca mālaṃ mahagghaṇca vilepanaṃ mahagghāni ca vatthāni upaharathā”ti. Te tassa purisassa mahagghaṇca mālaṃ mahagghaṇca vilepanaṃ mahagghāni ca vatthāni upahareyyuṃ. Te tvaṃ evaṃ vadeyyāsi “tena hi bho taṃ purisaṃ pāsādaṃ āropetvā pañcakāmaguṇāni upaṭṭhāpethā”ti. Te taṃ purisaṃ pāsādaṃ āropetvā pañcakāmaguṇāni upaṭṭhāpeyyuṃ.

Taṃ kiṃ maññasi rājañña, api nu tassa purisassa sunhātassa suvilittassa sukappitakesamassussa āmukkamālābharaṇassa odātavattavasanassa uparipāsādavaragatassa pañcahi kāmaguṇehi samappitassa samaṅgībhūtassa paricārayamānassa punadeva tasmim gūthakūpe nimujjitukāmatā⁴ assāti. No hidaṃ bho Kassapa. Taṃ kissa hetu. Asuci bho Kassapa gūthakūpo asuci ceva asucisaṅkhāto ca duggandho ca duggandhasaṅkhāto ca jeguccho ca

1. Upamāyapidehekacce (Sī, Syā), upamāyapi idhekacce (I)

2. Sasīsako (Syā) 3. Suppaṭṭitaṃ uppaṭṭethāti (Ka) 4. Nimujjitukāmyatā (Syā, Ka)

jegucchasaṅkhāto ca paṭikūlo ca paṭikūlasaṅkhāto cāti. Evameva kho rājañña manussā devānaṃ asuci ceva asucisaṅkhātā ca duggandhā ca duggandhasaṅkhātā ca jegucchā ca jegucchasaṅkhātā ca paṭikulā ca paṭikūlasaṅkhātā ca. Yojanasataṃ kho rājañña manussagandho deve ubbādhati. Kiṃ pana te mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā pisuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatīṃ saggaṃ lokaṃ upapannā, te āgantvā ārocessanti “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

416. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, te aparena samayena ābādhikā honti dukkhitā bālāhagilānā. Yadāhaṃ jānāmi “na dānime imamhā ābādhā vuṭṭhahissanti”ti, tyāhaṃ upasaṅkamitvā evaṃ vadāmi “santi kho bho eke samaṇabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdiṭṭhino ‘ye te pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatīṃ saggaṃ lokaṃ upapajjanti devānaṃ Tāvatisānaṃ saḥabyatan’ti. Bhavanto kho pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, sace tesaṃ bhavataṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ saccaṃ vacanaṃ, bhavanto kāyassa bhedaṃ

param maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapajjissanti devānaṃ
 Tāvatiṃsānaṃ saḥabyataṃ, sace bho kāyassa bhedaṃ param maraṇā sugatiṃ
 saggaṃ lokaṃ upapajjeyyātha devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ saḥabyataṃ, yena
 me āgantvā āroceyyātha ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi
 sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti. Bhavanto kho pana me
 saddhāyikā paccayikā, yaṃ bhavantehi diṭṭhaṃ, yathā sāmaṃ diṭṭhaṃ
 evametaṃ bhavissatī’ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā neva āgantvā ārocenti,
 na pana dūtaṃ paḥiṇanti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me
 pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi
 sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(4) Tāvatiṃsadeva-upamā

417. Tena hi rājañña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya,
 tathā naṃ byākareyyāsi. Yaṃ kho pana rājañña mānussakaṃ vassasataṃ
 devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ eso eko rattindivo¹, tāya rattiyā tiṃsarattiyo māso,
 tena māsenā dvādasamāsiyo saṃvaccharo, tena saṃvaccharena dibbaṃ
 vassasahassaṃ devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ āyuppamaṇaṃ. Ye te mittāmaccā
 ñātisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā
 paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, te
 kāyassa bhedaṃ param maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapannā devānaṃ
 Tāvatiṃsānaṃ saḥabyataṃ. Sace pana tesaṃ evaṃ bhavissati “yāva mayaṃ
 dve vā tīṇi vā rattindivā dibbehi pañcahi kāmaguṇehi samappitā
 samaṅgībhūtā paricārema, atha mayaṃ Pāyāsissa rājaññaassa gantvā
 āroceyyāma ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi
 sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti”. Api nu te āgantvā
 āroceyyuṃ “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi
 sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti. No hidaṃ bho Kassapa.
 Api hi mayaṃ bho Kassapa ciraṃ kālāṅkatāpi bhavēyyāma. Ko panetaṃ
 bho Kassapassa

1. Rattidivo (Ka)

āroceti “atthi devā Tāvatisā”ti vā “evaṃdīghāyukā devā Tāvatisā”ti vā, na mayam bhoto Kassapassa saddahāma “atthi devā Tāvatisā”ti vā “evaṃdīghāyukā devā Tāvatisā”ti vāti.

(5) Jaccandha upamā

418. Seyyathāpi rājañña jaccandho puriso na passeyya kaṇhasukkāni rūpāni, na passeyya nīlakāni rūpāni, na passeyya pītakāni rūpāni, na passeyya lohitaṇṇāni rūpāni, na passeyya mañjītṭhakāni¹ rūpāni, na passeyya samavisamaṃ, na passeyya tārakāni rūpāni, na passeyya candimasūriye, so evaṃ vadeyya “natthi kaṇhasukkāni rūpāni, natthi kaṇhasukkānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi nīlakāni rūpāni, natthi nīlakānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi pītakāni rūpāni, natthi pītakānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi lohitaṇṇāni rūpāni, natthi lohitaṇṇānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi mañjītṭhakāni rūpāni, natthi mañjītṭhakānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi samavisamaṃ, natthi samavisamaṃ dassāvī. Natthi tārakāni rūpāni, natthi tārakānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Natthi candimasūriyā, natthi candimasūriyānaṃ dassāvī. Ahametaṃ na jānāmi, ahametaṃ na passāmi, tasmā taṃ natthī”ti, sammā nu kho so rājañña vadamāno vadeyyāti. No hidaṃ bho Kassapa, atthi kaṇhasukkāni rūpāni, atthi kaṇhasukkānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Atthi nīlakāni rūpāni, atthi nīlakānaṃ rūpānaṃ dassāvī -pa-. Atthi samavisamaṃ, atthi samavisamaṃ dassāvī. Atthi tārakāni rūpāni, atthi tārakānaṃ rūpānaṃ dassāvī. Atthi candimasūriyā, atthi candimasūriyānaṃ dassāvī. “Ahametaṃ na jānāmi, ahametaṃ na passāmi, tasmā taṃ natthī”ti, na hi so bho Kassapa sammā vadamāno vadeyyāti. Evameva kho tvaṃ rājañña jaccandhūpamo maññe paṭibhāsi yaṃ maṃ tvaṃ evaṃ vadesi.

Ko panetaṃ bhoto Kassapassa āroceti “atthi devā Tāvatisā”ti vā “evaṃdīghāyukā devā Tāvatisā”ti vā. Na mayam bhoto Kassapassa saddahāma “atthi devā Tāvatisā”ti vā “evaṃdīghāyukā devā Tāvatisā”ti vāti. Na kho rājañña evaṃ paro loko daṭṭhabbo, yathā tvaṃ maññasi iminā maṃsacakkhunā. Ye kho te rājañña samaṇabrāhmaṇā araṇṇavanapatthāni pantāni senāsanāni

1. Mañjētṭhakāni (Syā)

paṭisevanti, te tattha appamattā ātāpino pahitattā viharantā dibbacakkhūṃ visodhenti, te dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena imaṇceva lokam passanti paraṇca satte ca opapātike. Evaṇca kho rājaṇṇa paro loko daṭṭhabbo, natveva yathā tvaṃ maññasi iminā maṃsacakkhunā. Imināpi kho te rājaṇṇa pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

419. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājaṇṇa pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṃ viya rājaṇṇāti. Idhāhaṃ bho Kassapa passāmi samaṇabrāhmaṇe sīlavante kalyāṇadhamme jīvitukāme amaritukāme sukhakāme dukkhapaṭikūle. Tassa mayhaṃ bho Kassapa evaṃ hoti, sace kho ime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā evaṃ jāneyyūṃ “ito no matānaṃ seyyo bhavissatī”ti. Idānime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā visaṃ vā khādeyyūṃ, satthaṃ vā āhareyyūṃ, ubbandhitvā vā kālaṅkareyyūṃ, papāte vā papateyyūṃ. Yasmā ca kho ime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā na evaṃ jānanti “ito no matānaṃ seyyo bhavissatī”ti. Tasmā ime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā jīvitukāmā amaritukāmā sukhakāmā dukkhapaṭikūlā (attānaṃ na mārenti.)¹ Ayaṃpi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(6) Gabbhinī-upamā

420. Tena hi rājaṇṇa upamaṃ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājaṇṇa aññatarassa

1. () Natthi (Syā, I)

brāhmaṇassa dve pajāpatiyo ahesuṃ, ekissā putto ahosi dasavassuddesiko vā dvādasavassuddesiko vā, ekā gabbhinī upavijaññā. Atha kho so brāhmaṇo kālamakāsi. Atha kho so māṇavako mātusapattim¹ etadavoca “yamidaṃ bhoti dhanam vā dhaññaṃ vā rajataṃ vā jātarūpaṃ vā, sabbaṃ taṃ mayhaṃ, natthi tuyhettha kiñci, pitu me² bhoti dāyajjam niyyādehī”³. Evaṃ vutte sā brāhmaṇī taṃ māṇavakaṃ etadavoca “āgamehi tāva tāta, yāva vijāyāmi, sace kumārako bhavissati, tassapi ekadeso bhavissati, sace kumārikā bhavissati, sāpi te opabhoggā⁴ bhavissati”^{ti}. Dutiyampi kho so māṇavako mātusapattim etadavoca “yamidaṃ bhoti dhanam vā dhaññaṃ vā rajataṃ vā jātarūpaṃ vā, sabbaṃ taṃ mayhaṃ, natthi tuyhettha kiñci, pitu me bhoti dāyajjam niyyādehī”^{ti}. Dutiyampi kho sā brāhmaṇī taṃ māṇavakaṃ etadavoca “āgamehi tāva tāta, yāva vijāyāmi, sace kumārako bhavissati, tassapi ekadeso bhavissati, sace kumārikā bhavissati, sāpi te opabhoggā⁴ bhavissati”^{ti}. Tatiyampi kho so māṇavako mātusapattim etadavoca “yamidaṃ bhoti dhanam vā dhaññaṃ vā rajataṃ vā jātarūpaṃ vā, sabbaṃ taṃ mayhaṃ, natthi tuyhettha kiñci, pitu me bhoti dāyajjam niyyādehī”^{ti}.

Atha kho sā brāhmaṇī satthaṃ gahetvā ovarakaṃ pavisitvā udaraṃ opādesi⁵ yāva vijāyāmi yadi vā kumārako yadi vā kumārikāti. Sā attānaṃ ceva jīvitaṇca gabbhaṇca sāpateyyaṇca vināsesi, yathā taṃ bālā abyattā anayabyasanaṃ āpannā ayoniso dāyajjam gavesantī. Evameva kho tvaṃ rājañña bālo abyatto anayabyasanaṃ āpajjissasi ayoniso paralokaṃ gavesanto, seyyathāpi sā brāhmaṇī bālā abyattā anayabyasanaṃ āpannā ayoniso dāyajjam gavesantī. Na kho rājañña samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā apakkaṃ paripācenti, api ca paripākaṃ āgamenti. Paṇḍitānaṃ attho hi rājañña samaṇabrāhmaṇānaṃ sīlavantānaṃ kalyāṇadhammānaṃ jīvitena. Yathā yathā kho rājañña samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā ciraṃ dīghamaddhānaṃ tiṭṭhanti,

1. Mātusapattim (Syā)

2. Pitu me santako (Syā)

3. Nīyyātehi (Sī, I)

4. Upabhoggā (Syā)

5. Uppādesi (Syā)

tathā tathā bahum puññaṃ pasavanti, bahujaṇahitāya ca paṭipajjanti bahujaṇasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṃ. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

421. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṃ āgucāriṃ gahetvā dassenti “ayaṃ te bhante coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi, taṃ daṇḍaṃ paṇehi”ti. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imaṃ purisaṃ jīvaṇtaṃyeva kumbhiyā pakkhipitvā mukhaṃ pidahitvā allena cammena onandhitvā allāya mattikāya bahalāvalepanaṃ¹ karitvā uddhanaṃ āropetvā aggim dethā”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā taṃ purisaṃ jīvaṇtaṃyeva kumbhiyā pakkhipitvā mukhaṃ pidahitvā allena cammena onandhitvā allāya mattikāya bahalāvalepanaṃ karitvā uddhanaṃ āropetvā aggim denti. Yadā mayaṃ jānāma “kālaṅkato so puriso”ti. Atha naṃ kumbhiṃ oropetvā ubbhinditvā mukhaṃ vivaritvā saṇikaṃ nillokema² “appeva nāmassa jīvaṃ nikkhamantaṃ passeyyāma”ti. Nevassa mayaṃ jīvaṃ nikkhamantaṃ passāma. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(7) Supinaka-upamā

422. Tena hi rājañña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya, tathā naṃ byākareyyāsi. Abhijānāsi no tvaṃ rājañña divā seyyaṃ upagato supinakaṃ passitā ārāmarāmaṇeyyakāṃ vanarāmaṇeyyakāṃ bhūmirāmaṇeyyakāṃ pokkharaṇīrāmaṇeyyakanti. Abhijānāmahaṃ bho Kassapa divāseyyaṃ upagato supinakaṃ passitā ārāmarāmaṇeyyakāṃ vanarāmaṇeyyakāṃ bhūmirāmaṇeyyakāṃ pokkharaṇīrāmaṇeyyakanti. Rakkhanti taṃ tamhi samaye

1. Bahalavilepanaṃ (Syā, Ka)

2. Vilokema (Syā)

khujjāpi vāmanakāpi velāsikāpi¹ komārikāpīti. Evaṃ bho Kassapa rakkhanti maṃ tamhi samaye khujjāpi vāmanakāpi velāsikāpi¹ komārikāpīti. Apinu tā tuyhaṃ jīvaṃ passanti pavisantaṃ vā nikkhamantaṃ vāti. No hidaṃ bho Kassapa. Tāhi nāma rājañña tuyhaṃ jīvantassa jīvantiyo jīvaṃ na passissanti pavisantaṃ vā nikkhamantaṃ vā. Kiṃ pana tvaṃ kālaṅkatassa jīvaṃ passissasi pavisantaṃ vā nikkhamantaṃ vā. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

423. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṃ āgucāriṃ gahetvā dassenti “ayaṃ te bhante coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi, taṃ daṇḍaṃ paṇehi”ti. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imaṃ purisaṃ jīvantaṃyeva tulāya tuletva jiyāya anassāsakaṃ māretva punadeva tulāya tulethā”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutva taṃ purisaṃ jīvantaṃyeva tulāya tuletva jiyāya anassāsakaṃ māretva punadeva tulāya tulenti. Yadā so jīvati, tadā lahutaro ca hoti mudutaro ca kammaññataro ca. Yadā pana so kālaṅkato hoti, tadā garutaro ca hoti patthinnataro ca akammaññataro ca. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(8) Santatta-ayoguḷa-upamā

424. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṃ ājānanti. Seyyathāpi rājañña puriso divasaṃ

1. Celāvikāpi (Syā), keḷāyikāpi (Sī)

santattaṃ ayoguḷaṃ ādittaṃ sampajjalitaṃ sajotibhūtaṃ tulāya tuleyya. Tameṇaṃ aparena samayena sītaṃ nibbutaṃ tulāya tuleyya. Kadā nu kho so ayoguḷo lahutaro vā hoti mudutaro vā kammaññataro vā, yadā vā āditto sampajjalito sajotibhūto, yadā vā sīto nibbutoti. Yadā so bho Kassapa ayoguḷo tejosahagato ca hoti vāyosahagato ca āditto sampajjalito sajotibhūto, tadā lahutaro ca hoti mudutaro ca kammaññataro ca. Yadā pana so ayoguḷo neva tejosahagato hoti na vāyosahagato sīto nibbuto, tadā garutaro ca hoti patthinnataro ca akammaññataro cāti. Evameva kho rājañña yadāyaṃ kāyo āyusahagato ca hoti usmāsahagato ca viññāṇasahagato ca, tadā lahutaro ca hoti mudutaro ca kammaññataro ca. Yadā panāyaṃ kāyo neva āyusahagato hoti na usmāsahagato na viññāṇasahagato, tadā garutaro ca hoti patthinnataro ca akammaññataro ca. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammāṇaṃ phalaṃ vipāko”ti.

425. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti. Itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammāṇaṃ phalaṃ vipāko. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṃ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṃ āgucāriṃ gahetvā dassenti “ayaṃ te bhante coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi, taṃ daṇḍaṃ paṇehī”ti. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imaṃ purisaṃ anupahacca chaviṇca cammaṇca maṇsaṇca nhāruṃ ca aṭṭhiṇca aṭṭhimiṇjaṇca jīvītā voropetha, appeva nāmassa jīvaṃ nikkhamantaṃ passeyyāmā”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā taṃ purisaṃ anupahacca chaviṇca -pa- jīvītā voropenti. Yadā so āmato hoti. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imaṃ purisaṃ uttānaṃ nipātetha, appeva nāmassa jīvaṃ nikkhamantaṃ passeyyāmā”ti. Te taṃ purisaṃ uttānaṃ nipātenti. Nevassa mayaṃ jīvaṃ nikkhamantaṃ passāma. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imaṃ purisaṃ avakujjaṃ nipātetha, passena nipātetha, dutiyena

passena nipātetha, uddhaṃ ṭhapetha, omuddhakaṃ ṭhapetha, pāṇinā ākoṭetha, leḍḍunā ākoṭetha, daṇḍena ākoṭetha, satthena ākoṭetha, odhunātha sandhunātha niddhunātha, appeva nāmassa jīvaṃ nikkhamantaṃ passeyyāmā”ti. Te taṃ purisaṃ odhunanti sandhunanti niddhunanti. Nevassa mayaṃ jīvaṃ nikkhamantaṃ passāma. Tassa tadeva cakkhu hoti te rūpā, tañcāyatanāṃ nappaṭisaṃvedeti. Tadeva sotāṃ hoti te saddā, tañcāyatanāṃ nappaṭisaṃvedeti. Tadeva ghānaṃ hoti te gandhā, tañcāyatanāṃ nappaṭisaṃvedeti. Sāva jivhā hoti te rasā, tañcāyatanāṃ nappaṭisaṃvedeti. Sveva kāyo hoti te phoṭṭhabbā, tañcāyatanāṃ nappaṭisaṃvedeti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammāṇaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(9) Saṅkhadhama-upamā

426. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitaṃ atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājañña aññataro saṅkhadhamo saṅkhaṃ ādāya paccantimaṃ janapadaṃ agamāsi. So yena aññataro gāmo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā majjhe gāmassa ṭhito tikkhattuṃ saṅkhaṃ upalāpetvā saṅkhaṃ bhūmiyaṃ nikkhipitvā ekamantaṃ nisīdi. Atha kho rājañña tesaṃ paccantajanapadānaṃ¹ manussānaṃ etadahosi “ambho Kassa nu kho² eso saddo evaṃrajanīyo evaṃkamanīyo evaṃmadanīyo evaṃbandhanīyo evaṃmucchanīyo”ti sannipatitvā taṃ saṅkhadhamaṃ etadavocuṃ “ambho Kassa nu kho eso saddo evaṃrajanīyo evaṃkamanīyo evaṃmadanīyo evaṃbandhanīyo evaṃmucchanīyoti. Eso kho bho saṅkho nāma, yasseso saddo evaṃrajanīyo evaṃkamanīyo evaṃmadanīyo evaṃbandhanīyo evaṃmucchanīyoti. Te taṃ saṅkhaṃ uttānaṃ nipātesuṃ “vadehi bho saṅkha vadehi bho saṅkhā”ti. Neva so Saṅkho saddamakāsi. Te taṃ saṅkhaṃ avakujjaṃ nipātesuṃ, passena nipātesuṃ, dutiyena passena nipātesuṃ, uddhaṃ ṭhapesuṃ, omuddhakaṃ ṭhapesuṃ, pāṇinā ākoṭesuṃ, leḍḍunā ākoṭesuṃ, daṇḍena ākoṭesuṃ, satthena ākoṭesuṃ,

1. Paccantajānaṃ (Sī)

2. Etadahosi “kissa nukho (I)

odhunimsu sandhunimsu niddhunimsu “vadehi bho saṅkha vadehi bho saṅkhā”ti. Neva so saṅkho saddamakāsi.

Atha kho rājañña tassa saṅkhadhamassa etadahosi “yāva bālā ime paccantajanapadāmanussā, kathañhi nāma ayoniso saṅkhasaddam gavesissanti”ti. Tesam pekkhamānānam saṅkham gahetvā tikkhattum saṅkham upalāpetvā saṅkham ādāya pakkāmi. Atha kho rājañña tesam paccantajanapadānam manussānam etadahosi “yadā kira bho ayaṃ saṅkho nāma purisasahagato ca hoti vāyāmasahagato¹ ca vāyusahagato ca, tadāyaṃ saṅkho saddam karoti. Yadā panāyaṃ saṅkho neva purisasahagato hoti na vāyāmasahagato na vāyusahagato, nāyaṃ Saṅkho saddam karoti”ti. Evameva kho rājañña yadāyaṃ kāyo āyusahagato ca hoti usmāsaṃsahagato ca, viññāṇasaṃsahagato ca, tadā abhikkamatipi paṭikkamatipi tiṭṭhatipi nisīdatipi seyyampi kappeti, cakkhunāpi rūpaṃ passati, sotenapi saddam suṇāti, ghānenapi gandham ghāyati, jivhāyapi rasaṃ sāyati, kāyenapi phoṭṭhabbam phusati, manasāpi dhammaṃ vijānāti. Yadā panāyaṃ kāyo neva āyusahagato hoti, na usmāsaṃsahagato, na viññāṇasaṃsahagato, tadā neva abhikkamati na paṭikkamati na tiṭṭhati na nisīdati na seyyam kappeti, cakkhunāpi rūpaṃ na passati, sotenapi saddam na suṇāti, ghānenapi gandham na ghāyati, jivhāyapi rasaṃ na sāyati, kāyenapi phoṭṭhabbam na phusati, manasāpi dhammaṃ na vijānāti. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṃ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukata dukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti².

427. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha. Atha kho evaṃ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukata dukkaṭāṇaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā katham viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṃ āgucāriṃ gahetvā dassenti “ayaṃ te bhante coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi, taṃ daṇḍaṃ paṇehi”ti. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imassa purisassa chaviṃ

1. Vāyosahagato (Syā)

2. Vipākoti. Paṭhamabhāṇavāraṃ (Syā)

chindatha, appeva nāmassa jīvaṃ passeyyāmā”ti. Te tassa purisassa chaviṃ chindanti, nevassa mayāṃ jīvaṃ passāma. Tyāhaṃ evaṃ vadāmi “tena hi bho imassa purisassa cammaṃ chindatha, maṃsaṃ chindatha, nhāruṃ chindatha, aṭṭhiṃ chindatha, aṭṭhimiñjaṃ chindatha, appeva nāmassa jīvaṃ passeyyāmā”ti. Te tassa purisassa aṭṭhimiñjaṃ chindanti, nevassa mayāṃ jīvaṃ passeyyāma. Ayaṃpi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṃ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭāṇaṃ kammāṇaṃ phalaṃ vipāko”ti.

(10) Aggikajaṭila-upamā

428. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitaṃ atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājañña aññataro aggiko jaṭilo araññāyatane paṇṇakuṭiyā sammati¹. Atha kho rājañña aññataro janapade sattho² vuṭṭhāsi. Atha kho so sattho³ tassa aggikassa jaṭilassa assamassa sāmantaṃ ekarattiṃ vasitvā pakkāmi. Atha kho rājañña tassa aggikassa jaṭilassa etadahosi “yaṃnūnāhaṃ yena so satthavāso tenupasaṅkameyyaṃ, appeva nāmettha kiñci upakaraṇaṃ adhigaccheyyaṃ”ti. Atha kho so aggiko jaṭilo kālasseva vuṭṭhāya yena so satthavāso tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā addasa tasmaṃ satthavāse daharaṃ kumāraṃ mandaṃ uttānaseyyakaṃ chaḍḍitaṃ, disvānassa etadahosi “na kho me taṃ patirūpaṃ yaṃ me pekkhamānassa manussabhūto kālaṅkareyya, yaṃnūnāhaṃ imaṃ dārakaṃ assamaṃ netvā āpādeyyaṃ poseyyaṃ vaḍḍheyyaṃ”ti. Atha kho so aggiko jaṭilo taṃ dārakaṃ assamaṃ netvā āpādesi posesi vaḍḍhesi. Yadā so dārako dasavassuddesiko vā hoti⁴ dvādasavassuddesiko vā. Atha kho tassa aggikassa jaṭilassa janapade kiñcideva karaṇīyaṃ uppajji. Atha kho so aggiko jaṭilo taṃ dārakaṃ etadavoca “icchāmaṃ tāta janapadaṃ⁵ gantuṃ, aggaṃ tāta paricareyyāsi, mā ca te aggaṃ nibbāyi, sace ca te aggaṃ nibbāyeyya, ayaṃ vāsī imāni kaṭṭhāni idaṃ araṇisaṃhitā, aggaṃ nibbattetvā

1. Vasati (Sī, I)

2. Sattho janapadapadesā (Sī), janapado satthavāso (Syā), janapadapadeso (I)

3. Satthavāso (Syā)

4. Ahosi (?)

5. Nagaraṃ (Ka)

aggim paricareyyāsī”ti. Atha kho so aggiko jaṭilo taṃ dāraṃ evaṃ anusāsivā janapadaṃ agamāsi. Tassa khiḍḍāpasutassa aggi nibbāyi.

Atha kho tassa dārakassa etadahosi “pitā kho maṃ evaṃ avaca ‘aggim tāta paricareyyāsi, mā ca te aggi nibbāyi, sace ca te aggi nibbāyeyya, ayaṃ vāsī imāni kaṭṭhāni idaṃ araṇisahitaṃ, aggi nibbattetvā aggi paricareyyāsī”ti, yaṃnūnāhaṃ aggi nibbattetvā aggi paricareyyan”ti. Atha kho so dārako araṇisahitaṃ vāsiyā tacchi “appeva nāma aggi adhigaccheyyan”ti. Neva so aggi adhigacchi. Araṇisahitaṃ dvidhā phālesi, tidhā phālesi, catudhā phālesi, pañcadhā phālesi, dasadhā phālesi, satadhā¹ phālesi, sakalikaṃ sakalikaṃ akāsi, sakalikaṃ sakalikaṃ karitvā udukkhale koṭṭesi, udukkhale koṭṭetvā mahāvāte opuni² “appeva nāma aggi adhigaccheyyan”ti. Neva so aggi adhigacchi.

Atha kho so aggiko jaṭilo janapade taṃ karaṇīyaṃ tīretvā yena sako assamo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā taṃ dāraṃ etadavoca “kacci te tāta aggi na nibbuto”ti. Idha me tāta khiḍḍāpasutassa aggi nibbāyi, tassa me etadahosi “pitā kho maṃ evaṃ avaca ‘aggim tāta paricareyyāsi, mā ca te tāta aggi nibbāyi, sace ca te aggi nibbāyeyya, ayaṃ vāsī imāni kaṭṭhāni idaṃ araṇisahitaṃ, aggi nibbattetvā aggi paricareyyāsī”ti. Yaṃnūnāhaṃ aggi nibbattetvā aggi paricareyyan”ti. Atha khvāhaṃ tāta araṇisahitaṃ vāsiyā tacchim “appeva nāma aggi adhigaccheyyan”ti. Nevāhaṃ aggi adhigacchim. Araṇisahitaṃ dvidhā phālesim, tidhā phālesim, catudhā phālesim, pañcadhā phālesim, dasadhā phālesim, satadhā phālesim, sakalikaṃ sakalikaṃ akāsim, sakalikaṃ sakalikaṃ karitvā udukkhale koṭṭesim, udukkhale koṭṭetvā mahāvāte opunim “appeva nāma aggi adhigaccheyyan”ti. Nevāhaṃ aggi adhigacchinti. Atha kho tassa aggikassa jaṭilassa etadahosi “yāva bālo ayaṃ dārako abyatto, kathaṃ hi nāma ayoniso aggi gavesissatī”ti. Tassa pekkhamānassa araṇisahitaṃ gahetvā aggi nibbattetvā taṃ dāraṃ

1. Visatidhā (Syā)

2. Ophuni (Syā, Ka)

etadavoca “evaṃ kho tāta aggi nibbattetabbo, na tveva yathā tvaṃ bālo abyatto ayoniso aggiṃ gavesī”ti. Evameva kho tvaṃ rājañña bālo abyatto ayoniso paralokaṃ gavesissasi. Paṇissajjetaṃ rājañña pāpakaṃ diṭṭhigataṃ, paṇissajjetaṃ rājañña pāpakaṃ diṭṭhigataṃ, mā te ahosi dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyāti.

429. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha, atha kho nevāhaṃ sakkomi idaṃ pāpakaṃ diṭṭhigataṃ paṇissajjitum. Rājāpi maṃ Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi “Pāyāsi rājañño evaṃvādī evaṃdiṭṭhī ‘itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko’ti”. Sacāhaṃ bho Kassapa idaṃ pāpakaṃ diṭṭhigataṃ paṇissajjissāmi, bhavissanti me vattāro “yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī”ti. Kopenapi naṃ harissāmi, makkhenapi naṃ harissāmi, palāsenapi naṃ harissāmīti.

(11) Dvesatthavāha-upamā

430. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitaṃ atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājañña mahāsakaṭasattho sakaṭasahassaṃ puratthimā janapadā pacchimaṃ janapadaṃ agamāsi, so yena yena gacchi, khippaṃyeva pariyādiyati tiṇakaṭṭhodakaṃ haritakapaṇṇaṃ. Tasmim kho pana satthe dve satthavāhā ahesuṃ eko pañcannaṃ sakaṭasatānaṃ, eko pañcannaṃ sakaṭasatānaṃ. Atha kho tesarim satthavāhānaṃ etadahosi “ayaṃ kho mahāsakaṭasattho sakaṭasahassaṃ, te mayaṃ yena yena gacchāma, khippameva pariyādiyati tiṇakaṭṭhodakaṃ haritakapaṇṇaṃ. Yaṃnūna mayaṃ imaṃ satthaṃ dvidhā vibhajeyyāma ekato pañca sakaṭasatāni ekato pañca sakaṭasatāni”ti. Te taṃ satthaṃ dvidhā vibhajimsu¹ ekato pañca sakaṭasatāni ekato pañca sakaṭasatāni. Eko satthavāho bahuṃ tiṇaṃ kaṭṭhaṃ udakaṃ āropetvā satthaṃ payāpesi². Dvīhatīhapayāto kho pana so sattho addasa purisaṃ kālaṃ lohitaṃ³ sannaddhakalāpaṃ⁴ kumudamālīm allavatthaṃ allakesaṃ kaddamamakkhitchi

1. Vibhajesuṃ (Ka)

3. Lohitakkhim (Syā)

2. Pāyāpesi (Sī, I)

4. Āsannaddhakalāpaṃ (Syā)

cakkehi bhadrena rathena paṭipatham āgacchantam, disvā etadavoca “kuto bho āgacchasi”ti. Amukamhā janapadāti. “Kuhim gamissasi”ti. Amukam nāma janapadanti. “Kacci bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho”ti. Evaṃ bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu tiṇaṅca kaṭṭhaṅca udakaṅca, chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi sīgham sīgham gacchatha, mā yoggāni kilamitthāti.

Atha kho so satthavāho satthike āmantesi “ayaṃ bho puriso evamāha ‘purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu tiṇaṅca kaṭṭhaṅca udakaṅca, chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi sīgham sīgham gacchatha, mā yoggāni kilamitthā’ti”. Chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi sattham payāpethāti. “Evaṃ bho”ti kho te satthikā tassa satthavāhassa paṭissutvā chaḍḍetvā purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni lahubhārehi sakaṭehi sattham payāpesum. Te paṭhamepi satthavāse na addasaṃsu tiṇaṃ vā kaṭṭhaṃ vā udakaṃ vā. Dutiyepi satthavāse. Tatiyepi satthavāse. Catutthepi satthavāse. Pañcamepi satthavāse. Chaṭṭhepi satthavāse. Sattamepi satthavāse na addasaṃsu tiṇaṃ vā kaṭṭhaṃ vā udakaṃ vā, sabbeva anayabyasanam āpajjimsu. Ye ca tasmim satthe ahesum manussā vā pasū vā, sabbe so yakkho amanusso bhakkhesi. Aṭṭhikāneva sesāni.

Yadā aññāsi dutiyo satthavāho “bahunikkhanto kho bho dāni so sattho”ti. Bahum tiṇaṅca kaṭṭhaṅca udakaṅca āropetvā sattham payāpesi. Dvīhatīhapayāto kho pana so sattho addasa purisaṃ kāḷaṃ lohitaḍḍhaṃ sannaddhakalāpaṃ kumudamāliṃ allavattham allakesaṃ kaddamamakkhitehi cakkehi bhadrena rathena paṭipatham āgacchantam, disvā etadavoca “kuto bho āgacchasi”ti. Amukamhā janapadāti. “Kuhim gamissasi”ti. Amukam nāma janapadanti. “Kacci bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho”ti. Evaṃ bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu tiṇaṅca kaṭṭhaṅca udakaṅca,

chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi
sīghaṃ sīghaṃ gacchatha, mā yoggāni kilamitthāti.

Atha kho so satthavāho satthike āmantesi “ayaṃ bho puriso evamāha
‘purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu
tiṇaṃ kaṭṭhaṃ udakaṃ, chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni,
lahubhārehi sakaṭehi sīghaṃ sīghaṃ gacchatha, mā yoggāni kilamitthā’ti.
Ayaṃ bho puriso neva amhākaṃ mitto, na ñātisālohito, kathaṃ mayaṃ
imassa saddhāya gamissāma. Na vo chaḍḍetabbāni purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni
udakāni, yathābhatena bhaṇḍena satthaṃ payāpetha. Na no purāṇaṃ
chaḍḍessāmā’ti. “Evaṃ bho”ti kho te satthikā tassa satthavāhassa paṭissutvā
yathābhatena bhaṇḍena satthaṃ payāpesuṃ. Te paṭhamepi satthavāse na
addasaṃsu tiṇaṃ vā kaṭṭhaṃ vā udakaṃ vā. Dutiyepi satthavāse. Tatiyepi
satthavāse. Catutthepi satthavāse. Pañcamepi satthavāse. Chaṭṭhepi
satthavāse. Sattamepi satthavāse na addasaṃsu tiṇaṃ vā kaṭṭhaṃ vā udakaṃ
vā. Taṃ satthaṃ addasaṃsu anayabyasanaṃ āpannaṃ. Ye ca tasmaṃ
satthepi ahesuṃ manussā vā pasū vā, tesaṃca aṭṭhikāneva addasaṃsu tena
yakkhena amanussena bhakkhitānaṃ.

Atha kho so satthavāho satthike āmantesi “ayaṃ kho bho sattho
anayabyasanaṃ āpanno, yathā taṃ tena bālena satthavāhena pariṇāyakena.
Tena hi bho yānamhākaṃ satthe appasārāni paṇiyāni, tāni chaḍḍetvā, yāni
imasmiṃ satthe mahāsārāni paṇiyāni, tāni ādiyathā’ti. “Evaṃ bho”ti kho te
satthikā tassa satthavāhassa paṭissutvā yāni sakasmiṃ satthe appasārāni
paṇiyāni, tāni chaḍḍetvā yāni tasmaṃ satthe mahāsārāni paṇiyāni, tāni
ādiyitvā sotthinā taṃ kantāraṃ nitthariṃsu, yathā taṃ paṇḍitena
satthavāhena pariṇāyakena. Evameva kho tvaṃ rājañña bālo abyatto
anayabyasanaṃ āpajjissasi ayoniso paralokaṃ gavesanto seyyathāpi so
purimo satthavāho. Yepi tava¹sotabbaṃ saddhātappaṃ² maññissanti, tepi
anayabyasanaṃ āpajjissanti seyyathāpi te satthikā. Paṇinissajjetaṃ

1. Te (Ka)

2. Saddahātappaṃ (I, Ka)

rājañña pāpakam diṭṭhigataṃ, paṭinissajjetaṃ rājañña pāpakam diṭṭhigataṃ, mā te ahosi dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyāti.

431. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha, atha kho nevāhaṃ sakkomi idaṃ pāpakam diṭṭhigataṃ paṭinissajjitum. Rājāpi maṃ Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi “Pāyāsi rājañño evaṃvādī evaṃdiṭṭhī ‘itipi natthi paro loko -pa- vipāko’ti”. Sacāhaṃ bho Kassapa idaṃ pāpakam diṭṭhigataṃ paṭinissajjissāmi, bhavissanti me vattāro “yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī”ti. Kopenapi naṃ harissāmi, makkhenapi naṃ harissāmi, palāsenapi naṃ harissāmīti.

(12) Gūṭhabhārika-upamā

432. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājañña aññataro sūkaraposako puriso sakamhā gāmā aññaṃ gāmaṃ agamāsi, tattha addasa pahūtaṃ sukkhagūṭhaṃ chaḍḍitaṃ. Disvānassa etadahosi “ayaṃ kho pahūto sukkhagūṭho chaḍḍito, mama ca sūkarabhattaṃ¹, yaṃnūnāhaṃ ito sukkhagūṭhaṃ hareyyaṃ”ti. So uttarāsaṅgaṃ pattharitvā pahūtaṃ sukkhagūṭhaṃ ākiritvā bhaṇḍikaṃ bandhitvā sīse ubbāhetvā² agamāsi. Tassa antarāmagge mahā-akālamegho pāvassi. So uggharantaṃ paggharantaṃ yāva agganakhā gūthena makkhito gūṭhabhāraṃ ādāya agamāsi. Tameṇaṃ manussā disvā evamāhaṃsu “kaccino tvaṃ bhaṇe ummatto kacci viceto, kathaṃ hi nāma uggharantaṃ paggharantaṃ yāva agganakhā gūthena makkhito gūṭhabhāraṃ harissasi”ti. Tumhe khvettha bhaṇe ummatā tumhe vicetā, tathā hi pana me sūkarabhattanti. Evameva kho tvaṃ rājañña gūṭhabhārikūpamo³ maññe paṭibhāsi. Paṭinissajjetaṃ rājañña pāpakam diṭṭhigataṃ, paṭinissajjetaṃ rājañña pāpakam diṭṭhigataṃ, mā te ahosi dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyāti.

433. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha, atha kho nevāhaṃ sakkomi idaṃ pāpakam diṭṭhigataṃ paṭinissajjitum. Rājāpi maṃ Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi “Pāyāsi rājañño evaṃvādī evaṃdiṭṭhī ‘itipi

1. Sūkarānaṃ bhakkho (Syā)

2. Uccāropetvā (Ka-Sī, Ka)

3. Gūṭhabhārikūpamo (Sī, I)

natthi paro loko -pa- vipāko'ti". Sacāhaṃ bho Kassapa idaṃ pāpakaṃ diṭṭhigataṃ paṇissajjissāmi, bhavissanti me vattāro "yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhi"ti. Kopenapi naṃ harissāmi, makkhenapi naṃ harissāmi, palāsenapi naṃ harissāmīti.

(13) Akkhadhuttaka upamā

434. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitaṃ atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājañña dve akkhadhuttā akkhehi dibbimsu. Eko akkhadhutto āgatāgataṃ kaliṃ gilati. Addasā kho dutiyo akkhadhutto taṃ akkhadhuttaṃ āgatāgataṃ kaliṃ gilantaṃ, disvā taṃ akkhadhuttaṃ etadavoca "tvaṃ kho samma ekantikena jināsi, dehi me samma akkhe pajohissāmī"ti. "Evaṃ sammā"ti kho so akkhadhutto tassa akkhadhuttassa akkhe pādāsi. Atha kho so akkhadhutto akkhe visena paribhāvetvā taṃ akkhadhuttaṃ etadavoca "chi kho samma akkhehi dibbissāmā"ti. "Evaṃ sammā"ti kho so akkhadhutto tassa akkhadhuttassa paccassosi. Dutiyampi kho te akkhadhuttā akkhehi dibbimsu. Dutiyampi kho so akkhadhutto āgatāgataṃ kaliṃ gilati. Addasā kho dutiyo akkhadhutto taṃ akkhadhuttaṃ dutiyampi āgatāgataṃ kaliṃ gilantaṃ, disvā taṃ akkhadhuttaṃ etadavoca—

"Littaṃ paramena tejasā, gilamakkhaṃ puriso na bujjhati.

Gila re gila pāpadhuttaka¹, pacchā te kaṭukaṃ bhavissatī"ti.

Evameva kho tvaṃ rājañña akkhadhuttakūpamo maññe paṭibhāsi. Paṇissajjetaṃ rājañña pāpakaṃ diṭṭhigataṃ, paṇissajjetaṃ rājañña pāpakaṃ diṭṭhigataṃ, mā te ahosi dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyāti.

435. Kiñcāpi bhavaṃ Kassapo evamāha, atha kho nevāhaṃ sakkomi idaṃ pāpakaṃ diṭṭhigataṃ paṇissajjitum. Rājāpi maṃ Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi "Pāyāsi rājañño evaṃvādī evaṃdiṭṭhī 'itipi natthi paro loko -pa- vipāko'ti". Sacāhaṃ bho Kassapa idaṃ pāpakaṃ

1. Gili re pāpadhuttaka (Ka)

diṭṭhigataṃ paṇissajjissāmi, bhavissanti me vattāro “yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī”ti. Kopenapi naṃ harissāmi, makkhenapi naṃ harissāmi, palāsenapi naṃ harissāmīti.

(14) Sāṇabhārika upamā

436. Tena hi rājañña upamaṃ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitaṃ atthaṃ ājānanti. Bhūtapubbaṃ rājañña aññataro janapado vuṭṭhāsi. Atha kho saḥāyako saḥāyakaṃ āmantesi “āyāma samma yena so janapado tenupasaṅkamissāma, appeva nāmettha kiñci dhanam adhigaccheyyāmā”ti. “Evaṃ sammā”ti kho saḥāyako saḥāyakassa paccassosi. Te yena so janapado, yena aññataram gāmapaṭṭam¹ tenupasaṅkamimsu, tattha addasaṃsu pahūtaṃ sāṇaṃ chaḍḍitaṃ, disvā saḥāyako saḥāyakaṃ āmantesi “idaṃ kho samma pahūtaṃ sāṇaṃ chaḍḍitaṃ, tena hi samma tvañca sāṇabhāraṃ bandha, ahañca sāṇabhāraṃ bandhissāmi, ubho sāṇabhāraṃ ādāya gamissāmā”ti. “Evaṃ sammā”ti kho saḥāyako saḥāyakassa paṭissutvā sāṇabhāraṃ bandhitvā te ubho sāṇabhāraṃ ādāya yena aññataram gāmapaṭṭam tenupasaṅkamimsu. Tattha addasaṃsu pahūtaṃ sāṇasuttaṃ chaḍḍitaṃ, disvā saḥāyako saḥāyakaṃ āmantesi “yassa kho samma atthāya iccheyyāma sāṇaṃ, idaṃ pahūtaṃ sāṇasuttaṃ chaḍḍitaṃ, tena hi samma tvañca sāṇabhāraṃ chaḍḍehi, ahañca sāṇabhāraṃ chaḍḍessāmi, ubho sāṇasuttabhāraṃ ādāya gamissāmā”ti. Ayaṃ kho me samma sāṇabhāro dūrābhato ca susannaddho ca, alaṃ me tvaṃ pajānāhīti. Atha kho so saḥāyako sāṇabhāraṃ chaḍḍetvā sāṇasuttabhāraṃ ādiyi.

Te yena aññataram gāmapaṭṭam tenupasaṅkamimsu. Tattha addasaṃsu pahūtā sāṇiyo chaḍḍitā, disvā saḥāyako saḥāyakaṃ āmantesi “yassa kho samma atthāya iccheyyāma sāṇaṃ vā sāṇasuttaṃ vā, imā pahūtā sāṇiyo chaḍḍitā, tena hi samma tvañca sāṇabhāraṃ chaḍḍehi, ahañca sāṇasuttabhāraṃ chaḍḍessāmi, ubho sāṇibhāraṃ ādāya

1. Gāmapajjam (Syā), gāmapattam (Sī)

gamissāmā”ti. Ayaṃ kho me samma sāṇabhāro dūrābhato ca susannaddho ca, alaṃ me tvaṃ pajānāhīti. Atha kho so sahāyako sāṇasuttabhāraṃ chaḍḍetvā sāṇibhāraṃ ādiyi.

Te yena aññatarāṃ gāmapaṭṭaṃ tenupasaṅkamimsu. Tattha addasaṃsu pahūtaṃ khomaṃ chaḍḍitaṃ, disvā -pa- pahūtaṃ khomasuttaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ khomadussaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ kappāsaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ kappāsikasuttaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ kappāsikadussaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ ayaṃ¹ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ lohaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ tipuṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ sīsaṃ chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ sajjhaṃ² chaḍḍitaṃ, disvā. Pahūtaṃ suvaṇṇaṃ chaḍḍitaṃ, disvā sahāyako sahāyakaṃ āmantesi “yassa kho samma atthāya iccheyyāma sāṇaṃ vā sāṇasuttaṃ vā sāṇiyo vā khomaṃ vā khomasuttaṃ vā khomadussaṃ vā kappāsaṃ vā kappāsikasuttaṃ vā kappāsikadussaṃ vā ayaṃ vā lohaṃ vā tipuṃ vā sīsaṃ vā sajjhaṃ vā. Idam pahūtaṃ suvaṇṇaṃ chaḍḍitaṃ. Tena hi samma tvaṃca sāṇabhāraṃ chaḍḍehi, ahaṃca sajjhabhāraṃ³ chaḍḍessāmi, ubho suvaṇṇabhāraṃ ādāya gamissāmā”ti. Ayaṃ kho me samma sāṇabhāro dūrābhato ca susannaddho ca, alaṃ me tvaṃ pajānāhīti. Atha kho so sahāyako sajjhabhāraṃ chaḍḍetvā suvaṇṇabhāraṃ ādiyi.

Te yena sako gāmo tenupasaṅkamimsu, tattha yo so sahāyako sāṇabhāraṃ ādāya agamāsi, tassa neva mātāpitaro abhinandimsu, na puttadārā abhinandimsu, na mittāmaccā abhinandimsu, na ca tatonidānaṃ sukhaṃ somanassaṃ adhigacchi. Yo pana so sahāyako suvaṇṇabhāraṃ ādāya agamāsi, tassa mātāpitaropi abhinandimsu, puttadārāpi abhinandimsu, mittāmaccāpi abhinandimsu, tatonidānaṃca sukhaṃ somanassaṃ adhigacchi. Evameva kho tvaṃ rājañña sāṇabhārikūpamo maññe paṭibhāsi. Paṭinissajjetaṃ rājañña pāpakaṃ diṭṭhigataṃ, paṭinissajjetaṃ rājañña pāpakaṃ diṭṭhigataṃ, mā te ahosi dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyāti.

1. Ayaṃ (Syā)

2. Sajjhuṃ (Sī, Syā, I)

3. Sajjhubhāraṃ (Sī, Syā, I)

Saraṇagamana

437. Purimeneva ahaṃ opammena bhoto Kassapassa attamano abhiraddho. Api cāhaṃ imāni vicitrāni pañhāpaṭibhānāni sotukāmo evāhaṃ bhavantaṃ Kassapaṃ paccanīkaṃ kātabbhaṃ amaññissaṃ. Abhikkantaṃ bho Kassapa, abhikkantaṃ bho Kassapa, seyyathāpi bho Kassapa nikkujjitaṃ vā ukkujeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūlhassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya ‘cakkhumanto rūpāni dakkhanti’^{ti}. Evamevaṃ bhotā Kassapena anekapariyāyena dhammo pakāsito, esāhaṃ bho Kassapa taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṃghañca, upāsakaṃ maṃ bhavaṃ Kassapo dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gataṃ.

Ichchāmi cāhaṃ bho Kassapa mahāyaññaṃ yajituṃ, anusāsatu maṃ bhavaṃ Kassapo yaṃ mamassa dīgharattaṃ hitāya sukhāyāti.

Yaññakathā

438. Yathārūpe kho rājañña yaññe gāvo vā haññanti, ajeḷakā vā haññanti, kukuṭasūkarā vā haññanti, vividhā vā pāṇā saṃghātaṃ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti micchādiṭṭhī micchāsaṅkappā micchāvācā micchākammantā micchā-ājīvā micchāvāyāmā micchāsati micchāsamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño na mahapphalo hoti na mahānisaṃso na mahājutiko na mahāvippahāro. Seyyathāpi rājañña kassako bījanaṅgalaṃ ādāya vanaṃ paviseyya, so tattha dukkhette dubbhūme avihatakhāṇukaṇṭake bījāni patiṭṭhāpeyya khaṇḍāni pūtīni vātātapahatāni asāradāni asukhasayitāni, devo ca na kālena kālaṃ sammādhāraṃ anuppaveceyya. Api nu tāni bījāni vuddhiṃ virūḷhiṃ¹ vepullaṃ āpajjeyyūṃ. Kassako vā vipulaṃ phalaṃ adhigaccheyyāti. No hidaṃ² bho Kassapa. Evameva kho rājañña yathārūpe yaññe gāvo vā haññanti, ajeḷakā vā haññanti, kukkuṭasūkarā vā haññanti, vividhā vā pāṇā saṃghātaṃ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti micchādiṭṭhī micchāsaṅkappā micchāvācā micchākammantā micchā-ājīvā micchāvāyāmā

1. Virūḷhiṃ (Moggallāne)

2. Na evaṃ (Syā, Ka)

micchāsati micchāsamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño na mahapphalo hoti na mahānisaṃso na mahājutiko na mahāvipphāro.

Yathārūpe ca kho rājañña yaññe neva gāvo haññanti, na ajeḷakā haññanti, na kukkuṭasūkarā haññanti, na vividhā vā pāṇā saṃghātaṃ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti sammādiṭṭhī sammāsaṅkappā sammāvācā sammākammantā sammā-ājīvā sammāvāyāmā sammāsati sammāsamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño mahapphalo hoti mahānisaṃso mahājutiko mahāvipphāro. Seyyathāpi rājañña kassako bījanaṅgalam ādāya vanam paviseyya, so tattha sukhette subhūme suvihatakhāṇukaṇṭake bījāni patiṭṭhapeyya akhaṇḍāni apūtini avātātapahatāni sārādāni sukhasayitāni. Devo ca kālena kālam sammādhāram anuppaveccheyya. Api nu tāni bījāni vuddhim virūḷhim vepullam āpajjeyyum, kassako vā vipulam phalam adhigaccheyyāti. Evaṃ bho Kassapa. Evameva kho rājañña yathārūpe yaññe neva gāvo haññanti, na ajeḷakā haññanti, na kukkuṭasūkarā haññanti, na vividhā vā pāṇā saṃghātaṃ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti sammādiṭṭhī samesaṅkappā samevācā sammākammantā sammā-ājīvā sammāvāyāmā sammāsati samesamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño mahapphalo hoti mahānisaṃso mahājutiko mahāvipphāroti.

Uttaramāṇavavattu

439. Atha kho Pāyāsi rājañño dānam paṭṭhapesi samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikavaṇibbakayācakānam. Tasmim kho pana dāne evarūpaṃ bhojanam dīyati kaṇṇajakam bilaṅgadutiyaṃ, dhorakāni¹ ca vatthāni guḷavālakāni². Tasmim kho pana dāne Uttaro nāma māṇavo vāvaṭo³ ahoṣi, so dānam datvā evaṃ anuddisati “imināham dānena Pāyāsim rājaññameva imasmim loke samāgacchim, mā parasmin”ti. Assosi kho Pāyāsi rājañño “uttaro kira māṇavo dānam datvā evaṃ anuddisati ‘imināham dānena Pāyāsim rājaññameva imasmim loke samāgacchim, mā parasmin’ti”.

1. Therakāni (Sī, I), corakāni (Syā)

2. Guḷagāḷakāni (Ka)

3. Byāvaṭo (Sī, I)

Atha kho Pāyāsi rājañño Uttaram māṇavam āmantāpetvā etadavoca “saccaṃ kira tvaṃ tāta Uttara dānaṃ datvā evaṃ anuddisasi ‘imināhaṃ dānena Pāyāsiṃ rājaññaṃeva imasmiṃ loke samāgacchīm, mā parasmin’ti”. Evaṃ bho. Kissa pana tvaṃ tāta Uttara dānaṃ datvā evaṃ anuddisasi “imināhaṃ dānena Pāyāsiṃ rājaññaṃeva imasmiṃ loke samāgacchīm, mā parasmin’ti. Nanu mayam tāta Uttara puññatthikā dānasseva phalaṃ pāṭikaṃkhinoti. Bhoto kho dāne evarūpaṃ bhojanaṃ dīyati kaṇḍajakaṃ bilaṅgadutiyaṃ, yaṃ bhavaṃ pādāpi¹ na iccheyya samphusituṃ², kuto bhuñjituṃ. Dhorakāni ca vatthāni guḷavālakāni, yāni bhavaṃ pādāpi¹ na iccheyya samphusituṃ, kuto paridahituṃ. Bhavaṃ kho panamhākaṃ piyo manāpo, kathaṃ mayam manāpaṃ amanāpena saṃyojemāti. Tena hi tvaṃ tāta Uttara yādisāhaṃ bhojanaṃ bhuñjāmi, tādisaṃ bhojanaṃ paṭṭhāpehi. Yādisāni cāhaṃ vatthāni paridahāmi, tādīsāni ca vatthāni paṭṭhāpehīti. “Evaṃ bho”ti kho Uttaro māṇavo Pāyāsisso rājaññaṃ paṭissutvā yādisaṃ bhojanaṃ Pāyāsi rājañño bhuñjati, tādisaṃ bhojanaṃ paṭṭhāpesi. Yādisāni ca vatthāni Pāyāsi rājañño paridahati, tādīsāni ca vatthāni paṭṭhāpesi.

440. Atha kho Pāyāsi rājañño asakkaccaṃ dānaṃ datvā asahatthā dānaṃ datvā acittikataṃ³ dānaṃ datvā apaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā Cātumahārājikānaṃ devānaṃ saṃsāraṃ upapajji suññaṃ Serīsakaṃ vimānaṃ. Yo pana tassa dāne vāṇo ahoṃ Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṃ dānaṃ datvā sahatthā dānaṃ datvā cittikataṃ dānaṃ datvā anapaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatīṃ saggaṃ lokaṃ upapajji devānaṃ Tāvātimsānaṃ saṃsāraṃ.

Pāyāsidevaputta

441. Tena kho pana samayena āyasmā Gavampati abhikkhaṇaṃ suññaṃ Serīsakaṃ vimānaṃ divāvihāraṃ gacchati. Atha kho Pāyāsi devaputto yenāyasmā Gavampati tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Gavampatiṃ

1. Pādāsi (Ka)

2. Chupituṃ (I, Ka)

3. Acittikataṃ (Ka)

abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Ekamantaṃ ṭhitaṃ kho Pāyāsiṃ devaputtaṃ āyasmā Gavampati etadavoca “kosi tvaṃ āvuso”ti. Ahaṃ bhante Pāyāsi rājañño. Nanu tvaṃ āvuso evaṃdiṭṭhiko ahosi “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Saccāhaṃ bhante evaṃdiṭṭhiko ahoṣiṃ “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko”ti. Api cāhaṃ ayyena Kumārakassapena etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecitoti. Yo pana te āvuso dāne vāvaṭo ahosi Uttaro nāma māṇavo, so kuhiṃ upapannoti. Yo me bhante dāne vāvaṭo ahosi Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṃ dānaṃ datvā sahatthā dānaṃ datvā cittikataṃ dānaṃ datvā anapaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapanno devānaṃ Tāvatisānaṃ saḥabyataṃ. Ahaṃ pana bhante asakkaccaṃ dānaṃ datvā asahatthā dānaṃ datvā acittikataṃ dānaṃ datvā apaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapanno suññaṃ Serīsakaṃ vimānaṃ ena hi bhante Gavampati manussalokaṃ gantvā evamārocehi “sakkaccaṃ dānaṃ detha, sahatthā dānaṃ detha, cittikataṃ dānaṃ detha, anapaviddhaṃ dānaṃ detha, Pāyāsi rājañño asakkaccaṃ dānaṃ datvā asahatthā dānaṃ datvā acittikataṃ dānaṃ datvā apaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapanno suññaṃ Serīsakaṃ vimānaṃ. Yo pana tassa dāne vāvaṭo ahosi Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṃ dānaṃ datvā sahatthā dānaṃ datvā cittikataṃ dānaṃ datvā anapaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapanno devānaṃ Tāvatisānaṃ saḥabyatan”ti.

Atha kho āyasmā Gavampati manussalokaṃ āgantvā evamārocesi “sakkaccaṃ dānaṃ detha, sahatthā dānaṃ detha, cittikataṃ dānaṃ detha, anapaviddhaṃ dānaṃ detha. Pāyāsi rājañño asakkaccaṃ dānaṃ datvā asahatthā dānaṃ datvā acittikataṃ dānaṃ datvā apaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā Cātumahārājikānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ upapanno suññaṃ Serīsakaṃ vimānaṃ. Yo pana tassa dāne vāvaṭo ahosi

Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṃ dānaṃ datvā sahatthā dānaṃ datvā
cittīkataṃ dānaṃ datvā anapaviddhaṃ dānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ paraṃ
maraṇā sugatīṃ saggaṃ lokaṃ upapanno devānaṃ Tāvatisānaṃ
sahabyatan¹ti.

Pāyāsisuttaṃ niṭṭhitaṃ dasamaṃ.

Mahāvaggo niṭṭhito.

Tassuddānaṃ

Mahāpadāna Nidānaṃ, Nibbānañca Sudassanaṃ.
Janavasabha Govindaṃ, Samayaṃ Sakkapañhakaṃ.
Mahāsatipaṭṭhānañca, Pāyāsi dasamaṃ bhava¹.

Mahāvaggapāḷi niṭṭhitā.

1. Satipaṭṭhānapāyāsi, Mahāvaggassa saṅgaho (Sī, I)
Satipaṭṭhānapāyāsi, Mahāvaggoti vuccatīti (Syā)

Mahāvaggapāliyā

Lakkhitabbapadānaṃ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[I]	
Akusalakammaṃpathā	256	Indriyaśaṃvarāya paṭipanno	224
Akkhadhuttaka-upamā	276	Iriyāpatho	232
Aggikajaṭila-upamā	270	[U]	
Attapaññatti	54	Udayabbayānupassino	30
Attasamanupassanā	56	Udānaṃ	76
Atthavase	227	Upāyāso	244
Aparihāṇiyā dhammā	64	[E]	
Appiyehi sampayogo		Ekāyano	231
dukkho	245	Ekodibhūto	194
Abhibhāyatanāni	92	Ejā	226
Abbhutā dhammā Ānande	119	[O]	
Abbhutā dhammā raññe		Okāsādhigamā	173
cakkavattimhi	120	Ovādapātimokkhuddeso	42
Ariyo aṭṭhaṅgiko maggo	201	[Ka]	
Assaratanam	14	Kappaṭṭhiti-āyācanakathā	96
[Ā]		Kammavipākajaṃ	
Ānāpānassati	231	dibbacakkhu	144
Āmagandhā	195	Karuṇedhimutto	194
Āyatanāni	58	Kāyānupassanā	231
Āyatanesu	240	Kusalakammaṃpathā	258
Āvusovāda	127	Kusāvati	121
[I]		[Ga]	
Itthiratanam	14	Gabbhinī-upamā	263
Iddhipādā	172	Gahapatiratanam	14
		Gūthakūpapurisa-upamā	259

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ca]		[Da]	
Cakkaratanaṃ	14	Dīghāyuko	145
Cakkavattirañño sarīre		Dukkhanirodhagāminī	
paṭipatti	117	paṭipadā	249
Catumahāpadesakathā	102	Dukkhanirodham	247
Catusaṃvejanīyaṭhāna	116	Dukkhasamudayaṃ	246
Catūsu ariyasaccesu	243	Dukkhaṃ	243
Catūhi iddhīhi	145	Dussīla-ādīnava	71
Candimasūriya-upamā	255	Devakāyānaṃ nāmāni	204
Cittānupassanā	237	Devānaṃ Tāvatiṃsānaṃ	
Cundassa vipphaṇṣāro		āyuppaṃāṇaṃ	261
paṭivinetabbo	112	Devāsurasāṅgāmo	227
Cora-upamā	256	Domanassaṃ	244
[Ja]		Dvattiṃsamahāpurisa-	
Jaccandha-upamā	262	lakkhaṇehi	14
Janavasabha	166	Dveme piṇḍapātā	
Jarā	244	samasamaphalā	112
Jāti	243	[Dha]	
Jiṇṇapurisa	18	Dhammacakkhuṃ	37
[Jha]		Dhammapāsādo	148
Jhānasampatti	152	Dhammavinayo	126
[Ta]		Dhammā abhiññā desitā	100
Taṇhā	246	Dhammādāso	79
Tathāgatapūjā	114	Dhammānupassanā	240
Tathāgatasarīre paṭipatti	117	Dhammānudhammappaṭi-	
Titthiyaparivāso	126	pannā	114
[Tha]		Dhātumanasikāro	234
Thūpārahā	117	[Na]	
		Na-attapaññatti	55
		Nidānaṃ	51
		Nirodhā	28

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Ba]	
Pañcasu upādānakkhandhesu	239	Brahmayācanagāthā	33
Pañcasu nīvaraṇesu	238	Brahmassaro	17
Pañcupādānakkhandhā		Brāhmaṇadvipajāpati-upamā	264
dukkhā	246	[Bha]	
Pacchimā vācā	128	Bhagavato aṭṭha yathā-	
Paṭikūlamanasikāro	233	bhuccavaṇṇa	179
Paṭiccasamuppādo	47	Bhūjati	215
Pariṇāyakaratanam	14	Bhūmicālo	90
Paridevo	244	[Ma]	
Parisā	91	Mañjussaro	17
Parinibbāne Anuruddha-		Mañiratanam	14
bhāsitagāthā	129	Madhurassaro	17
Parinibbāne Ānanda-		Manāpo	17
bhāsitagāthā	129	Maraṇam	244
Parinibbāne Devānaminda-		Mahārājāno	168
bhāsitagāthā	129	Mahāsudassano	139
Parinibbāne Sahampati-		Mātugāme paṭipatti	116
bhāsitagāthā	129	[Ya]	
Pātimokkhasaṃvarāya		Yaññakathā	279
paṭipanno	223	Yampicchaṃ na labhati	
Pāpakam diṭṭhigataṃ	253	tampi dukkham	245
Piyarūpaṃ sātārūpaṃ	246	[Ra]	
Piyehi vippayogo dukkho	245	Rūpārūpajjhānasamāpajjanam	128
Pubbenivāsaapaṭisaṃyuttā	1	[Va]	
[Ba]		Vaggussaro	17
Buddhānasāsanam	42	Viññāṇaṭṭhitiyo	58
Bodhisattadhammatā	10	Vipassī kumāro	17
Brahmaṇḍo	127	Vimokkhā	60, 94
		Vedanānupassanā	236

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Saṅkhadhama-upamā	268	Sammāsati	250
Satipaṭṭhānā	174	Sammāsamādhī	250
Sattasu bojjhaṅgesu	241	Sāṇabhārika-upamā	277
Sattaratanāni	14	Sāmukkaṁsika	
Samaṇo	124	dhammadesanā	38
Samādhīparikkhārā	175	Sivathikāya chaḍḍitasarīraṃ	235
Samudayo	28	Sīlavanta-ānisaṁsa	73
Sampajāna	233	Supinaka-upamā	265
Sammā-ājīvo	250	Subhaddaparibbājakassa	
Sammākammanto	250	pabbajjā	125
Sammādiṭṭhi	249	Sūkaramaddavaṃ	185
Sammāvācā	250	Soko	244
Sammāvāyāmo	250	[Ha]	
Sammāsaṅkappo	249	Hatthiratanam	14
		Hitvā mamattan	194

Mahāvaggapāliyā

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapottthakaṃ, Syā = Syāmapottthakaṃ,
Kaṃ = Kambojapottthakaṃ, I = Iṅgalisapottthakaṃ, Ka = kesuci
Marammapottthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapottthakesu
dissamānapāṭho, Ṭṭha = Aṭṭhakathā.

Mahāvaggapāliyā

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Akaraṇīyāva = Akaraṇīyā ca (Syā, Ka)	64
Akilantarūpo = Sukilantarūpo (Sī, I)	112
Aṅgamāgadhakehi = Aṅgamāgadhikehi (Syā)	163
Acittikataṃ = Acittikataṃ (Ka)	281
Acchādāpetvā = Acchādetvā (Syā, Kaṃ)	17
Ajjhagaṃsu = Ajjhagamaṃsu (Syā)	219
Aññatra = Aññattha (Sī, I)	167
Aññātāro'ti = Aññātāro (sabbattha)	40
Aññehi (Sakāya paṭiññāya saccābhiññehi-iti-attho veditabbo) = Aññe (I)	125
Aṭṭhimkatvā = Aṭṭhikatvā (Sī, Syā, I)	165
Aticari (Kriyāpadametam, na nāmapadam) = Aticārī (Sī, Syā, Kaṃ, I) Aticarī (Ka)	144
Atthakaraṇe = Aṭṭakaraṇe (Syā)	18
Atthāyaṃ = Athāyaṃ (Sī, Syā, Kaṃ)	176
Atthe panāyati ñāyena = Aṭṭe panāyati ñāṇena (Syā)	18
Adhivutthaṃ = Adhivāsitaṃ (Syā)	83
Anāvutthapubbo = Anajjhāvuṭṭhapubbo (Ka-Sī, Ka, Ma 1, Mahāsīhanādepi)	42

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Annatṭhikassa = Annatthikassa (Sī, Syā, Kaṁ, I)	147
Animisanto kumāro pekkhatīti kho bhikkhave = Animisanto pekkhati, jātassa kho pana bhikkhave (Ka)	17
Anupariyāyapathaṁ = Anucariyāyapathaṁ (Syā, Kaṁ)	70
Anupubbim̐ kathaṁ = Ānupubbikathaṁ (Sī, I)	35
Anūpavādo anūpaghāto = Anupavādo anupaghāto (I, Ka)	42
Anekāni devatāsatasahassāni = Anekāni devatāsātāni anekāni devatāsahassāni (Syā)	43
Anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni = Anekāni devatāsātāni anekāni devatāsahassāni (Syā, Kaṁ)	42
Anvadeva = Anudeva (Syā, Kaṁ)	141
Apagatasambandhāni = Apagatanhārusambandhāni (Syā)	235
Apaciyati = Apa + cāya + ti = Apacāyati (?) (Sī-Syā-I- potthakesu na dissati)	114
Appaṭimo ca = Appaṭimodha (I)	112
Apārā = Pārā (Sī, Syā, Ka) Orā (Vi-Mahāvagga)	76
Appiyehi -pa- vippayogopi dukkhoti pāṭho ceva taṁniddeso ca katthaci na dissati, Aṭṭhakathāyaṁpi taṁsaṁvaṇṇanā natthi.	243
Apisu = Api hi (Sī, Syā, I)	108
Abhinipphanho = Abhinippanno (I, Ka)	180
Abbhuggacchi = Abbhuggaṇchi (Sī, I)	190
Abbhussakkamāno = Abbhuggamamāno (Sī, I, Ka)	150
Abbhutā dhammā = Abbhutadhammā (Syā, Ka)	119
Ayaṁ = Ayasaṁ (Syā)	278
Arūpim̐ = Arūpī (Ka) Arūpiparittattānudiṭṭhi-iccādinā ekasamāsa- padattho yutto viya dissati, Aṭṭhakathāya pana na sameti.	55
Avipakkantā = Adhipakkantā (Ka)	169
Asayaṁvase = Asayaṁvasī (Sī, I)	210
Assuttha = Āyuhittha (Syā)	216

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ā]

Āgacchum = Āgañchum (Sī, Syā, I)	209
Āgum = Āgū (Syā) Āgu (Sī, I)	206
Ānande = Sānandare (Ka)	103
Āvasinettha = Avasīnettha (I)	219
Āsabhī vācā = Āsabhivācā (Syā, Kaṁ)	69

[I]

Itthitaṁ = Itthicittaṁ (Syā)	216
Iddhipahutāya = Iddhibahulīkatāya (Syā, Kaṁ)	172
Iddhivisavitāya = Iddhivisevitāya (Syā, Kaṁ)	172

[U]

Ucchecchāmi = Ucchejjāmi (Syā, I) Ucchijjāmi (Ka)	61
Ubbāhetvā = Uccāropetvā (Ka-Sī, Ka)	275
Ujukam akaṁsu = Ujukamakam̐su (Sī, Syā, Kaṁ, I)	203
Uttari = Uttariṁ (Sī, Syā, I)	220
Uttarenamukho = Uttarenābhimukho (Syā, Kaṁ)	13
Uttānī = Uttāniṁ (Ka) Uttāni (Sī, I)	87
Udakasālatopi = Udakaṁ sālātopi (Sī, Syā, Kaṁ)	135
Udena = Uddena (Syā, Kaṁ) Udarena (Ka)	12
Upamāya midhekacce = Upamāyapidhekacce (Sī, Syā)	
Upamāyapi idhekacce (I)	259
Upalimpati = Upalippati (Syā)	15
Upasaṅkamati = Upasaṅkami (I)	193
“Upasantapadisso = Upasantapatiso (Ka)	166
Upetha = Upagacchatha (Syā)	84
Ubhayametaṁ = Ubhayamettha (Syā)	227

[Ū]

Ūhacca = Uhacca (Ka)	203
----------------------	-----

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[E]

Ekatimse kappe = Ekatimsakappo (Sī) Ekatimso kappo (Syā, Kaṁ, I)	2
Ekantikato = Ekantato (Syā) Ekantagato (I)	167
Ekanavutikappe = Ekanavutikappo (Sī) Ekanavuto kappo (Syā, Kaṁ, I)	2
Etadahosi “ambho kassa nu kho = Etadahosi “kissa nu kho (I)	268
Etaṁ = Ekaṁ (Ka)	82
Etaṁ = Evaṁ (Syā, I)	99
Etaṁparamāyeva = Etaparamāyeva (Sī, Syā, Kaṁ, I)	204
Evamahāṁ taṁ = Evampi mahantaṁ (Syā) Evaṁ mahantaṁ (Sī, I)	82
Evampi kho = Evampi (Sī, Syā, I)	232
Evaṁ vutte = Atha kho (Ka)	32

[O]

Opabhoggā = Upabhoggā (Syā, Kaṁ)	264
Opādesi = Uppātesi (Syā, Kaṁ)	264
Opuni = Ophuni (Syā, Kaṁ, Ka)	271
Orakā = Orikā (Sī, Syā)	25
Osaranti = Otaranti (Sī, I, Aṅguttara)	103
Osāriyamānāni = Otāriyamānāni (Sī, I, Aṅguttara)	103
Osāretabbāni = Otāretabbāni (Sī, I, Aṅguttara)	103

[Ka]

Kakudhā = Kakuthā (Sī, I)	107
Kaṭissaho = Kaṭissabho (Sī, I)	78
Kammāsadhammaṁ nāma = Kammāsadammaṁ nāma (Syā, Kaṁ)	47
Karambhā = Karumbhā (Sī, Syā, I)	208
Karīsaṁ = Karīsaṁ matthaluṅgaṁ (Ka)	234
Karuṇedhimutto = Karuṇādhimutto (Sī, Syā, Kaṁ, I)	194
Kaliṅgānaṁ = Kālīṅgānaṁ (Syā, I, Ka)	189

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ka]

Kālakañcā mahābhismā = Kālakañjā mahābhimsā (Sī, I)	207
Kāḷimbo = Kāliṅgo (I) Kāraḷimbo (Syā)	78
Kikīnāma = Kimkīnāma (Syā, Kaṁ)	7
Kiṅkiṇikajālehi = Kiṅkaṇikajālehi (Syā, Ka)	149
Kinnighaṇḍu = Kinnughaṇḍu (Sī, Syā, I)	206
Kimaṅgaṁ = Kimaṅga (Sī)	25
Kīḷaṁ = Kīḷitaṁ (Ka) Kīḷikaṁ (Sī, I)	159
Kukkuṭo = Kakudho (Syā)	78
Kumāravaṇṇī = Kumāravaṇṇo (Syā, Kaṁ, Ka)	170
Kulagaṇṭhikajātā = Gulā guṇṭhikajātā (Sī, I)	
Guṇagaṇṭhikajātā (Syā, Kaṁ)	47
Kurutu = Kururū (Syā, Kaṁ) Kuruṭṭharū (I)	195
Kusalakiriya = Kusalacariya (Syā, Kaṁ)	24
Kenāvaṭā = Kenāvuṭā (Syā, Kaṁ)	195

[Kha]

Khattiyo muddhāvasitto = Khattiyo muddhābhisitto (Ka)	
cakkavattī dhammiko	
dhammarājā (Mahāparinibbānasutta)	139
Khamanīyo = Kamanīyo (Sī, Syā, I)	140

[Ga]

Gandhabbadevaputtaṁ = Gandhabbaputtaṁ (Syā, Kaṁ)	211
Garuṁ karonti = Garukaronti (Sī, Syā, I)	63
Gāmapaṭṭaṁ = Gāmapajjaṁ (Syā) Gāmapattaṁ (Sī)	277
Gijjhehi vā -pa- siṅgālehi vā = Gijjhehi vā -pa- sigālehi vā (Syā, I)	235
Gilānā vuṭṭhito (Gilānabhāvato vuṭṭhāya ṭhito, bhāvappadhāno hi ayaṁ niddeso Am 2. 263 piṭṭhe, Nakulapitusuttaṭīkā) = Gilānavuṭṭhito (Saddanīti)	84
Gihibhūto = Gihībhūto (Sī, I)	159
Gūthabhārikūpamo = Gūthahārikūpamo (Sī, I)	275

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ca]

Cakkavattī = Cakkavatti (Syā, Ka)	117
Cakkhum = Cakkhumā (Syā, Kaṁ, Ka)	115
Catuddisaṁ = Cātuddisaṁ (Syā, Kaṁ)	11
Catutthiyā = Catutthāya (Syā)	146
Cātumahāpathe = Cātummahāpathe (Sī, Syā, Kaṁ, I)	117
Cātumahārājikaparisā = Cātummahārājikaparisā (Sī, Syā, Kaṁ, I)	91
Cāpālaṁ cetiyaṁ = Pāvālaṁ cetiyaṁ (Syā)	86
Citantaraṁso = Pitantaraṁso (Syā, Kaṁ)	15
Cuṇṇakaṁ = Vaṇṇakaṁ (Sī, I)	117
Cetivaṁsesu = Cetiyavaṁsesu (Ka)	162
Cetopariyañāṇaṁ = Cetopariññāyañāṇaṁ (Syā, Kaṁ)	
Cetasā cetopariyāyañāṇaṁ (Ka)	70

[Cha]

Chinnapātaṁ papatanti = Chinnaṁ pādaṁ viya papatanti (Syā, Kaṁ)	115
---	-----

[Ja]

Janetti = Janettī (Syā, Kaṁ)	6
Jane sutarṁ = Janesuta (Ka-Sī)	229
Janesabho = Janosabho (Syā)	207
Jalatisu = Jalatassu (Syā) Jalitassu (Sī, I)	212
Jātijarāmarāṇaṁ dukkhasamudayasambhavo = Jātijarāmarāṇa dukkhasamudaya- sambhavo (Sī, Syā, I) Uparipaṇṇāsake Uddesavibhaṅgepi.	54
Jigīsāno = Jigimsāno (Sī, Syā, Kaṁ, I)	213
Jitamha = Jitamhā (bahūsu)	82
Jīyati ca mīyati ca = Jiyyati ca miyyati ca (Ka)	26
Jīyetha = Jiyyetha (Ka)	54
Jutimanto = Jutīmanto (Sī, I)	205

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Jha]

Jhāyatisu = Jhāyatassu (Syā) Pajjhāyitassu (Sī, I) 212

[Ta]

Tatrāssa = Tatrassa (Syā, Kaṁ) 11

Tadantaraṁ = Tadanantaraṁ (Sī, Syā, I, Ka) 212

Tā pūjitā pūjayanti = Pūjitā pūjayanti naṁ (Ka) 75

Tiṇṇā = Nitiṇṇā, na tiṇṇā (Ka) 76

Te = Se (Sī, I) Uparipaṇṇāsake sunakkhattasuttepi,
saḷāyatanaśāmyutte lokakāmaguṇavaggepi. 222

Tvameva asi = Tuvamevasi (I) 229

[Da]

Daddallamānā = Daddaḷhamānā (Ka) 206

Dassatha = Dajjeyyātha (Vi-Mahāvagga) 82

Dassāma = Kassāma (Sī, I) 229

Dassāvine = Dassāvino (Sī, Syā, Kaṁ, Ka) 33

Dāyapālaṁ = Migadāyapālaṁ (Syā) 34

Dibbaparisā = Dibbā parisā (Sī, I) 168

Dīnamanā = Ninnamanā (Syā) Dīnamānā (Sī, I) 164

Dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ = Dukkhanirodho ariyasaccaṁ (Syā)
“Dukkhanirodhagāminī paṭipadā
ariyasaccan”ti pacchimavacanena
sameti. 77, 247Dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ = Dukkhasamudayo
ariyasaccaṁ (Syā) “Dukkhanirodha-
gāminī paṭipadā ariyasaccan”ti
pacchimavacanena sameti. 77, 246

Duddikkho = Dudikkho (I) 150

Duviññāpaye = Duviññāpaye bhabbe abhabbe (Syā, Kaṁ) 33

Duhasandanāni = Dukūlasandanāni (I) Dukūlasandānāni (Saṁ 2. 118) 153

Devatānaṁ = Devānaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I) 203

Devadundubhiyo = Devadudrabhiyo (Ka) 89

Devānaminda = Devānamindo (Sī, I) 226

Desassu = Desetu (Syā, Kaṁ, I) 33

Dvārā = Dvārāti (Syā, Ka) 176

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Dha]

Dhammena = Dhammena samena (Syā, Kaṁ)	16
Dhorakāni = Therakāni (Sī, I) Corakāni (Syā)	280

[Na]

“Na kho metam = Na kho panetam (Syā, Kaṁ)	25
Na dassāmīti = Neva dajjāham tam bhattanti (Vi-Mahāvagga)	82
Namati = Nami (Syā, Kaṁ, Ka)	31
Na samaṇo = Samaṇo (Sī, Syā, Kaṁ, I)	42
Nandīrāgasahagatā = Nandīrāgasahagatā (Sī, Syā, I)	246
Nātikā = Nādikā (Syā, I)	77
Nātike = Nādiike (Sī, Syā, Kaṁ, I)	162
Nibbāne = Nekkhamme (Syā, Kaṁ)	36
Nimujjitukāmatā = Nimujjitukāmyatā (Syā, Ka)	259
Niyyādehī”ti = Niyyātehi (Sī, I)	264
Nillokema = Vilokema (Syā)	265
Nisinnā honti = Nisinnā hoti (Sī) Sannisinnā honti sannipatitā (Ka)	168
Nihantvā = Nidahanto (Syā, Kaṁ)	32
Nemisaddena = Cakkanemisaddena (Syā)	216

[Pa]

Paccānusiṭṭhavadanāpi tam

(Tanti nipātamattameva-Ṭṭha) = Paccā nusiṭṭhavadanā nāmidam (Ka)	169
Paccāsīsati = Paccāsimsati (Sī, Syā)	85
Paccekapallaṅkesu pallaṅkena = Paccekapallaṅkena (Ka)	171
Paccekam gātham = Paccekagātham (Sī, Syā, Kaṁ, I) Paccekagāthā (Ka-Sī)	203
Pañcupādānakkhandhā = Pañcupādānakkhandhāpi (Ka)	243
Pacchimābhimukho = Pacchābhimukho (Ka)	168
Pañhaveyyākaraṇam = Pañhaveyyākaraṇam (Syā, Ka)	163
Paṭikacceva = Paṭigajjeva (Sī, I)	99

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Paṭivaṭṭesi = Parivattesi (Vi-Mahāvagga)	82
Paṭṭhapesi = Aṭṭhapesi (Sī, I)	189
Pattikāva = Padikāva (Syā)	35
Pamukhe = Samukhe (Ka)	112
Payāpesi = Pāyāpesi (Sī, I)	272
Payirupāsiya = Payirupāsaiyā (Syā, Ka)	229
Paramatto ca = Paramattho ca (Ka)	209
Parājayimsu = Parājimsu (Sī, I)	227
Parimasati = Parāmasati (Ka)	15
Parāyaṇā = Parāyanā (Sī, Syā, I, Ka)	78
Pavatti = Pavattati (Syā, Kaṁ, Ka)	141
Pavuṭṭhajātīmakhilāṁ = Pavutthajātīm akhilaṁ (Sī, I)	209
Pasāsati = Tappasāsati (Syā)	206
Pājahi = Pājehi (Aṭṭhakathāyaṁ saṁvaṇṇitapāṭhantaraṁ)	195
Pādāpi = Pādāsi (Ka)	281
Pāmojjaṁ = Pāmujaṁ (I, Ka)	173
Pippalivaniyā = Pippalivaniyā (Syā)	137
Puñchitvā = Pamaññitvā (Sī, Syā, I) Puññitvā (Ka)	158
Putoli = Mūtolī (Syā) Mutoli (I)	234
Puratthābhīmukho = Puratthimābhīmukho (Ka)	72
Purisattaṁ = Purisacittaṁ (Syā)	216
Ponobbhavikā = Ponobhavikā (Sī, I)	246

[Pha]

Phāsu = Phāsum (Sī, Syā, I)	65
Phāsu = Phāsukaṁ (Syā, Kaṁ)	164

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ba]

Balibaddā = Balivaddā (Sī, I)	109
Balisenarū = Balīsenarū (Syā)	207
Bahalāvalepanarū = Bahalavilepanarū (Syā, Ka)	265
Bījayamāno = Vijayamāno (Sī) Vijiyamāno (Syā)	62
Bulayo = Thūlayo (Syā)	136
“Byagā = Byaggā (Sī, Ka)	57
Brahmacārayo = Brahmacārino (Syā)	75
Brāhmaṇānarū = Brahmānarū (Sī, I, Ka)	199

[Bha]

Bhagavato sutvā = Bhagavato vacanarū sutvā (Syā, Kam)	2
Bhaṇḍagāmo = Bhaṇḍugāmo (Ka)	101
Bhante āyasmā -pa- karotīti = Bhante anuruddha -pa- karontīti (Syā, Kam, Ka) 115 piṭṭhe vacanena saṁsanditabbarū.	130
“Bhaddante”ti = Bhadanteti (Sī, Syā, Kam, I)	231
Bhaddarū bhaddarū yānarū = Bhadrarū yānarū (Syā, Kam) Bhaddarū yānarū (I)	18
Bhūjati ca = Bhuñjati ca (Sī, I) Bhujagī (Syā)	215
Bhoggarū = Bhaggarū (Syā, Kam)	18

[Ma]

Majjhasūrasenesu = Macchasurasenesu (Syā) Macchasūrasenesu (Sī, I)	162
Mañjīṭṭhakāni = Mañjetṭhakāni (Syā)	262
Mantāyarū = Mantāya (bahūsu) karaṇatthe vā bhumanti saṁvaṇṇanāya saṁsanditabbarū.	197
Madhusākaṇca = Madhupākaṇca (Sī, Syā, I)	193
Manasikarotīti = Manasi karontīti (Syā, Ka) ettha Bhagavātikattā apekkhitabbo.	115

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ma]

Mahājanakāyo = Mahājanakāyā (Syā, Kaṁ)	25
Maheṣayaṁ = Māhissati (Sī, Syā, I)	189
Mātusapattim = Mātusapatim (Syā)	264
Mānusiṅgaṇaṁ = Manussīṅgaṇaṁ (Syā, Kaṁ)	143
Mīyetha = Miyyetha (Ka)	54
Muddhāvasitte rajje = Muddhābhisitte rajjena (Syā)	190

[Ya]

Yasassine = Yasassino (Syā)	168
Ye te mayā = Ye vo mayā (Sī, I)	100
Yesvāhaṁ = Yesāhaṁ (Sī, Syā, I)	226
Yaṁ tesaṁ tesaṁ sattānaṁ -pa- cuti = (Aṭṭhakathā oloketabbā)	244

[Ra]

Rattindivo = Rattidivo (Ka)	261
Rathikāya rathikaṁ = Rathiyāya rathiyaṁ (bahūsu)	257
Rūpiṁ = Rūpī (Ka) Rūpiparittattānudiṭṭhi = Iccādinā ekasamāsa- padattho yutto viya dissati, Aṭṭhakathāya pana na sameti.	54-55

[La]

Lohitaṅkamayo = Lohitaṅgamayo (Ka) Lohitakamayo (Byākaraṇesu)	140
Lohitakkhaṁ = Lohitakkhim (Syā)	272

[Va]

Vavatthitvāna = Vavakkhitvāna (Sī, Syā, Kaṁ, I) Avekkhitvāna (Tīkā)	205
Vassavatī nāma = Yasavatī nāma (Syā, Kaṁ, I)	6
Vassike pāsāde cattāro māse = Vassike pāsāde vassike cattāro māse (Sī, I)	18
Vassaṁvuṭṭhā = Vassaṁvutthā (Sī, Syā, Kaṁ, I)	116

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Va]

Vāyāmasahagato = Vāyosahagato (Syā)	269
Vāraṇā = Vāruṇā (Syā)	207
Vāvaṭo = Byāvaṭo (Sī, I)	280
Vijjullatāsu = Vijjutāsu (Sī, Syā, I)	109
Viññūpasatthāni = Viññuppasatthāni (Sī)	68
Viṭucca = Viṭūca (Syā)	206
Viṭeṇḍu = Veṭeṇḍu (Sī, Syā, I)	206
Vippasannamanāvilā = Vippasannā manāvilā (I, Ka)	204
Vipāko”ti = Vipāko”ti. Paṭhamabhāṇavāraṃ (Syā)	269
Vibhajimsu = Vibhajesuṃ (Ka)	272
Virecamāno = Viriccamāno (Sī, Syā, Ka)	106
Virūlhiṃ = Virulhiṃ (Moggallāne)	279
Vivaṭacchado = Vivaṭṭacchado (Sī, I)	14
Vissakammaṃ = Visukammaṃ (Ka)	147
Vihassati = Viharissati (Syā, Kaṃ) Vihessati (Sī)	101
Vuttavacanāpi taṃ (Tanti nipātamattameva-Tṭha) = Vuttavacanā nāmidam (Ka)	169
Vuddho = Buddho (Syā, Ka)	253
Veṭhamissakena = Veḷumissakena (Syā) Veghamissakena (I) Vedhamissakena, Vekhamissakena (Ka)	85
Veṇḍudevā sahalī ca = Veṇhū ca devā sahalī ca (Sī, I)	208
Veramaṇī = Veramaṇi (Ka)	250
Velāsikāpi = Celāvikāpi (Syā) Keḷāyikāpi (Sī)	266
Vehāyasā = Vehāsayā (Sī, I)	207
Veḷuvagāmakō = Beḷuvagāmakō (Sī, I)	84

[Sa]

Sa-inde = Sinde (Syā)	209
Sakaṭasatthassa = Sakaṭasatassa (Ka)	108
Sakideva (Saki + eva = sakideva, Rū.) = Sakimdeva (Ka)	162

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sa kiṃ = Kiṃ (Sī, I)	85
Sajjhabhāraṃ = Sajjhubhāraṃ (Sī, Syā, I)	278
Sajjhaṃ = Sajjhuṃ (Sī, Syā, I)	278
Sattambaṃ = Sattambakaṃ (I)	86
Sandittha = Sandati (Syā, Kaṃ)	107
Saddhātabbaṃ = Saddahātabbaṃ (I, Ka)	274
Sandhāgāre = Santhāgāre (Sī, Syā, I)	122
Sannaddhakalāpaṃ = Āsannaddhakalāpaṃ (Syā)	272
Sannāni guṇāni = Sandānaguṇāni (Sī, I) Santāni guṇāni (Syā)	218
Sampāyanti = Sambhonti (Syā)	229
Samphusitum = Chupitum (I, Ka)	281
"Sabbasantharisanthataṃ = Sabbasanthariṃ santhataṃ (Sī, Syā, I, Ka)	72
Sabbasanthariṃ = Sabbasantharitaṃ santhataṃ (Syā) sabbasanthariṃ santhataṃ (Ka)	72
Sabbaṃ cetasā = Sabbacetasā (I)	165
Samacariyā = Sammacariyā (Ka)	24
Sammati = Vasati (Sī, I)	270
Samavipākā = Samasamavipākā (Sī, Syā, I)	112
Samasamaphalā = Samā samaphalā (Ka)	112
Samupabyūḷho = Samūpabbūḷho (Sī, I)	227
Sarīraṃ = Sarīre (Syā, Ka)	117
Saropissa = Siropissa (Syā, Kaṃ)	20
Sarīsapānaṃ vā sarīsapattāya = Sirīmsapānaṃ sirīmsapattāya (Sī, Syā)	48
Salomahaṃso = Lomahaṃso (Syā)	89
Sasīsakaṃ = Sasīsako (Syā)	259
Sahasseva = Sahassasseva (Sī, I, Ka) Sahassaseva (Tīkāyaṃ pāṭhantaraṃ) Sahassasahasseva (Udānaṭṭhakathā)	74

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sahindakā = Sa-indakā (Sī)	168
Sāratthe ghaṭṭatha anuyuñjatha = Sadatthe anuyuñjatha (Sī, Syā)	
Sadattham anuyuñjatha (I) Sāratthe anuyuñjatha (Ka)	117
Sārandade = Sānandare (Ka)	64
Siṃsapāvane = Sīsapāvane (Syā, Kaṃ)	253
Siṃsapāvanan”ti = Ettha pana sabbatthapi evameva dissati, natthi “tenupasaṅkamanā”ti pāṭhantaram.	254
Sītī karissatīti = Sītaṃ karissatīti (Sī, I, Ka)	107
Sukatadukkaṭṭānaṃ = Sukaṭadukkaṭṭānaṃ (Sī, I)	253
Sukusalehi = Kusalehi (Sī, Syā, Kaṃ, I)	150
Sukho bhavetha = Sukhā bhaveyyātha (Ka) Sukham bhaveyyātha (Syā) Sukhamedheyyātha (Sī, I)	188
Suddho visado = Suddho visuddho (Syā, Kaṃ)	12
Sunīdhavassakārā = Sunīdhavassakārā (Syā, Ka)	74
Supatīṭṭhitacittā = Supatṭhitacittā (Sī, I, Ka)	71
Suppatito = Suppatīto (Syā, Kaṃ)	6
Subbaṭṭitaṃ ubbaṭṭethā”ti = Suppaṭṭitaṃ uppaṭṭethāti (Ka)	259
Suvaṇṇabhīṅkāraṃ = Bhīṅkāraṃ (Sī, Syā, I, Cakkavattisuttepi)	141
Sūkarabhattaṃ = Sūkarānaṃ bhakkho (Syā)	275
Sūriyavacchasā = Suriyavaccasā (Sī, I)	207
Sūriyassūpanisā = Suriyassūpanisā (Sī, Syā, I)	208
Setodakā = Setakā (Sī, Majjhimanikāye Pāsārāsisuttepi)	107
Semānaṃ = Sayamānaṃ (Syā, Kaṃ, Ka)	20
Sokāvatīṇṇaṃ = Sokāvakiṇṇaṃ (Syā)	33
Sossatī”ti = Suṇissati (Syā, Kaṃ)	110

[Ha]

Harīṃsu = Āharīṃsu (Syā, Ka)	137
Hataccikaṃviya = Vītaaccikaṃviya (Sī, I)	111